388

Broj 338 Godina VIII
25. srpnja 1989. Cijena 8000 dinara

danas

AUSTRIJA 25 ATS, FRANCUSKA 7 FRF, ITALIJA 1700 ITL, NIZOZEMSKA 3,80 HLG, SR NJEMAČKA 3,80 DEM, ŠVEDSKA 12 SEK, ŠVICARSKA 3,20 CHF

Nijaz Duraković

BITKA ZA BOSNU

Slučaj Vllasi

KAKO OPRAVDATI OPTUŽNICU

Ekskluzivno

DNEVNIK ALOJZIJA STEPINCA

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo veleważno mjesto« — zapisao je Alojz Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo odupirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U tek nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno spominje i navodi njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Viktor Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio — uz dva uvodna eseja — prof. dr Ljubomir Boban. Ove su nepoznate stranice — kao i mnoge druge u nas — bile predugo nedostupne u brižljivo kontroliranim policijskim arhivama.

NOVE OPTUŽBE ILI OPĆI OPROST

Prosudbe o nadbiskupu Stepincu tokom vremena nadograđivane su do krajnje oprečnih i često povijesno neutemeljenih stavova

Nadbiskup Alojzije Stepinac nesumnjivo je jedna od osoba iz našega novijega javnog života o kojoj postoje najoprečnija, najkontroverznija mišljenja, prosuđivanja, politička, moralna i emotivna opredjeljivanja. U toj prenapregnutosti oprečnih opredjeljenja »sredina« jedva i biva zapažena, jedva da joj se i pridaje neka ozbiljnija važnost, jedva da i dolazi u obzir. Oko Stepinca, njegove osobe, njegova držanja, gotovo je sve konfecionalizirano, politizirano, ideologizirano, nacionalificirano.

Zagovornici osude Stepinca najčešće iskazuju opredjeljenje da gotovo bezrezervno prihvate sve ono što govori protiv Stepinca, što ga pokazuje u što lošijem, što ružnijem svjetlu. Uobičajene ocjene o Stepinčevoj odgovornosti, o pripisivanom zločinačkom djelovanju, najčešće se uzimaju kao nešto nesporno, kao stvar van moguće diskusije, van moguće rasprave. Često je tu prisutna i sklonost da se svemu tome doda i nešto osobnog, da se traže i »dodatni dokazi«. Pritom, vrlo često, nije važna točnost tih argumenata, važna je namjera, važno je da to ide u prilog onome što je »općepoznato«.

Navedimo nekoliko osnovnih naznaka unutar kojih je smješten problem Stepinca, njegove osobe, njegovog ponašanja, djelovanja, nesporazuma oko njega.

1. Zagovornici osude Stepinca najčešće iskazuju opredjeljenje, spremnost, sklonost da gotovo bezrezervno prihvate sve ono što govori protiv Stepinca, što ga pokazuje u što lošijem, što ružnijem svjetlu, što »dokazuje« njegovu »nespornu odgovornost«, njegovo »nesporno zločinstvo«. Uobičajene ocjene o Stepinčevoj odgovornosti, o pripisivanom zločinačkom djelovanju, najčešće se uzimaju kao nešto nesporno, kao stvar izvan moguće diskusije, izvan moguće rasprave. Često je tu prisutna i sklonost da se svemu tome doda i nešto osobnog, da se traže i »dodatni dokazi«. Pritom, vrlo često, nije važna točnost tih argumenata, važna je namjera, važno je da to ide u prilog onome što je »općepoznato«.

Ukratko, u takvom načinu prosuđivanja o Stepincu riječ je o tome da se njegova »zločinačka odgovornost« stalno aktualizira, stalno proširuje, smatra se činjenicom izvan spora, činjenicom koju je nedopustivo dovoditi u pitanje, ne samo u široj dimenziji nego i u pojedinostima. Svaki kritički odnos prema takvom načinu ocjenjivanja podvrgava se sumnjičenjima, naziva se to obranom, zaštitom, rehabilitacijom Stepinca, opravdavanjem zločina. Nastoji se stvoriti atmosfera u kojoj je dopustivo samo apsolutizirano negativno procjenjivanje Stepinca.

Kod takvog načina utvrđivanja Stepinčeve odgovornosti vrlo često se ne ostaje na Stepincu samom. Ide se šire, dalje, govori se o odgovornosti Katoličke crkve u cjelini, njezinoj odgovornosti kao institucije, s njezinim bitnim određenjima, s njezinom tradicijom. Stepinac se uzima kao simbol, kao »konkretan dokaz«, kao »najuvjerljiviji primjer« »općeg zla«, koje dolazi od Katoličke crkve, njezinog učenja, njezinih ciljeva i njezine prakse. Ovdje se, u pravilu, izostavlja diferencirani odnos, diferencirani pristup prema Katoličkoj crkvi, uočavanje i analiza različitih odnosa, tendencija, prakse u njoj. U obzir se uzima samo njezina »loša strana« i iskazuje kao njezina općenitost, njezino bitno svojstvo. Ako se različitost baš i ne može zaobići, ne može izbjeći a da se ne spomene, čini se to tek »reda radi«, i obično navodi kao nešto sporedno, periferno, nevažno, u stilu formulacije kako se može naći i »poštenih popova«. Tendencija frontalnog odnosa prema Katoličkoj crkvi, frontalnog negativnog prosuđivanja, osuđivanja, naročito se zapaža u posljednje vrijeme, sve do tvrdnji kako navodno tradicionalno genocidno svojstvo hrvatskog naroda proizlazi iz njegove pripadnosti katoličanstvu. U takvoj atmosferi pojavljuje se i povećani interes za Stepinca, kao nesporni slučaj, nedvojbeni dokaz za te tvrdnje.

2. Nasuprot navedenim ocjenama i prosuđivanjima o Stepincu, na suprotnoj strani, prisutna je težnja da se dokazuje Stepinčeva nevinost, neosnovanost, zlonamjernost tvrdnji kojima mu se pripisuje zlo djelovanje, odbijanje svake pomisli o pripisivanom zločinačkom djelovanju, zločinačkim ciljevima. Kao što se u prvom slučaju pribrajaju, skupljaju, umnažaju dokazi optužnici protiv njega i osuda, tako se u ovom drugom slučaju reduciraju argumenti protiv njega, pribrajaju dokazi koji bi trebali govoriti protiv osude, sudske i opće. I dok se u prvom slučaju navode dokazi o njegovom zločinačkom djelovanju protiv pravoslavnih, Jevreja, nečasne uloge u postupku s djecom ratnom siročadi, u pomaganju, identificiranju s ustaškim režimom, u drugom slučaju baš na tim područjima nastoji se dokazati njegova zaštitnička uloga, humano ponašanje, osuđivanje grubosti ustaškog režima.

I kao što se u prvom slučaju ide na frontalnu osudu Katoličke crkve, u drugom se slučaju ona frontalno brani, frontalno se otklanjaju osude koje se izriču na adresu Katoličke crkve. I ovdje se zanemaruje diferencirani pristup i kritički odnos prema devijantnim ponašanjima u redovima Katoličke crkve. Ako se to i ne osporava, naročito u slučajevima gdje je to dovoljno evidentno, općenito se može reći da se sustavnije i ne prezentiraju, valoriziraju i kritički ocjenjuju, osuđuju.

U prvom slučaju proširuju se i produbljuju optužbe protiv Stepinca, traže se novi dokazi za potvrdu optužnice i presude, opće osude. U drugom slučaju pokreće se pitanje revizije sudskog postupka, pokreće se pitanje rehabilitacije Stepinca.

U posljednje vrijeme i inače smo svjedoci sve glasnijih zahtjeva za raznolikim rehabilitacijama, pojedinaca i grupa, događaja i pokreta. Rehabilitacije se traže i za osuđene aktere revolucionarnog pokreta, ali i njihove klasne, ideološke protivnike. Riječ je, svakako, o simptomatičnoj pojavi, koja zaslužuje podrobniju analizu. No, u ovom slučaju zanimaju nas dva aspekta te problematike.

Što uopće ima značiti rehabilitacija, što znači zahtjev da se rehabilitira ova ili ona osoba? Ovdje, u načelu, mogu biti dva različita slučaja:

a) rehabilitacija onoga tko je neosnovano, neopravdano, bez razloga, bez argumenata osuđen, bilo sudski ili politički. Poznato je kako su se kod nas olako izricale osude, sudske, a napose političke. Političke su osude najčešće značile potpunu osudu, pri čemu su osuđeni bili »krivi za sve« i više ni u čemu »nisu imali pravo«. I kad je riječ o rehabilitacijama nevino osuđenih samim tim se postavlja pitanje odgovornosti društva koje ih je osudilo, postavlja se pitanje »pokajanja« onih koji su ih osudili. I tako se, nerijetko, kod izricanja zahtjeva za rehabilitacijom spominju, ili podrazumijevaju, krivci za nevino osuđene. I kao što su osude često olako izricane, i najčešće imale neko opće značenje, značenje opće krivice, ne suočavamo li se sa situacijom kada se olako izriču zahtjevi za rehabilitacijom, kada osuđeni ne bi bili »ni za što krivi«, po kojima bi sada bili »u svemu u pravu«. Na svaki način, kao što kritički, s rezervama i sumnjičenjima treba gledati na osude u prošlosti, napose one političke, jednako tako sa svim rezervama treba gledati i na zahtjeve za rehabilitacijama. U riziku smo da i osude i zahtjevi za rehabilitacijama budu sumnjivi, s ovim ili onim sumnjivim političkim pozadinama, motivima, ciljevima;

b) rehabilitacija onih čija je krivica nedvojbena, čija je osuda bila s razlogom izrečena. Njihova rehabilitacija ne bi, dakle, trebala značiti »kajanje« onih koji su ih osudili, koji su odgovorni za njihovo kažnjavanje. Rehabilitacija bi u ovom slučaju značila »oprost grijeha«, njihovo »zaboravljanje«. Motivi, povodi za takvu rehabilitaciju mogli bi biti različiti (umanjena opasnost razloga zbog kojih su osuđeni, primjerno vladanje i pokajanje osuđenih, naknadna saznanja o počinjenim djelima i njihovoj težini, njihovim motivima itd.) te različit opseg rehabilitacije, različit opseg »oprosta grijeha«.

Stepinac je sudski osuđen. No, njegova je osuda općenito prešla te granice i poprimila dimenziju široke političke osude, ne samo njega osobno nego i šire, osude Katoličke crkve.

Što bi trebali značiti zahtjevi za rehabilitaciju Stepinca? Samo sudsku ili i političku rehabilitaciju? Da li bi to imalo značiti »priznanje« društva da je prema Stepincu učinjena nepravda, ili bi to imala biti gesta humanijeg odnosa društva prema osuđenom? Da li bi to trebalo biti društveno »priznanje greške«, »oprost grijeha« u cijelosti, ili samo djelomično?

Zagovornici rehabilitacije Stepinca, većinom, misle na priznanje da je nevino osuđen, pa njegova rehabilitacija ne bi, dakle, trebala značiti »oprost grijeha« nego priznanje da oni nisu ni postojali.

3. Najuporniji zagovornici rehabilitacije Stepinca, polazeći od tvrdnji o njegovoj potpunoj nevinosti, o tome da je on nevina žrtva neosnovane presude i osude, idu i dalje od zahtjeva za rehabilitacijom. Oni najavljuju i opravdanje njegove beatizacije, tj. proglašavanjem blaženim. Takav se vid njegove rehabilitacije svodi, dakle, na interno pitanje Katoličke crkve i nema nikakve veze s državnim vlastima, osim ako se izuzme činjenica da bi to bio izazov državnim vlastima.

Prisutna su i mišljenja o tome da se ide i dalje od same beatizacije, o tome da na vrijeme treba razmišljati i o kanonizaciji Stepinca, tj. proglašavanje svetim.

I tako se, kao što se vidi, raspon prosudbi o Stepincu kreće od tvrdnji da je riječ o notornom zločincu do uvjerenja o opravdanosti njegovog proglašenja za sveca.

4. Kad je riječ o lociranju dvaju naprijed prikazanih oprečnih gledišta o Stepincu, treba spomenuti:

a) da su osude Stepinca prisutne u dijelu domaće historiografije, publicistike i političke propagande;

b) »obrana« Stepinca gotovo uopće se ne susreće u spomenutim domaćim medijima. Ovo se ne objašnjava time, odnosno samo time, što ne bi bilo onih koji bi zagovarali drukčije prosudbe o Stepincu, nego, i u prvom redu, činjenicom da je, u atmosferu kakva je stvorena oko slučaja Stepinac, to i nemoguće. Izuzetak u tom pogledu je katolički tisak, ali ni on u svojim stavovima ne prolazi bez burnih reagiranja i optužbi. Obrana Stepinca veoma je prisutna u emigrantsko-iseljeničkoj historiografiji i publicistici, kao i u pretežnom dijelu strane literature koja se tim problemom bavi.

5. Razumije se da je slučaj Stepinca nemoguće promatrati izolirano. On ima svoj širi i dublji vremenski i sadržajno-problemski okvir. Kod toga treba imati u vidu napose:

a) konfesionalno-nacionalnu heterogenost jugoslavenske države, u kojoj su se oprečnosti na toj osnovi zaoštravale u međuratnom razdoblju, s drastičnim posljedicama i u ratnom razdoblju;

b) položaj i držanje Katoličke crkve u vrijeme rata, napose s obzirom na njezin odnos prema ustaškom režimu, s činjenicom da se dio katoličkih krugova otvoreno angažirao na strani tog režima, da se dio katoličkih krugova time režimu nije suprotstavljao, ili mu se nije suprotstavljao dovoljno;

c) posebni je problem načelni odnos komunističke ideologije prema vjerskim organizacijama. Dakako, i obrnuto. Na ranije uzajamne isključivosti, konfrontacije, u poslijeratnom razdoblju, u vrijeme kad su se komunisti našli na vlasti, nadogradile su se nove isključivosti;

d) slučaj Stepinac doveo je do zaoštravanja odnosa Jugoslavije i Vatikana, a tome i do širih posljedica za međunarodni položaj Jugoslavije;

e) suđenje Stepincu dogodilo se u vrijeme zaoštravanja hladnog rata, u vrijeme raširene propagande protiv komunizma i zemalja u kojima su se komunisti našli na vlasti. Tako je slučaj Stepinac prešao unutrašnje granice Jugoslavije, internacionaliziran i naširoko korišten u antikomunističkoj propagandi protiv Jugoslavije, u antikomunističkoj propagandi općenito. I u tom svjetlu, dakle, treba gledati na krajnosti u prosudbama o Stepincu, o kojima je bilo riječi;

6) djelovanje Stepinca (ili slučaj Stepinac) moguće je promatrati u četiri vremenska razdoblja: a) u razdoblju građanske Jugoslavije b) u vrijeme rata c) u kratkom razdoblju djelovanja u novoj državi i d) nakon izrečene presude, u vrijeme izdržavanja kazne. O njegovom djelovanju nakon izbora za nadbiskupa-koadjutora, do izbijanja rata, najmanje je pisano, kako od onih koji ga optužuju, tako i onih koji ga drukčije prosuđuju.

U prosudbama o Stepincu, napose kada je riječ o razdoblju građanske Jugoslavije, posebnu važnost ima njegov *Dnevnik*, koji će, evo, biti predmet novog feljtona u *Danasu*.

Prije nego što prijeđemo na sam *Dnevnik* potrebno je o njemu dati nekoliko objašnjenja, o samom *Dnevniku*, i načinu kako će ovdje biti prezentiran.

1. Stepinčev *Dnevnik* ima pet svezaka, kako to i sam Stepinac navodi u jednom pismu Meštroviću. Stepinac je *Dnevnik* počeo pisati 1934. godine, kada je izabran za nadbiskupa-koadjutora, do veljače 1945. godine. On nije uvijek sâm pisao *Dnevnik*, nego su to činili i njegovi pomoćnici, što će biti navedeno.

2. Opseg samog Stepinčevog teksta i nije tako velik, kako bi se moglo zaključiti iz činjenice da se *Dnevnik* sastoji od pet podebljih svezaka. Naime, vrlo su često u *Dnevnik* bili ulijepljivani isječci iz različitih novina, bilo da ih je autor *Dnevnika* komentirao ili sam prilagao. U ovom feljtonu nije, dakako, moguće prezentirati sve te priložene novinske članke, premda su i

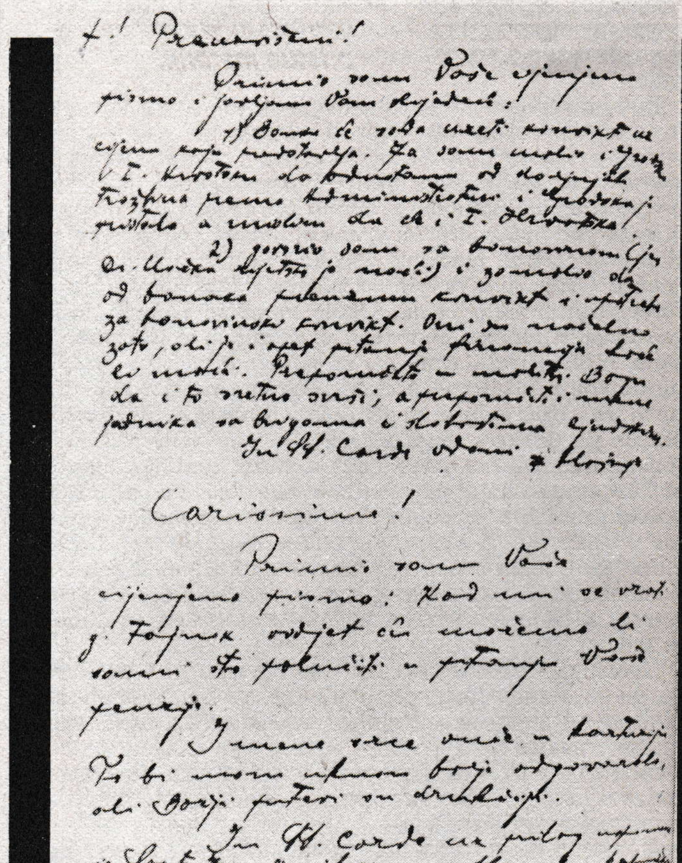

Stepinčev rukopis: tako je vodio i Dnevnik

Na suprotnoj strani, prisutna je težnja da se dokazuje Stepinčeva nevinost, neosnovanost i zlonamjernost tvrdnji kojima mu se pripisuje zlo djelovanje. Kao što se u prvom slučaju pribrajaju, skupljaju i umnažaju dokazi protiv njega, tako se u ovom drugom slučaju reduciraju argumenti protiv njega, pribrajaju dokazi koji bi trebali govoriti protiv osude, sudske i opće. I kao što se u prvom slučaju ide na frontalnu osudu ne samo Stepinca, već i Katoličke crkve, u drugom slučaju se oni frontalno brane. A i u jednom i u drugom slučaju zanemaruje se kritički odnos i diferencirani pristup materiji.

oni, nesumnjivo, važni za cjelovito razjašnjenje *Dnevnika,* za uočavanje problema koji su privlačili Stepinčevu pažnju. Ovdje će biti navedeni samo oni članci, odnosno njihovi dijelovi, koji se neposredno uklapaju u tekst autora *Dnevnika.* Cilj nam je, prije svega, da se prezentira »čisti« tekst *Dnevnika.*

Na stranicama *Dnevnika* ulijepljivani su i drugi prilozi, primljeni ili otposlani, pozivnice i sl. S njima će se dijelom postupiti kao i s novinskim člancima.

3. Kada je Stepinac uhapšen, organi sigurnosti zaplijenili su njegov *Dnevnik,* koji se otada nalazi u posjedu Sekretarijata unutrašnjih poslova SR Hrvatske.

4. Iz dosadašnje literature, dijelom historiografije, a mahom publicistike, zapaža se da su se neki autori služili i dijelovima, izvodima, citatima iz Stepinčeva *Dnevnika.* Nekoliko zapažanja o tome:

a) općenito treba reći da je *Dnevnik* ograničeno korišten, odnosno prezentiran. Najčešće je riječ o nekoliko istih kraćih izvoda (citata ili parafraza), koji se u različitim prigodama ponavljaju.

b) usamljeni su slučajevi kada je prezentirano nešto više izvoda iz *Dnevnika* (možda u ukupnom opsegu od kojih desetak stranica), parcijalno, fragmentarno, kao ilustracija tvrdnji pojedinih autora.

Ni u jednom ni u drugom slučaju o sadržaju *Dnevnika,* o Stepinčevim cjelovitijim shvaćanjima, nije moguće dobiti iole pregledniju sliku.

5. Koliko se moglo zapaziti, u svim slučajevima kada su se pojedini autori pozivali na Stepinčev *Dnevnik,* nisu se koristili originalnom nego prijepisom. To je slučaj i u ovom feljtonu, u kome će biti korišten prijepis do kojega je došla Redakcija *Danasa.* Prema tome, priređivač ovog feljtona može snositi odgovornost samo za način prezentiranja teksta i koji mu je na raspolaganju, a ne i za sam prijepis, odnosno za autentičnost prijepisa.

Radi potpunije i sigurnije orijentacije čitalaca navest će se nekoliko objašnjenja uz raspoloživi *Dnevnik,* odnosno način kako će sadržaj biti prezentiran:

a) kako se može s razlogom pretpostaviti prijepis *Dnevnika* učinjen je u više primjeraka radi potrebe odgovarajućih službi, za internu uporabu, jer unikat *Dnevnika,* kao i način kako je komponiran (sa spomenutim prilozima) nije mogao biti dostatan ni podoban za širu operativnu uporabu. Može se pretpostaviti da su primjerci prijepisa i ponovno prepisivani.

b) u primjerku s kojim raspolaže priređivač feljtona nedostaju, dakako, isječci iz novina, kao i drugi prilozi. No, u tekstu je grafički naznačeno gdje spada odgovarajući novinski članak, u pravilu njegov naslov, naziv novina i datum. Ostali prilozi u pravilu su dati u prijepisu;

c) mjestimično su navedene stranice *Dnevnika* koje su izostavljene, nisu, dakle, prepisane, s obrazloženjem da navedene stranice nisu od važnosti. Dojam je, sudeći prema cjelini teksta, da ovdje nije riječ o »prikrivanju« teksta, s nekim predumišljajem, nego o tome što su redaktori prijepisa odgovarajući izostavljeni tekst smatrali nevažnim. No, to, dakako, može biti subjektivno i relativno.

Zbog izostavljanja dijelova teksta nastao je još jedan problem. Naime, kako mjestimično dolazi do prekida teksta, to mogu nastati slučajevi da kontinuitet datuma ne bude uvijek odgovarajući, tj. da poneki dio teksta u slijedu može pripadati datumu koji je izostavljen;

d) kod prijepisa su nastali i neki jezični problemi, za koje se može pretpostaviti da u originalnom *Dnevniku* ne postoje (svećenik – sveštenik, komentirao - komentarisao i sl.). Negdje dvoumice mogu izazvati i interpunkcije. U ovim slučajevima bit će učinjene samo neophodne intervencije;

e) ponegdje prepisivač nije mogao iz originalnog rukopisa pročitati pojedine riječi, te je naznačeno da su izostavljene. Gdje je to bilo moguće pretpostaviti prema smislu, takva su mjesta dopunjena pretpostavljenim riječima. Susrećemo se i s primjerima pogrešnog prijepisa pojedinih imena. I ovdje se nastojalo takve pogreške ukloniti.

Možda se nakon svih prethodnih objašnjenja, ograda i rezervi, ponekom čitaocu nametne pitanje koliko ima smisla Stepinčev *Dnevnik* u ovakvom obliku objavljivati. Naše je čvrsto uvjerenje da je to potrebno učiniti, već i iz ovih razloga:

1. Stepinčev *Dnevnik* je zapravo već u opticaju, koristi se, na različite načine, oko njegovog sadržaja stvaraju se razne pretpostavke, mistifikacija. Njegovim objavljivanjem sve to dobija drukčiji smisao.

2. Uza sve spomenute, i moguće druge rezerve prema prijepisu, s razlogom se može pretpostaviti da je tekst prijepisa u visokom postotku vjeran originalu i da taj dio odlučujuće nadilazi onaj dio teksta koji može izazvati rezerve i sumnjičavosti, bilo zbog izostavljanja teksta, bilo zbog sumnji u vjerodostojnost prijepisa.

3. Prezentirani tekst pruža veoma bogati sadržaj za uvide u Stepinčeve preokupacije, njegova shvaćanja, njegove aktivnosti, motive te aktivnosti tako da su u odnosu na takvu širinu sadržaja mogući rizici i nedostaci gotovo nevažni, sporedni.

4. Naše je čvrsto uvjerenje da danas nema nikakvog razloga da se Stepinčev *Dnevnik* ne objavi u svom originalnom obliku. Nadam se da će se i čitaoci ovog feljtona, Stepinčevog *Dnevnika* u ovakvom obliku, s tim lako složiti. ■

Pripremio Ljubomir Boban

U sljedećem broju:
Kratka Stepinčeva biografija – od dobrovoljca za solunski front do groba u zagrebačkoj Katedrali

SUDIONIK, SVJEDOK, ŽRTVA

Nijedan od ključnih događaja prve polovine stoljeća nije protekao mimo Stepinca

Presuda protiv naroda i države, a ne za ratne zločine: Stepinac u obrani pred Vrhovnim sudom NR Hrvatske

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i napomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

Alojzije Viktor Stepinac rođen je 8. svibnja 1898. godine u selu Brezarić, u blizini Krašića, pokraj Jastrebarskog, u dobro stojećoj seljačkoj obitelji Josipa Stepinca. Stepinčevi su do 1878. godine živjeli uovećoj porodičnoj zadruzi. Nakon što je došlo do podjele zadruge, Josip Stepinac stekao je relativno značajno imanje, u Krašiću, te kuću u Karlovcu. U prvom braku Josip je imao četvero djece. U drugom braku (nakon smrti prve supruge) imao je osmero djece. Alojzije je bio peto dijete iz tog braka.

Stepinčev otac završio je osnovno školovanje, te šest razreda gimnazije, nakon čega se posvetio seoskim poslovima. Kao dobrostojeći seljak omogućio je školovanje većini svoje djece.

Stepinac potječe iz kraja iz kojega je, bilo više svećenika i redovnica. U široj obitelji Stepinčevih, do Alojzija, bila su četvorica svećenika, među kojima i stric njegovog oca, msgr. dr Mijo Stepinac, dugogodišnji duhovnik zagrebačkog sjemeništa. Umro je u Varaždinu 1921. godine.

Osnovno školovanje Stepinac je završio u Krašiću. Tu mu se obitelj naselila 1907. godine, preselivši iz rodnog Brezarića.

Nakon završenog osnovnog školovanja Stepinac je 1909. godine došao na školovanje u Zagreb, sa željom roditelja da se posveti svećeničkom zvanju. U Zagrebu je, na preporuku krašićkog župnika, smješten u nadbiskupski orfanotrofij (sirotište), zavod koji je osnovao zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac. Uz djecu, čiji roditelji nisu mogli snositi troškove smještaja, u zavodu su se nalazili i solventi, tj. oni koji su troškove plaćali. To je bio slučaj i sa Stepincem. Ravnatelj toga zavoda uskoro je postao dr Josip Lončarić, koji će kasnije imati utjecaja na Stepinčevo opredjeljenje za svećeničko zvanje.

Pitomci zavoda posjećivali su gornjogradsku gimnaziju. Oni koji su se opredijelili za svećeničko zvanje, nakon šestog razreda, premješteni su u nadbiskupsko sjemenište, da bi u liceju završili sedmi i osmi razred. Tim je putem krenuo i Stepinac.

U svibnju 1916. godine Stepinac je navršio 18 godina i bio je regrutiran. Čim je, potkraj lipnja iste godine, završio maturu, već sutradan se javio 96. pukovniji u Karlovcu. Odatle je upućen na Rijeku, na višemjesečnu oficirsku obuku, koju je završio u veljači 1917. godine. Nakon toga poslan je na frontu u Italiji. Sudjelovao je u bitkama kod Gorice, na Soči, na Pivi. U vrijeme jedne bitke, u srpnju 1918. godine, bio je ranjen i zarobljen.

Stepinca je pratio glas (nerijetko je to slučaj i danas) solunskog dobrovoljca. No, formalno on to nije bio. Naime, kao talijanski zarobljenik, a pod utjecajem propagande Jugoslavenskog odbora, Stepinac se, poput mnogih Jugoslavena u talijanskom zarobljeništvu, prijavio u dobrovoljce. No, iz talijanskog zarobljeništva pušten je tek početkom prosinca 1918. godine. Tada je rat već bio završio, proklamirano je stvaranje jugoslavenske države. Proboj solunskog fronta izvršen je početkom rujna 1918. godine, dakle, mnogo prije nego što je Stepinac pušten iz talijanskog zarobljeništva. Nakon oslobođenja iz zarobljeništva, kao ranije prijavljeni dobrovoljac, prebačen je u Solun, a zatim, u činu potporučnika, služio je u Vranju, Gnjilanima i Prištini, do sredine 1919. godine, kada je demobiliziran u činu rezervnog poručnika, od čega je kasnije tražio razrješenje. Kasnije je Trumbiću pričao, sjećajući se svog boravka u spomenutim mjestima, kako je zavolio srbijanske seljake.

Nakon povratka u Krašić kolebao se u pogledu izbora svoje budućnosti. U jednom je bio odlučan – da se ne posveti svećeničkom zvanju. Dobrim dijelom pod utjecajem očevih želja opredijelio se za studij agronomije u Zagrebu, gdje se upisao ujesen 1919. godine. Tu je bio aktivan u akademskom katoličkom društvu *Domagoj*. To je bilo jedno od najstarijih svjetovnih akademskih katoličkih društava u jugoslavenskim zemljama. Osnovano je 1906. godine. To je udruženje bilo jedno od najvažnijih članova u Hrvatskom katoličkom savezu, koji je 1910. godine osnovan u Osijeku. Nakon stvaranja jugoslavenske države došlo je, sredinom 1919. godine, do osnivanja Jugoslavenske katoličke đačke lige. *Domagoj* je u središtu svoga interesa imao vjerska pitanja i deklarativno se izjašnjavao protiv upletanja u politički život, premda se u praksi toga nije pridržavao. Ovo je udruženje u programskom pogledu bilo najbliže, i pod utjecajem Hrvatske pučke stranke, koja je u svome programu isticala kršćanska načela, načela socijalnog solidarizma, te narodno (plemensko) i državno jedinstvo, u kojem bi, u prijelaznom razdoblju, trebale biti uvažavane postojeće vjerske i nacionalne (plemenske) razlike.

Jedna od posljednjih Stepinčevih fotografija: polaganje krune na kip Gospe od Fatime u Krašiću, 1959. godine

Stepinac se u Zagrebu, i na studiju agronomije, nije snašao i već nakon prvog semestra napustio je studij, na veliko nezadovoljstvo svoga oca. Posvetio se seoskom gospodarstvu, ali se čini da u tome nije pokazao potrebnu snalažljivost i spretnost. U Krašiću je bio aktivan u radu katoličke omladine. Godine 1922. sudjelovao je u Brnu na skupu sveslavenske i svjetske katoličke omladine.

Alojziju je već bilo vrijeme za ženidbu. Otac ga je osigurao imanjem i po tadašnjem nerijetkom običaju pokazivao mu na izabranicu s dobrim mirazom. No, Alojzije se odlučio za izabranicu bez miraza, za kćerku mjesnog učitelja, koja se, u međuvremenu, preselila u Zagreb. Vođena je ljubav na daljinu, dopisivanjem. Kada je Alojzije došao svoju izabranicu zaručiti, pokazalo se da u toj ljubavi nije bilo topline, neposrednosti, zanosa. Alojzijevoj izabranici kao da je više bilo do ljepote ljubavi, koju Stepinac kao da nije umio iskazati, zanoseći se više moralnim, kršćanskim načelima. Veza je tako prekinuta.

Stepinac se još jednom našao na raskršću. Ovaj put odlučujuću ulogu u njegovim nedoumicama odigrao je dr Josip Lončarić, već spomenuti ravnatelj biskupskog orfanotrofija, kojemu ga je već ranije preporučio očev stric dr Matija Stepinac.

S Lončarićem je Stepinac veze održavao i s talijanske fronte. Po povratku s fronte i Lončariću je odlučno dao do znanja da se ne želi posvetiti svećeničkom pozivu. Lončarić je bio drugačijeg mišljenja i uvjerenja: da je Stepinac, naime, po svom duhovnom ustrojstvu upravo predodređen za svećeničko zvanje. Na razne načine pokušavao je na njega utjecati i konačno ga je uspio za to pridobiti. Kad se već na to odlučio, Stepinac je pokazivao želju da na školovanje ide u Insbruck, gdje se školovao i Matija Stepinac. Lončarić je zagovarao Rim. Tako se u listopadu 1924. godine Stepinac našao u Germanicumu, gdje je ostao sedam godina. U Germanicumu, gdje se našao s pitomcima od kojih se odvajao godinama, zbog prekida školovanja, dolazio je i u krize i dvojbe da li će u svom opredjeljenju moći izdržati. Po završetku školovanja na Gregoriani, u ljeto 1931. godine, postigao je doktorat filozofije i tehnologije i u srpnju te godine napustio Germanicum, vrativši se u Zagreb.

Stepinčeva želja bila je da bude raspoređen u jednu od seoskih župa. No, tajnik nadbiskupa A. Bauera, dr Antun Slamić (a vjerojatno je u tome udjela imao i dr Lončarić), želio ga je zadržati kod nadbiskupa. Tako je u srpnju 1931. godine nadbiskup Stepinca imenovao svojim ceremonijarom (obredničarem). Pratio je nadbiskupa u obredima i na putovanjima. Bavio se i brigom za socijalno ugrožene i napuštene (kao nadbiskupov milostinjar). Doprinijeo je tome da je nadbiskup Bauer 1931. godine osnivao Karitas zagrebačke nadbiskupije. Stepinac je bio predsjednik Karitasa za Zagreb. U tom svojstvu radio je na osnivanju pučkih kuhinja. Pomagao je i studentima, te radio na njihovom uključivanju u karitativne akcije.

Kad je u dva slučaja (u Samoboru i Sv. Ivanu Zeleni) došlo do nesporazuma sa župljanima oko imenovanja novog župnika, Stepinac je, kao nadbiskupov zastupnik, privremeno obavljao župničke poslove, ne i bez neugodnosti sa župljanima.

U travnju 1934. godine nadbiskup Bauer ga je imenovao bilježnikom Duhovnog stola.

Dosta dugo je, kao što ćemo vidjeti, bilo otvoreno pitanje nadbiskupa koađutora (pomoćnika) nadbiskupu Baueru. Nakon više neuspjelih pokušaja da se to pitanje riješi, u svibnju 1934. godine, na to je mjesto imenovan Stepinac, kao naslovni nadbiskup i koađutor, s pravom naslijeđa.

Početkom prosinca 1937. godine umro je nadbiskup A. Bauer. Stepinac je postao nadbiskup zagrebački, hrvatski metropolita i predsjednik Biskupske konferencije.

U prvim danima NDH Stepinac se sastao najprije sa S. Kvaternikom (12. IV.) i poglavnikom A. Pavelićem (16. IV.). U razgovoru s njima izrazio je zadovoljstvo zbog uspostave hrvatske države. Svoj stav prema nastalim promjenama iznio je u poznatoj okružnici kleru zagrebačke nadbiskupije, 28. IV. 1941. godine.

Početkom 1942. godine Papa ga je imenovao za apostolskog vojnog vikara u NDH. U optužnici protiv Stepinca isticana je njegova podrška okupatorima i ustaškoj vlasti. Tako je u optužnici rečeno: »Tako je Stepinac već u prvim danima okupacije zemlje pomogao okupatora i ustaše, stupio s njima u saradnju i pozvao podređeno svećenstvo da također s njima sarađuje, što su stotine svećenika najaktivnije izvršavali, pa je tako veliki broj svećenika i vjernika gurnuo na put koji je svršavao izdajom domovine i mnogim ratnim zločinstvima.

Ovaj kolaboracionistički stav, rad i izjave optuženog Stepinca učvrstili su već dotadašnje ustaše-svećenike u njihovoj izdaji, te podstrekavali i mnoge druge prema narodu neprijateljski raspoložene svećenike da predvode u razoružanju jugoslavenske vojske, preuzimanju i organiziranju ustaške vlasti, organiziranju ustaških povjereništava, tabora, logora, stožera te ustaške milicije...«

U optužnici dalje stoji: »Pisanje katoličke štampe za vrijeme okupacije potpuno je u skladu i na liniji rada i izjava optuženog Stepinca, koji je kao predsjednik Biskupskih konferencija i predsjednik *Katoličke akcije* imao vrhovni nadzor nad pisanjem cjelokupne katoličke štampe u Jugoslaviji. On je u tom svojstvu aktivno utjecao na smjer pisanja ove štampe, te njezin protunarodni stav u svemu odobravao i podržavao.«

Uskoro nakon oslobođenja Zagreba Stepinac je, 17. svibnja 1945. godine bio pritvoren u Mlinarskoj ulici. Dok se nalazio u pritvoru, Tito se, uz prisustvo V. Bakarića, 2. lipnja sastao s petoricom svećenika, s generalnim vikarom, pomoćnim biskupom drom Franjom Salis-Seewisom na čelu. Sutradan, 3. lipnja, Stepinac je pušten iz pritvora. Istoga dana Tito se sastao s papskim izaslanikom opatom Ramireom Marconeom i njegovim tajnikom Giuseppeom Masuccijem. Razgovoru je prisustvovao i V. Bakarić.

Četvrtog lipnja Tito se, u prisustvu V. Bakarića, sastao sa Stepincom, s kojim je vodio dulji razgovor. Obe strane iznijele su svoje poglede na položaj Katoličke crkve u novim prilikama. U nekim manifestacijama novih vlasti bio je prisutan i Stepinac. Titu i Bakariću Stepinac je podnosio predstavke, u kojima je bilo riječi o zatvaranju i kažnjavanju svećenika kao i drugih osoba. Potkraj lipnja 1945. godine Bakarić je posjetio Stepinca, koji mu je i ovom prigodom iznosio različite pritužbe na postupke novih vlasti. Potkraj rujna 1945. godine Biskupska konferencija prihvatila je Pastirsko pismo, u kojem je izneseno više oštrih prigovora i osuda na postupke i odnos nove vlasti prema Katoličkoj crkvi. Ovo je pismo pridonijelo naglašenom zaoštravanju odnosa Katoličke crkve i državnih vlasti. Napadi na Stepinca postali su sve učestaliji.

U presudi od 11. listopada 1946. godine Stepinac je osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 11 godina, te na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od pet godina. Stepinac je osuđen za krivično djelo protiv naroda i države. Nerijetko se susrećemo s tim da ga se označava kao ratnog zločinca. Međutim, sudskom odlukom on nije proglašen ratnim zločincem, niti je ikada bio na kakvom popisu ratnih zločinaca. Prema tome, epitet ratnog zločinca je samo osobno stanovište onoga tko takav sud o Stepincu izriče.

U studenom 1945. godine uhapšen je nadbiskupov tajnik Ivan Šalić, pod optužbom da je u Kaptol primio Eriha Lisaka, ustaškog pukovnika, bivšeg ravnatelja za javni red i sigurnost u NDH, te da je imao veze sa »križarima« i emigrantima. Uhapšeno je i nekoliko drugih svećenika, za iste ili neke druge optužbe. U rujnu 1946. grupa od petnaest optuženih izvedena je pred sud. U toku procesa optužnica je proširena i na Stepinca. On je 18. rujna 1946. godine bio uhapšen, nakon čega je Nadbiskupsko vijeće okružnicom obavijestilo o tome vjernike. Vlasti su tu okružnicu plijenile. Optužnica protiv Stepinca podignuta je 23. rujna. Stepinac je odbio predložiti svoje branitelje. Vrhovni sud Hrvatske predložio je Nadbiskupskom duhovnom stolu da on imenuje branitelja. Generalni vikar biskup dr Franjo Salis-Seewis predložio je dra Ivu Politea i dra Ivana Andreasa. Sud je prihvatio prvog, a umjesto drugog imenovao dra Natka Katičića.

Opći Stepinčev stav bio je da ne odgovara na pitanja, pa je tako na većinu pitanja odbio dati odgovor. U završnom govoru 3. listopada u cijelosti je odbijao navode optužnice. Branitelj Politeo zatražio je oslobođenje od optužbe, a branitelj Katičić govorio je o olakšavajućim okolnostima.

U presudi od 11. listopada 1946. godine Stepinac je osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 11 godina, te na gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od pet godina.

Stepinac je osuđen za krivično djelo protiv naroda i države. Nerijetko se susrećemo s tim da ga se označava kao ratnog zločinca. Međutim, sudskom odlukom on nije proglašen ratnim zločincem, niti je ikada bio na kakvom popisu ratnih zločinaca. Prema tome epitet ratnog zločinca je samo osobno stanovište onoga tko takav sud o Stepincu izriče.

Nakon presude Stepinac je poslan na izdržavanje kazne u Kazneno-popravni zavod u Lepoglavi, gdje je bio od 19. listopada 1946. do 15. prosinca 1951. godine. Bio je smješten u ćeliju, uz koju je bila dodana prostorija koja je adaptirana u kapelicu gdje je mogao obavljati vjerske obrede. Kod toga mu je pomogao jedan svećenik, koji je također bio na izdržavanju kazne.

U Lepoglavi je Stepinca posjećivala rodbina, predstavnici Crkve, te u nekoliko navrata, strani novinari. Za njega je bila posebno pripremana hrana. Bilo mu je dopušteno da se služi knjigama. Bavio se prevođenjem i pripremama propovijedi. Općenito je spominjao da se s njim u zatvoru dobro postupalo.

Odlukom ministra unutrašnjih poslova Ivana Krajačića, od 5. prosinca 1951. godine Stepinac je pušten na uvjetni otpust, do isteka kazne (18. 9. 1962.). Kao mjesto obaveznog boravka određen mu je Krašić, odakle se nije smio udaljavati bez posebne dozvole. Smješten je u župni dvor. Dopušteno mu je održavanje vjerskih obreda u mjesnoj crkvi.

Nakon što je došao u Krašić, Stepinca su povremeno posjećivale osobe svjetovnog života, predstavnici Crkve, te strani novinari. I dok je bio u Lepoglavi i dok je boravio u Krašiću, u nekoliko navrata, izravno ili neizravno, davano mu je do znanja da bi mogao biti oslobođen daljnjeg izdržavanja kazne ako se odluči na to da napusti zemlju. A isto je to davano do znanja i Vatikanu. Stepinac je tu mogućnost otklanjao, napose govoreći da o njegovom položaju treba odlučivati Vatikan.

Dekretom Svete Kongregracije u listopadu 1946. godine izrečena je ekskomunikacija *(excomunicatio miror)*, izopćenje iz Katoličke crkve za one koji su fizički ili moralno sudjelovali u mjerama protiv Stepinca, bez izričitog navođenja imena. Krajem studenog 1952. godine Stepinac je designiran za kardinala, što je dovelo do pojačanog zaoštravanja odnosa Jugoslavije i Vatikana. Jugoslavenska vlada je 17. 12. 1952. godine prekinula diplomatske odnose s Vatikanom (ponovo su uspostavljeni 25. 6. 1966). Kad je u listopadu 1954. godine umro Papa Pio XII, Stepinac (kao kardinal) nije sudjelovao na sahrani Pape niti u izboru novoga, pod uvjerenjem da mu neće biti dopušten povratak u zemlju.

Nakon dolaska u Krašić, Stepinac je počeo poboljevati. U prosincu 1952. godine dijagnosticirana je tromboza lijeve noge, nakon čega je izvršena operacija na venama. U svibnju, 1953. godine otkriveno je ozbiljno oboljenje krvi, a u 1958. godini tromboza i na desnoj nozi. Kasnije je obdukcijom ustanovljeno da je imao kamenac na mokraćnom mjehuru. Cijelo vrijeme liječio se u Krašiću. Dolazili su mu liječnici i iz inozemstva. Odbijao je tražiti dozvolu za liječenje izvan Krašića, u zemlji ili inozemstvu, s obrazloženjem da mu možda ne bi bio dopušten povratak u Krašić, odnosno u zemlju. Umro je 10. veljače 1960. godine. Sahranjen je u Zagrebačkoj katedrali. ■

Pripremio Ljubo Boban

(U sljedećem broju: kraljev pristanak na imenovanje Stepinca ● »Gospode, zašto je izbor pao na mene?«)

Novoređenici iz klase 1930: Stepinac je peti slijeva

NADBISKUP PROTIV VOLJE

Na prijedlog iz Vatikana, Stepinac je u neuobičajeno mladoj dobi odabran za nadbiskupa-koadjutora

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i napomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

Kad je Stepinac odlazio na studije u Rim, zagrebački nadbiskup bio je dr Antun Bauer. On je rođen 1856. godine u Breznici kod Bisaga, odakle se, još u djetinjstvu, preselio u Jastrebarsko. Gimnazijsko obrazovanje dobio je u Varaždinu i Zagrebu. Teološke studije pohađao je u Zagrebu, Budimpešti, Beču. Doktorat filozofije i teologije postigao je u Beču. Bio je kapelan u župi sv. Marka u Zagrebu, te Ivancu i Samoboru. Jedno je vrijeme bio vjeroučitelj u učiteljskoj školi i gimnaziji u Zagrebu. Bio je profesor na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu, te dekan tog Fakulteta, kao i rektor Zagrebačkog sveučilišta. Osim što je bio član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti bio je i njezin pokrovitelj od 1915. do 1937. godine, tj. do svoje smrti. Bio je aktivan kao filozofski i teološki pisac. Bio je urednik *Katoličkog lista*. Aktivno se bavio politikom, te je u razdoblju od 1881–1911. godine bio zastupnik u Hrvatskom saboru, kao pravaški predstavnik, odnosno kao zastupnik Hrvatsko-srpske koalicije.

Bauer je nadbiskup-koadjutor, s pravom nasljeđa, postao u studenome 1911. godine, a u travnju 1914. godine, nakon smrti nadbiskupa dra Juraja Posilovića, postao je zagrebački nadbiskup. Na njegovu inicijativu 27. studenoga 1918. godine sazvana je prva Biskupska konferencija Jugoslavije, koja je kasnije radila kao redovna institucija. Bauer je imao značajnu ulogu u prilagođavanju Katoličke crkve u novonastalim prilikama nakon stvaranja jugoslavenske države.

U vrijeme kada je Stepinac odlazio na studije, nadbiskup Bauer bio je u poodmaklim godinama pa je to bio dovoljan razlog da se počne razmišljati o njegovom nasljedniku. No, ovo pitanje bilo je složeno, jer se nije svodilo samo na interno pitanje Crkve, nego je u tome svoju nadležnost imala i država, tj. kralj Aleksandar koji je trebao dati suglasnost na kandidata. Trebalo je, dakle, pronaći kandidata koji će biti prihvatljiv i za Crkvu i za državu. Doduše, Crkva je imala više razloga da to pitanje bude na vrijeme riješeno. Naime, u slučaju smrti nadbiskupa, sve dok ne bude imenovan njegov nasljednik, država je imala pravo participirati, s jednom trećinom, u prihodima zagrebačke nadbiskupije, koji i nisu bili mali. Već i taj, materijalni interes, nije, dakle, motivirao državne vlasti da se požuruju s imenovanjem nadbiskupovog nasljednika. Crkva je, dakako, imala u tome drukčiji interes.

U godini 1928, kao podoban kandidat, spominjan je dr. Antun Slamić, rodom iz Trsta. Poslije rata on je iz Istre, iz područja koje je ostalo pod Italijom, emigrirao u Jugoslaviju. Nadbiskup Bauer imenovao ga je svojim tajnikom. Brzo se afirmirao i napredovao u raznim dužnostima. S tim se kandidatom složio i papski nuncij. No, Slamićeva kandidatura pala je kod državnih vlasti. Ministar vanjskih poslova V. Marinković bio je protiv njegove kandidature, s obzirom na to da je bio istarski emigrant, što bi moglo pridonijeti pogoršanju ionako loših odnosa Jugoslavije i Italije.

Spominjali su se, s vremena na vrijeme, i drugi mogući kandidati. U 1930 – 1931. godini to pitanje postalo je ponovno dosta aktualno. Potkraj 1931. godine nadbiskup Bauer predlagao je papskom nunciju Hermenegildu Pellegrinettiju više kandidata, ali se ovaj nije mogao opredijeliti. Jednog od Bauerovih kandidata otklonio je Vatikan. Jedan od nuncijevih kandidata bio je Juraj Mađarec, pa zatim dr Aleksandar Gahs, profesor na Teološkom fakultetu u Zagrebu, kojega je otklonio kralj Aleksandar, navodno zato što ga je dvaput napao u svojim predavanjima.

U jednom razgovoru, senjski biskup Starčević, kao jednog od mogućih kandidata, spomenuo je Stepenica, vjerujući da dobna granica kod Vatikana neće biti prepreka. Kod kralja Aleksandra Stepincu bi prednost moglo biti to što je bio poznat kao solunski dobrovoljac. S ovom idejom složio se i nuncij Pellegrinetti.

Uslijedili su zatim događaji koji su pitanje izbora nadbiskupa-koadjutora učinili još aktuelnijim. Naime, u veljači 1934. godine umro je pomoćni biskup i generalni vikar dr Dominik Premuš. U isto vrijeme nadbiskup Bauer teže je obolio. U takvoj situaciji on je odlučio da se i formalno pokrene pitanje Stepinčeve kandidature. Nuncij je o tome obavijestio Vatikan, koji se o Stepincu zanimao u Germanicumu, odakle je pristiglo povoljno mišljenje.

Kad je saznao da Vatikan namjerava kandidirati Stepinca, kralj Aleksandar se u rujnu 1933. godine zanimao kod vlasti u Zagrebu, ali nije dobio određene informacije. Zato je u Zagreb poslao ministra Stjepana Srkulja. Ovaj se obratio nadbiskupu Baueru. Ovaj je posebno istakao kako je Stepinac solunski dobrovoljac. O tome je kralj dobio potvrdnu informaciju od vojnih vlasti u Skoplju, nakon čega je pristao na kandidaturu Stepinca, ali je pristanak uskoro povukao. U travnju 1934. godine Bauer je otputovao u Beograd i bio je primljen kod kralja Aleksandra. Oštro mu je prigovorio što je povukao pristanak za Stepinca, te je kralj konačno dao svoj pristanak. Papa je 29. svibnja 1934. godine brzojavno obavijestio da je Stepinac imenovan za naslovnog nadbiskupa i koadjutora zagrebačkog nadbiskupa s pravom nasljeđa.

O imenovanju za nadbiskupa-koadjutora Stepinac je u *Dnevniku* zapisao:

30. V. 1934: Već punih 10 godina govori se o koadjutoriu nadbiskupa zagrebačkog Dr. Ante Bauera. Kad sam polazio u Rim na studij 1924. skoro sav hrvatski kler bio je složan u misli da se koadjutorom imenuje Dr. Josip Lončarić. Međutim s njime nije bila sporazumna vlada, jer je bio poznat kao odlučan Hrvat iako ne neprijatelj države, a čini se da ni nadbiskup Dr. Bauer nije nikako bio za njega. Osim njega ili bolje iza njega došli su novi kandidati (ako se može vjerovati novinskim vijestima) njih desetak. Ali vladi beogradskoj većina njih bila je nepoćudna. U zimi 1933. staran nadbiskup dr. Ante Bauer teško je obolio. Ljudski sudeći svaka je nada u ozdravljenje bila izgubljena. No napori liječnika, a osobito vruće molitve tisuća katolika Hrvata spasiše ga. Odmah iza bolesti opet je pokrenuto pitanje koadjutora. Kad sam 1924. odlazio na studij u Rim i slušao da je moj dobri bivši ravnatelj Dr. Lončarić kandidat za nadbiskupa, nisam mislio da ću za 10 godina kasnije ja doći preko očekivanja sviju na ovo teško i odgovorno mjesto. Samo Gospodin Bog znade i znati će što se odigralo između starca nadbiskupa i mene. Ja nisam želio nikako, bježao sam od pomisli, da stupim na stolicu nadbiskupa zagrebačkih. Ali sve je išlo ovaj puta tako naglo da ni sam ne znam kako i najednoć je pitanje koadjutora bilo riješeno, to jest ja sam bio imenovan koadjutorom *cum iure succesionis* (s pravom naslijeđa – o. p.). Starac nadbiskup Dr. Ante Bauer klicao je od veselja, a ja sam bio prvih dana strahovito potišten. Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja ne nalazim u sebi ništa što bi me preporučivalo za ovo *velevažno mjesto, u koje faktički upire danas oči čitav hrvatski narod, bolno ćuteći teško nepravde koje mu se nanose sa strane današnjega režima.* Ništa velim ne nalazim. Jer sve što sam činio kao svećenik, činio sam iz uvjerenja da je to moja stroga dužnost prema sv. Crkvi, Bogu i domovini i narodu mome. Kako bih mogao biti lijeni trut u ovo doba najstrahovitije moralne i materijalne bijede? Možda se je starome nadbiskupu sviđao moj *oštar, borbeni duh, kad se je radilo o pravima Crkve katoličke?*

Na dan posvećenja za biskupa-koadjutora: Stepinac je u sredini prvog reda

Kušao sam barem držati u tajnosti svoje imenovanje dok ne dođu papinske bule. Međutim, mi to nije bilo moguće jer su po svoj prilici neki državni organi izdali tajnu. Ja sam se nadao da će vlada odbiti moje imenovanje, jer sam već *dvaput morao biti uhapšen ni kriv ni dužan, tobože kao veleizdajnik i antidržavan zbog nekoliko riječi.* Međutim, i to je prošlo.

Danas mi je stiglo pismo od Nuncija iz Beograda, s kojim sam par dana prije razgovarao kad je bio u Zagrebu zbog toga pitanja.

Čim je Nuncij otišao iz Zagreba počelo se nestrpljivo u Zagrebu propitkivati tko je koadjutor. Valjda nikada u povijesti nadbiskupije nije bilo toliko napetosti, nestrpljivosti glede ove stvari kao sada. Pa kad su danas stigle iz Rima prve brzojavne čestitke, sa svih strana navališe novinari na mene, te više nemam mira ni danu ni noću. Od danas počinje pravi *Trommelfeuer* (bubnjarska vatra – op. p.) cjelokupne štampe po čitavoj Jugoslaviji o mome imenovanju. Pače i inozemna štampa po Njemačkoj, Austriji, Mađarskoj, Češkoj, Poljskoj, itd. piše o tome kao da je došao kakav Napoleon ili diplomata svjetskog glasa. Stotine i hiljade brzojava stižu bez prestanka sa svih strana. Nebrojeni usmeni čestitari društva i koroproacije dolaze bez prestanka k meni da me vide i da mi čestitaju. Gdje su moji bezbrižni mladenački dani, pomišljam u duši! O koliko sam bio sretniji kad sam se igrao kao nestašni dječak pučke škole i gimnazije? Sad sam sluga svakome i to je cijeli život. Nije mi žao nimalo što ću biti sluga svima, nego se bojim da ne ću biti *servus fidelis et prudeus* (vjeran i razborit sluga – o. p.). Ali što Bog dade! Uzeo sam si za lozinku – *In Te Domine speravi!* (U Tebe sam se pouzdao Gospode! – o. p.). Moj položaj je strahovito težak. Sav hrvatski narod ogorčen je na današnji režim, jer nasilja prevršuju mjeru. Nadbiskup pak mora da računa sa državnim vlastima bilo kakove mu drago, jer Crkva nije političar. S druge strane Crkva mora da računa s osjećajima naroda, da ga ne povrijedi, a na koncu ne mogu niti ja zatajiti nikome za volju ono što jesam – to jest Hrvat! Niti mogu mirno šutjeti na nasilja, koja nisu u skladu sa kršćanskim moralom i koja diraju u prava Crkve katoličke. Koliko dotle stiska i neprilika za mene. Moj život biti će jedan križni put. Ja se borbe za prava Crkve ne bojim nimalo iako slaba ljudska narav ne voli poteškoća.

U Jugoslaviji vlada danas masonerija. Na žalost i u srcu hrvatskog naroda u Zagrebu ugnijezdila se ta paklena družba, leglo nemorala, korupcije i svakog nepoštenja, zakleti neprijatelj Crkve katoličke pa prema tome i hrvatskog naroda. Bez znanja i odobrenja masonerije ne može nitko doći na uplivni položaj. Nije šala uhvatiti se s njom u koštac, a ipak se mora u interesu Crkve, naroda hrvatskoga i same države Jugoslavije ako misli i dalje egzistirati. Jer ovo nasilje koje danas vlada podržava masonerija. A nasilje vodi u propast. Ne vidim ni to kako bi hrvatski narod mogao egzistirati kraj ovakvih nasilja. Baš ta nasilja dovela su već tako daleko da najveći dio Hrvata već pomišlja da kida sasvim sa ovom državom. Kako je prema tome težak položaj nadbiskupa zagrebačkog tj. moj položaj u današnje doba! Osim toga veliko pomanjkanje klera i strahovita materijalna bijeda, koja tišti kao mora sve slojeve. Ne mogući više izdržati tolike hvale čestitara pobjegao sam u Brezovicu na nekoliko dana.

Štampa bez razlike sviju smjerova piše o meni, hvale me i kuju u zvijezde, očekuju svi od mene da ću svakome od njih potpuno udovoljiti. To ipak nije moguće »jer taj se nije rodio, ko bi svima ugodio«. Ekstremna nacionalistička štampa »jugoslavenskog« smjera počela je pisati mnogo o meni. Ja se pak nikako ne slažem sa njezinim nasilnim metodama.

Od 19. VI. – 23. VI: Obavio sam duhovne vježbe na Jordanovcu da se saberem prije konsekracije (*consercratio* – posveta, posvećivanje – o. p.). Štampa cjelokupna bez prestanka piše o nadbiskupu koadjutoru ni ne sluteći kako je njemu pri duši.

23. VI. 1934: Predvečerje moje konsekracije. Prisutni su skoro svi biskupi hrvatski sa Nuncijem. Za konsekratore sam si odabrao Dr. Šarića nadbiskupa sarajevskog i Bonefačića biskupa splitskog. Na taj način je sa konsekretorom metroplitom hrvatskim Dr. Bauerom simbolički zastupan cijeli hrvatski narod.

Na konsekraciji bila je ogromna masa svijeta. Skoro svi hrvatski biskupi. Ja sam pozvao kao sukonsekratora nadbiskupa Dr Šarića iz Sarajeva i biskupa Dr Bonefačića iz Splita, *da tako bude simbolički cijeli hrvatski narod okupljen i barem neku utjehu našao u ovim crnim danima.*

Danas popodne u 8 sati otputovao je u Rim auditor Nuncijature Pavao Bertoli pa sam po njemu poslao Sv. Ocu Piu XI vlastoručno pismo.

Deputacije stižu bez prestanka sa svih strana i ne znam kada će se to svršiti.

24. VI. 1934: Akademičari su me pozdravili danas slijedećom adresom:

Naime, delegacija od petnaest stručnih i više kulturnih klubova akademske omladine, posjetila je Stepinca. U ime delegacije pozdravio ga je potpredsjednik kluba *August Šenoa* Bogumil Kantoci. Prema *Dnevniku* i *Hrvatskoj Straži* Kantoci je, između ostaloga, rekao:

»Ovaj događaj za čitav je naš narod od najveće važnosti, jer je sudbina Hrvata kroz vjekove uvijek bila usko spojena sa sudbinom katolicizma na našoj grudi. Crkva je prva zabilježila, da postoji naš narod, a kad izgovaramo imena naših davnih kraljeva, knezova, banova i branitelja naše zemlje i našeg naroda, sjećamo se imena naših velikih biskupa. Dok su naši kraljevi, knezovi i banovi bili oličenje našeg narodnog otpora i borbe, štit i brana od neprijatelja i predstavnici naše političke misli, dotle su biskupi i kler u našoj prošlosti predstavljali vrhunac našega kulturnoga stvarnja; bili borci i promicatelji naše tisućgodišnje kulture. U novim vremenima čekaju Crkvu slične zadaće.

Nacionalizam akademske omladine nije prazna riječ bez sadržaja. Oni dobro znadu da svaki nacionalizam vrijedi onoliko koliko vrijedi njegova sadržina, a to je za nas naša narodna kultura, koja počiva na temeljima vjekovima izgrađivanima. Najbolje tekovine naše kulture nastale su u vezi i uz potporu Crkve. Pa i danas Crkva vrši veliku narodnu kulturnu i socijalnu misiju. Pod njezinim vodstvom ostat ćemo vjerni svojoj tisućgodišnjoj kulturnoj tradiciji«.

Kantoci je izjavio na kraju:

»Radi toga naša savremena studentska generacija za razliku od predratne računa sa katolicizmom kao sa snažnim kulturnim faktorom i želi, da predstavnici Crkve uvijek budu na mjestu koje im pripada.

Naša akademska omladina gleda u Vama kao u budućem hrvatskom metropoliti nasljednika čitavog onoga niza velikih biskupa, banova, kancelara, svetaca i prelata, koji su zacrtali duboke i značajne brazde u povijesti hrvatske kulure.«

U svom odgovoru Stepinac je spomenuo kako su ranije generacije, kad su odlazile vani na školovanje »često upijale tuđinski duh i tuđe poglede aplicirali na naše prilike. Osobito su u tuđem svijetu usisali mržnju na katoličku crkvu. Međutim, sav naš narodni život, sva naša narodna kultura, razvili su se na podlozi religije i prožeti su s njome«. Stepinac je zatim istakao: »Zato ne smijemo opetovati pogreške starijih generacija i ne smijemo prenostiti tuđe biljke k nama! Crkva je ona koja nas je uzdržala kroz dvanaest vijekova, pa će tako biti i u budućnosti. Dok se držimo Crkve, pećine Kristove, nema za nas pogbije.

Naša prošlost srasla je s Crkvom, kao grana s drvetom i nikako ne smijemo dozvoliti da nam se ta grana otkine. Zato nastojte da svaki od vas bude religiozan, a u svojoj struci spreman. Znanost ne stoji u opreci s religijom, šta više: prava znanost vodi k Bogu«.

U komentaru *Hrvatske Straže* kaže se da iz govora akademske omladine »jasno izlazi da je današnja narodna uzdanica obračunala sa plitkim frazama borbenog liberalizma i da danas te fraze preživakavaju jedino još neki ljudi, koji su izgubili kontakt sa životom i narodom, a među omladinom ih još podržavaju jedino marksisti, koji su na zagrebačkom sveučilištu razvili veliku propagandu, ali ta ostaje bez uspjeha, što se najbolje vidi iz velikog broja klubova, koji su čestitali preko svojih delegata.«

Štampa dakako, nije smjela donijeti govore u cjelini ali je *Hrvatska Straža* ipak uglavnom donijela sve.

U isto vrijeme donosi nacionalistička *Mlada Jugoslavija* članak, zaboravljajući da Jugoslavija koju vode masoni nije ona Jugoslavija kakovu su željeli naši preci, pa niti ja, jer sada vlada nasilje i nepravda. ■

Priredio Ljubo Boban

(U sljedećem broju: oprezna sumnja u Beogradu ● Stepinčev plač ● razgovor s Trumbićem)

VATIKAN JE ODLUČIO

Čak se i zagrebačkom kleru moralo tumačiti »tko je taj mladi Stepinac«

Među reagiranjima u povodu njegovog izbora za nadbiskupa-koadjutora Stepinac je zabilježio i ovo:

»Čini se da nekoji u Beogradu mirišu da novi nadbiskup neće biti Jugoslaven u smislu masonskom, pa izlazi evo slijedeći članak u *Štampi* beogradskoj.

Autor članka pod naslovom »Dr. Alojzije Stepinac« i podnaslov: »Ličnost budućeg poglavice katoličke crkve u Jugoslaviji« je Dimitrije Najdanović. On je, pored ostalog, pisao:

»G. Stepinac pod jednim snažnijim impulsom rodoljublja, ušao je u dojučerašnju krvavu epopeju kao sin jugoslovenskog naroda. Njegova nacionalna prošlost je nekompromitovana. Možda je taj nalet bio – sentimentalnost, jedan grč ratne psihoze, protest, hrabrost dobrog vojnika Švejka. Svejedno kroz njegovu rodoljubivu svest – pa neka je bila uska kao iglene uši! – prodenuo se dah narodne slobode, duh guslarstva. Doživljaj je doživljaj. On ulazi kao determinanta svesti i savesti: kao putokaz i opomena. Mi smo i meka srca i meke glave za svako trubadurstvo rodoljubivo, kako bi tamo neki 'psihološki' da objasni dobrovoljaštvo g. Stepinca. Neka je tako. Za nas to ipak nije himera. Otuda sve naše poverenje i simpatija. Nije isključeno, naravno, da naše naklonosti budu posramljene«.

Autor dalje piše: »Kao problem g. Stepinčeve ličnosti ističu se i onih sedam godina u Rimu. Stepinac pripada redu jezuita. Time je mnogo što šta rečeno. Samo Stepinčevo postavljanje za koadjutora dokaz je velike moći i stalne penetracije ovoga reda. Kruta, nesalomljiva načela Ignjatija Lojole, tvorca jezuitizma jesu ustvari načela lenjinizma pre Lenjina... Stepinac je, nema sumnje, prošao kroz najstrožiju disciplinu jezuitizma. Iz jezuitske škole pušten je tek onda u svet, i tek onda ovako visoko počastvovan, kad je najintimnija njegova misao uglačana glačarskom veštinom Lojole.«

Autor članak završava ovim razmišljanjima i pretpostavkama:

»Rođen je u Žumberku. To nešto znači ako duhovna i fizička eugenika ne varaju. Jer je Žumberak mesto malo pokatoličenih Srba, takozvanih unijata. Da negde duboko u krvi ne romori sa katoličkom žicom i sebarska pobuna. Slovenska podloga, cela, verski, kulturno, istoriski nediferencirana, nije možda razbijena do te mere da bi se iz Stepinca mogla stvoriti – marioneta! Da to praslovenstvo, što tako često oživi nostalgijom za sveslovenstvo, nije probilo i onda, za solunskih dana? Kao što niče zaboravljeno seme. Ovo bi bila najsmelija, gotovo mistična postavka ovoga napisa. Jedan misticizam dakle koji ima možda, isto toliko prava koliko i jedan donkihotski zanos, pa ipak realnoga osnova.

Sudbina je g. Stepincu dodelila da ide po koncu, njemu, Soluncu i jezuiti. Teška mu je puka iskrenost, još teža dvoličnost. S jedne strane rimska perika, s druge – doziv sa dna narodne jugoslovenske duše! Scila i Haribda za srce i um! Gotovo nesavladljivi, paradoksalni dualizam! Iz ovoga procepa može ga, po našem ubeđenju, spasiti samo hristoljublje. Hristoljublje kao sveljubav, koja ide evolutivnom lestvicom carstva Božjeg: od Hristovog čoveka, kroz Hristov narod, do Hristovog čovečanstva.«

Dušan Žanko, katolički publicista, kasnije se o izboru Stepinca za nadbiskupa koadjutora prisjećao:

»Još je bio živ stari Nadbiskup, kada je njegov mladi ceremonijar iz dvora, još niti četrdesetogodišnjak, imenovan pomoćnim biskupom s pravom nasljedstva. Dobro, ali nitko ne poznaje toga mladoga svećenika, koji se još uopće nije počeo penjati ljestvicama crkvene hijerarhije. Uži krugovi iz dvora su morali čak i zagrebačkome kleru tumačiti, tko je taj mladi Stepinac, taj nepoznati izabranik, taj *Homo Novus*. Prve su novinske vijesti obavijestile javnost, da se radi o sinu seljačke obitelji Stepinac iz Jastrebarskog, koji nije bio čak ni u malom, ni u velikom sjemeništu u Zagrebu; koji je kao student dobio izvanredno zvanje svećenika i odmah bio od svojih dobročinitelja poslan u Rim na filozofsko-teološki studij i tamo zaređen za svećenika; koji tek što se vratio iz Rima, bio zakopan u sporedne kancelarije Nadbiskupskog dvora u čednoj ulozi ceremonijara. U javnosti ne izlazi njegovo ime. Niti je pisac, niti propovjednik, niti organizator; ne miješa se ni u kakav pokret, makar je tada u katoličkim redovima sve vrelo od dinamičkih traženja novih puteva. Tek mu dadoše jednu jedinu funkciju izvan dvora, a i ta je bila u užoj vezi s nadbiskupijom, a to je briga oko karitativne akcije za siromahe, stvar istom u početcima, ponizna za ponizne, tako rekuć nevidljiva. Kao takav je jedan jedini put nastupio na jednoj familijarnoj

Alojzije Stepinac na dan posvećenja za biskupa-koadjutora

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo veleважno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i napomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

proslavi u samostanu časnih sestara Milosrdnica u Frankopanskoj ulici, pri jubilarnoj Akademiji u počast Frederica Ozanama, velikog francuskog apostola karitativne akcije. Otvorio je Akademiju, pročitavši nekoliko papirića svoga skromnoga govora. Pisac je ovih redaka bio slučajno prisutan. Mladi svećenik, uskih ramena, tanka mladolika lica, tako rekuć skriven u samome sebi i u svome napisanome proslovu, ničim nametljiv, ponizan, ne podižući glasa ni očiju, govori o siromasima. To je bilo sve. A ljudi pitaju: tko je taj? Rijetki znaju odgovoriti na to pitanje. Nekoliko je mjeseci iza toga taj mladi i mladoliki čovjek, taj nepoznati prijatelj siromaha, taj meteor rimskoga Germanicuma i Gregoriane, izveden naglo iz svoje male sobice iz dubina staroga Nadbiskupskoga dvora i posvećen za biskupa, a titulom nasljednika na stolici zagrebačkog nadbiskupa.

Stari je dvor rijetko kada, možda nikada u svojoj historiji, doživio slične scene. Rijeke su vjernika i svih mogućih predstavnika počele teći kroz hodnike prvoga kata, na drugom je katu još uvijek bdjeo i smješkao se stari nadbiskup Bauer, jer mu je uspjelo iznenaditi cijeli svijet svojim prijedlogom mladoga koadjutora. Svima je odlanulo, što je konačno riješena duga i nelagodna kriza koadjutorskoga mjesta, što su propali svi spominjani kandidati, i što se, eto, na misteriozan način nalazi pred svima mladost, ponizna i solidno formirana mladost, mladost seljačkih i tradicionalnih hrvatskih izvora.

A mladi Biskup stoji nasred svoje sobe, zbunjen, blijed, neispavan. Prima ljude, dijeli prve blagoslove, traži riječi, kao da se ispričava, što baš on, nespreman, nepripravan, nedostojan, mora biti taj, kojega su toliko čekali i u kojega su toliko tajnih nada polagali. Skoro plače pred svima, vidljivo ganut i sve više blijed, što prvi dani više odmiču. Javno izriče svoju nedoraslost, ne boji se pred nepoznate ljude iznositi strahovitu težinu odgovornosti, što je legla na njegova uska ramena; pred svima zaziva pomoć Božju, upravo zaklinje ljude, da se mole za njega u njegovu novom, neočekivanom i nevjerojatnom položaju. Sve vizite odmah od prvoga dana ovija misterioznom težinom i ozbiljnošću, govori nekim novim jezikom, asketskim i profetskim jezikom, nagovješta odmah nešto teškoga, iz njega izbijaju neke zrake slutnje, njegov se smješak ukrućuje u nešto bolno, oštro, ali od prvoga časa. Ovo je čovjek boli. Ljudi preozbiljni izlaze iz njegove sobe i pronose Zagrebom i Hrvatskom prve dojmove: nešto je leglo u duše, taj čovjek nosi u sebi nešto nova, misteriozna!«

Stepinčev biograf A. Benigar o Stepinčevom reagiranju na vijest da će biti imenovan za nadbiskupa koadjutora, piše:

»Pošto je sa Sv. Stolicom i kraljem već bilo uređeno jednoga dana nadbiskup reče Stepincu: .

– Lojzek, vi ćete biti moj koadjutor i nasljednik.

Dr. Stepinac ga samo u čudu pogleda, kako je kasnije sam nadbiskup Bauer pripovijedao poglavarima sjemeništa, i nije uzeo ozbiljno te riječi, nego je prasnuo u smijeh.

No, nadbiskup je nastavio sasvim ozbiljno, te mu poče razlagati kako stvari stoje i ponovi izjavu da će on biti njegov koadjutor.

Dr. Stepinac je bio toliko iznenađen tim riječima svog nadbiskupa, te je u prvi čas pomislio da je starca ostavila pamet. No, videći da nadbiskup doista ozbiljno govori, padne na koljena i sklopljenih ruku počne moliti, da ga nikako ne predlože za to mjesto, jer da je mlad i da nije sposoban voditi tako veliku nadbiskupiju. Nadbiskup je još u par navrata o tome razgovarao s njime, pa kad mu je u tom međuvremenu spomenuo da je to imenovanje već na putu, Stepinac se branio da to ne može biti.

Stepinac se savjetovao sa svojim ispovjednikom. Zaklinjao je i nuncija neka mu pomogne da ga ne bi zapala ta služba. Spomenuo je da u nadbiskupiji ima dosta učenih i kreposnih svećenika koji dobro poznaju prilike, a on da je još premlad za tu službu. No, nuncij ga je tješio riječima:

– Budite mirni! Pogrješka da ste mlad postaje svakim danom sve manja.

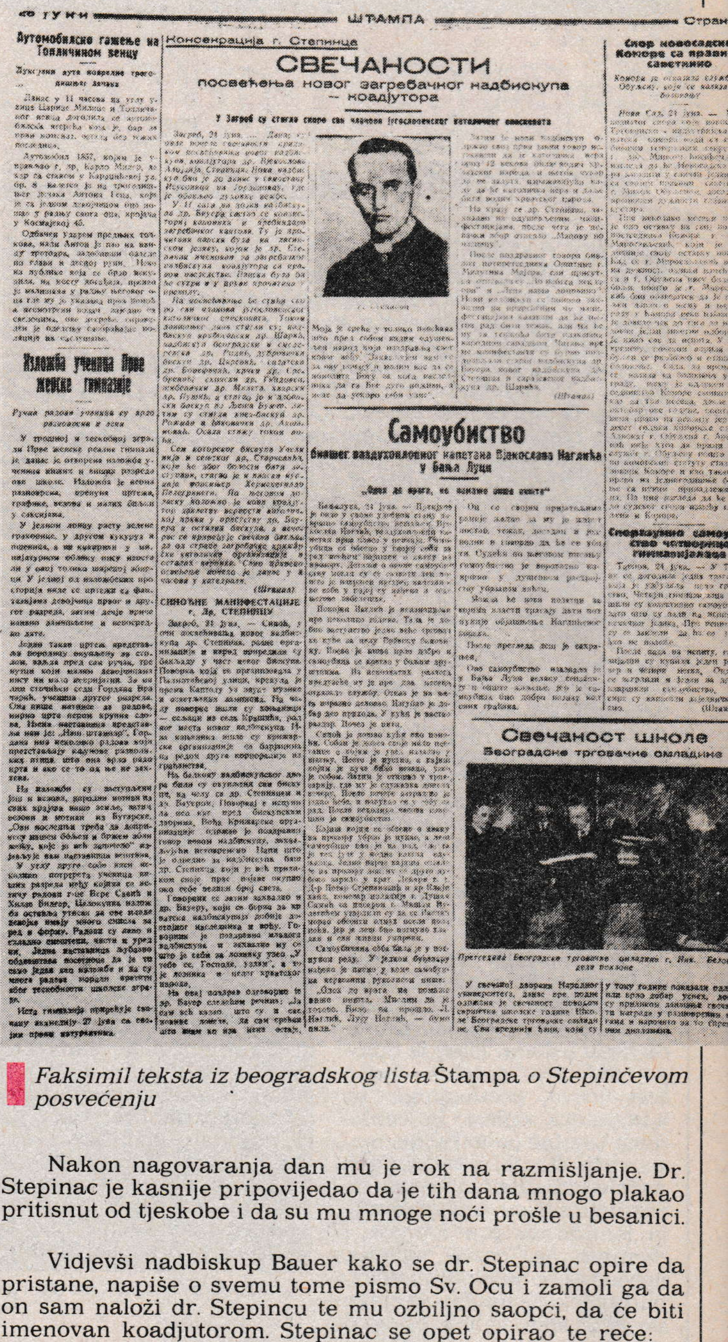

ШТАМПА

Аутомобилско гажење на Топличином венцу

Консекрација г. Степинца

СВЕЧАНОСТИ посвећења новог загребачког надбискупа – коадјутора

У Загреб су стигли скоро сви чланови југословенског католичког епископата

Изложба ученица Прве женске гимназије

СИНОЋНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ г. Др. СТЕПИНЦУ

Самоубиство бившег ваздухопловног капетана Вјекослава Наглића у Бања Луци

Свечаност школе Београдске трговачке омладине

Faksimil teksta iz beogradskog lista Štampa *o Stepinčevom posvećenju*

Nakon nagovaranja dan mu je rok na razmišljanje. Dr. Stepinac je kasnije pripovijedao da je tih dana mnogo plakao pritisnut od tjeskobe i da su mu mnoge noći prošle u besanici.

Vidjevši nadbiskup Bauer kako se dr. Stepinac opire da pristane, napiše o svemu tome pismo Sv. Ocu i zamoli ga da on sam naloži dr. Stepincu te mu ozbiljno saopći, da će biti imenovan koadjutorom. Stepinac se opet opirao te reče:

– To nikako ne primam. Nitko me na to ne može prisiliti, i u toj se stvari ne mogu nikome pokoriti.

– A bi li se pokorio Sv. Ocu, ako vam to naloži? – zapita ga nadbiskup.

– Pa Sv. Otac neće i ne može to odrediti, odgovori Stepinac.

– Odredio je! reče mu nadbiskup i pokaže pismo Sv. Oca. Stepinac na to brizne u plač.«

Uskoro nakon što je imenovan za nadbiskupa koadjutora sa Stepincem je razgovarao A. Trumbić, bivši predsjednik Jugoslavenskog odbora i prvi ministar vanjskih poslova novostvorene jugoslavenske države, a u vrijeme razgovora sa Stepincem u oštroj opoziciji prema režimu. Trumbić je zapisao:

»29. VI. 1934 – Sv. Petar i Pavao.

Dr. Al. Stepinac, nadbiskup-koadjutor. Preko Dr. Barca sastanak u njegovoj sobi u Dvoru od 18 do 19 s.

1. Mlad čovjek srednjeg stasa, suh, mršav, žilav, upalih obraza, oštra lica i nosa istaknuta. Ozbiljan (ali sjetan i melankoličan) po prirodi, govori energično jakim baritonskim muškim glasom, iz uvjerenja i sa zanosom (nije mi učinio utisak zatvorena čovjeka, kako je bilo rečeno). Ima svoju volju i izgleda ima izgrađeno shvaćanje svoga poziva te je da se sav tome posveti. Ne bi nikako rekao, da je sklon uživanju života, nego obrnuto. Kažu da malo jede, a vjerojatno i da ne pije. Kažu da je asketa, što može biti, a to bi ga potpuno odvajalo od svećeničke sredine u ovoj biskupiji gdje svećenstvo na selu i u gradu naviklo je po »tradiciji« da uživa i da se prema vlastima »klanja« (ženske, gozbe, piće sa zdravicama društveno-patriotskim). Kad je govorio bio je energičan, sa gestom odsječitim praćenim zamahom desne ruke, što mu je davalo autoritativan značaj. Taj gest nije govornički dotjeran, nego je više prirodan i običan u našem društvu, gdje se obično ne govori bez gestikulacije. Prikazuje se kao skroz religiozan katolik, zanesen načelima, dogmama i djelovanjem kat. crkve. Čezne za borbom u obrani tih osobina kat. crkve, koju smatra pravom učiteljicom kršćanstva i superiornom prema svim vjeroispovijestima. Govori tako uvjerljivo o tome da voli srbijanske seljake, koje je upoznao dok je služio 1919. u vojsci u Makedoniji, i o toleranciji prema pravoslavnoj crkvi i drugim konfesijama, da doista čini utisak iskrenosti i daje dokaz kršćanske širokogrudnosti.

Više nego kaže, odaje ogorčenje prema današnjim prilikama kod nas (progon kat. crkve) što kulminira u njegovom autentičnom izrazu, da je svaki čovjek zato jer je katolik danas u našoj kući »sumnjiv« *(verdächtig)* to jest izvan zakona! Gori od želje da se protiv toga nepodnosivog stanja uhvati bezrezervno u koštac. Naglasuje lojalnost prema državi kao takvoj, ali uz uvjet da država bude prema kat. crkvi kao i svim vjeroispovjestima pravedna i da im garantira slobodu. Za to će se boriti do kraja. Grmi protiv zavađanja katoličke mladeži u školama, smatrajući kao kulminaciju toga što se kat. mladež iz škole vodi na svetosavske zabave, koje su u duhu protukatoličkom ne samo nacijonalno nego i vjerski. Neće politike ni stranke za svećenstvo, volio bi da *nema nijednog* svećenika u parlamentu. To nije za nas, naglašuje; za nas je crkva, vjera, odgoj mladeži.

On je sin *hrvatskog* naroda i njemu će biti vjeran. Hrvatima nijedan narod nije prijatelj: nisu *Talijani,* nisu *Mađari* nisu *Nijemci* (Švajcari su ajde neutralni), nisu ni *Francuzi* kod kojih ima ih koji nas vole, ali nemaju položaja, ne zalažu se. Jedino *Sv. Stolica je za Hrvate.* Kat. crkva je odabrana hrv. naroda. Ne boji se za budućnost hrv. naroda u krilu kat. crkve..

Kad Hrvati ne bi bili katolici, kao narod bi ih nestalo. Čini utisak da u svojem budućem radu namjerava se baciti svom snagom na promicanje *vjerskih interesa* i ustati na odbranu vjerskih interesa protiv dosadašnje masonsko-pravoslavne antikatoličke politike. Što se pak tiče rada na nacijonalnom polju hrvatskoga života ne izrazuje se u tom pravcu da li namjerava u svom djelovanju isticati *hrvatsku narodnu misao* i ako da, da li od prigode do prigode ili sistematski po programu. Kod njega je dakle i u narodno-patriotskom pravcu katolištvo glavno uporište. Dotako se je položaja Hrvata i Slovenaca u Julijskoj Krajini i progonstva njihova jezika i u crkvi, što implicite priznaje, kaže oštro: *Šta može Sv. Otac da učini protiv fašističkog terora, protiv fašističke sile?* Osuđuje svaku kampanju koja se ovdje vodi preko režimske stranke.

Hoće da stvaraju, kaže, 'duhovno jedinstvo', bez ikakva duha. To je kao *framasoni* (kroz cijelo vrijeme bijesni protiv framosona), koji govore o čovječanstvu, o bratstvu, o Bogu, koga su stvorili po svome kalupu, a protiv svake prave religije, a u prvom redu protiv katoličke crkve. Mjesto duhovnog jedinstva stvaraju duhovni kaos. Zavađaju, kvare, truju našu mladež, sprečava se učenje vjeronauka itd. Našu mladež zavađaju iz škole na svetosavske zabave, gdje je sve protiv katolicizma (silno ogorčeno govori protiv toga i da će se protiv toga boriti). Sv. Sava to je pravoslavna svetkovina, a ne svetkovina države u kojoj su Hrvati i ostali katolici. Neće da govori o samoj tendenciji kuda to vodi, ali ističe kako se time uništava religija uopće i stvara samo duhovni kaos.

On poštuje (sv. Pavla) zakonitu vlast, jer je od Boga, ali ona mora da je pravedna i moralna. Ako nije, nije je dužan slušati. On nema ništa protiv Sokola, on će im blagoslivati zastave, ići na zabave, ali oni moraju unapred dati garanciju da stoje na principima kršćanstva i to svi kao ustanova, a ne kako gdje, ovdje da su kršćani, ondje da su bez vjere itd. On traži slobodu za sve vjere i jednakost, a onda zna da će kat. crkva biti prva. Pravoslavlje je formalizam, okamenjena vjera kao poganstvo. On voli Srbe, narod, seljake, ali ga žali jer je u toj crkvi koja ga materijalizira i kvari i ne daju mu ništa duhovno. On je devet mjeseci služio u vojsci, poznao je srp. seljaka, zavolio ga i stoga ga žali. U *Skoplju* kat. biskup uživa slobodu, lijepo radi, ali nema sredstava, svi ga vole, njegova crkva privlači i da imamo sredstava, svi bi po malo prešli u krilo kat. crkve. Mi dajemo primjer svima!

Ova država može da uspije, ali samo u slobodi vjere i u pravdi svima jednakoj. Ovako kao do sada ne može. Vidi se da zna što se događa u narodu, kako organi vlasti postupaju. Iznosi dva nedavna svoja doživljaja. O Božiću vozi se automobilom u Krašić, kući. S njim sen. Kukuljević. Razgovaraju. S njima detektiv, ili žandar, pravoslavac. Čim vidi, kaže, kat. popa, odma sumnjiv protiv države, pa načuli uši, osluškuje. Kad smo se iskrcali, zaustavi me, traži legitimaciju. Ja se trgnem, protestirajući što me legitimira. Ja sam u svojoj zemlji, idem mirno, nisam dužan legitimirati se. On: Vi ste u razgovoru govorili *protiv kralja* Ja: Lažete, to su vaše izmišljotine i podvale. Razbjesnim se, pozivljem se na svjedočanstvo Kukuljevića itd.

U kratko svršio je incident time da je na njegov zahtjev, od koga nije htio odustati, dobio od tog organa pismenu izjavu u kojoj kaže da je on po nesporazumu, krivo razumio, mislio da je Stepinac govorio protiv kralja. Drugi slučaj. Poslije toga na proštenju htio pomoći nekome župniku i mjesto njega držao narodu prigodnu propovijed. Žandar u crkvi i bilježi. Zove ga sreski na temelju prijave da je govorio protiv kralja i da je rekao 'hrvatski narod' (mjesto Hrvati dio našega i jedinstvenoga naroda). On protestirao, reagirao, sreski s početka strog, oštar, postao mek, stao se izvinjavati, da on mora postupati kad ima prijavu itd. i nudio mu cigartu i na kraju, u zabuni, zamolio ga da sam diktira opravdanje u zapisnik. Na polju čekao je žandar da ga povede u zatvor. Kad se vratio među ostale popove, sve im je pripovijedao.

O *Konkordatu.* Moje mišljenje da je katolicima bolje bez nego sa konkordatom, jer se uzdaju u svoje sile i jer će biti konflikata i neće ispunjavati. On na to: Nema nikakvog posebnog oduševljenja. Ali ako dođe, dobro je. Zna da Sv. Stolica neće pristati na konkordat u kojem ne bi bila priznata *bitna prava kat. crkve.* Bdit ćemo da se i s druge strane obslužuje. Ako se ne bude poštivati, onda će Sv. Stolica otkazati, pa gotovo. Neće nas konkordat ograničiti ni vezati ruke. Ne zanaša se, jer, reče sklopljen je konkordat i sa Njemačkom, pa svaki dan konflikti sa njemačkom vladom.

O sebi: Dne 7. VII. bio je na frontu zatrpan u borbi, sam se izvukao. Talijani su ga zarobili. Čudo kako je ostao živ. To je bilo povodom talijanske protuofanzive. Poslali su ga u logor u *Nocera Umbra,* gdje je saznao da sam ja bio (27-29. VI. 1918. baš danas punih 16 godina). Tu je ostao do 9. XII. 1918., kada su svi bili pušteni na slobodu i poslani svaki k svojoj jedinici u vojsci SHS. Njegova jedinica bila je u Makedoniji. Tu je ostao dok je puk bio demobiliziran i onda se vratio kući, negdje u lipnju 1919. (sko sam točno zapamtio). Upoznao je u tančine sve one krajeve, zemlju i ljude. To mu mnogo vrijedi. Drži danas da je to htjela providnost božja. Voli onaj narod. Nikada neće Srbi uspjeti s njihovim metodama. Oni hoće da sve svladaju, ali to se ne može. Treba dobiti dušu naroda, a njihovi upravljači neće i ne drže do toga.« ■

Ljubo Boban

(U sljedećem broju: audicija kod kralja Aleksandra ● Krnjevićevo pismo ● »Država u sebi razdijeljena«)

RAZGOVOR S KRALJEM ALEKSANDROM

Ubrzo po imenovanju, Stepinac je zauzeo svoje mjesto u mreži visoke politike

2. VII. 1934. U noći otputovao sam u Beograd, da se poklonim Kralju Aleksandru i položim uobičajenu prisegu. Prispjevši ujutro odsjeo sam u Nuncijaturi i posjetio sam prije podne sva Ministarstva. Bio sam svagdje odmah vrlo ljubezno primljen. Ćuti se i nehotice masonski duh u vladi. Moji posjeti potvrdili su moje prijašnje uvjerenje, da bi kod Hrvata trebalo malo više realnog mišljenja i gledanja nego idealnog sanjarenja. Mnogo bi se moglo postići kad bi jedni drugima izašli otvoreno u susret. Upisao sam se u dvorsku knjigu i na moje veliko začuđenje sat kasnije primih slijedeći poziv:

MARŠALAT DVORA Beograd, 3. jula 1934.

Po nalogu Njegovog Veličanstva Kralja Aleksandra čast mi je izvestiti preuzvišenog gospodina

Dra VJEKOSLAVA STEPINCA (ovako u prijepisu – o. p.)
nadbiskupa-koadjutora,
da će ga Njegovo Veličanstvo primiti u audijenciju danas, 3. jula, u 17 časova u Dvoru na Dedinju.

Ministar Dvora
Milan Antić

Dvorski automobil za vožnju na Dedinje biće Vam pred stanom u 16.40 časova

Obukoh se dakle te u 16^{h} 30 krenuh dvorskim autom sa Dr. Petlićem, župnikom na Dedinju. Kralj je sjedio u svojoj biblioteci, prišao mi hitrim korakom i pružio ruku. Ja sam ga oslovio slijedećim riječima: »Vaše Veličanstvó! – Dozvolite prije svega da Vam se predstavim – Ja sam budući nasljednik Vama dobro poznatog zagrebačkog nadbiskupa Dr. Ante Bauera. Došao sam prije svega, da Vam se poklonim kao poglavaru domovine naše ne iz puke formalnosti nego da ispunim riječ sv. pisma – Boga se bojte, kralja poštujte! Došao sam i zato, da Vašem Veličanstvu izložim neke poglede na crkvenopolitički život u domovini našoj da me se ne bi možda danas sutra krivo sudilo. Ja otvoreno govorim i mrzim zakulisnu rabotu.«

»Sve mi je poznato, prekine me Kralj i izvolite Preuzvišeni sjesti.« Sjedosmo i razgovarasmo preko 20 minuta, a bili bi i dulje da nisam skrenuo ja razgovor na prisegu koju još moram položiti.

Rekao sam Kralju, da ja nisam političar niti ću dopustiti svome svećenstvu baviti se stranačkom politikom, ali s druge strane tražiti ću potpuno poštovanje katoličkih prava. Upozorio sam Kralja da se ne izaziva Hrvate na kojekakve nedolične načine pače da se ne izaziva samoga imena hrvatskoga, što sam ja sam osobno doživio. Kralj je bio očito zbunjen i čini se da bi bio spreman bio odstraniti odmah sreskog načelnika u Pregradi Jagodića, kojeg ban Perović usprkos svih nasilja podržava tamo, da nisam upao u riječ – rekavši »Veličanstvo, molim da mu se ništa ne čini i da ga ne kaznite jer taj čovjek nije znao što radi. Iznio sam Vašem Veličanstvu to slučajno, da vidite, kako se postupa i tko stvara mržnju i neslogu u državi. Ja ne mogu zatajiti ono što me je majka rodila, tj. da sam Hrvat!« Pa to se samo po sebi razumije, odgovori Kralj, niti je to moja intencija. Otvoreno sam se potužio Kralju i radi *Hrvatske Straže,* koju bez prestanka plijene i radi nasilja kod radničkih izbora. »Ako se bude nastavilo ovako, možemo očekivati vrlo jaku komunističku agitaciju i razmah. Jedino katolička crkva dorasla je komunizmu i kadra se je uhvatiti s njime u koštac.« »To je i moje uvjerenje, Preuzvišeni, odgovori Kralj, da je jedino katolička Crkva kadra držati frontu protiv komunizma i meni je veoma drago, da ste ovako otvoreni i iskreni, doda Kralj i izvolite se uvijek obratiti na mene kadgod budete štogod trebali.« Poslije razgovora pođe Kralj sa mnom u pobočnu dvoranu gdje je već čekao ministar Dvora Antić i dr. Petlić. Nakon oproštaja odveo me dvorski auto opet u Nuncijaturu.

Posjetio sam sutradan sve beogradske katoličke župe. Da je veća sloboda i dovoljno radnika Srbija bi bila za 20 godina katolička.

4. VII. Na večer priredio mi je Nuncij svečanu večeru na kojoj je bio i biskup Akšamović, nadbiskup (beogradski – o. p.) Rodić, dr. Juretić – katolički kler u Beogradu, a u pola noći otputovah u Zagreb. Bog zna kako će se još razvijati te naše političke prilike. Masonerija drži čvrsto uzde u rukama. Indirektno sam to i Kralju spomenuo u razgovoru, da ga ne uvrijedim, jer mnogi tvrde da je i on mason. Gđica Kristić (Miss Any Kristich) pričala mi je da Kralj ne voli masone »jer će, veli, srušiti i prestolje«.

Kod kuće nastale opet deputacije za deputacijom – pisma sa svih strana.

7. VII. 1934. Danas sam primio iz Rima odgovor na moje pismo sv. Ocu Piu XI. Mislio sam s početka da bih pošao osobno tamo, ali je danas toliko neprilika i u domovini i vani, da ne idem nikuda izvan domovine bez velike nužde.

Danas kreće hodočašće zavjetno grada Zagreba u Mariju Bistricu. Odlučio sam da odem i sam pješice da se zahvalim Majci Božjoj za nebrojene milosti koje sam po njoj primio u životu i izmolim novih milosti za svoj teški položaj. Cijeli hrvatski narod danas uzdiše i plače, pa gdje da nađeš pomoći nego u Bogu po zagovoru Djevice. Upravo malo prije primio sam jedno anonimno pismo čudnog sadržaja, ali koje dobro rasvjetljuje psihozu naših ljudi i doba.

Pod datumom kojega nije moguće identificirati, zbog izostavljanja nekih stranica, u *Dnevnik* je zapisano:

Na ovu proslavu u Draganić došao je i ministar Demetrović. Pozvali su ga kao domorodca, no sigurno je htio izrabiti mase za svoje političke svrhe, zatim sam ja nastojao paralizirati njegov govor.

19. VII. 1934. Danas su bili kod mene predstavnici *Kola hrvatskih književnika.*

Pod neutvrđenim datumom u *Dnevnik* je zapisano:

Danas sam primio od emigranta dr. Krnjevića slijedeće pismo (datirano u Ženevi, 24. srpnja 1934. – o. p.):

Gospodine nadbiskupe!

Kao Vaš stariji drug orfanotrofski čestitam Vam na imenovanju nadbiskupom-koadjutorom zagrebačkim, i ako se za Vaše imenovanje

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo veleважno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i napomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

neobično oduševljavaju franc-masonske novine zagrebačke i beogradske, koje su uvijek bile nepomirljivi protivnici svega, što je katoličko i što je hrvatsko. Ne mogu naime vjerovati, da Vi ne biste bili i dobar Hrvat i dobar katolik, kao što ste nekada bili, i da boli hrvatskoga naroda nisu i Vaše boli i veselja njegova nisu i Vaša veselja.

Ne kanim Vam davati nikakovih savjeta, ali mislim, da mi je dužnost dodat, da hrvatski narod očekuje od Vas kao od svoga metropolite, da ćete prigodom skore godišnjice smrti Stjepana Radića, dne. 8. kolovoza, odslužiti zadušnicu za njega.

Izvolite primiti izraz moga poštovanja.

Juraj Krnjević

Uz ovo Krnjevićevo pismo u *Dnevniku* se nastavlja:

Budući da državna policija na pošti sve otvara, to je sasvim sigurno otvorila i ovo pismo i kad bih ja išao u katedralu na 8. VIII. makar se ništa ne bojim za sebe sigurno bi više škodio *hic et nunc* (ovdje i sada) hrvatskom narodu.

3. VII. Umro je na klinici u Zagrebu veliki hrvatski naučenjak i ponos hrvatskog klera Msgr Frane Bulić u 88 godini života. Jučer sam ga vidio na klinici svježeg a danas je već mrtav. Naložio sam da veliko zvono zvoni u katedrali, služio sam Requiem osobno za njega u katedrali 31. VII. Kod mene je bio ujutro Dr. Ante Trumbić, da mi zahvali što sam osobno odlučio obaviti Requiem i poći u Split na sprovod. Dr. Trumbić je plakao. Razumio sam njegovu bol. Volio je i cijenio čelik karakter Don Frane Bulića i zamislio se valjda kod toga u sudbinu i budućnost hrvatskog naroda. Jedan za drugim pada u grob, a režim sve više stišće svaki dah hrvatski. Dr. Maček zatvoren, a ostali su u emigraciji, što će biti od nas? Nastojao sam utješiti dr. Trumbića. Ja se ne bojim nimalo, rekoh mu, za sudbinu hrvatskog naroda, samo neka se drži svoje crkve. Pitao me dr. Trumbić jesam li bio kod Mačeka koji se nalazi u bolnici u Zagrebu. Rekoh mu da sam htio ići ali mi je javljeno da je Maček ovdje u zatvoru i da ga se ne može posjetiti bez dozvole Ministarstva. Popodne se je došao k meni ispričati šef policije Mihaldžić i pitao da li baš insistiram da pohodim Dr. Mačeka. Rekao sam mu, ne, hvala, sad ne trebam! Ja nisam političar već sam htio kao svećenik i biskup posjetiti Mačeka kao čovjeka i onoga koga danas bez sumnje hrvatski narod poštuje kao svog političkog vođu i koji je u tamnici samo zbog nepravde današnjeg režima.

Na večer je došao k meni francuski narodni poslanik Robert Schumann, član odbora franc. parlamenta za vanjske poslove u pratnji bivšeg atašeja poslanstva (Jugoslavenskog poslanstva u Londonu – o.p.) Ilije Jukića i urednika *Hrvatske Straže* Dr. Matulića. Razgovarao sam sa Schumannom cijeli sati i pol i izložio mu što Hrvate boli: »Ja nisam političar, rekoh mu, ali ću Vam reći ono što svi Hrvati ćute i što Hrvate boli. Pravednosti nema nikakove u Jugoslaviji. Od 140 generala nema ni jednog Hrvata, u konzularnoj i diplomatskoj službi sve Srbi, na svim istaknutijim položajima Srbi pa kako se može govoriti o ravnopravnosti. Nasilja se čine na sve strane. Crkva katolička puno trpi. Ako vi Francuzi hoćete da vam Hrvati budu prijatelji onda je zadnje vrijeme da nešto učinite jer će se u zdvojnosti okrenuti i vašem najljućem neprijatelju«. Prema Vašem izlaganju, reče Schumann, ne može se Francuska osloniti na Jugoslaviju u slučaju rata, jer je to *regnum in se divisus* (Kraljevstvo u sebi razdijeljeno – o.p.). Tako je, odvratih. Tako je nažalost. A kako bi mogli lijepo zajedno živjeti u slozi i ljubavi. Jer kad se pocijepamo propadosmo svi skupa. To je eto što Hrvati misle, rekoh još jednom. Daleko od mene svaka politika, ali kad me pitate onda Vam otvoreno kažem što znadem. Schumann mi je pričao da kralj dolazi na jesen u Pariz radi zajma ali da će biti protiv i tražiti prije da se Jugoslavija uredi federativno. Dodao mi je kao uvjereni katolik, da je ovome kriva masonerija, koja dirigira iz Pariza i našom zemljom.

1. VIII. Dođoh u Split na sprovod Don Frane Bulića. Cijeli Split bio je na nogama da mu iskaže zadnju počast. Zaista se

Zbog čega i oko čega se spore Srbija i Slovenija – od zbora u Cankarjevu domu do danas?

Potpun odgovor naći ćete u knjizi-dokumentu koja uskoro izlazi iz štampe

SRBIJA I SLOVENIJA

Od Cankarjevog doma, do *Jugoalata* i Gazi – Mestana

NARUDŽBENICA

Naručujem ______ primjeraka knjige

SRBIJA I SLOVENIJA

Od Cankarjevog doma do *Jugoalata* i Gazi-Mestana po prvoj pretplatnoj cijeni od 300.000 din.

(ime i prezime)

(adresa)

Narudžbenice slati na adresu *Tera*, 11001 Beograd, p. p. 6051. Knjigu možete naručiti telefonom: (011) 444-24-54 ili 767-723.

- Integralni tekst svih govora u Cankarjevu domu
- Integralni tekst svih govora na »zboru južnjaka« u Ljubljani
- Integralni tekst svih govora (s dokumentarnom kronikom događaja) na mitingu pred Skupštinom SFRJ
- Integralni tekst najznačajnijih govora na skupu kulturnih radnika Srbije
- Pisma koja su partijska i državna rukovodstva Srbije i Slovenije razmijenila od siječnja ove godine do danas
- Integralni tekst pisma u ljubljanskom *Dnevniku* potpisanog s Rada iz Kneževca
- Govor Slobodana Miloševića u *Jugoalatu* i slovenske reakcije
- Reagiranje domaćih i svjetskih javnih glasila na sve što se događalo na relaciji Ljubljana – Beograd
- Medijski rat

SRBIJA I SLOVENIJA

Od Cankarjevog doma, do *Jugoalata* i Gazi – Mestana

Zbornik dokumenata koji od historijskog zaborava čuva – i za vas i za vaše potomke – događaje koji su određivali »političku geografiju« Jugoslavije posljednjih mjeseci, događaje u kojima ste i sami sudjelovali kao akter i svjedok

Priredili: Dragan Belić,
Đuro Bilbija
Recenzenti: Vladimir Dedijer
Jovan Ćirilov
Izdavač: Izdavačka zadruga *Tera*

Stepinac u krugu najbliže rodbine

rijetko viđaju ovakvi sprovodi. I ja sam govorio na sprovodu o Frani Buliću kao karakteru i učenjaku. Govor su u Zagrebu zaplijenili. Dr. Berkovića, liječnika u Splitu, kaznili su ga zbog govora sa 5.000 Dinara globe. To je eto sloboda u Jugoslaviji.

4. VIII. Vel. skup sprema se za *Sokolski slet* u Zagrebu. Nadbiskup (dr. Bauer – o. p) je u Rimu i ja sam u vrlo neugodnoj situaciji, ako Kralj dođe. Spor zbog Sokola nije još riješen i u toj je stvari Crkva u ratu s državom. Međutim činit ću ono što mi savjest nalaže. Ja ne mogu izdati svoje svećenstvo koje je u masama zatvoreno i globljeno. Odlučio sam dakle doći na kolodvor pozdraviti Kralja ako dođe, a sve pozive na slet itd. odbiti. Dobio sam poziv od bana:

Ban Savske banovine
Dr. Perović Ivo i gospođa
imaju čast pozvati gosp. STEPINAC DR. ALOJZIJA
na Rout
koji daju povodom Jubilarnog Sokolskog Sleta u nedjelju 5. augusta u 21 i po sati u banskim dvorima.

Moj odgovor g. banu na poziv na Rout prigodom sleta:

Zahvaljujem Gospodine bane, na Vašem ljubaznom pozivu na Rout prigodom Sokolskog Sleta u Zagrebu. Kako međutim nemili spor između Sokola i Crkve nije još do danas riješen, ne mogu kraj najbolje volje sudjelovati na Routu. Toliki je naime broj naših svećenika zatvoren i globljen osjetljivim novčanim kaznama, pa bi naravski svi tumačili to, kao da ja odobravam sve što se je protiv njih učinilo, a to mi savjest ne dopušta, jer sam duboko uvjeren, da su mnogi od njih potpuno nevini stradali.

Ja se molim Bogu, da se taj nemili spor čim prije dokrajči, jer nije nikako u interesu države po mom dubokom uvjerenju.

Izvolite, Gospodine bane, i ovom zgodom primit izraz moga odličnog poštovanja

U Zagrebu, dne 3. augusta 1934.

Nadbiskup-koadjutor

5. VIII. U isto vrijeme dok se je vršio Slet prodavala se u gradu brošura o Strossmayeru pod zaštitom državnih vlasti. Brošuru je napisao neki Mijo Mažuran. No inspirator je bio po nalogu lože masonske Dr. Šurmin, a kumovali su, ne znajući jedan za drugoga (jer se mrze među sobom) Kalođera, starokatolički biskup i otpali svećenik Donković. Odmah sam izdao jedno upozorenje za javnost koje je državni odvjetnik zaplijenio, ali na moj energični zahtjev ipak propustio te je odštampano u *Hrvatskoj Straži,* 5. VIII.

Brošuru sam poslao u Beograd zajedno sa gornjim upozorenjem da eventualno diplomatskim putem zatraži satisfakciju za pogrdu i uvredu nanešenu Sv. Ocu. Na brošuru se osvrnuo i *Katolički list,* ali je državno odvjetništvo zaplijenilo cijeli članak. Opet sam intervenirao i najenergičnije zatražio da se članak propusti. Rekoše mi da ne smiju bez znanja Beograda jer je brošura po državi zabranjena. »To je *post factum*« odgovorih, gdje ste bili prije: Poručite im u Beograd da mi ovoga više trpiti nećemo i ne možemo. Ako se nas ima pravo napadati i mi se imamo pravo braniti.« Valjda da se osvete što su morali propustiti članak u našu obranu sutradan je državno odvjetništvo zaplijenilo napis u *Kat. Listu* koji izlazi već od 1900. godine, uzet iz bule Leona XIII (dio teksta nečitljiv – o. p.).

Čim sam to čuo odmah sam žestoko protestirao telefonski kod banske uprave, Odsjeka za državnu zaštitu i tražio da se povuče ova odluka. Sutradan saopćeno je uredniku *Kat. lista* da smije i dalje štampati ovaj natpis.

Priredio: Ljubo Boban

(U slijedećem broju: fiksacija na masoneriju i marksizam ● nesporazum oko Sokola ● sporovi u katoličkoj crkvi)

MARSEJSKI HICI

I u atentatu Stepinac vidi prste masonerije

12. VIII. Pozvan sam u Samobor da blagoslovim (kip? -o.p.) Majke Božje podignut u spomen 1.000 godišnjice hrv. kraljevstva i poginulih u ratu. Na proslavi bila je masa naroda od blizu 10.000 ljudi. Iza mise primao sam brojne deputacije sve do podne.

Pod neutvrđenim datumom (zbog izostavljanja stranica – o.p.) *Dnevniku* je zapisano:

Povodom sve žešćih napadaja na Crkvu, a za što skoriju slogu kat. redova izdao sam na kler pred kratko vrijeme ovu Okružnicu na koju se već javljaju žučljivi glasovi s raznih strana i među kojima je Dr. Kniewald koji je pisao dugačko pismo biskupu o toj stvari, a koga sam ja dobio u ruke od državnih vlasti koje otvaraju svu poštu.

Br. 5271

Velečasni župni ured
u ______________

Složan napadaj masonske i liberalne štampe na naše katoličke svetinje biva iz dana u dan sve veći i žešći. Javno prodavanje brošure o Strossmayeru po zagrebačkim ulicama i trgovima, u kojoj se lažnim dokumentima agitira proti katoličke Crkve i na podli način napada sv. Otac i katolička Crkva uopće, a brani masonerija i marksizam, prisiliše me, da sam javno reagirao i izdao jedno upozorenje na vjernike preko *Hrvatske Straže.* To upozorenje od početka do kraja zaplijenilo je državno odvjetništvo i tek na moj energičan zahtjev povuklo je zaplijenu i upozorenje je odštampano.

Ovi koncentrirani napadaji naveli su me da odmah od početka svog imenovanja nadbiskupu-koadutorom razmišljem o odlučnom i uspješnom otporu, koji ima da se pruži protiv svih nasrtaja.

Složili smo se u tome, da se ima povesti najšira akcija za proširenje katoličkog dnevnika *Hrvatska Straža* među vjernim hrvatskim katoličkim pukom. U tu svrhu ima se čim prije proširiti redakcija *Hrvatske Straže* koja još više nego do sada postaje skroz na skroz katolički dnevnik, koji svim silama radi i bori se za stvar Kristovu, za stvar Božju, bez ikakvog obzira na dosadanju pocjepanost u katoličkim redovima. Ta pocjepanost od danas prestaje, što se tiče *Hrvatske Straže.* Da će *Hrvatska Straža* biti skroz naskroz izvanstranački i skroz naskroz katolički dnevnik, jamčim ja svojim autoritetom i ja garantiram, da će list s obzirom na uredništvo i upravu biti vođen gore istaknutim načelima.

No nemoguće je, da nadbiskup izdržava katolički dnevnik te ne preostaje dakle ništa drugo nego svi skupa na složan rad! Sve katoličke organizacije, sva udruženja, neka svuda i svagdje šire katolički dnevnik *Hrvatsku*

Velečasni pak taj ured pozivam, da uvede prodaju *Hrvatske Straže* pred crkvama pomoću katoličkih organizacija. Ja ne samo da to molim, nego najodlučnije zahtjevam i na to ću budno paziti i neću se ustručavati u negativnom slučaju potrebno poduzeti, da pribavim poštovanje ovom nalogu, na koji me tjera velika briga i skrb za povjereno mi stado i pomisao na odgovornost pred Bogom, kad bih propustio najuspješnije moderno sredstvo za obranu katoličkih svetinja.

Ja znadem, da su danas veoma teška vremena i da naš seljak nije u stanju, da plaća jedan dnevnik. Ali siguran sam, da će se uz dobru volju naći uvijek stalan broj našega seljačkoga naroda, koji će uzeti nedjeljni broj ili tjednik *Hrvatske Straže,* koji izlazi već sada na 12 stranica velikog formata, a stoji samo jedan dinar. U crkvi valja javno upozoriti svijet, da kupuje *Hrvatsku Stražu.* Kod svih prigoda dade se osim toga nešto sabrati za fond *Hrvatske Straže.* Mjesto vijenca na grob, mjesto kakve čestitke, prigodom vjenčanja, prigodom kakove zabave, može se uz malo dobre volje uvijek nešto sabrati. Na ovaj način osigurat će se redovito izlaženje katoličkog dnevnika *Hrvatske Straže,* koji je već do sada učinio neprocjenjivim uslugu Sv. Crkvi, a u buduće će biti uz pomoć Božju najjača obrana proti bujici nemorala i bezvjerstva, što ga u vjerni hrvatski katolički narod širi masonska i liberalna štampa.

U Zagrebu, na dan Preobraženja Gospodnjega.

6. kolovoza 1934.

Nadbiskup-koadutor

25. VIII. 1934. Danas sam bio prije podne u Sv. Ivanu Zelini, toj vječno buntovnoj župi. Služio sam tihu sv. misu i održao propovjed te se odmah vratio natrag. Došao sam na svršetak misija koje drže Isusovci. Popodne posjetio sam u bolnici biskupa Dr. Bonefačića.

26. VIII. 1934. Danas sam bio u Okiću sv. Mariji na proslavi 600-godišnjice župe. Budući da je naš auto pokvaren, stavio mi na dispoziciju svoj auto g. Sedmak, suvlasnik dd. Grivičić. Odslužio sam tamo misu i održao propovjed. Popodne bio sam kod večernica a uz put posjetio i sirotište zagrebačke općine *Amruševac* gdje se uzgaja oko 150 djece.

28. VIII. 1934. Kongres kršćanskih filozofa u Poznanju pozdravili smo brzojavno.

2. IX. 1934. Danas sam bio u Krapini. Vrijeme je bilo veoma ružno ali usprkos toga došla je ogromna masa svijeta na doček na kolodvor. Sreski načelnik zabranio je praviti slavoluk, učitelj ravnajući (inače otpali svećenik) sazvao je u to vrijeme sjednicu i t. d. ali sve to skupa nije moglo pokvariti oduševljenje mladeži križarskih organizacija niti spriječiti mase svijeta da dođu u crkvu i na večer na Trški Vrh. Dr. Krušlin liječnik pričao mi je mnogo o prilikama među hrvatskim pu-

Biskupska misa

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima rodbine koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i napomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni *Dnevnik* koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik *Danas* prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

Fotografija iz 1934. godine: Stepinac okružen porodicom

kom i nasiljima vlasti. Na večer je opet masa svijeta došla na kolodvor, a šef stanice u Zaboku Nikola Rožić doveo je već u noći čitavu hrpu mladeži, da me pozdrave. Sve se pitam – Gospode što će napokon biti iz naroda hrvatskoga? Režim sve više pritište i uništava naše egzistencije, narod sve više osiromašuje. Ali ja se ufam u pomoć Božju!

3. IX. 1934. Bijeda u našem Zagrebu i u našem narodu raste sve više. To se vidi iz nebrojenih posjeta i nekad imućnih ljudi koji dolaze k meni moliti pripomoć. Danas su dolazili čitavo prije podne.

Danas prije podne došao je u vizitu austrijski poslanik u Beogradu sa austrijskim konzulom, pa sam mu poslije podne uzvratio vizitu u *Esplanadi.* Bio je kod mene u poduljem razgovoru i prof. Kerubin Ševgić, koji me došao moliti da se zauzmem za dalmatinsko svećenstvo, koje strahovito trpi pod današnjim režimom, koji hoće da ga materijalno uništi.

5. IX. 1934. Danas me je posjetio rektor univerziteta ing. Stipetić, pa smo dulje vremena ostali u razgovoru o prilikama na univerzi i o općim našim narodnim prilikama. Pričao mi je kako vlasti samo demoraliziraju narod svojim u najmanju ruku čudnim postupkom. Tako je veli neki dan došao policajni agent na univerzu i pograbio jednog podvornika uz riječi: »Dođi da nam pričaš malo o tim podvornicima, to nisu sve pouzdani ni državotvorni ljudi.« Šta je lakše i naravnije sada u ovoj teškoj situaciji nego da podvornici mlađi počnu denuncirati starije samo da budu unapređeni i dočepaju se unosnijeg položaja, do kojeg inače ne bi došli dugo vremena.

Na putu stiglo mi je pismo Dr. Juretića iz Beograda koji mi javlja da se u Beogradu ljute na mene radi moje predstavke o katehetama. Moja je savjest čista! Ja sam branio pravo Crkve katoličke u hrvatskom narodu. Nikog ne mrzim ali branim što moram. Piše mi i o govoru Dr. Akšamovića u Petrovaradinu.

Juretić je Stepincu pisao:

»Tom prigodom saznao sam i to, naravski povjerljivo, da ste pisali jednu predstavku na ministra u pogledu kateheta. Na tu su se predstavku silno ozlojedili i kažu da ćete dobiti doličan odgovor.

Govor prezuv. Akšamovića učinio je posvuda svoje među katolicima strašan utisak. Beograđani tumače (nekatolici) da je taj govor izrečen u sporazumu sa ostalim episkopatom. Javljam Vam to samo radi znanja.

Izvolite, Preuzvišeni, primiti izraz moga dubokog poštovanja.

Vaš Dr. Juretić

Stepinac dalje bilježi:

Govor Dr. Akšamovića zaista je čudno djelovao. Ja sam doduše znao već prije da će govoriti odnosno blagoslivljati barjak ali nisam mislio da će govoriti ovako kako to piše *Politika* od 9. IX.

Stepinac je, kao što smo vidjeli, govorio o nesporazumima s državnim vlastima oko Sokola. Zato nije bio zadovoljan s onim što je o Sokolu govorio đakovački biskup Akšamović. Na posvećenju sokolskog doma i zastave u Petrovaradinu, Akšamović je, među ostalim, rekao:

»U našoj ujedinjenoj otadžbini, dragoj Jugoslaviji, organizovana su mnoga društva, koja neguju viteški značaj, dižu ponos našeg naroda. U tome kolu odlično mesto zauzima Soko Kraljevine Jugoslavije. Na čelu su ovoj viteškoj organizaciji svetli umovi naše sadašnjice. Vrhovni starešina je Njegovo Visočanstvo naš Prestolonaslednik dragi Kraljević Petar. Viteški duh koji je našem narodu urođeni dar Boga, privlači našu mladost u sokolske redove, te Soko Kraljevine Jugoslavije stoji danas kao jaka organizacija. Bogati gradovi i siromašna sela jedino se takmiče da podignu domove za organizovanje za organizovanje i uspešan rad pojedinih sokolskih jedinica. . . . . .

Sokoli i sokolice, kad danas svečano ulazite u svoj dom, koji, istina, nije još potpuno završen, neka vam bude zavet, svet i trajan: čuvati, negovati i do heroizma usavršavati duh državnog i narodnog jedinstva pod visokom egidom Nj. V. Kralja Aleksandra, a pod vođstvom Nj. Kr. Vis. Prestolonaslednika Petra. Kao što sunce iz vedra jutra najpre osvetljuje bregove i vrhunce gora naših, a tek kasnije se spušta i silazi u doline, gajeve i poljane, tako eto genij roda našeg u prostranoj Jugoslaviji treba da osvetljuje i duševno osvaja vrhove društva našeg, t. j. inteligenciju našu u velikoj ideji naroda ujedinjenog. Prosvetari naši, pretstavnici naših krugova koji su pozvani da neguju narodnu prosvetu neka prenose taj duh u široke krugove dragog nam naroda. Genij roda našeg nije promenljiv, on ne posrće, ne ide stramputicom, on od Providnosti Božje vodi sigurnim putem. U presudnom dobu Svetskog rata bratska ljubav je povezala, a svršetkom rata i ujedinila, Srbe, Hrvate i Slovence u jednu državu svima nam dragu Jugoslaviju.

Gospođe i gospodo, svi znamo kako je za naš nacionalni život važna viteška sokolska organizacija. Naš je narod pre svog ujedinjenja, pre utemeljenja današnje naše države bio pocepan i podvršen pod četiri državna režima. Nj. V. Kralj Aleksandar prvi je državničkim i herojskim junaštvom stvorio ustavnu monarhiju i novim savremenim zakonodavstvom želi i uvetuje jednaki boljitak i napredak svima državljanima, celome svom ujedinjenom narodu. Misao narodnog jedinstva, koja provejava u zakonima naše države, treba primeniti i u duši naroda svih pokrajina prostrane Jugoslavije. Eto, gospođe i gospodo, u tome je važnost ove visoke patriotske misije. Soko Kraljevine Jugoslavije ima da izvede veliki posao. Zadatak je ove viteške organizacije da odgoji generacije naše sa onim vrlinama koje izgrađuju nacionalno ujedinjenje i bratsku ravnopravnost u iskrenom narodnom zanosu. Mi, pretstavnici katoličke crkve radujemo se kad vidimo da nam se omladina oduševljava za svete ideale svoga roda i svoje drage otadžbine. Zato skrećemo pažnju svih odgojitelja da dragoj nam omladini preporuče sve vrline koje narod drži u veličini i slavi. Naš narod je bio vazda viteški narod.«

U komentaru dopisnika *Politike,* koja je prenijela ovaj Akšamovićev govor, ističe se da je »govor g. Akšamovića pozdravljen dugotrajnim i frenetičnim aplauzom.«

2. X. 1934. Danas prije podne bila su kod mene dva starokatolička svećenika. Najprije starokatolički svećenik Lonča-

1. *Zašto »Dnevnik«, nije korišten u optužnici protiv Stepinca?*

U prvom nastavku feljtona sam konstatirao: »Kad je Stepinac uhapšen, organi sigurnosti zaplijenili su njegov *Dnevnik*. . .« To je tako samo uopćeno govoreći. Premda su mi detaljniji podaci bili poznati, nisam ih navodio radi potrebe skraćivanja teksta prema proporcijama feljtona. No, detaljnije podatke ipak je korisno, i potrebno, navesti.

Prema podacima osobe koja je bila bliska Stepincu, te poznaje okolnosti oko njegovog hapšenja, pa tako i slučaj s *Dnevnikom*, riječ je, ukratko, u ovome:

Dnevnik je bio na Kaptolu zazidan prije Stepničeve osude (kako je vođen do veljače 1945. godine; može se pretpostaviti da je uskoro nakon toga i zazidan). Kad je bilo potrebno doći do jednog teksta u *Dnevniku*, sklonište je bilo otvoreno, a zatim odmah zazidano. Učinila su to dvojica svećenika. Pretpostavlja se da je to vidjela i treća osoba, koja je, kasnije, u istrazi, to otkrila. Spomenuti informator smatra da bi se moglo pretpostaviti o kojoj je trećoj osobi riječ (koja danas ne bi bila među živima).

Sâm Stepinac, u jednom pismu I. Meštroviću, 28. 1. 1954, iz Krašića, pisao je: »Uhapšen je bio i privremeni tajnik (nalazi se i danas još u zatvoru u Lepoglavi, iz kojega valjda neće izaći živ) i pod teškim mukama ispipali su od njega neke stvari, pa su tako saznali i kamo je on spremio moje dnevnike (svega kojih pet svezaka) i odnijeli ih. Vidio sam čak u novinama, kako se diče svojom krađom, jer su bili naslikali i hrbat s dnevnika s mojim imenom«.

Dnevnik je, dakle, u ruku policije dospio nakon što je Stepinac bio osuđen i nalazio se na izdržavanju kazne. Prema tome, *Dnevnik* nije mogao biti uziman u obzir u optužnici i presudi Stepincu. Ostavljamo po strani pitanje kako bi se on mogao koristiti za optužbu.

2. *I original može biti »falsifikat«*

U petom nastavku feljtona, u pozivnici za audijenciju kod kralja Aleksandra, stoji Vjekoslav Stepinac, što, dakle, ne odgovara Stepinčevu imenu. Ovdje bi se moglo pretpostaviti da je riječ o greški u prijepisu. Međutim, uvidom u ranije objavljeni fotos te pozivnice, dakle i u originalu, stoji također Vjekoslav. Zanimljivo je, dakle, da Maršalat dvora nije u pozivnici unio točno Stepinčevo ime.

3. *Tko je precrtavao dijelove »Dnevnika« Alojzija Stepinca?*

Od jednog visokog crkvenog dostojanstvenika dolazi informacija kako mu je, nakon rata, Dragutin Nežić, pričao kako je precrtavao dijelove teksta u Stepinčevu *Dnevniku*. To bi, recimo, trebalo biti jedino upozorenje kako se nije moguće pouzdati u prijepis. Međutim, to je upravo dokaz više da je prijepis, koji služi kao podloga ovoga feljtona, pouzdan.

Naime, jedno vrijeme *Dnevnik* je vodio Stepinčev ceremonijar D. Nežić. U dijelu *Dnevnika* koji je on vodio ima slučajeva precrtavanja pojedinih riječi ili dijelova teksta. Uvidom u takve slučajeve može se zaključiti da je riječ o redakturi teksta, a ne o nekom naknadnom »prikrivanju«.

U tekstu prijepisa *Dnevnika*, kojim raspolažem, ti su slučajevi naznačeni (recimo: »nekoliko riječi precrtano«; »jedan red i pol precrtan tušem«). U nekim slučajevima precrtani se tekst može pročitati, dok u drugim slučajevima to nije moguće.

Ponavljam, ovo može biti argument da se u prijepis može pouzdati jer i to pokazuje kako je on rađen s pažnjom, naznačavanjem i takvih karakteristika u rukopisu.

No, ovdje je možda riječ o mogućoj zabuni u tumačenju spomenute Nežićeve inforamcije. Naime, župnik u Krašiću Josip Vraneković vidio je *Dnevnik* (pet svezaka, od 24. XI 1951. do 2. I. 1960), koji je kronika svakodnevnih zbivanja oko Stepinca. Vraneković je bilježio i podatke iz ranijeg razdoblja Stepinčeva života i rada, kako mu ih je pričao Stepinac.

Zapazio sam da neki brkaju podatke iz Vranekovićevog *Dnevnika* i Stepinčevog.

Nežić je i u Vranekovićevom *Dnevniku* (prema informacijama informirane osobe) precrtavao neka imena, radi predostrožnosti.

Vranekovićev *Dnevnik* ne nalazi se inače u Zagrebu, pa je već i zbog toga otežan uvid u njega.

Da li se spomenuta Nežićeva inforamcija o precrtavanju odnosi na Stepinčev ili Vranekovićev *Dnevnik*, ili obadva? ■

rić, a zatim Horvat. I jednog i drugog grižnja savjesti natjerala je do mene. Saznao sam što sam i slutio kako žalosne razmjere moraju da vladaju u starokatoličkoj crkvi koja je velika nesreća za hrvatski narod i cijelu našu domovinu. Cijeli sat razgovarao sam s Lončarićem i dokazao mu bjelodano, kako je to sve skupa, cijeli starokatolički pokret varanje i upropašćavanje samoga sebe i drugih. Odlučio je da neće više slušati svojega vodstva. Horvat je pak tako daleko došao da kani učiniti samoubojstvo. Upozorio sam ga neka toga nipošto ne čini jer za sve ima milosti u Boga.

Popodne sam se izveo na Sljeme i na povratku sam saznao za naglu smrt Dr. Ruspinia u Sloveniji (dr. Ivanu R. – profesora Teološkog fakulteta – o. p.). Iz Beča primio sam danas jedno pismo kojim neki anonimus ali inteligentan čovjek upire prstom na jednu našu narodnu sramotu – psovku.

5. X. Danas je bio u vizitama kod Preuzv. i kod mene češki poslenik u Beogradu. Vratio sam mu vizitu popodne u pet sati u *Esplanadi*, nakon što sam sproveo do groba Dr. Ruspinia.

Pošto navodi članak u *Hrvatskoj Straži* pod naslovom *Kraljevski par u Francuskoj*, Stepinac nastavlja:

Prema tome rekao mi je istinu francuski narodni poslanik Schumann kad je 30. VII. o.g. bio kod mene. Zanima me svakako kakav će biti rezultat posjeta vladarevog u Francuskoj. Da li je Francuska shvatila da se režim u Jugoslaviji mora promijeniti, jer se Hrvatima čini velika nepravda? Sumnjam, da će išta učiniti, jer tamna masonska družba, ta zlokobna noćna ptica drži u svojim pandžama Francusku a preko nje i Jugoslaviju. Jao narodu koji padne u ruke masoneriji i ljudima bez srca, bez poštenja, jer su bez vjere.

9. X. Kao grom iz neba došla je navečer vijest da je Kralj Aleksandar umoren u Marselju. Sjedio sam oko 8 sati na večer u sobi kad li zazvoni telefon. Mislio sam da ne čujem pravo ili je kakova varka, pa nazovem bansku upravu, ali je bila istina. Gospode Bože! Kamo to idemo i što će biti. Pošao sam odmah Preuzvišenom Dr. Baueru. Već je bio u krevetu ali još budan te mu priopćim vijest. Bio je potresen. Cijeli grad zapao je u neku zlokobnu šutnju, sve se odmah zatvorilo neznajući što će biti.

11. X. Danas je bio kod mene biskup Njaradi pa mi je u razgovoru spomenuo da nije isključeno da je intelektualni začetnik umorstva masonerija, jer se je Kralj Aleksandar u posljednje vrijeme počeo hladno ponašati prema masoneriji. Ništa se ne bi čudio, jer ta tamna družba kadra je sve i ona je začetnik premnogih zala što biju čovječanstvo. Dobio sam telefonsku obavijest da su napali biskupsku kuriju u Banjalùci i neke katoličke institucije u Sarajevu. Sve mi se čini da bi masonerija rado izrabila ovaj momenat da udari po crkvi katoličkoj, jer u mutnome je najlakše loviti.

12. X. U gradu Zagrebu razni elementi nastoje da iskoriste položaj i udare na kat. crkvu. Dr. Bakšić poručio mi je, da je doznao, da se spremaju demonstracije protiv nadbiskupa zbog Okružnice, (u povodu smrti kralja Aleksandra – o.p.) koja da je »odviše suha«. Razloga za to ne bi bilo jer je već izašla i druga u *Katolič. Listu* koju su primile sve redakcije, a poslan je i policiji, a koja okružnica nije »suha« da ne bi uredovala možda radi zvonjenja. Očito moj »masi« nije do pijeteta prema pok. Kralju, nego do nečeg drugog. Ona je nesvjesno oruđe masonerije, koja misli da je sad došla faza da obračuna sa kat. crkvom. Rano ujutro došao mi je župnik iz Bosiljeva Dašić i javio da ga je sreski načelnik presudio na 10 dana zatvora jer nije odmah zvonio.

Navečer mi je javljeno sa željezničke stanice, da dolazi Njezino Veličanstvo Kraljica i Kralj Petar u 1/2 jedan u noći na kolodvor pa ću ih dočekati na kolodvoru. Prije večere došao je Dr. Slamić do nadbiskupa i opet javio, da se spremaju demonstracije protiv nadbiskupa zbog Okružnice, pa bi bilo dobro zamoliti bansku upravu, da ih spriječi. Ja sam odgovorio, da se ne moli ništa makar baš i budu demonstracije.

13. X. U noći ja sam bio na kolodvoru na dočeku Kraljice i Kralja. Bili su svi službeni predstavnici, crkvenih, civilnih i vojnih vlasti. Na cijelom kolodvoru vladala je grobna tišina kao smrt. Neka teška atmosfera. Kraljica ni Kralj nisu se ni pojavili a vlak je krenuo dalje, a mi se razišli.

Prije podne poručio mi je Dr. Janko Šimrak da je s pouzdane strane doznao, da je Dr. Pečarević, predsjednik udruženja četnika u Zagrebu izjavio »da će nakon sprovoda obračunavati sa koadjutorom Dr. Stepincem«. Da li me kane ubiti ili nešto drugo ne znam. Bog dragi je moja nada i ufanje. Hoću pravdu i istinu za Sv. Crkvu i hrvatski narod, a prema tome i za Jugoslaviju za koju viču toliko da je u pogibelji. Samo pravda i istina mogu je spasiti. Doznao sam i to da su »četnici« bili kod generala Bodija i tražili ovlast da smiju ubiti mene, p. Millera i neke frankovce. Ne znam kako ja dolazim u isti red sa frankovcima, kad nikad nisam bio političar. Bodi da je navodno rekao, ako to učine da će ih dati sve postrijeljati. Zatim su otišli generalu Mariću, a taj da ih nije htio ni primiti. Ne znam što je istina, ali ja se uzdam u dragog Boga da će pobijediti pravda i istina. ■

Priredio: Ljubo Boban

(U slijedećem broju: na pogrebu kralja Aleksandra. Razgovori s patrijahrom Varnavom)

NA POGREBU KRALJA ALEKSANDRA

Da li je katolička crkva antidržavna?

Pod neutvrđenim datumom (zbog izostavljanja stranica) u *Dnevniku* je zapisano:

Danas je bio kod Preuzv. (Dr. A. Bauera – o. p.) ministar Dr. Švrljuga. Pripovijedao mu je da je regent princ Pavle veoma sklon crkvi katoličkoj i da je navodno izjavio da neće dopustiti da se dalje tlači katolička crkva koja je jedina kadra da donese mir i spasi nas od boljševizma. Dr. Švrljuga je upozorio Preuzvišenoga neka bih ja svakako posjetio kad budem u Beogradu iza sprovoda kraljevog, kneza Pavla i Kraljicu Mariju. Glede samog sprovoda u Beogradu već sam se interesirao kod Nuncija na koji način ćemo mi sudjelovati, jer ne možemo aktivno sudjelovati in sacris acatholicorum (u bogosluženju nekatolika – o. p.). Nuncij mi je odgovorio da je već uredio stvar sa Vatikanom pa neka samo dođem u Beograd.

Popodne mi je telefonirao Dr. Lončarić (Josip – o. p.) i upozorio me neka ne idem u Beograd ili barem neka se čuvam, jer su zagrebački Srbi (odnosno što sam već prije čuo »četnici«) zaključili da se ubije episkopat. Nasilja se već događaju na sve strane i ranim jutrom došao mi je jedan seljak iz Dabaca (blizu Čazme) moliti za zaštitu, jer su noćas odveli žandari tamošnjeg trgovca sa ženom a noćas će po svoj prilici njega i sina mu.

Na večer sam otišao na Preuzv. te ljubljanskim, mariborskim i križevačkim biskupom na kolodvor da dočekamo mrtvo tijelo Kralja Aleksandra. Tek oko polnoći vratili smo se kući. Bilo je nešto potresno cijeli taj prizor. Gospode Bože! Bože mira! Bože ljubavi, sloge, milosrđa, smiluj se svima nama, domovini našoj, narodu hrvatskom, svemu čovječanstvu! Kamo mi idemo?

17. X. 1934. Danas sam otputovao na put u Beograd, na sprovod Kralja Aleksandra. Vlak je bio dupkom pun. Sa mnom je putovao i ljubljanski biskup Dr. Rožman te križevački vladika Dr. Njaradi, a u Vrpolju priključio nam se đakovački biskup Akšamović. Stigli smo u Beograd sa zakašnjenjem od 2 sata i odsjeli u Nuncijaturi. Nuncij mi je već prije javio, da ćemo moći prisustvovati pomenu u pravoslavnoj crkvi po dozvoli Sv. Stolice, ali s druge strane opet nećemo moći jer je crkva vrlo malena, a imade mnogo članova vladarskih kuća iz inozemstva. Meni je bilo i draže da ne idem u pravoslavnu crkvu, jer bi naši vjernici to zlo uzeli, pogotovo kad su me sa više strana upozorili neka ne idem u Beograd, jer će me ubiti.

18. X. Pogrebne svečanosti trajale su puna četiri sata. Već rano ujutro dok smo čekali kraj crkve, došao je do mene bivši ministar Dr. Vojo Janjić. Vidio sam da nešto hoće, ali sad nije bilo vremena za razgovor. No jedva sam došao kući poslije sprovoda, nazove me Janjić telefonski i upita da li bi me mogao posjetiti, jer mi ima nešto interesantno pričati. Rekoh mu da ga čekam u 6 sati. Dotle sam sa biskupom Njaradijem posjetio francuskog patra Privata da se informiramo da li predsjednik Lebrun (Albert L., predsjednik Francuske republike 1932–1940. – o. p.) ostaje dulje u Beogradu da nas prime u audijenciju da ga upozorimo na nepravdu koja se nanosi crkvi katoličkoj i Hrvatima, zašto sve u velike smatraju Hrvati krivim Francusku koja podupire takav režim. Doznali smo da se Lebrun odmah vraća, ali nam je p. Privat obećao da će točno informirati poslanika Naggiara koji će i mene posjetiti u Zagrebu. Došao kući već me je čekao Voja Janjić. Odmah mi je priopćio da su svi članovi regentskog vijeća i zamjenici masoni. No glavna svrha njegovog posjeta bila je nešto drugo. Rekao mi je da masonerija nije patrijarha Varnavu zvala uopće na kolodvor kad je Kralj dopremljen u Beograd te je htjela svakako spriječiti da Kralj bude nošen u crkvu. Patrijarh i pravoslavni episkopat bio je silno uvrijeđen i htjeli su da ne prisustvuju uopće sprovodu dok nije na intervenciju drugih faktora spriječeno da se Kralja pokopa bez blagoslova crkve. Nadalje mi je Janjić pričao da pravoslavni svećenici jako neredovito primaju plaće, da je pokvarenost među školskom mladeži iz dana u dan veća, da masonerija ima sve veći upliv itd., pa bi morali zajednički nastupati mi i pravoslavna crkva. Napokon me je zamoli neka bih posjetio patrijarha Varnavu. Tužio se silno na ruskog episkopa mitropolita Antonija, koji da je mnogo kriv nedaćama pravoslavne crkve. Dodao mi je i to, da pokojni Kralj Aleksandar nije već dvije godine primio patrijarha Varnavu. Iz svega toga razgovora stvorio sam zaključak: Janjić nije došao sam od sebe nego u dogovoru ili bolje po nagovoru patrijarha kojemu je bilo neugodno da sam zamolio sastanak jer je svojom poslanicom pred dvije godine teško povrijedio katolike. Kako pak u pravoslavnoj crkvi vlada cezaropapizam i crkva stoji i pada sa kraljem, a kralj je sada umro i čini se da će vlada biti jako nesklona pravoslavnoj crkvi i to izgleda da se patrijarh poplašio i indirektno ponudio suradnju katolicizma preko Janjića. Ja sam se ipak posavjetovao prije sa Nuncijem, biskupom Njaradijem, Akšamovićem i Rodićem. Svi su bili mnijenja da idem do patrijarha samo što je Nuncij bio u početku malo skeptičan.

19. X. Janjić me je telefonski obavijestio, da me patrijarh Varnava očekuje u 1 sat popodne. Autom sam se dakle odvezao u njegovu vilu na periferiji Beograda, gdje su me dočekala dva svećenika i Voja Janjić i odmah uveli patrijarhu. Iza pozdrava i par formalnosti odmah sam prešao na stvar i stavio patrijarhu upit 1. možemo li mi katolici, ako vlada pokuša ukinuti vjeronauk i kratiti se imenovati katehete računati na potporu pravoslavne crkve, jer su posrijedi zajednički interesi. Mi se, dodao sam odmah, katolici, borbe ne bojimo, ali zašto ne bi zajednički oduprli se zlu. »Svakako možete računati na našu saradnju«, odgovorio je patrijarh.

2. Možemo li računati na vašu suradnju u pitanju dotacije klera, jer naše svećenstvo mnogo radi za državu, a slabo ili ništa dobiva za to? »Svakako«, odgovori patrijarh. Tu mi se potužio da njegovi svećenici već četiri mjeseca ne primaju plate.

U daljnjem razgovoru upozorio sam patrijarha na pogibelj boljševizma, koji se silno širi po pravoslavnim srednjim školama i na univerzi. Upozorio sam ga nadalje na najveću nesreću, našu pogibelj a to je masonerija i tu bi pravoslavna crkva po našem uzoru morala nešto poduzeti protiv masonerije. Kako je i Janjić prisustvovao razgovoru upao je u riječ: »I naša su dva episkopa masoni!« Patrijarh nije mogao vjerovati, ali sam dobio dojam da on premalo prati prilike. Vaša Svetosti, rekoh napokon, za mene nije mala žrtva, da sam ja danas došao ovamo, jer, ako moji vjernici u Zagrebu doznadu, svi će me osuđivati što sam išao do Vas koji ste izdali onu poslanicu protiv katoličke crkve (koja je silno ogorčila katolike Hrvate). Ali meni nije drugo pred očima nego veliki ideali kršćanstva i malo mi je stalo što će o meni govoriti, samo Vas molim da ne bi ubuduće slično što poduzeli. Ja ću naložiti katoličkoj štampi da se čuva ispada protiv pravoslavne crkve, ali molim da se i s Vaše stra-

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

STEPINAC
MU JE
IME
I

ne isto učini pa se čuvamo polemike, a drugo što imamo rješavajmo sporazumno usmenim putem. Patrijarhu sigurno nije bilo ugodno što sam mu spomenuo glede *Poslanice* ali sam morao to učiniti. Uostalom dobio sam dojam da on nije tu *Poslanicu* napisao sam nego ruski mitropolit otac Antonije koji je po pričanju biskupa Njaradija »diabolus rotae« (»vražji advokat« – o. p.) i podstrekava mržnju na katolike. Nakon razgovora od 20 minuta oprostio sam se s patrijarhom.

Već u 3 sata popodne imao sam audijenciju kod kneza Pavla, koji je imenovan regentom nakon smrti kraljeve i u stvari izgleda biti će kralj jer Stankovića i Perovića, kažu svi mrze u Beogradu, jer su prečani. Četvrt sata prije došao je po mene dvorski auto te sam se odvezao na Dedinje. Knez Pavle je već čekao, ustao i pošao u susret srdačno me pozdravivši. Učinio je na mene utisak pravog »Evropejca«. Izrazivši mu još jednom usmeno sažalnicu prešao sam odmah na stvar.

Upozorio sam ga kako se katolički kler neprestano kleveće kao antidržavni. Zamolio sam ga da ne sluša razne doušnike, jer mi nismo političari nego branioci prava katoličke crkve i pravde uopće. »Šta Vas najviše tišti«, upitao me je. Vaše kraljevsko Veličanstvo, odgovorih – resor ministarstva prosvjete. Mi smo doživjeli tolike nepravde i doživljavamo ih u toj stvari, ali Vas uvjeravamo, mi se nećemo tako dugo primiriti, dok se našim pravednim zahtjevima ne udovolji. To je i po državu od silne koristi, nastavih, jer više škole po Beogradu zaražene su već skroz na skroz boljševizmom, kojeg neće do katoličke crkve nitko suzbiti. Preuzvišeni, prekine me knez Pavle, ja sam katoličku crkvu od uvijek cijenio, a danas kad gledam oko sebe cijenim ju još više! Mi se ne bojimo uhvatiti se u koštac sa boljševizmom, rekoh mu, ali neka nam se dade kakva takva sloboda akcije. Da je Rusija bila katolička ne bi nikad bila boljševička. »Vjerujem«, odgovori knez Pavle. Pravoslavna crkva, nastavih, morala bi nas u tom poduprijeti. Kad sam rekao »pravoslavna crkva« knez Pavle je samo mahnuo žalosno i skoro prezirno rukom. Vidjelo se na njemu da ju ne cijeni odviše visoko. Svi, svi, instinktivno osjećaju, da gdje nema autoriteta (a toga nema u pravoslavnoj crkvi) ne može biti ni govora o uspješnom radu.

Boljševizam je naš veliki neprijatelj, nastavih, i u interesu je države i te kako da se suzbije. »Jest«, odgovori Pavle, »to je pravi neprijatelj, a drugi je masonerija!« Bio sam čisto osupnut tim riječima, jer kao da je pogađao moje misli. »Je li, molim Vas«, upita knez dalje, »g. Perović mason?« Visočanstvo toga ne mogu ustvrditi jer ne znam, ali mnogi tvrde. »A gospodin Stanković?« Za njega svi tvrde, odgovorih. Razgovarali smo dalje. Potužio sam mu se na progon katoličkih organizacija. Obećao mi je da će uzeti stvar u ruke dodavši na koncu: »Preuzvišeni, kadgod budete što imali, izvolite se obratiti na mene, štogod bude u mojoj moći učinit ću.« Nakon razgovora od 20 minuta oprostih se s njime. Dobio sam dojam da je čovjek dobre volje, ali se bojim da neće zbog svoje finoće imati dovoljno energije da provede svoje namisli.

Beogradska štampa pokušala se oboriti na Hrvate zbog atentata, kako svjedoči ovaj pasus, koji je bio zaplijenjen po cenzuri:

»Seljačko Pravo«, Beograd 12. oktobra 1934.

Da, ubiše Ga oni: koji naš hleb jedoše, koji se na našoj vatri grejaše, koji naš vazduh disaše, koji našu nacionalnu vodu piše, kojima mi verovasmo, koje mi proglasismo braćom. Prevarili su se: niko kod nas Kralja ne može ubiti! Oni su ranili srce potomaka Vasojević Steve, Ljutice Bogdana, Mijat Harambaše, ali neka znaju, Srpski Narod – Srpska Crkva, danas ima jednog Sveca više!

Urednici

23. X. Danas je bio kod mene podban Dr. Hadži i potužio mi se na tjednik *Nedjelju* jer nije skoro ništa donijela o smrti kraljevoj.

25. X. Državno odvjetništvo obustavilo je štampanje tjednika *Nedjelja.* Intervenirao sam preko tajnika kod banske uprave. Obećavaju i izmotavaju se, ali izgleda da oni u Beogradu zahtijevaju, da se list obustavi. Sudeći po sastavu vlade izgleda da se nama katolicima ne sprema dobro. Danas ujutro došao je k meni p. provincijal Jurić i saopćio mi da je iz povjerljiva vrela saznao, da se sprema opet izgon Isusovaca. Međutim, kad sam o podne razgovarao o toj stvari sa Dr. Švrljugom, bivšim ministrom a sada senatorom, koji se sada vratio iz Beograda, rekao mi je da o tom nema govora sada i da je vlada ova provizorna. Prije podne došao je k meni Frane Ivanišević, senator, svećenik splitske biskupije i donio mi dugački memorandum gdje pledira da se crkva katolička izjasni za Jugoslaviju. Ja da nisam nikada spomenuo još ni imena Jugoslavija i da mi to silno zamjeraju. Crkva se, veli, očito stavila na stranu uskogrudne partikularističke hrvatske politike. Ja sam mu otvoreno iznio sve teške nepravde koje crkva podnosi, pa i hrvatski narod. Ja nisam nipošto protiv *ove* države ali sa crkvenog stanovišta ne mogu se složiti sa *ovakvom* državom koja očito ide za tim da uništi katoličku crkvu. Zar nije, rekoh, ako joj je stalo do mira, mogla kroz ovih 16 godina da sklopi konkordat, kako su to učinile i druge države.

Danas je bio kod mene francuski konzul sa svojim tajnikom i zamolio me da bi se u katedrali održao Requiem za pok. ministra Barthou-a (koji je nastradao sa kraljem Aleksandrom) i za bivšeg predsjednika republike Poincarea. Obećao sam da će sve biti učinjeno.

27. X. Danas sam primio zahvalnice na brzojavu sažalnice prigodom smrti njegovog veličanstva Kralja Aleksandra.

29. X. Danas je Preuzv. Dr. Bauer otputovao u Beograd u audijenciju Kraljici i knezu Pavlu.

30. X. Prije podne bio je kod mene francuski konzul da mi se zahvali na Requiem koji smo služili u crkvi za Barthou-a i Poincare-a.

Popodne u šest sati pozvan sam na sjednici Odbora za podignuće spomenika Kralju Aleksandru.

Pošto je spomenuo članak u *Hrvatskoj Straži* pod naslovom: *Pod crvenom zastavom,* Stepinac dodaje komentar:

Iz ovoga izvještaja opet se vidi jasno kakav duh vlada danas u Evropi i kamo će prispjeti Evropa ako se bude proslijedilo ovakvim putem. Mi idemo po svemu sudeći crnim danima ususret. Samo gospode podaj snage!

Naime, u članku *Hrvatske Straže,* na koji se Stepinac osvrće, riječ je o događajima u Španjolskoj. U podnaslovima članka, među ostalim stoji: »Strahoviti zločini izvršeni u Asturiji – Udruženi anarhisti, socijalisti, komunisti i luđaci. Strahote komunističke revolucije u Asturiji.« U članku se, na početku, ističe da »vijesti, koje stižu o toku pobuna u Španjolskoj, takove su naravi, da izazivaju zaprepaštenje.« Posebno se spominju ubojstva svećenika.

2. XI. 1934. Iz Beograda primio sam pismo od p. Privat-a s kojim sam onomadne razgovarao u Beogradu. Kako vidim on je brzo došao do poslanika Naggiara. Nema sumnje da je Naggiar bio dosta jednostrano prije informiran a tako je izvješćavao i francusku vladu. Oh, kad bi se svi ljudi svuda i svagda držali evanđeoske istine, kako bi lijepo bilo na tome svijetu!

Čitam da je Naggiar ovih dana otišao u Pariz i da je imao sastanak sa ministrom vanjskih poslova Naval-om. Nema sumnje da su dotakli pitanje unutarnjeg uređenja Jugoslavije, jer ovako je stanje neodrživo.

6. XI. Danas prije podne posjetio me je francuski baron N. kojega mi je najavio Dr. Mažuranić da želi sa mnom razgovarati. Interesirao se je za religiozne prilike u Jugoslaviji. Izložio sam mu ukratko sve što ga je interesiralo. ■

Priredio: Ljubo Boban

(U slijedećem broju: Zagrebački memorandum. Državne vlasti sve se više konfrontiraju s katoličkom crkvom)

ALOJZIJE STEPINAC: NEPOZNATI DNEVNIK (8)

ZAGREBAČKI MEMORANDUM

Iz poistovjećivanja države s državnim uređenjem proistekao je mit o Hrvatima kao antidržavnim elementima

U krugovima istaknutih intelektualaca razmatrana je ideja da se kralju Aleksandru uputi memorandum u kojem bi se iznijela »puna i prava istina« o stanju u zemlji i raspoloženju u narodu, te iznijeli prijedlozi kako naći izlaz iz krize. Poslije kraljeve smrti nastavljeno je razmatranje takve inicijative, s tim da se memorandum preda Namjesništvu (knez Pavle, Radenko Stanković i Ivo Perović). Sredinom studenoga 1934. memorandum je predan Namjesništvu.

Potpisnici memoranduma isticali su da im je želja da saopće »stanje većega dijela naroda i njegovo raspoloženje«, te da se ukaže na neistine koje se šire. »Prva i glavna neistina, od koje potječu skoro sve zablude i svi grijesi, jest: da ima dosta Jugoslavena, naročito među Hrvatima, koji su *proti* države. Kad bi uopće mogli doći u obzir oni rijetki pojedinci, za koje bi ta tvrdnja mogla iznimno vrijediti kao istinita, onda bi trebalo ispitati uzroke i motive te iznimne pojave. Jedan od glavnih uzroka jest, bez sumnje, fatalno zamjenjivanje države s državnim uređenjem.«

Ističući da je osnovni zadatak uspostava zakonitosti, potpisnici među konkrentim zahtjevima navode:

»Kao prvi vidljivi i najutjecajniji dokaz da je državna politika pošla opisanim pravcem čvrste zakonitosti, trebalo bi ponajprije:

1. Pustiti na slobodu Dra. Vladimira Mačeka, ili, tačnije odobriti da izvrši svoje na zakonu osnovano pravo na uslovni otpust. Analogno postupiti i prema ostalim političkim krivcima, ukoliko ima za to zakonskih uslova.

2. Podijeliti što opsežniju amnestiju, koje nije bilo već godinama.

3. Povratiti slobodu kretanja svima koji su iz političkih razloga konfinirani.

4. Vojska, žandarmerija i policija dovoljni su, po našem uvjerenju, da osiguraju mir i poredak u državi te smatramo nepotrebnim i opasnim da druge organizacije preuzimaju njihovu ulogu.

5. Promijeniti zakon o seoskim i gradskim općinama u dijelu o javnome načinu glasanja, da se ovo pretvori u tajno, i provesti što prije zakonom predviđene općinske i gradske izbore. Takvi slobodni izbori potvrdili bi našu tvrdnju o neistinama koje se šire i otkrile bi pravo raspoloženje naroda. Oni bi to učinili bez uzbuđenja, i bili bi priprava, respektive indicij za državne izbore, za koje i sami priznajemo da bi u sadašnjem času bili prerani i pogibeljni.

6. Na najviše položaje u državi, kao naprimjer one banova, postaviti lica, koja bi svojim radom i karakterom bila jamstvo da će se ispuniti sve predložene mjere i dobre zamisli Kr. Namjesništva.

To bi otprilike bilo ono što nam se čini neophodno potrebnim za prvi čas, da se umiri narod, da se srede donekle prilike, i da se povrati u narodu vjera da će one postepeno krenuti na bolje. Valja pripraviti teren za danas toliko potrebnu *koncentraciju svih narodnih snaga.* I za nas jednako vrijedi ono što je nedavno izjavio Baldwin: 'Sa strepnjom pomišljam šta bi značila jedna slaba britanska vlada u sadašnjoj evropskoj situaciji.'

Prvotno je bilo zamišljeno da zagrebački i beogradski intelektualci prihvate zajednički memorandum, ali ta ideja nije ostvarena. Grupa beogradskih intelektualaca, na čelu sa Slobodanom Jovanovićem, izdala je svoj memorandum (Beogradski memorandum) u kojem je pozdravljen Zagrebački memorandum, posebno u dijelu gdje se kaže da je ogromna većina Hrvata za državu, iako nije za postojeće političko stanje.

Zagrebački memorandum potpisalo je četrdesetak intelektualaca i javnih radnika (Meštrović, Politeo i dr.). Od crkvenih osoba memorandum su potpisali nadbiskup Bauer, nadbiskup-kodjutor Stepinac, biskup splitski K. Bonefačić, župnik Crkve sv. Marka u Zagrebu S. Rittig.

Pristaše režima pokrenuli su oštru kampanju protiv memoranduma i njegovih potpisnika. Jugonacionalistička omladina organizirala je kampanju protiv rektora Zagrebačkog sveučilišta dr. Đure Stipetića, koji je također potpisao memorandum.

Nakon ubojstva kralja Aleksandra otvorilo se pitanje obrazovanja nove vladavinske kombinacije: Vlada Nikole Uzunovića 20. X. 1934. podnijela je ostavku. Mandat je ponovno dobio Uzunović. U njegovu novu vladu ušli su svi članovi prethodne vlade, osim ministra vojske i mornarice, čiji je položaj preuzeo general Živković. U vladu su ušla još i dva ranija predsjednika šestojanuarskih vlada, V. Marinković i M. Srškić. Ta je vlada, međutim, bila samo prijelazna kombinacija. Zbog unutrašnjih razmirica vlada je sredinom prosinca demisionirala. Novu vladu sastavio je B. Jevtić, koji je zadržao i resor ministra vanjskih poslova. Od članova prethodne vlade u novu su, osim Jevtića, ušli još samo general Živković (ministar vojske i mornarice) i D. Kojić (ministar pravde). U novu vladu ušao je i M. Stojadinović, član vodstva Radikalne stranke, kao ministar financija. U toj su vladi bila i trojica Hrvata: M. Vrbanić (trgovina i industrija), M. Kožul (građevine) i Lj. Auer (fizički odgoj).

Jevtićeva vlada imala je zadatak da provede nove izbore. Vlada je nastupala s parolom smirivanja »plemenskih« i političkih netrpeljivosti, naglašavajući vjernost politici kralja Aleksandra, na temeljima »jedinstva jugoslavenske nacije i državne cjeline«, što je značilo nastavak nacionalnog unitarizma i državnog centralizma. Vlada je provodila oštar kurs prema svima onima koje je proglašavala protivnicima takve orijentacije.

Među prvim vladinim mjerama bilo je puštanje Mačeka iz zatvora, na koji je bio osuđen 1933. zbog Zagrebačkih punktacija (kazna od tri godine).

U povodu Zagrebačkog memoranduma (i dalje) Stepinac je u **Dnevnik** zapisao:

10. XI. Danas sam uzvratio oprosnu vizitu kr. namjesniku dr. Peroviću, koji odlazi definitivno u Beograd. Iz razgovora nisam mogao razabrati, da li je regentsko vijeće već primilo opširan memorandum koji su potpisali mnogi javni radnici, a kojim se traži radikalna promjena

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

današnjeg režima. Među ostalim potpisao sam i ja sa Preuzv. dr. Bauerom, rektor univerziteta Stipetić, Bazala (predsjednik Jugoslavenske akademije – o.p.) i cijeli niz drugih uvaženih ličnosti. Psihološki momenat je povoljan, ali hoće li vidjeti.

21. XI. 1934. Kad je šačica studenata koje podržava današnji režim vidjela da je skoro cijela univerza uz rektora Stipetića, tiskala je ovaj letak i sinoć ga sa prozora jedne kuće bacila po Jelačićevom trgu. Efekat će naravski biti sasvim protivan. Bože moj, tako su ljudi kratkovidni. Kako kleveću i napadaju bez razloga. Kako je lako nekome objesiti i prilijepiti pečat izdajstva, a često puta zato da se prikriju niski vlastiti ciljevi.

1. XII. 1934. Danas sam održao u katedrali Te Deum prigodom državnog praznika narodnog ujedinjenja. Bili su po običaju svi predstavnici civilnih i vojnih vlasti, a ovaj put i ministri Demetrović i Ulmansky. Da bi gospod Bog napunio duhom mudrosti državnike naše i sve druge naše ljude pa se već jednom uvede mir, red i pravda u zemlji.

Popodne bio je kod mene Dr. Kniewald, sveuč. profesor. Pričao mi je da je rektor Dr. Stipetić bio u Beogradu kod ministra prosvjete da mu izloži neprilike na univerzi. G. ministar mu je odgovorio da ima na svaki način »umiriti (jedna riječ nečitljiva : o.p.)«. Drugim riječima, ministar želi da rektor Stipetić odstupi. Međutim Stipetić, kao što je u redu, neće odstupiti jer iza njega stoje skoro svi profesori i đaci.

2. XII. Današnje »Novosti« donose tekst prisege koju su položili Sokoli:

Pripadajući bratskoj sokolskoj zajednici po svojoj slobodnoj volji izjavljujem da su mi sokolska načela, cilj i sredstva po-

Odgovorio sam Dr. Krbeku, da se ja nikako ne mogu miješati u stranačku politiku niti ću to dopustiti svome kleru, a inače ću rado poraditi, da dođe do mira i sloge, jer tu može da Crkva također barem savjetuje svoje. Ja sam, uostalom, rekoh, već govorio o nekim stvarima sa pok. kraljem Aleksandrom i sa knezom Pavlom, s kojim ću naskoro opet, jer imadem slijedeći tjedan u Beograd.

9. I. 1935. Danas su završile konferencije Poslovnog odbora kat. Episkopata pa sam otputovao u Beograd da iznesem vladi naše pritužbe. Prvi dan nisam mogao ništa učiniti jer su još svetkovali Božić pa sam upotrijebio priliku, da dotle svršim posao kod op. Nuncija Pellegrinettija glede pitanja položaja Slavena u Julijskoj Krajini.

Saopćio sam Nunciju koliku propagandu prave protivnici katolicima pozivajući se na progone slavenskih katolika u Venezia Giulia. Iz razgovora sa Nuncijem razabrao sam da ima mnogo krivice i sa naše strane, jer su nekoji svećenici otišli, a da ih nije nitko tjerao odanle i nisu se htjeli vratiti ni onda kad im je Nuncij osigurao povratak. Za nekoje redovnike, npr. franjevce provincije sv. Jeronima, sama je Sv. Stolica zahtijevala da ostanu tamo još barem 2 godine, ali nisu htjeli. Ne možemo dakle mnogo prigovarati progonima, to više, što ni naša vlada u tom pogledu nije bolja. U Bačkoj i Banatu katolici su skoro sami Nijemci i Mađari pa ipak je biskup Hrvat. U Makedoniji bili su spočetka katolici sami Arnauti, pa ipak je biskup Slovenac itd.

10. I. Danas sam posjetio ministra unutrašnjih poslova Velju Popovića. U polsatnom razgovoru iznio sam mu sve teške nepravde koje žandarmerija počinja nad našim katoličkim organizacijama, tako da nam se više puta čini, da smo u turskom pašaluku. Rekao sam mu da ću nakon reorganizacije Katoličke ackije svaki progon naših organizacija smatrati direktnim napadajem na samu Crkvu. Mi, rekoh, borbe nećemo, ali Vam otvoreno kažem, da se je i ne bojimo. Ministar je doduše obećao štošta, ali sam vidio, da moramo biti spremni na daljnju borbu. Naši sreski načelnici, rekoh, u strahu su za svoju egzistenciju i zato nastoje da se što više ulaguju višim vlastima i to, misle, bit će najlakše ako što više ljudi pozatvaraju i globe. Ali to nije, nastavih, više pravna država. Ako se možda, rekoh, pozivate na zakon, onda Vam kažem, da zakon nije pravda, nego je pravda ona, koja čini zakon. Rastali smo se, ali čini mi se da ni ministar nije bio oduševljen mnome, a bome niti ja njime. Borba će se nastaviti za pravdu i istinu Božju.

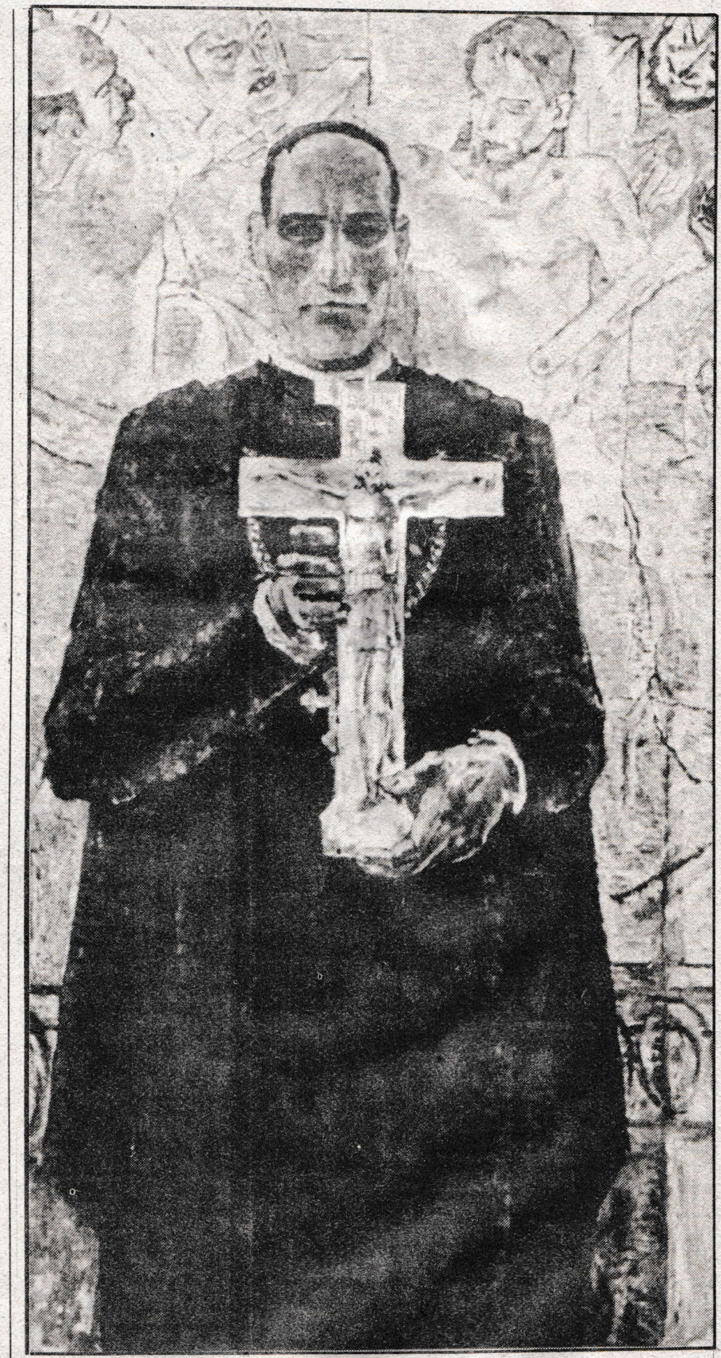

■ *Nadbiskup Alojzije Stepinac, ulje Joze Kljakovića*

Iza toga sam otišao ministru trgovine i industrije Dr. Vrbaniću, da ga zamolim da spriječi ukinuće vjeronauka u šegrtskim školama, koji je nekadanji socijalista Demetrović nakanio istisnuti. Obećao mi je da će stvar odmah urediti.

U 6 sati popodne otišao sam ministru predsjedniku i ministru vanjskih poslova g. Jevtiću. U dugom razgovoru iznio sam mu sve nepravde, koje se počinjaju prema katolicima. Statistički sam mu dokazao nepravde, koje se nanose Hrvatima posvuda (u vojsci i svim ministarstvima i važnijim mjestima gdje obično 100% ili barem 95 – 90% Srba a tek neznatni dio Hrvata).

Rekao sam mu neka se ne čini Crkvu katoličku odgovornom ako su Hrvati nezadovoljni. Ministru je očito bilo neugodno, što sam sve ovo iznio, ali sam smatrao to za nužno da se sa istinom izlazi van. Došli smo na pitanje konkordata. Jevtić mi je rekao, da bi ga on već bio sklopio ali su mnogi ministri u prijašnjoj vladi bili protiv toga (bolje rekuć – masoni). Sad ste, rekoh, u položaju gdje to možete izvesti, pa ako Vam je stalo do konsolidacije države, nastojte da se što prije potpiše konkordat, jer on znači veliki korak sređenju naših unutarnjih prilika.

Iza toga sam otišao ministru vojnom Živkoviću sa nadbiskupom Rodićem. Živković nas je primio dosta ponosno, ali smo mu dali razumjeti dosta toga.

Iza toga otišao sam ministru financija g. Stojadinoviću. Primio me je vrlo ljubazno. Izložio sam mu nepravdu koja se nanosi katoličkoj crkvi u budžetu u relaciji prema pravoslavnoj i muhamedanskoj. Obećao je da će stvar riješiti povoljno, ali da li će to obećanje izvršiti, to je drugo pitanje.

Napokon sam posjetio minstra pravde Kojića. Taj je bio veoma žestok. Rekao mi je da će goniti svakoga, bio svećenik ili laik, ko se bude ogriješio o državu. Rekao sam mu da se država samim bajunetima ne može spasiti i očuvati. »I crkva se«, dovikne on, »služila bajunetama.« »Jest«, odgovorih, »ali ne kao glavnim sredstvom«. Ipak je obećao da će učiniti što bude mogao da se budžet rkt. crkve ne prikrati.

11. I. Danas sam bio primljen u audijenciju kod kneza Pavla u 5 sati popodne, a u 6 sati kod Kraljice Marije. Knez Pavle primio me je veoma srdačno. Ostali smo dugo u razgovoru. Potužio sam mu se u ime nadbiskupa, što nam je vlada imenovala za bana masona Kostrenčića. Knezu Pavlu bilo je to očito neugodno, pa se ispričavao, da nije znao toga. Tužio mi se na toliko poteškoća na koje nailazi a napose na ministra Maksimovića, koji nije htio da izruči novoj vladi nacrt konkordata nego ga je poderao. »Vidite«, reče mi, »s kakovim ljudima ja moram da imam posla«. Zamolio me je da uvijek kad dođem u Beograd dođem k njemu.

U 6 sati odvezao sam se na dvor u Dedinju. Kraljica me je primila pokraj biblioteke, gdje je nekad radio pok. Kralj. Bila je u crnini ali već se bila snašla iza strahovite tragedije. Vidio sam da računa s tim da će mladi kralj Petar jednom zasjesti na prijestolje. Instinktivno sam osjetio da joj je položaj jako težak. Nakon četvrt sata prekinuo sam razgovor i oprostio se.

Iza svih razgovora u Beogradu donio sam sobom dojam da svu silu moram uperiti samo na to da moralno pridignem hrvatski narod i da si bude svjestan svoga katolicizma i da bude spreman za svoju vjeru i trpjeti. Srbi vlasti milom iz ruke neće nikako pustiti niti će respektirati bez borbe rkt. Crkve.

13. I. Danas sam se vratio u Zagreb nakon višednevnog boravka u Beogradu, te navečer izvijestio biskupe Bauera, Bonefačića, Njaradia i Srebrnića o rezultatima svoga pohoda u Beograd.

■ (U sljedećem broju: U audijenciji kod pape Pia XI)

Iz Zagreba za Beč 4 puta tjedno sa vezama za sve veće gradove Zapadne Evrope, Bliskog Istoka, New Yorka i Tokya.

ponedeljak 16.20
utorak 16.20
srijeda 16.20
petak 16.20

friendly AUSTRIAN

AUSTRIAN AIRLINES

Rezervacije: Austrian Airlines Zagreb, Tel. 041/525 246
ili Vaša turistička agencija

GORE NE MOŽE BITI

Sredinom tridesetih godina katolici su, po Stepinčevoj ocjeni, bili »građani drugog reda«

Alojzije Stepinac u društvu tajnika Franje Šepera na otvaranju Zagrebačkog zbora

17. I. 35. Danas sam popodne otputovao u Rim. Zaustavio sam se u Ljubljani, gdje sam imao dulji razgovor s biskupom Rožmanom i Tomažićem o prilikama u Veneziji Giuliji i pribrao neke dokumente u tu svrhu. Zatim sam se odvezao u Trst, gdje sam posjetio biskupa Fogara, od koga sam doznao mnogo zanimljivih stvari o prilikama u Veneziji Giuliji i vidio iz nekih dokumenata kako je Sv. Stolica mnogo učinila za naš živalj, ali više ne može proti gruboj fašističkoj sili. Biskup Fogar bori se kao lav za pravdu prema Slovencima makar je po narodnosti Talijan. Pravi katolički biskup svjestan je svojeg položaja. Iza toga sam otputovao u noći 18. I u Rim.

18. I. Danas sam posjetio svoje bivše profesore na Gregorijanskoj univerzi u Rimu i zavod Germanicum, gdje sam studirao.

19. I. Danas sam posjetio naše poslanike u Rimu Simića (kod Vatikana) i Dučića kod Kvirinala. Ostao sam dugo u razgovoru.

24. I. Danas sam bio primljen u audijenciju kod Sv. Oca Pija XI. Iz razgovora sam razabrao njegovu veliku ljubav prema hrvatskom narodu. Sve znade što se zbiva kod nas. Razgovarao sam i o našim manjinama u Italiji i o teškom položaju u kojem se nalaze. Vidio sam da nije kriv Sv. Otac njihovom teškom položaju. Došli smo u razgovoru i na druge crkveno političke prilike u našoj domovini i na neka interna crkvena pitanja. Nakon razgovora od pola sata oprostio sam se sa Sv. Ocem, a iza toga sam imao dugu konferenciju sa kardinalom Pacellijem o konkordatu i o prilikama u Veneziji Giuliji. Upozorio sam kardinala na pogibelji koje prijete od konkordata katoličkim organizacijama ako se taj stavak ne promijeni. Vidio sam da je i on istoga mišljenja. Glede Venezije Giulije razlagao mi je poteškoće Sv. Stolice s obzirom na fašizam. Nakon jednog sata rastasmo se.

Još sam imao dvije konferencije sa Pizzardom (msgr. Giuseppe P., kasnije kardinal, pisao o Katoličkoj akciji – o.p.) i Barbettom. Posjetio sam razne kongregacije u crkvenim poslovima i 25. I. vratio se kući preko Ljubljane, gdje sam imao sastanak sa biskupom Rožmanom. Naravski da novinama ne može ništa izmaknuti kao što svjedoči *Hrvatska Straža.*

Čim sam se vratio iz Rima, otputovao sam u Beograd do ministra Jevtića, da ga upozorim da će vlada naići na žestok otpor ako bi pokušala konkordat tumačiti tako da bi progonila katoličke organizacije. Jevtić mi je obećao da se to nipošto neće desiti, nego da su samo mislili osigurati Sokol, što ne bi mogli kad bi bilo više fizičkih organizacija.

4. II. 1935. U splitskom *Križu* izašla je jedna notica ovog sadržaja: »U Marseillu je umro jedan bogataš. Ostavio je baštinicima milijunske svote.«

S tim u vezi primio sam od ministra dvora ovo pismo:

Beograd, 1. februara 1935.

Preuzvišeni Gospodine,

U zasebnoj kuverti imao sam čast poslati Vam juče jedan broj lista Splitskog *Katoličkog Križa,* koji je doneo nedoličnu aluziju, gotovo otvoren napad na uspomenu blaženopočivšeg Kralja.

Ovo je vrlo neprijatno dirnulo Nj.K.V. Kneza Namesnika, čije su Vam dobre namere poznate i pred Kojim ste se pastirski zalagali za život i rad Križarskih organizacija.

Vašoj preuzvišenosti ponizan,
M. Antić

Odgovorio sam gospodinu ministru, da *Križ* ne izlazi u Zagrebu, nego u Splitu i ne vjerujem da bi cenzura propustila ovu vijest kad bi pisac aludirao na blagopokojnog Kralja, jer mi katolici smo građani II reda u Jugoslaviji.

Danas prije podne bio sam na komemoraciji Štrossmayerova rođendana u Jug. Akademiji.

Spominjući vijest u *Novostima* od 10. II 1935. godine, da se Maček civilno vjenčao u Čakovcu, s Josipom Jurak, sestrom svoje pokojne supruge, Stepinac je zabilježio:

To bi dakle imao biti »vo-

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

đa« hrvatskog naroda, koji je pljunuo u zakon Božji i dok mu je zakonita (prva – o.p) žena živa već po drugi put vjenča se civilno. Mislim da takvi ljudi neće spasiti hrvatskog naroda. Jer ako vrijedi ovo sv. pismo – »Miseros facit populos peccatum« *(Pogreška čini narode nesretnima)* sigurno neće ni ovaj korak »vođe« hrvatskog naroda donijeti sreće ni njemu ni Hrvatima koji bi išli za njim ako ustraje u zlu. Ovih nekoliko pojava pokazuje svu mizeriju moralnih prilika naših intelektualaca. Za veliki dio njih kao da ne postoji više razlika između dopuštenoga i nedopuštenoga, između dobra i zla. Zauzeli smo se bili i stari nadbiskup i ja da ga se pusti iz zatvora, ali Crkva katolička ne može, kako vidim, računati na bivšu radićevsku stranku sudeći po životu njezinih ljudi. No nadamo se, da će Bog dragi ipak i ovo zlo izvesti na dobro, i da će Dr. Maček ovo sve popraviti, pa u skladu s katoličkom crkvom raditi na dobrobit hrv. naroda.

U vezi s člankom u *Novostima* od 17. II 1935. godine, o njegovom govoru u Zagrebu, Stepinac bilježi:

Danas je bila zaista silna navala svijeta na papinskoj proslavi i sigurno je bilo neugodno protivnicima katolicizma. Bio sam neodlučan da li da istupim ili ne i ja na govornici, jer nije običaj da biskup govori u ovakvim zgodama. Ali živimo u iznimnim, teškim i borbenim vremenima. U strahovitoj borbi sa masonerijom, sektarstvom itd., a i državna vlast pod uplivom masona goni nas gdje može. Ne daju nam da se javljamo u štampi, pa sam smatrao za uputno da ovdje jasno istaknem našu odlučnu volju da se poštuju prava katoličke Crkve. Masonske *Novosti,* taj valjda najodurniji list, tendenciozno je po običaju iznio neke stvari u krivom svjetlu.

Međutim Gospod Bog će dati, da i ova proslava bude korak bliže potpunoj katoličkoj renesansi u hrv. narodu.

U selima oko Slavonskog Broda, gdje je većina stanovništva bila hrvatska, najveći utjecaj imala je Hrvatska seljačka stranka. Značajnu aktivnost poduzimale su i režimske pristaše, uz pomoć vlasti, koje su podršku davale i četničkim elementima.

Početkom 1935. godine općenito se na tom području osjećalo stanje socijalne i stranačko-nacionalne napetosti. Među pristašama HSS-a aktivan je bio i Mihovil Praskić, župnik iz Podcrkavlja. U atmosferi zategnutih odnosa u Podcrkavlju je došlo do incidenta 11. veljače 1935. godine, kada je uhapšena grupa seljaka. Među uhapšenima je bio i župnik Praskić.

Zatvorenici su bili podvrgnuti torturi. Pod pritiskom većeg broja okupljenih seljaka vlasti su uhapšene oslobodile sutradan. Idućeg dana incident se dogodio u Sibinju. Došlo je do novih hapšenja, a napetost i nemiri proširili su se i na nova sela.

U Sibinju je, 19. veljače, u sukobu sa žandarima, ubijeno 7 seljaka, a trojica su bila ranjena. To je bio povod za nove napetosti u slavonskobrodskim selima. Pravili su se planovi o dolasku seljaka u Slavonski Brod. Žandarmerijske snage bile su pojačane. U Slavonskom Brodu u pripravnosti je bila i vojska, čiji su dijelovi suzdržljivo bili angažirani i u nekim selima. Kod događaja u Sibinju župnik Praskić nije sudjelovao. Nakon puštanja iz zatvora, on je 19. veljače otputovao u Brod, a zatim u Zagreb, gdje je bio primljen kod Mačeka. Istog dana u Zagrebu je uhapšen.

Novi incident dogodio se 20. veljače, kod gradskog groblja na ulazu u Sl. Brod, u koji je krenula veća grupa seljaka. U sukobu sa žandarmerijom ubijeno je (zajedno s naknadno umrlim) 7 seljaka.

Nakon spomenutih događaja u slavonskobrodskim selima veći broj seljaka bio je uhapšen, mučen, suđen vremenskim i novčanim kaznama. Praskić je konačno oslobođen od optužbe.

U režimskim krugovima velika krivica za događaje pripisivana je župniku Praskiću. Aludiralo se na njegovu povezanost s vodstvom HSS-a kao i crkvenim vlastima. Podaci ukazuju na veze Praskića s vodstvom te stranke, ali nisu vidljivi dokazi iz kojih bi se moglo zaključiti da je vodstvo HSS-a bilo umiješano u organiziranje nemira. U događajima je bilo mnogo spontanosti, u atmosferi nacionalno-političkih napetosti i prethodnih incidenata (uključujući i slučaj ubojstva).

Đakovački biskup Akšamović još u vrijeme hapšenja Praskića donio je rješenje o njegovom suspendiranju s dužnosti upravitelja župe u Podcrkavlju i odredio da može birati jednu od tri župe, ali mu je, zbog materijalnih problema, dopustio da još jednu godinu ostane u Podcrkavlju.

Osvrćući se na novinske vijesti o tim događajima, Stepinac je zapisao:

Međutim kako se čuje, ima i preko 20 mrtvih u tome selu. Sudeći po prepisu ove cedulje izgleda da je taj Praskić doista kriv.

Dragi predsjedniče!
Juče smo izvojevali prvu pobjedu. Oko 700 seljaka došlo je pred općinu u Podcrkavlje i ostali do noći dok nismo nas 16 pušteni. Došlo je žandara 2 auta sa majorom. Oduševljenje i sloga velika. Naprijed sada s Božjom pomoći. Mi osnivamo organizaciju Križara.

Pozdravlja Vas narod i ja.
Mihovil Praskić, svećenik.
Molim uručiti Dr. Mačeku!
Podcrkavlje – Brod – Hrvatska.
P.S. Koverta nosi žig: Slavonski Brod 13. II. 35. g.

Na ovo slijedi Stepinčev komentar:
Ne odobravam nipošto postupak ovog svećenika ako je istina što ovdje piše. Mi takovih metoda ne trebamo. Ali tko će znat pravo stanje stvari?

Danas sam dobio brzojavnu zahvalu Sv. oca na pozdrav za proslavu *Papinskog dana* u Zagrebu.
Osvrćući se zatim na članak *Novosti,* pod naslovom *Što se dogodilo u Sibinju,* Stepinac piše:

Međutim ovaj masonski i zločinački list kao što su *Novosti* kadar je sve napisati, jer mu je glavno »kšeft« (glavni mu je »posao« – o.p.). On dnevno širi nemoral u našem puku, a pisanje mu je inače onakovo kakovo žele vlasti. Nepoznam Praskića, ali čini mi se da sve doslovno možda ipak nije kako to pišu *Novosti.*

22. II. Događaji u Brodu čini mi se da se silno zaoštruju. Danas uvečer u 8 sati došao je iznenada k meni Dr. Marko Kostrenčić. Začudio sam se dolasku. Ban mi je rekao, da će se sutra služiti zadušnica u stolnoj crkvi za poginule u Brodu, a to bi značilo političku demonstraciju, pa bi ih trebalo zabraniti.

Zato da me ministar predsjednik moli, neka bi zabranio to. Odgovorio sam mu, da meni nije o tome ništa poznato, naime nije nikoga bilo kod mene glede te stvari, da bi molio Requiem, ali sam čuo, da su bili kod Knežića kanonika, koji je kustos katedrale, i on im je dozvolio kao što se dozvoljava svima, koji nisu umrli u neprijateljstvu sa Crkvom. Ja ne mogu zabraniti sada jer bi to značilo još više ogorčiti narod. Uostalom rekao sam banu, ja ću se posavjetovati sa starim nadbiskupom. Pošao sam k njemu a g. ban me zamolio neka mu telefonski saopćim rezultat. Priopćio sam stvar nadbiskupu. Bili smo dugo vremena u velikoj stisci što da učinimo. Ako ne zabranimo, ljuto će se uvrediti Beograd. Ako zabranimo, Hrvati će biti ogorčeni, jer je postreljana kao životinja masa svijeta.

Odlučili smo međutim ne zabraniti, jer bi zbilja bilo nezgodno za ovako jadno postreljane ljude ne dopustiti Requiema zato jer je to vlastima neugodno. A zašto gomilaju zločine na zločine, umjesto da dadu pravdu. Stari nadbiskup želio je da pozovem neke naše ljude neka bi djelovali na masu, da ne pravi izgreda. Ja sam pozvao odmah navečer Dr. Šimraka i Dr. Protulipca. Razgovarali smo dosta dugo, ali sam vidio da je ogorčenje u masi užasno. Telefonirao sam napokon g. banu, da mi Requiem zabraniti ne možemo jer bi to značilo stvarati još veći kaos. G. ban me upozorio da je biskup Akšamović zabranio. Odgovorio sam to je njegova stvar, ali ovdje su druge prilike.

Bože moj, kamo samo dospjeli! Da li ima još pravde na zemlji? Kad si hrvatski narod vodio i spasio kroz 1300 godina, čuvaj ga i sada, jer na ovaj narod mogu primijeniti riječi Cont Moyri: »Dominus solus dux eius fuit.« *(Sâm Gospod bi vođa njihov).* 23. II. Danas ujutro došao je k meni Dr. Lochert da me pita jesam li ja zbilja zabranio zadušnice odnosno odbio da ih držim. Rekao sam da kod mene nije bilo nikakvog delegata koji bi me za to molio, ali sam čuo od tajnika da je netko bio (Dr. Jančiković). Rekao sam mu da ja nisam zabranio zadušnice usprkos presije, koju je na mene činila državna vlast. Dr. Lochert se zadovoljio. Tako su se zadušnice zaista održale.

Ogromna masa svijeta nagnula je u katedralu. Policija se sakrivala i iz prikrajka motrila. Nakon sv. mise, masa je aklamirala Dr. Makeča, a iza toga zaorile su se po gradu hrvatske davorije *Lijepa naša, Još Hrvatska, Vj. Hrvati* itd.

U vezi s ovim događajima primio sam i priloženo pismo, anonimno doduše, ali čini se od nekog inteligentnijeg čovjeka.

Pod neutvrđenim datumom (zbog izostavljanja teksta) Stepinac je zapisao:

Jučer je bila kod mene Miss Any Christich, publicistkinja iz Londona. Htjela je da čuje kakvo je stanje kod nas. Rekao sam joj da gore već ne može biti. De facto sa svih strana stižu mi žalosne vijesti. Batinjanja i zvjerska mučenja katoličkog elementa nastavljaju se punom parom. Žandari su postali glavni faktor u državi. Iz vlastitog proglasa vidi se da vlada kani goniti kao zvjer sve koji ne budu odobravali vladinu politiku. Uslijed toga rađa se još veća reakcija na drugoj strani jer grupa Dr. Mačeka, čujem, kani uopće ne nastupati u izborima, odnosno ne kani ako i nastupi ići u Beograd, nego izdati proklamaciju kojom traži aplikaciju Versaillskog ugovora o samoodređenju naroda.

Danas sam bio kod bana Dr. Kostrenčića da interveniram zbog nekih novih nasilja što su ih počinili pojedini sreski poglavari.

G. ban gorko mi se tužio što sam dozvolio zadušnice za poginule u Brodu i okomio se na svećenika Praskića. Rekao sam da ja Praskića ni najmanje ne branim, ali to nije uzrok nemirima u Sibinju i Brodu. Uzroci su, rekoh, mnogo dublji, a ti su što nema ravnopravnosti u ovoj državi i što nema u njoj pravde, već žandari rade što ih volja.

G. ban kušao je naravski da brani stanovište vlade, ali sam mu bjelodano dokazao da je uzalud govoriti o ravnopravnosti kad je u praksi nema a puna su je usta.

Navečer danas pozvan sam na večeru kod bana. Nisam znao koji je povod toj večeri, međutim sam vidio da je to oproštajna večera u čast armijskom generalu Mariću. Prisutni su bili gradonačelnik Erber, ban, podban, generali Hristić, Marić, Bodi, Damjanović, načelnici banske uprave Mošinsky, Benzon, Vojnović i njihove gospođe.

Ban je izrekao zdravicu u čast g. Marića, na kojoj je ovaj zahvalio. U 11 sati otišao sam kući dok su drugi ostali i dalje tamo.

2. III 1935. *Novosti* opet harangiraju protiv katoličke Crkve. Kako se vidi *Novostima* odnosno vladi izvrsno je došao onaj Praskić kao naručen. Mi ga ni najmanje ne branimo ako je kriv, ali tvrdimo da on nije *uzrok* nemirima koji su se desili, nego ti leže mnogo dublje. Međutim vlada neće o tome čuti.

Danas je bio kod mene dopisnik iz Londona engleskog lista *Daily News.* Razgovarali smo cijeli sat. Molio me neke informacije o masoneriji, pa sam za točnije obavještenje pozvao urednika *Hrvatske Straže* g. Dr. Matulića da mu dade popis loža.

Navečer je došao opet k meni dopisnik lista *Courier de Geneve* iz Švajcarske g. Bruskoweiley.

Po svemu se vidi da inozemstvo malo vjeruje vladinim izvještajima. Obojici sam izložio stvari kako stoje, jer istina spašava ljude. Dotični mi je pričao da je bio kod Dr. Mačeka, ali da nije vidio što zapravo hoće on i njegova grupa.

5. III. Danas je bio kod mene ministar Saara Dr. Milovan Zoričić, koji je završio svoju službu tamo, nakon što je Saar pripojen Njemačkoj. Razgovarali smo o prilikama u Saaru, Evropi uopće te našoj domovini naročito. Kako vidim ni on ne odobrava mnoge metode u našem državnom životu.

6. III. Danas prije podne pošao sam s nadbiskupom na kolodvor da se oprostim sa generalom Marićem.

7. III. Danas je bio u vizitama novi komandant armije div. general Jurišić. Dosta je simpatičan gospodin, pa se nadam da nećemo imati nikakovih neprilika s njima. Vratio sam mu vizitu popodne.

Na pismo koje sam pisao Dr. Peroviću kr. Namjesniku zbog teškog stanja našega pučanstva na mađarskoj granici primio sam danas priloženi odgovor:

Kraljevski namjesnik

Beograd, 5. marta
1935. god.

Preuzvišeni Gospodine,

povodom Vašeg pisma od 23. pr. mca interesovao sam se po izloženoj stvari kod nadležnog ministra, a ujedno skrenuo pažnju i gospodinu Banu u Zagrebu da bi i on sa svoje strane stvar razvideo, i ako su nestali razlozi radi kojih su vojne vlasti preduzele te mere, da bi u tom slučaju podneo konkretan predlog nadležnim ministarstvima.

Molim Vas, Preuzvišeni Gospodine, da izvolite primiti uverenje o mom poštovanju.

Dr. Perović

17. III. 1935. Prije podne bio je kod mene Dr. Stanoje Stanojević, profesor Univerziteta u Beogradu. Došao se interesirati da čuje pravo stanje o *Katoličkoj Akciji.* U Srbiji naime izgleda da je nastao veliki strah zbog te *Katoličke Akcije* jer vide u njoj jedan politički pokušaj da se katolički krajevi Jugoslavije i otcijepe i spoje sa Bavarskom, Austrijom i Mađarskom. Od srca sam se nasmijao kad sam to čuo i rastumačio: Nema do *Katoličke Akcije* pogibelji za ovu državu iako se ne možemo složiti sa ovakvom državom, jer hoćemo državu, gdje će biti red i pravo za svakoga jednako. Razgovarali smo kojih pola sata i pretresli mnogo stvari. G. Stanojević mi je rekao da je u oštroj opoziciji sa režimom počam od januara 1929, ali ipak mu ne bi bilo drago kad bi se katolici zalagali za cijepanje ove države.

Uz novinski članak *Bajram u Zagrebu* Stepinac je zapisao: Još bi samo to trebalo u Zagrebu. Preko 300 godina branili su djedovi naši mačem u ruci od nekrsta ovu zemlju i ovaj grad. I što su djedovi časno očuvali, to će unuci moralno duboko pali pomoći u zlu one koji su i sami nekad bili katolici. O tempora o mores! Razumijem da neuki puk pristane i drži uz islam. Ali da kulturan čovjek koji zbilja teži za spoznajom istine pristane ne uz ovu smiješnu mješavinu židovstva, katolicizma odnosno kršćanstva i poganstva, to ne mogu razmjeti.

Pripremio Ljubo Boban

(U slijedećem broju: nepovjerenje Jevtićevoj vladi ● oštra cenzura katoličke štampe ● »masonski diktat«)

NEPOVJERENJE U JEVTIĆEVU VLADU

Katolička crkva ništa dobrog nije očekivala »ni s lijeva, ni s desna«

18. III. Danas sam primio odgovor kneza Pavla na moju intervenciju zbog teškog stanja našeg naroda na mađarskoj granici zbog komunističke propagande i zbog tučenja jednog bogoslova u Nišu.

PALAIS ROYAL
14. III. 35
Beograd

Preuzvišeni,

Molim Vas da mi ne zamjerite što Vam se ranije nisam na pismu zahvalio ali sam u posljednje vreme bio bolestan i zatim, pošto sam ozdravio, toliko se nagomilalo posla da nisam imao minut slobodnog vremena. Međutim ja sam odmah po prijemu Vašeg pisma dao nalog da bi se što pre izvidilo šta se može uraditi povodom stvari koja Vas interesira. Molim Vas da verujete u moje najbolje osećaje i u moje prijateljstvo.

Pavle

Pod neutvrđenim datumom (između 18. III. i 15. IV. 1935) priloženo je u *Dnevniku* ovo pismo:

Odgovor u Ameriku glede dolaska Hrvata u domovinu.

Gospodin
Anton Paur, gl. tajnik Hrvatske Katoličke Zajednice
Amerika

Dragi gospodine tajniče!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo, u kojem mi iznosite Vašu odluku, da američki Hrvati katolici posjete na godinu svoju staru domovinu. Ja tu misao od srca prihvaćam, pa sam slobodan da Vam iznesem ovdje neke misli. Prije svega cijela ta posjeta neka bude u strogo katoličkom duhu. Svi bez iznimke neka se čuvaju svega što bi moglo mirisati po politici, jer u tu se crkveni poglavari ovdje ne pačaju. Zbog toga neka se sva naša draga braća, koji će doći u posjete staroj domovini čuvaju svakoga ispada i drže direktiva, koje ćemo im dati.

Drugo što bih želio naglasiti jeste to, da će cijelu organizaciju posjete američke braće staroj domovini preuzeti ovdje ne samo Hrvatski Radiša, nego zbog naših specijalnih prilika preuzeti će organizaciju Katolička Akcija, koju vodim ja lično. Zbog toga Vas umoljavam, da se u svemu, što se tiče posjeta američkih Hrvata staroj domovini obraćate isključivo na mene i da ne slušate savjeta bilo sa koje strane, jer mi najbolje poznamo prilike, u kojima živimo.

Alojzije Stepinac (u sredini) na jednom bogoštovnom obredu u Zagrebu

Vrlo je lijepa i pohvalna Vaša odluka, da prvi Vaš posjet bude namijenjen zagrebačkoj katedrali, a isto tako i čas prije odlaska. Ja ću rado služiti sv. misu u stolnoj crkvi za našu iseljenu braću, da ih Gospodin Bog usćuva u vjeri njihovih djedova čvrste i nepokolebljive. To bi evo ujedno bio prvi i najopćenitiji program Vašega posjeta. Kod dolaska svi bi najprije išli u katedralu, gdje bi bila svečana služba Božja, koju bi ja služio uz asistenciju katoličkih hrvatskih svećenika iz Amerike.

Iza toga bi bilo razgledavanje našega dragog starodrevnog grada Zagreba, a onda ostale domovine, o čemu će se dati kasnije točniji program, kad čujemo Vaše mnijenje i specijalne želje. Na koncu bi bila opet svečana služba Božja, da se zahvalimo Bogu na dobroti, koju će Vam ukazati prilikom Vašega posjeta.

Budite uvjereni, da će Vas svi dočekati sa otvorenim i iskrenim srcem. Samo valja cijelo vrijeme kloniti se svega, što bi moglo značiti kakovu politiku, jer se mi takovom ne bavimo. Pače i u svojoj korespondenciji sa domovine nastojte kloniti se svega, što bi moglo značiti politiku. Ovdje se naime pisma otvaraju, premda državni ustav to zabranjuje. I ovo će pismo državne vlasti vidjeti i valjda prepisati. Ali ja uvijek imadem otvorene karte, pa se ni najmanje ne bojim ako ga budu čitali. Napominjem Vam to samo s razloga da se znadete ravnati. Cijeli dakle posjet neka bude u duhu skroz katoličkom, pa će biti i u duhu iskrene bratske ljubavi i vama u tuđini i nama na starom ognjištu.

Mi ćemo ovdje odmah organizirati odbor, koji će onda stajati s Vama u stalnoj vezi, da posjet čim bolje uspije. A sada Vas samo molim, da mi javite što skorije sve vaše želje i predloge (vrijeme dolaska, broj otprilike, koji će doći, glede skupnih izleta itd.), pa ćemo onda detalje lako kasnije udesiti.

Želeći svima našim dragim iseljenicima sretne uskrsne blagdane, ostajem
Kristu odani
Nadbiskup-koadjutor

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

15. IV. 1935. Danas me je posjetio ministar prosvjete Stevan Ćirić. Razgovarali smo pola sata, a popodne sam mu vratio vizitu u *Esplanadi.* Ministri neprestano obilaze po državi, ali situacija je ipak skroz naskroz napeta i uperena protiv vlastodržaca i podržavatelja sadašnjeg režima. Bog zna što nam nosi 5. svibanj (dan parlamentarnih izbora – o.p.).

27. IV. Sutra dolazi u Zagreb ministar predsjednik Jevtić i drugi ministri, da održe političku skupštinu. Tom zgodom pozvao me je ban na zakusku koju priređuje u počast ministrima. Međutim ja sam već odlučio da idem u Sv. Janu, a na večer opet imam funkciju u katedrali pa sam zahvalio na pozivu. Taj posjet nije Zagrepčanima odnosno Hrvatima ni najmanje ugodan jer je ogorčenje silno u narodu.

Sinoć je policija plijenila u sjemeništu bogoslovskom brošure koje izdaje UDSK. Zaplijenila je brošuru *Tko vlada u Rusiji* i *Židovska masonerija.* Iz ovog se očito vidi da kod nas ima vlast masonerija, odnosno Židovi, jer je masonerija samo njihovo oruđe. Hrvatski narod, a ni Jugoslavija neće imati mira dok se ne riješi ovog prokletog sjemena masonskog, koje se poput šišmiša skriva i iz busije udara na Sv. crkvu katoličku najjače uporište naroda i domovine i moralnog poretka.

Cenzura Zagreba bjesni kao divlja protiv katoličke štampe i već je samo *Hrvatska Straža* pretrpila štetu od cenzure oko 500.000 dinara u ovih 5 godina.

Čujem da su nastali sporovi u kraljevskoj porodici. Dr. Maček da je imao ovih dana sastanak sa Perom Živkovićem u Gradiški (podatak je točan – op.p.). Ne zna se zaista šta će iz svega biti. Danas mi je dr. Matulić donio jedan iskaz novca koji je pokojni Kralj podijelio iza januarskog režima raznim ljudima i ustanovama. Svega kažu nekih 16,250.000 Din. Od toga je Jugoštampa *(Jutarnji List)* 1.000.000, *Novosti* 1.000.000, *Vreme* 2.000.000, *Politika* 3 miliona, *Jugoslavenski list* 500.000, *Večernja Pošta* 500.000, Jovo Banjanin 500.000, Kosta Pećanac, vojvoda četnički, 4.000.000, Karlo Kovačević 500.000 itd, itd. Ne znam je li to istina i ne dao Bog da koga nedužnoga okrivim. Znam samo to da su mnogi i te kako masno plaćeni iz narodnog novca koji udaraju na Crkvu katoličku.

29. IV. 1935. Na čestitke k Uskrsu Kraljici Mariji i knezu Pavlu primio sam priložene brzojavne čestitke. Danas je bio kod mene narodni poslanik iz Čakovca koji kandidira na Jevtićevoj listi. Pitao me zašto nisam sinoć došao na zakusku u banske dvore. »G. Jevtić bi bio Vas veoma rado vidio« reče mi. Odgovorio sam da sam bio cio dan odsutan iz Zagreba, a u večer sam imao završetak Jubilarne godine. Jevtićev pak posjet ima čisto politički značaj, jer je došao sa izborne skupštine, a mi se u to nećemo miješati. Molio me da mu kažem svoje stanovište u pogledu uređenja naše države. Rekao sam mu da sad nema pravde ni reda u Jugoslaviji, i neće je biti niti iza ovih izbora po mom uvjerenju. On me je uvjeravao da hoće i kako će Jevtić uvesti pravednost i red u državu. Zaklinjao me neka bi dao makar vrlo kratku izjavu u štampi »kako se nadam da će sada stvari ići bolje otkada g. Jevtić vodi poslove«. Time bih, reče, učinio veliku uslugu vladi, jer će inače svećenstvo svojim držanjem u velike pomoći Mačekovoj grupi u kojoj imade ljudi neprijatelja crkve. Ja sam mu odgovorio, da se Crkva nema ničemu dobrome nadati ni s lijeva ni s desna i kako ne vjerujem više u pravdu u ovoj državi gdje vladaju masoni i Židovi. Pa nisu ministri sadašnji masoni, reče mi! Toga ni ja ne kažem, ali sigurno je to da se po masonskom diktatu radi kod nas. Naveo sam mu niz primjera kako se radi. Molio me da bi smio još koji puta doći da bude veza između mene i vlade.

G. Jevtić, Stojadinović, Vujić i Popović ostavili su mi posjetnice. Inače je u Zagrebu bilo jučer dosta nemira. Nekoliko policajaca nalupano je, a i građana isto tako. Borba na sve strane. A hoće li politika spasiti i Hrvate i Jugoslaviju, dok se na drugoj strani puštaju uzde strastima i mladež gine i propada, te se moraju otvarati ankete da se spasi što se spasiti dade. Jedino Bog nas može spasiti.

Osvrćući se na dio Jevtićevog govora u kojemu je govoreno o želji vlade da se urede odnosi države i Katoličke crkve, te da se poslovi oko zaključenja konkordata privode kraju, Stepinac komentira:

Nije li ovo samo izborno obećanje ili se je vlada poplašila naše grožnje da nećemo popustiti u borbi za prava katoličke Crkve. Ja sam kod Sv. stolice rekao u čemu se zbog naših specijalnih prilika ne smije popustiti, pa ako dođe konkorat nadam se da neće biti gore.

Od krčkog biskupa Srebrnića primio sam ovo povjerljivo pismo:

Preuzvišeni Gospodine,

Toplo Vam zahvaljujem na vrlo cijenjenom listu od 16. o. mj.

Vrlo mi je milo, što se izjavljujete da ćete i Vi odrješito braniti svetost dana Gospodnjih. Lakše će biti, kad nas je više istih misli gledom na stvar i postupak, da uz pomoć Božju, koja stalno neće izostati, postignemo uspjehe, koji odgovaraju interesima Božjeg Kraljevstva.

Jučer je bio Ban dr. Kostrenčić kod mene. Nalazi se na putovanju radi izbora, držao je u Krku konferenciju sa opć. načelnicima i tajnicima te je pohodio i mene.

Spominjao je i Vas, jer da ste za depolitizaciju svećenstva; poviše da ste se radi komunizma obratili na nj, moleći ga, da njegovo širenje zapriječi te je pored ostaloga istaknuo, da već imadu podatke da postoje komunističke ćelije i u katoličkim organizacijama. To bi se moglo kruto osvetiti nad njima. Tako je primijetio. A ja sam iz toga zaključio, da bi prigodno državna vlast komuniste mogla upotrebiti kao izliku, da kat. organizacije raspuste i onemoguće. Ovoliko Vam saopćujem da naše mjerodavne faktore kod kat. organizacija upozorite neka brižljivo i savjesno paze koga primaju u njihove redove i tko sve se među njima već nalazi. Samo molim, da nikome ne kažete, od koga ste to doznali.

U privitku dostavljam Vam prijepis pretstavke radi propagande za pravoslavlje u formi priređivanja pravoslavnih vjerskih funkcija, na koje se sile katolici i u to u srezovima, koji su prema popisu iz g. 1931. katolički 100%.

Dođite malo u Krk na odmor. Dobro će Vam to činiti. A mi bismo se mogli o važnim stvarima razgovarati i u svrhu interesa Božjega Kraljevstva ovo i ono pitanje raščistiti.

Svesrdice Vas pozdravljam
In SS. C.J. odani

+ Josip Srebrnić, biskup

Krk, 24. IV. 1935

30. IV. 1935. Danas popodne bio je kod mene ban Dr. Marko Kostrenčić. Dugo smo razgovarali. Rekao mi je da je ministru predsjedniku Jevtiću bilo žao da nisam došao u banske dvore, da bi bio vrlo rado sa mnom razgovarao. Na to smo došli na pitanje izbora što je valjda i bila glavna svrha banovog posjeta. Ban me je pitao da li sam dao kakovu instrukciju svećenstvu ili puku u pogledu predstojećih izbora. Odgovorio sam da nisam nikakovu, a svećenicima ukoliko su me pitali rekao sam neka glasaju po savjesti i kako im nalaže prudantiv pastoralis (pastirska razboritost – o.p.). Ban mi je rekao da nema smisla da se Crkva angažira za Dr. Mačeka, jer on neće biti veći prijatelj Crkve nego i Jevtićeva vlada. Ja sam odgovorio, da se Crkva katolička nema dobru nadati ni s lijeva ni s desna, pa će zato ići svojim putem i braniti kako bude znala i mogla svoja prava. Videc je izgleda natuknuo jučer banu, kao da bih ja bio spreman dati izjavu u korist Jevtićevog režima kad bi mi to Vatikan dozvolio, pa me ban upitao što je s tom stvari. Rekao sam g. banu da ja takove izjave pa bila i najkraća dati ne mogu.

Nadalje me ban upitao, da li mi je poznat program Mačeka. Rekao sam da s Mačekom nikad nisam razgovarao, ali mi je poznato od drugud da stoji na bazi ove države, a to je mnogo, zato bi, rekoh, valjalo načiniti s njim jedan pošteni aranžman, jer je stanje neodrživo. Ban mi je rekao, da vlada kani zaista i učiniti još jedan pokus sa Mačekom, a ako ne uspije, da će ga maknuti. Iz toga sam zaključio da možemo očekivati vojnu diktaturu ako ne dođe između vlade i Mačeka do sporazuma.

Sam Bog znade što nas napokon čeka. Svakako niti vlada niti liberalni elementi u Mačekovoj grupi ne daju naslutiti ništa dobra za katoličku Crkvu.

4. V. 1935. Gospodin ban poslao mi je slijedeće pismo, iz kojeg se vidi, da se državna vlast boji ishoda izbora uza sav teror i agitaciju. Osim toga poslao je g. ban opširnu promemoriju nadbiskupu Dr. Baueru u kojoj me tuži, da je moj put u sv. Janu i Žumberak imao značaj političke agitacije.

BAN
SAVSKE BANOVINE

Zagreb, 4. maja 1935

Preuzvišeni Gospodine,

Smatram za potrebno da Vas upoznam sa jednom vrlo nezgodnom pojavom u vezi izborne agitacije. Naime izvjesni agitatori opozicije u svojoj propagandi iskorišćavaju sva moguća sredstva kako bi postigli svoje ciljeve, pa u tome idu tako daleko da se na vrlo ružan način iskorišćuje i sama vjera i crkva.

Tako je u srezu Čazmi u javnost bačena jedna odvratna persiflaža molitve Očenaš, koja glasi ovako:

»Oče naš Dr. Maček naš, koji jesi Stipe na nebesi, sveti se ime tvoje, Dr. Maček traži od Jevtića svoje, od zla amen, Jevtiću ostaće kamen.«

Mene kao religioznog čovjeka ovako šta mnogo smeta, jer se radi o stvari kao što je molitva Gospodinova koja je svakom kršćaninu sveta, pa Vam stoga i skrećem na ovu pojavu pažnju.

Ovom prilikom moram da Vas upoznam sa još jednim slučajem.

Naime na dan smrti Zrinjskoga i Frankopana čitane su na gradu Ozlju zadušnice za ove naše narodne velikane. Zadušnicama su prisustvovali pored mjesnoga župnika i gvardijan franjevačkoga samostana u Karlovcu otac Đuro Bencetić te svećenik Ivišić iz Zagreba sa 95 klerika nadbiskupskoga sjemeništa. Prilikom dolaska i odlaska, a i za vrijeme cijeloga boravka u Ozlju, ova su gospoda uz pratnju tambura pjevala pjesme, koje u sadašnjem momentu izborne kampanje mogu da imaju tendenciju i značaj političke propagande i plemenske netrpeljivosti. Šta više nisu se ograničili samo na pjevanje ovakvih pjesama već su od strane njihove često padali i izazovni poklici: »Živila Hrvatska.«

Upravno policijska vlast obzirom na karakter ovih lica nije postupila, ali kako ovakvo držanje i rad pomenutih ne može delovati dobro naročito u ovo izborno vreme kada se raspiruju i onako sve moguće strasti u ovoj sadašnjoj izbornoj borbi, smatrao sam za potrebno da Vas o tome izvijestim i umolim da i Vi sa svoje strane izvolite učiniti i preduzeti potrebno, da crkvene vlasti u zajednici sa državnim što više porade u pravcu moralnog, a naročito religioznog podizanja i jačanja naroda, a naročito da onemogućuje onako ružne pojave zloupotrebljavanja vere i crkve u sitne političke i partijske ciljeve.

Molim Vas, Preuzvišeni Gospodine, da i ovom prilikom izvoliti primiti uverenje mog odličnog poštovanja

Ban
M. Kostrenčić ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: napadi iz Beograda ● nesporazumi s Mačekom

© Copyright

AC
AUGUST CESAREC ZAGREB

Josip Horvat:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Nakon pola stoljeća ponovljeno izdanje knjige koja opisuje presudne događaje hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća:

U PRETPLATI NEKOLIKO PUTA JEFTINIJE

Kako je tekao proces buđenja nacionalne svijesti Hrvata?
Da li je Jelačić 1848. bio nacionalni junak ili kontrarevolucionar?
Kako je Khuen dobio batine u Saboru?
Kada je hrvatsko pitanje ušlo u žarište evropske politike?
S. Radić brani Srbe 1902. u Zagrebu.
Kako se u Hrvatskoj 1903. »dogodio narod«?
Kako je jedan Pavelić stvarao Jugoslaviju 1918.?
Kako je S. Radić u Moskvi pristupio »Seljačkoj internacionali«?
Dramatični dani stvaranja Kraljevine SHS?
Kako i zašto je ubijen Stjepan Radić?

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE zauzima središnja mjesto u opusu Josipa Horvata, neobične i nezaobilazne ličnosti u hrvatskoj historiografiji, autora »Kulture Hrvata«, »Hrvatskog panoptikuma«, »Povijesti hrvatskog novinarstva« te mnogih monografija i biografija.

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE opremljena je s oko 200 ilustracija, karata, dokumenata te rijetko vrijednim fotografijama ključnih osoba i događaja. Izdanje je u dva sveska, tvrdo uvezeno, opsega 1100 stranica formata 16x24.

NARUDŽBENICA

ITRO **AUGUST CESAREC,** Prilaz JNA 57, 41000 Zagreb,
OOUR IZDAVAČKA DJELATNOST
Naručujem u pretplati knjigu Josipa Horvata:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE I, II. Knjige ću platiti:
a) do 30. IX. 89. (cijena 300.000.–)
b) do 15. X. 89. (cijena 500.000.-)
c) do 15. XI. 89. (cijena 900.000.-)

IME I PREZIME ____________________

TOČNA ADRESA ____________________

MJESTO I BROJ POŠTE ____________________

(Ako plaćate čekom, upišite podatke na poleđini)
Broj žiro računa:
30106-603-13250
Svrha doznake: pretplata
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

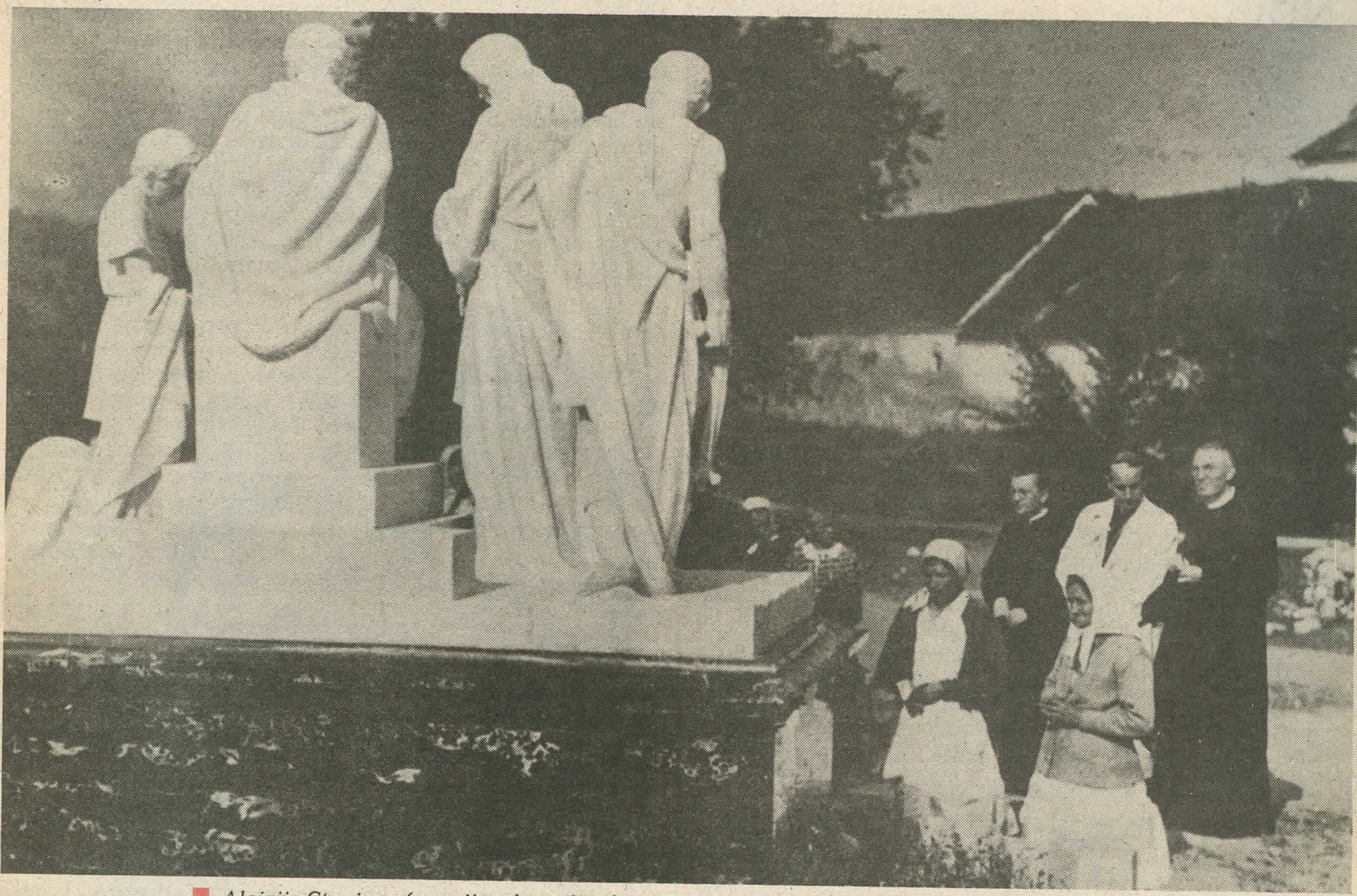

Alojzije Stepinac (gornji red, sredina) na prvoj postaji »križnog puta« za Mariju Bistricu

NESPORAZUMI S MAČEKOM

Po Stepincu, vođa HSS-a je bio »vrlo slabo potkovan u istinama vjere katoličke«

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

U proljeće 1935. godine Stepinac je napravio plan za kanonsku vizitaciju u toku koje je, u ljeto i jesen 1935. godine, planirao posjetiti više od 90 župa. U povodu posjete župi Kravarsko, i članka u *Hrvatskoj Straži*, od 22. V, u kojemu je o tome bilo riječi, Stepinac je u *Dnevnik* zabilježio:

Na mom putu stalno me prati veliki broj žandara, jer je režim u velikom strahu, da ne bi provodio »političku agitaciju«. Budući da žandari u svaku župu već ulaze s metropolitom (ovako u tekstu – o. p.) da imadu pred sobom »antidržavne« elemente nije čudo da je zbog neznatne tuče došlo ovdje do groznog krvoprolića te su žandari ubili jednu ženu na kolima i još jednog čovjeka, a dvojicu teško ranili, čim sam ja otišao iz Kravarskog (prema saopćenju Banske uprave došlo je do sukoba »izvjesnih lica« s »nekim seljacima zbog njihovog rada i glasanja prošlih izbora«, zbog čega je intervenirala žandarmerija. Prema istom saopćenju, »grupa seljaka, koja je pravila nered navalila je na žandare sa kamenjem, drvećem, sjekirama i pucanjem iz revolvera. Ovom prilikom došlo je do upotrebe oružja, prije čega je jedan žandarm pao ranjen, a potom dva lica od napadača poginula« – o. p.). Drugi dan došao je k meni sreski načelnik da se ispriča, ali sam rekao da se ovo ubojstvo ničim ispričati neda.

Nakon ovog događaja došao je ban Kostrenčić k nadbiskupu Baueru i tražio da obustavimo firmu (a došao je i Dr. Maček moleći da se ustavi kao protest protiv vlade). Vidi se da je vladi neugodno. Nadbiskup je odgovorio da će počekati dok se ja vratim pa će se sa mnom posavjetovati. No ja sam odmah izjavio da toga učiniti ne smijemo jer bi nastala još veća zabuna. Mi smo firmu (krizmu – o. p.) najavili još u jeseni (1934. godine – o. p.) kad u Jugoslaviji nitko nije znao za izbore (održane 5. svibnja 1935. godine – o. p.). Ako vlada neće neugodnosti neka ne čini nasilja, pa će sve biti dobro. I tako smo firmu nastavili dalje i otputovali zajedno u Koprivnicu.

Nakon parlamentarnih izbora 5. svibnja 1935. godine, predsjednik vlade B. Jevtić je, 20. lipnja iste godine, podnio ostavku vlade. Novu vladu obrazovao je Milan Stojadinović. U Deklaraciji je, pored ostalog, bilo rečeno:

»Osnovni pravac unutarnje politike dan nam je osnovnim zakonom, zemaljskim Ustavom od 1931. godine. Kr. Vlada će biti vjerna načelima ovoga Ustava ističući naročito princip državnog i narodnog jedinstva. Bit ćemo odlučni ne samo u naglašavanju, nego i u stvarnom provođenju zakonitosti, kao i punoj primjeni i poštivanju načela jednakosti i ravnopravnosti svih građana.« I dalje: »Amanet koji je ostavio pokojni viteški Kralj Aleksandar I. Ujedinitelj, da čuvamo Jugoslaviju, veliki je amanet ali taj amanet nije ostavljen na čuvanje jednoj ličnosti ili jednoj vladi ili jednoj političkoj grupi. Taj amanet ostavljen je cijelom jugoslavenskom narodu.« *(Obzor,* 4. VII. 1935. godine).

U povodu vladine Deklaracije, koja je u *Dnevnik* priložena iz *Hrvatske Straže* od 6. VII. 1935. godine, Stepinac je zapisao:

Iz vladine deklaracije bojim se da će pasus o državnom i narodnom jedinstvu bez tumača jako zlo djelovati među Hrvatima jer su na svojim leđima kroz 7 godina iskusili što to znači u žargonu beogradskih vlastodržaca.

Nadajmo se da će zdrava pamet ipak jednom pobijediti i ova država krenuti boljim putevima k sreći i blagostanju što joj ja od srca želim.

Memorandum nadbiskupov koji je bio jedan od glavnih povoda da je pala vlada prenosi i pariški *La Crort* (vjerojatno *La Croix* – Križ o. p.) u cijelosti. (Nadbiskup dr. A. Bauer je, nakon parlamentarnih izbora 5. svibnja 1935. godine, kraljevskim namjesnicima, ministru unutrašnjih poslova i ministru vojske, podnio memorandum u kojemu je bilo riječi o nasiljima prije, za vrijeme i nakon izbora. Netočna je Stepinčeva tvrdnja u *Dnevniku* da je taj memorandum bio »jedan od glavnih povoda« za pad Jevtićeve vlade. Razlozi su bili posve drukčiji i širi – o. p.)

Ja sam iza strijeljanja u Kravarskom zahtijevao od starog nadbiskupa da ide odmah u Beograd i istupi svom energijom protiv nasilja koje prevršuje mjeru.

Jedan članak suradnika beogradske *Pravde* bio je povod za iskazivanje nesporazuma između Stepinca i vodstva Hrvatske seljačke stranke, točnije, V. Mačeka. Na tom ćemo se pitanju zadržati nešto opširnije.

Suradnik *Pravde* (16. VII. 1935.) »Dr. N.« opširnije se osvrnuo na hodočašće u Mariju Bistricu, u kojemu je, prema podacima toga lista, sudjelovalo preko 30.000 Zagrepčana. Te godine bila je jubilarna 250-ta godišnjica od »otkrivanja čudotvornog kipa«. Suradnik *Pravde* pisao je:

»Marija Bistrica ne predstavlja samo versku manifestaciju. Marija Bistrica je jedna pompezna manifestacija ofanzivnog klerikalizma. A to je baš ono što tu pojavu čini dvostruko značajnom i dvostruko simptomatičnom.

Hrvatski klerikalizam nije u čitavoj našoj nacionalnoj istoriji nikada bio ovako živ i ovoliko ofanzivan kao što je u ove naše dane. Poznavaoci naše političke istorije znaće odmah da on to nije ni mogao biti. Nije mogao, jer je antiklerikalizma bilo u tradiciji hrvatske politike od samog njenog početka i bez obzira da li je ona bila orijentisana u smeru jugoslovenskom ili čisto hrvatskom. Svi značajniji hrvatski politički vođi, počev od Iliraca pa preko Štrosmajera i Starčevića sve do Supila i Radića, svi su oni bili otvoreni neprijatelji klerikalizma. I svi su oni sputavali klerikalizam da ne zahvati hrvatske mase, paralizujući njegove vrlo česte pokušaje organizovanih i dirigovanih akcija u tom pravcu. Moralo je doći jedno izvanredno vreme, kao što je bilo vreme rata, pa da u tom mutnom vremenu, iskorišćujući svoj privilegovani položaj, klerikalizam ojača i osili se. On se u to vreme u Hrvatskoj i osilio, povezavši se sa svojim najprirodnijim saveznikom, frankovlukom. Ali je onda došao Radić i izvršio dva dela koja je često s ponosom isticao kao svoja dva najveća dela, iskorenio je iz hrvatskih masa i klerikalizam i frankovluk.

Dr Vladko Maček: što je mislio kada je govorio o »klerikalizmu«?

Razumljivo je koliko i prirodno su otada i jedni i drugi postali najveći neprijatelji i Radića i njegove politike. A ni sam Radić nije nikada tajio da je prema njima ne samo načelni protivnik nego protivnik koji ih ujedno mrzi i prezire. Hrvatski klerikalci su otvoreno davali oduška svojoj mržnji prema Radiću, ali tek onda kad su vidjeli da im kod njega ne pomaže njihova stara taktika da se maskirani uvuku u pokret i onda u njemu dođu do uticaja, naravno u korist samo svojih klerikalnih interesa.«

Suradnik *Pravde* dalje je pisao:

»Baš kao u vreme rata i ovo drugo izvanredno vreme, kad je bio zabranjen partijski život, klerikalci su vešto i do kraja iskoristili da se oporave, od teških udaraca koje im je zadao Radić, da ožive, da se organizuju i ojačaju. Vešti taktičari isto toliko koliko i vešti demagozi, oni su upotrebili sva sredstva da u narodu osvoje uticaj i pozicije koje im je Radić oteo. Za svoju akciju imali su dve vrlo povoljne okolnosti. Prvo, oni su jedini bili slobodni i kroz čitavo vreme nesmetani u radu; i drugo, još važnije, njihov najopasniji protivnik, Radić, nije više bio u životu. I tako ovi poklonici jezuitskog morala ne samo da su do kraja iskoristili svoj privilegovani položaj nego su simpatije masa osvojili Radićevim parolama, pretstavljajući im se demagoški i pretvorno kao sledbenici, čak čuvari Radićevih ideja. Klerikalci ne bi bili klerikalci kad bi im mogli smetati. Takav moral i teška demagogija.

Danas klerikalci mogu da budu zadovoljni, jer oni su zaista uspeli, bar za danas. Oni su uspeli da prekriju jaz što ga je između njih i svojih pristalica bio duboko iskopao Radić. Svi politički potezi hrvatskih klerikalaca poslednjih godina sve do danas, svi su oni išli za jednim ciljem, da se približe radićevcima, da kod njih osvoje izgubljene simpatije, a potom, pozicije i uticaj. Njima je to zaista i uspelo, bar kod današnjeg vodstva Radićeve partije. A da im je to moglo uspeti razlog je u sasvim izmenjenoj situaciji za njihovu strategiju.

Klerikalci danas imaju opravdana razloga da o g. Mačeku govore sasvim obrnutim rečnikom no što su govorili o njegovu učitelju i vođi. Oni su uspeli da mu se nametnu ne samo kao saveznici, već, skoro, i kao tutori. Koliko su oni svesni toga dokazuje njihova najnovija taktika, njihova kampanja protiv drugog člana S.D. koalicije (Seljačko-demokratske koalicije, tj. koalicije Hrvatske seljačke stranke i Pribićevićeve Samostalne demokratske stranke, koja je obrazovana 1927. godine – o.p.) bivših samostalaca. Oni bi hteli da od Radićeve stranke odvoje onu drugu, pošto su njene pristalice većinom 'inoverci', a to klerikalcima nikako ne ide u račun. Prema njihovoj teoriji, prema kojoj hrvatstvo treba da bude sinonim za katolicizam, i njihovu interesu bi odgovaralo kad bi se Radićeva partija zaokružila kao partija isključivo katolika, pa zato sva njihova kampanja protiv drugih partija u poslednje vreme ima jedini cilj da Radićevu partiju što više izoluje i tako je uputi pod sve jači uticaj klerikalizma. Radićeva partija i njena politika trebalo bi da se usmere u pravcu Marije Bistrice. Na taj put su klerikalci, izgleda, doveli g. Mačeka i taj uspeh podigao je koliko njihovu samosvest toliko i tempo njihove akcije. Klerikalci su danas i suviše zadovoljni. U tom svom velikom zadovoljstvu oni zaboravljaju na onu staru pouku da momentalni uspesi ne smeju navoditi na nagle zaključke. U ovom slučaju oni zaboravljaju da je skoro sva radićevska inteligencija otvoreno antiklerikalna u duhu svoga učitelja, a ona zna i da je današnji pretsednik Radićeve partije, posle Radićeve smrti, zajedno s čitavim vodstvom, položio zakletvu da će i dalje samo Radićev duh voditi partiju, a da će on biti samo formalni pretsednik. A Radićev duh i klerikalizam ne mogu čak ni za nuždu da se podnesu.«

Na ovaj članak u *Pravdi, Hrvatska Straža* (17. VII. 1935. godine) odgovorila je pod naslovom: *Boljševički napadaj na štovanje Majke Božje Bistričke,* u kojem je rečeno da je riječ o »otrcanom komunističko-boljševičkom klišeju«. *Hrvatska Straža* konstatira da se pod šifrom autora »dr. N.« krije šifra zagrebačkog suradnika beogradske *Pravde* dra Ivana Nevistića, koji je poznat »po svojim hrvatožderskim člancima« u *Pravdi.*

U povodu članka u *Pravdi* dopisnik *Obzora* obratio se Mačeku. *Obzor* je 17. srpnja donio ovaj članak svoga dopisnika:

»Dru Mačeku nije bilo poznato da je izašao ovaj i ovakav članak u *Pravdi* pa mu je vaš suradnik bio članak pročitao. Pažljivo saslušavši taj članak dr. Maček je odmahnuo rukom rekavši:

– Koliko je toga tu nadrobljeno! Ali, ja ću Vam dati samo kratki odgovor. Čitav ovaj članak je i opet ponovni dokaz, kako mi Hrvati i Srbijanci ne govorimo samo različitim govorom, nego i posve različito mislimo, pa prema tome i shvaćamo.

Dopisnik *Pravde,* što se vrlo često događa, brka pojmove vjere i klerikalizma, što dokazuju i njegovi neukusni napadaji na zavjetište Majke Božje Bistričke. Istina je da je cio hrvatski narod antiklerikalan, istina je da je i pokojni predsjednik Stjepan Radić bio antiklerikalan, ali je istina i to da je cio hrvatski narod duboko religiozan, te da je i pokojni Stjepan Radić, kojega sam poznavao od više od trideset godina bio duboko religiozan. Da nije bio takav nikada ne bi bio mogao toliko pretrpjeti u svom životu i stvoriti ono veliko djelo, koje je stvorio. Mnogo i mnogo puta znao je svojim učenicima reći da je doduše poznavao ljude koji iskreno vjeruju, ali je dometnuo uvijek, da se još nikada nije namjerio na bezvjerca koji bi bio sposoban u odlučnom momentu zatomiti sebe i žrtvovati se za veliku stvar.ii U članku *Pravde* ima međutim jedna tendencija. Ne smeta njoj ni najmanje klerikalizma, što najbolje dokazuje da najnovije pokrovitelje *Pravde* ni najmanje ne smeta klerikalno društvo g. Korošca, nego ju smeta čvrsto držanje hrvatskog naroda uz katoličku vjeru, koju su mu njegovi djedovi namrli. Neka dakle ne vodi *Pravda* uzaludne brige.

Hrvatski narod ostaje kao što je bio i pod vodstvom Stjepana Radića protivan klerikalizmu, a odan svojoj vjeri, koju dopisnik *Pravde* naziva opijumom na koju mi smatramo velikim uporištem u svim pitanjima i nevoljama.«

U povodu ove Mačekove izjave u *Obzoru* Stepinac je zapisao:

Moram priznati da me je ova izjava Dr. Mačeka silno neugodno dirnula. Dakle su se protivno svim uvjeravanjima ispunile moje slutnje da se katolička crkva nema ničemu dobru nadati, od ideologije HSS. Čudi me da 'vođa' jednog naroda može ovakovu izjavu davati, na ovako laku ruku, a da prije dobro ne promisli što kaže. Jer ako uzme naprosto riječ 'klerikalizam' i bez ikakova ograničenja, danas kakovo ono značenje ima, 'znači da ne treba popova' to jest ne treba crkvene hierarhije ili u najmanju ruku pop spada u sakristiju i nikamo drugamo. A to je jedna kobna i opasna zabluda, što više to je prava herezija, jer je dogma crkve katoličke, da postoji od Boga, od Krista ustanovljena hierarhija, koja nikako nije tu voljom naroda nego voljom božjom. Proti takovoj pak zabludi ustati će katolička crkva uvijek, makar tu zabludu širio i sam Dr. Maček i makar povukao cijeli hrvatski narod za sobom, jer u dogmama crkva ne pozna kompromisa. Da li se je Dr. Maček zamislio u posljedice ove svoje izjave. Jer kad bi on stao raditi u tom duhu i u tom smjeru onda je sukob između njega i crkve katoličke neizbježan ili drugim riječima rascjep hrvatskog naroda u vjerskom pogledu je gotov. A može li hrvatski narod doživiti veću tragediju?

U ovoj misli, da grupu odnosno vodstvo HSS-a provejava skroz liberalni duh utvrđuje me sama činjenica – život pok. Stjepana Radića koji je umro bez sakramenta, činjenica otpada na starokatolicizam i konkubinata Josipa Predavca (potpredsjednik HSS-a, – o.p.), civilni brak Dr. Mačeka. A utvrđuje me i okolnost što su danas Dr. Šimrak (direktor *Hrvatske Straže* – o.p.) i Dr. Matulić (urednik *Hrvatske Straže* – o.p.) otišli k Mačeku u Kupinec da osujete jednu izjavu koju traži od Mačeka Wilder (Većeslav, član Vodstva Samostalne demokratske stanke – o.p.). Primio ih je Dr. Maček veoma neljubazno, skoro ih izgrdio. Iz cijelog razgovora veli mi Dr. Šimrak i Matulić vidjelo se da je Maček u strahu, da mu mi ne preotmemo narod. To meni nije ni na kraj pameti jer mi se strančarska politika gadi, ali ću s druge strane ustati kao lav na obranu katoličkih istina, ako ih napadne bilo tko mu drag, pa i vođa hrv. naroda.

Po svemu vidim, da je Dr. Maček vrlo slabo potkovan u istinama vjere katoličke i to je prvi razlog njegovog nepovjerenja. Drugo vidim da i okolina upliviše na njega tj. Wilder koji vodi polemiku protiv *Hrv. Straže* čije se pisanje protiv Wildera sviđa skoro svima, ili većini Mačekovih pristaša, osobito Dr. Trumbiću.

Za crkvu dakle ne preostaje nego uzdaj se u se i u svoje kljuse.

Danas sam doznao i to da vlada kani postaviti za bana u Zagrebu Stjepana Barića (predsjednika Hrvatske pučke stranke, koja je surađivala s Koroščevom Slovenskom ljudskom strankom. Nakon ubojstva S. Radića Barić je ušao u vladu koju je obrazovao Korošec. Nije imenovan za bana - o.p.) To bi bila vrlo slaba usluga crkvi, a smirenju u državi ne bi ništa koristilo, jer je Barić omražen kod Hrvata. Zato sam i poručio Dr. Korošcu (tada ministar unutrašnjih poslova u Stojadinovićevoj vladi – o.p.) neka ne imenuje Barića.

Intrige su dakle beogradskog lista imale veći uspjeh nego su i sami mislili. Maček je išao s jednom neopreznom izjavom, koja je u meni pokolebala svu vjeru što je još bilo u dobre namjere H.S.S. prema katoličkoj crkvi. *Si tacuisses philosophus mansisses* (Da je šutio ostao bi filozof – o.p.) vrijedi ovaj put i za Dr. Mačeka. Po mom dubokom uvjerenju učinio je jednu veliku uslugu Beogradu i protivnicima katoličke crkve, ali je tome kao što je i razumljivo teško oštetio interese hrvatskog naroda. Dok god ne dade svoje tumačenje riječi klerikalizma ne mogu imati u njega povjerenje, makar se s druge strane neću osvećivati, jer mi to brani savjest i ljubav prema crkvi i hrvatskom narodu koji toliko trpi. ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedeću broju: Ublažavanje nesporazuma s Mačekom ● Stepinčev govor u Senju

© Copyright

Alojzije Stepinac u razgovoru sa zagrebačkim bogoslovima

MAČEK UBLAŽAVA NESPORAZUM

Vođa HSS-a povukao se pred napadom Kaptola uz obrazloženje da je »nasjeo intrigama štampe«

Spomenuta Mačekova izjava u *Obzoru* bila je tiskana sutradan (18. VII.) u *Jutarnjem listu.* No, ovdje je bio i jedan pasus kojega u *Obzoru* nije bilo. Naime, u *Jutarnjem listu* stajalo je još i ovo:

»Pisac uvodnika *Pravde* ima pravo, kad opaža da su se klerikalci u posljednje vrijeme nekako naročito okomili na samostalne demokrate, nù posvema je nepotrebno da im se nameće nekim nepozvanim braniteljem. Njegova obrana imati će na vođenje politike seljačko demokratske koalicije upravo toliki uticaj koliki i napadaj *Hrvatske Straže,* koji je uostalom tako lijepo u posljednje vrijeme odbio naš drug Većeslav Vilder.«

Stepinac je na ovo u *Dnevniku* reagirao:

Nakon ove izjave koja je u *Jutarnjem listu* još pogoršana otišao sam k starome nadbiskupu Dr. Baueru, da se s njime porazgovorim. On je također kao što i ja duboko povrijeđen ovom izjavom Dr. Mačeka, jer znade da biti »antiklerikalan« u današnjem žargonu ne znači ništa drugo nego biti protiv svećenstva, »ne trebamo popova«. Antiklerikalan znači danas isto što i reći »popovi su izmislili misu, sakramente, prošteništa itd. da tim lakše zarobe narod i skuće pod svoju vlast«. »Ne trebamo posrednika između Boga i nas« itd, itd.

Jednom riječi, izjava Dr. Mačeka bez ikakvih ograničenja u tumačenju teška je uvreda za katoličku crkvu među Hrvatima i ne daje slutiti ništa dobra. Već rano ujutro došao je k meni Dr. Trbuha, župnik sv. Ivana u Zagrebu, koji je najoduševljeniji

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« — zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinac je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više od stotinu knjiga.

U nekima od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr Ljubo Boban.

zagovarač politike Dr. Mačeka. Došao je da se potuži na pisanje *Hrvatske Straže,* koja da razbija složne redove. Ustao sam najvećom energijom protiv nekih tvrdnji župnika Trbuhe. Rekao sam mu neka slobodno tumači Dr. Mačeku da je nas njegova izjava duboko povrijedila, kad je dana bez ikakova komentara riječi »klerikalac«. Svi su se znali sakrivati iza leđa tih klerikalaca za vrijeme nasilnog režima, a sad se ovako, ne znam da li svijesno ili nesvijesno, puca nama u leđa, a poklanja vjera čovjeku koji je bio član stranke koja je svojedobno najgore gonila Hrvate. (Misli se na Vildera i samostalce – o.p.).

Neka, međutim, Dr. Maček (rekoh Trbuhi) ne misli da ćemo se mi poplašiti borbe pred njim za obranu katoličkih prava. Kraj sve teške uvrede koju nam je nanio, ja mu neću pucati u leđa niti mu kvariti političke račune jer je moja ljubav prema progonjenom hrvatskom narodu i suviše velika.

Zato sam i dao nalog *Hrvatskoj Straži* da sa najvećim oprezom piše, da ne bi koga povrijedila, te ne bi u ovom teškim časovima došlo do raskola u hrv. narodu, koji se bori za svoja prava, prava čovjeka, prava Hrvata. Današnji odgovor *Hrvatske Straže* doista je umjeren.

Pod datumom od 22. VII. 1935. Stepinac je zapisao:

Danas je bio kod mene Dr. Trbuha, da me izvijesti o svom posjetu kod Dr. Mačeka. Rekao mi je da je Maček bio jako neugodno dirnut kad je doznao kako je neugodno djelovalo na nas njegova izjava. Zamolio je neka bi došao k njemu u Kupinec Dr. Protulipac (vođa »Križara« – op.p.), pa će on dati njemu za štampu protuizjavu kakovu želimo. Dr. Maček nije mislio (kaže Trbuha) nipošto da napadne ili omalovaži kler, kako ga je znao nekada Stjepan Radić, nego je izjava pala više iz neupućenosti, odnosno on je, što je i sam priznao, »nasjeo intrigama beogradske štampe«.

Ja sam danas pozvao Dr. Protulipca k sebi i razjasnio mu stvar. On je bio već i sam odlučio da zbog drugih nekih stvari ode u Kupinec do Dr. Mačeka. Tako se evo, stvari razvijaju. Jučer i prekjučer bile su silne manifestacije u narodu i sav grad Zagreb i provincija bili su povodom Mačekova imendana okićeni hrvatskim zastavama.

Jučer je praktički pokazan šesto-januarski režim. Je li bilo potrebno proliti toliko krvi i uvesti toliko korupcije, a rezultat da bude jednak – ništici – nuli!

Maček je katoličkom tjedniku *Nedjelja* dao ovu izjavu:

»...Moje stanovište o našoj katoličkoj vjeri je svakome poznato. To je stanovište ono isto koje vjekovima u sebi nosi kao dio svoga života naš hrvatski narod, a naročito narod seljački. Vjera njegova bila je njemu od primanja kršćanstva do danas kamen međaš, koji je život njegov usmjerio uz Zapad, uz zapadnu evropsku civilizaciju, a dobrim dijelom i kulturu.

Kada mi dolaze i pitaju me, što mislim o budućem duhovnom i kulturnom opredjeljenju Hrvata, onda svakoga upozorujem na siguran i najočitiji način, kako je na ovo pitanje odgovorio hrvatski seljak. Naš seljak znade što njemu znači vjera njegova. On se Bogom počima i svršava svaki svoj posao. Iz vjere crpi snagu za svoj mukotrpni posao i utjehu u danima nevolje i progonstva. Seljak je naš obranio, sačuvao, a čuva i danas najsigurnije naš hrvatski narodni život.

Hrvati će sigurno svojoj vjeri znati i u boljim danima dati pravo mjesto u svom narodnom životu. Ja sam naglasio već da mi nismo 'klerikalni narod'. Tu moramo biti na čistu, da pod tom riječi 'klerikalan' shvaćam 'politički klerikalizam'. Uplitanje klera u čisto politička pitanja u ime katolicizma i stvaranje političkih stranaka pod egidom klerikalnog vodstva i direktiva. Mi smo protiv toga i u interesu naroda, a i same vjere. Svećenstvo imade u narodnom životu da bude učitelj, da se posveti njegovim duhovnim potrebama i vjerskom uzgoju naroda. Mi dakle u tom pogledu ne želimo ništa drugo nego ono što i sama crkva traži, kada brani svećenstvu stvaranje političkih stranaka i uplitanje u stranačke političke borbe.

Hrvatski narod imade, hvala Bogu, mnogo dobrih i pozitivnih svećenika, koji su uz narod živjeli i s njim trpjeli. Prema ovima iščezava ono malo višeg i nižeg klera, koji nisu znali naći gdje im je mjesto. To naše svećenstvo uživat će svaki ugled i potporu naroda, ako s njime proslijedi u njegovim borbama i ako mu bude tješitelj u nevoljama i pomoćnik. Kada dođu vremena, da ćemo moći svoje prilike uređivati kako mi budemo htjeli, znat ćemo urediti i odnošaje sa Crkvom tako, da Crkva bude zadovoljna u sretnom narodu.

Protiv raznih vjerskih organizacija naročito omladinskih – dok služe ciljevima vjerskog i moralnog preporoda, ne samo da nemam ništa, nego sam uvjeren da će ih narod još i više podupirati iz sveg srca kad uvidi da nisu na uštrb nego čak na korist narodne borbe.«

Na pitanje što misli o slobodnim zidarima, Maček je odgovorio:

»Slobodni zidari ne znače u životu hrvatskog naroda ništa posebno. Sam njihov rad govori o njima dosta...« Zbog izostavljanja triju stranica kao »nepotrebnih« ne vidi se da li je ova Mačekova izjava priložena u *Dnevniku,* ali se to može pretpostaviti, jer je vjerojatno da se na tu izjavu odnose naredne riječi koje je Stepinac zabilježio:

Mislim da će ova izjava djelovati kao grom na sve one koji žele da u ovim sudbonosnim časovima posiju mržnju i razdor među hrv. pukom i klerom. Po svoj prilici će i na mene još više graknuti. Ovih dana došla je jedna žena starija i ozbiljna u dvor i ispričala tajniku Dr. Šeperu da ju njezina stanodavka, supruga nekog žandarskog narednika, neprestano nagovora, da odnese neki »paket« u nadbiskupski dvor i stan Dr. Mačeka. Šta bi moglo biti u tom paketu osim kakva bomba.

Danas na večer opet došao k meni Dr. Simrak i pričao mi da je bio kod njega Stjepan Košutić, član Radićeve odnosno H.S.S. On imade svoje špijune među četnicima, pa je doznao, da su četnici imali nedavno sastanak na kojem se je govorilo da valja na svaki način ubiti Dr. Mačeka i »koadjutora«, tj. mene. Oni da su pojačali (veli Košutić) stražu kod Dr. Mačeka, a mene upozoruju da se znadem ravnati. Dr. Šimrak moli me neka bih pazio osobito kad sam vani na selima.

I ako mi se sve ove vijesti čine pretjerane, nisu ipak nemoguće u ovo doba gdje se zaboravilo na svako poštenje i pravdu. Međutim Gospodin bog bdije nad nama.

Danas je potpisan konkordat u Rimu između Jugoslavije i Sv. Stolice. Već o podne navalili su na mene dopisnici *Novosti, Pravde,* da bi im dao interview. Međutim sam odbio, a *Hrvatska Straža* daje im najbolji odgovor.

26. VII. Danas sam poslao pouzdanog čovjeka g. Popovića da istraži šta je istina na pričanju one žene o navodnom »paketu« koji je imala odnijeti pred nadbiskupski dvor i stan Dr. Mačeka. G. Popović otišao je na Miramarsku cestu br. 41 i tamo je zaista našao ženu imenom Ana Pangrić, ozbiljnu i trijeznu koja je izjavila da je spremna prisegom potvrditi da ju je žena narednika žandarskog Požgaj-a (pravoslavca) nagovarala prije izbora da odnese jedan »paket« pred nadbiskupski dvor »metropoliti« pa će biti sretna cijeli život i neće joj se trebati mučiti. Ona to nije htjela učiniti i sad joj se veli osvećuje supruga toga narednika huškajući djecu protiv nje. Nešto dakle su ipak snovali i snuju protiv nas, ali mene malo boli glava za to.

U Senju je 28. srpnja 1935. godine obavljeno ustoličenje senjsko-modruškog biskupa dr. Viktora Burića. Tom prigodom Stepinac je održao govor u kojemu je, pored ostalog, izjavio:

»Političke prilike jedva su gdje na svijetu danas sređene, a sigurno ni u našoj državi. Koliko kraj toga trpi Crkva to znadu svi, pa, Vi kao senjski biskup ne ćete također moći izbjeći tome križu. Katolički kler dnevno se ocrnjuje kao da je protivnik ove države, pa se ne bi čudio da i Vas usprkos Vašeg visokog položaja ubroje među takove. Ne bih se čudio ni tome da Vam se pripreme koji put najveće neugodnosti, kad sam već jučer bio svjedokom jedne stvari koja ne baca najljepše svjetlo na interne prilike domovine naše. Mnogo se toga događa, a da se pri tom nimalo ne misli što je zapravo zakon. Zaboravilo se danas da nešto ako se hoće nazvati zakon mora imati tri nužna svojstva tj. *lex* mora biti *iusta, possibilis, utilis* (zakon mora biti pravedan, moguć i koristan – op.p.). Fali li mu jedno od tih triju svojstava nije više zakon nego ili bezumnost ili bezakonje, pod kojim moraju da stenju podložnici, vjernici; a ne jednom s njima i njihovi duhovni pastiri.

Držim da Vas neće izbjeći ni taj križ. No ja sam uvjeren da ćete Vi znati s indignacijom odbiti od sebe podvale da ste protivnik ove države, kao što su učinili i drugi biskupi naše domovine. Ali uvjeren sam i to da ćete kao katolički biskup znati i htjeti dignuti svoj glas protiv nepravda i nasilja.

Neću da duljim o drugim križevima koji Vas neminovno čekaju. Želim da Vas na Vašem biskupskom križnom putu prati *fides intrepida, spes firma, caritas ardens* (neustrašiva vjera, čvrsta nada, vatrena ljubav – op.p.). *Fides intrepida* da ne uzmaknete pred nijednom silom u obrani pravde i istine kako ju uči sv. Mati Crkva. *Spes firma* da ne klonete ni onda kad se čini da je lađa već potonula. *Caritas ardens,* koja mora obuhvatiti ne samo one koji Vas ljube ili budu ljubili nego i one koji Vas mrze ili budu mrzili. *Ad multor anos!* (Na mnogo ljeta! – o.p.). Neka Vaš pontifikat bude prije svega na radost sv. Crkvi katoličkoj. Neka Vaš pontifikat pripomogne k tome da ova naša država bude počivala na pravdi i bude sretna. *Justitia* je naime *fundamentum regnorum* (Pravda je temelj državâ – o. p.), pa zato i nije čudo ako država sagrađena na nepravdi stvara revolucionare, a bazirana na pravdi i istini kako ju uči sv. Crkva katolička, stvara sretne i zadovoljne građane.

Neka Vaš pontifikat bude na spasenje vječno sviju Vaših vjernika. A neka bude i na ponos dragog nam hrvatskog naroda iz kojega smo obojica nikli, a koji je upirao i upire s pravom oči u svoje biskupe i u radosti i u žalosti.« *(Katolička Straža,* d., 30. VII. 1935.)

Pod datumom 6. VII. 1935. Stepinac je zabilježio:

Glede Senja odnosno mog govora u Senju primio sam pismo od Nuncija. Mnogo se interesirala i banska uprava ispričavajući se, pa mi je priopćeno da su »dobro osapunali« glavu sreskom načelniku zbog njegovog nedoličnog ispada.

Pod jasno menaznačenim datumom (vjerojatno 9. VIII.) Stepinac je o gornjem pitanju dodatno zabilježio:

Ne znam dokle će trajati odjek mog govora u Senju. Danas sam primio anonimno pismo iz Zagreba u tom predmetu koje glasi gore u prilogu (priloga nema – napomena u tekstu – o. p.)

Stepinac je početkom kolovoza 1935. godine, u okviru spomenute vizitacije, posjetio Bučicu (kod Gline) i Glinu. Uskoro nakon njegovog odlaska u Bučici je ubijen župnik Janko Vedrina. Vlasti su saopćile da su to učinili »nepoznati zlikovci«, koji su provalili u stan, a župnik Vedrina nađen je »zaklan na podu svoje sobe. Zlikovci su potpuno opljačkali stan i župni ured«.

U povodu ovog događaja Stepinac je zabilježio:

Stvar mi je ova svakako zagonetna. Izgleda da je ovo umorstvo djelo četnika ili komunista, jer su i jedni i drugi prošle nedjelje bili ogorčeni zbog manifestacija u Glini i Bučici. Četnici su vikali u Glini, a komunisti su protiv mene izdali letke. Osim toga sam doznao da je g. Vedrina ubijen na cesti kad se vraćao s večere, a ne u župnom uredu. Dakle čisto politička stvar. ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: nuncij se zanima za govor u Senju

Copyright

AC
AUGUST CESAREC ZAGREB

Josip Horvat:

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Nakon pola stoljeća ponovljeno izdanje knjige koja opisuje presudne događaje hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća:

U PRETPLATI NEKOLIKO PUTA JEFTINIJE

Kako je tekao proces buđenja nacionalne svijesti Hrvata?
Da li je Jelačić 1848. bio nacionalni junak ili kontrarevolucionar?
Kako je Khuen dobio batine u Saboru?
Kada je hrvatsko pitanje ušlo u žarište evropske politike?
S. Radić brani Srbe 1902. u Zagrebu.
Kako se u Hrvatskoj 1903. »dogodio narod«?
Kako je jedan Pavelić stvarao Jugoslaviju 1918.?
Kako je S. Radić u Moskvi pristupio »Seljačkoj internacionali«?
Dramatični dani stvaranja Kraljevine SHS?
Kako i zašto je ubijen Stjepan Radić?

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE zauzima središnja mjesto u opusu Josipa Horvata, neobične i nezaobilazne ličnosti u hrvatskoj historiografiji, autora »Kulture Hrvata«, »Hrvatskog panoptikuma«, »Povijesti hrvatskog novinarstva« te mnogih monografija i biografija.

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE opremljena je s oko 200 ilustracija, karata, dokumenata te rijetko vrijednim fotografijama ključnih osoba i događaja. Izdanje je u dva sveska, tvrdo uvezeno, opsega 1100 stranica formata 16x24.

Po izlasku (15. 11. 1989)
bit će viša od 1.800.000 dinara.

NARUDŽBENICA

ITRO **AUGUST CESAREC,** Prilaz JNA 57, 41000 Zagreb,
OOUR IZDAVAČKA DJELATNOST
Naručujem u pretplati knjigu Josipa Horvata:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE I, II. Knjige ću platiti:
a) do 15. X. 89. (cijena 500.000.-)
b) do 15. XI. 89. (cijena 900.000.-)

IME I PREZIME ______________________________

TOČNA ADRESA ______________________________

MJESTO I BROJ POŠTE ______________________________

(Ako plaćate čekom, upišite podatke na poleđini)
Broj žiro računa:
30106-603-13250
Svrha doznake: pretplata
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Knjigu možete naručiti
na tel: 041/577-700
ili u Ulici Braće Oreški 18

NUNCIJ O STEPINČEVU GOVORU

U intenzivnoj prepisci, nuncij je blago ukorio Stepinca zbog miješanja u »svjetovnu politiku«

U povodu spomenutog Stepinčevog govora u Senju, papinski nuncij u Beogradu Hermenegildo Pellegrinetti pisao je Stepincu:

APOSTOLSKA NUNCIJATURA BEOGRAD, 30. srpnja 1935.
BEOGRAD
Br. 17611
Preuzvišenom gospodinu
gospodinu Alojziju Stepincu
nadbiskupu-koadjutoru zagrebačkom
Preuzvišeni gospodine!

Čitam upravo u *Hrvatskoj Straži* Tvoju propovijed što si je održao u gradu Senju kad je prošle nedjelje novi senjski biskup primao u posjed Senjsku biskupiju. Kako nije običaj da biskupi iznose javni sud o političkim prilikama, budući da to ne spada u njihovo biskupsko poslanje, smatram da si imao neki izvanredni razlog zašto si to učinio, tim prije što je riječ o aluziji na neki nepoznati događaj koji, kako veliš, pokazuje da unutarnje prilike ove Kraljevine nisu dobre te da se provode, ne zakoni, nego besmislice i nepravde.

Molim Te, obavijesti me o uzrocima i razlozima zašto si održao takvu propovijed. Kad, naime, za nekoliko dana otputujem u Rim, morat ću obavijestiti Svetog Oca o stanju stvari, tim prije što se nalazimo u vremenu kad se priprema primjena konkordata, kojim će se na najbolji mogući način zaštititi položaj katolika. Prema njemu ima težiti sloga svih biskupa, svećenika i vjernika, kako bismo ubrali obilne plodove mira i pravedenosti u životu zasnovanom na katoličkoj vjeri.

I dok Te blagosivam preporučujući se Tvojim molitvama, ostajem u Kristu odani
Hermenegildo Pellegrinetti,
apostolski nuncij

Stepinac je odgovorio:

Odgovor moj Nunciju
Preuzvišenom i prečasnom gospodinu,
gospodinu monsinjoru Hermenegildu Pellegrinettiju,
apostolskom nunciju
Beograd
Preuzvišeni gospodine!

Primio sam Tvoje pismo u kojem govoriš o mojoj propovijedi što sam je održao u gradu Senju prigodom ustoličenja preuzvišenog biskupa Burića. Prije ustoličenja zamolio sam Ordinarija, preuzvišenog gospodina Bauera, da on pođe i obavi ustoličenje novog biskupa. No kad on nije htio, tada sam ja, pošto me je zamolio biskup Burić, pošao na put.

Čim sam stigao u grad, pristupili us mi svećenici Senjske biskupije i zamolili me da nešto poduzmem protiv nasilja upravitelja kotara (pučki: sreskog načelnika), koji je u predvečerje ustoličenja novoga biskupa dao uhititi mnoge ljude, a neki su bili kažnjeni novčanom globom. Svim pak građanima zaprijetio je vrlo oštrom kaznom, dapače i samom smrću ako vjernici pri dolasku novoga biskupa, po prastarom običaju, u znak radosti istaknu hrvatske zastave (zbog čega je upravitelj kotara i strepio). Također je vjernicima zabranio da bakljama uveče pozdrave svoga biskupa. Kad je pak lađa s novim biskupom pristigla u luku, vjernici su pozdravili svoga biskupa. Kad je pak lađa s novim biskupom u luci pristala, upravitelj se ponašao veoma drsko. Kad se zatim mnoštvo vjernika uputilo prema biskupskoj palači da pozdravi novog biskupa, upravitelj je, plašeći se vjerojatno da vjernici, koji su tolikom radošću iščekivali svoga biskupa, ne bi tom prigodom nešto izustili protiv Kraljevine Jugoslavije, pred vrata biskupske palače postavio naoružane žandare, koje narod zbog njihove okrutnosti mrzi. No nitko to nije učinio, niti je kanio učiniti. Poslije svećenika, o kojima sam upravo govorio, pristupili su mi u istoj stvari i predstavnici senjskih građana i zamolili da ih na svaki način zaštitim protiv nasilja istoga upravitelja (on je inače tri godine studirao teologiju) koji je »u ime zakona« nanio građanima svakakve nepravde.

Fotodokumentacija Danasa

Alojzije Stepinac sa hodočasnicima na putu za Mariju Bistricu

Budući da nisam znao gdje se u to vrijeme nalazio ministar Korošec u čijoj su nadležnosti te stvari; budući da sam znao da je za naše žandare kazati i učiniti, kad je riječ o ubojstvu, gotovo isto (kako to dokazuje žalosno iskustvo u župi Kravarsko za vrijeme moje pastoralne vizitacije kad su bez ikakva opravdana razloga ubili dva čovjeka, a mnoge ranili); napokon, budući da sam znao da pisati o toj stvari višoj civilnoj vlasti znači malo ili ništa, a s druge su me strane i građani i svećenici usrdno molili da nešto za njih učinim, nije mi preostalo ništa drugo nego da progovorim nekoliko riječi onako kako si ih pročitao i dokažem besmislenost zakona kad se zbog bilo kojega, pa i najmanjega razloga, vlasti usuđuju ljude lišavati najvećeg dobra, to jest vremenitog života, ili kad bez opravdana razloga građanima nanose teške nepravde.

Propovijed je imala barem jedan povoljan učinak. Viša je vlast, čuvši za tu stvar, prekorila tog upravitelja zbog njegova luđačkog postupka, dapače neke je građane pustila iz zatvora.

Smatram da nisam pogrešno postupio. Okrutnost naših žandara svima je poznata, a i sâm sam je kao svećenik iskusio. Besmislenost mnogih naših zakona i izopačenost mnogih poglavara također je svima poznata. Plaše se jedino toga da se stvari ne bi razglasile. Stoga je to često puta jedino uspješno sredstvo da se od vjernika otklone različite nepravde. Smatram, rekoh, da nisam pogrešno postupio. Ako pak Tvoja preuzvišenost smatra drukčije, rado ću ubuduće šutjeti.

Odani u Kristu Tvojoj Preuzvišenosti
nadbiskup-koadjutor

Zagreb, 6. kolovoza 1935.

9. VIII. Danas sam primio od Nuncija slijedeće pismo, na koje sam mu odmah odgovorio:

BEOGRAD, 8. kolovoza 1935.
APOSTOLSKA NUNCIJATURA
BEOGRAD
Br. 17661
Preuzvišenom gospodinu,
gospodinu Alojziju Stepincu,
nadbiskupu koadjutoru zagrebačkom
Preuzvišeni gospodine!

Iz Tvoga izlaganja očigledno je da je onaj poglavar zlo postupio. No isto tako nije jasno da li je on tako morao postupiti zbog loših političkih prilika u Kraljevini Jugoslaviji ili, što bi bilo gore, zbog izričitog naređenja koje je u toj stvari primio od Vlade. Meni se pak, u sličnim slučajevima, radije čini da nije lako iz pojedinačne stvari donijeti zaključak o općoj, osim ako je očigledno da pojedinačni slučajevi nisu ništa drugo nego jednostavni učinci općeg zakona, posljedica naređenja.

Uostalom, kad netko govori dok se nalazi u velikoj nevolji ili strahu, teško će odmjeravati riječi i svoditi ih na pravu mjeru: »Srdžba čini stihove«.

Dodat ću i ovo, ali ne zbog toga što bi mi se stvarno učinilo značajnim, nego da znaš što se o Tebi govori među nekim političarima. Engleski ministar (poslanik – po. p.) Henderson, koji je nedavno otputovao iz Jugoslavije, kazao mi je prije nekoliko dana da se u Zagrebu općenito čuje kako si pristupio stranci »frankovaca« da bi za njih vršio agitaciju. Odgovorio sam mu da to ne može biti istina, kad ja znam da si toliko puta očitovao da želiš biti samo pastir duša u Kristu, ostavljajući politiku svake vrste političarima. No o istoj su mi stvari poslije govorili i argentinski ministar, koji je isto tako bio pozvan u Ameriku i otputovao ovih dana, kao i savjetnik belgijskog poslanstva. Ja ne vjerujem da se Ti želiš baviti svjetovnim poslovima. Možda Tvoji protivnici, ili Tvoji prijatelji, ili i jedni i drugi, šire te glasine zato da bi za sebe ili za druge nešto prigrabili. Ne nedostaje, naime, onih koji žele raspiriti mržnju prema Crkvi, kao i onih koji smatraju da se spas Crkve nalazi samo u njihovoj političkoj stranci. U našim burnim vremenima postoji opasnost da drugi, potaknuti mržnjom ili neznanjem zloupotrebe naše ime kako bi ovoga ili onoga privukli svojoj političkoj stranci.

Zazivajmo Duha mudrosti i razuma, jer je zaista veoma teško među tolikim grebenima sigurno ploviti ako ne svijetli Božje svjetlo i pomoć.

Bratskom Te ljubavlju grlim i preporučam se Tvojim molitvama te u Kristu ostajem odani
Hermenegildo Pellegrinetti,
apostolski nuncij

Stepinac je odgovorio:

Preuzvišeni gospodine!

Primio sam Tvoje cijenjeno pismo na koje odmah, budući da je stvar prilično važna, odgovaram.

Ponajprije, s gnušanjem odbacujem optužbu da mnome vrše agitaciju, premda je ta optužba došla od strane diplomata o kojima govoriš u svom pismu. Neka se čuje i druga strana! Kad bih točno znao odakle tim ljudima ta informacija, lako bih optužbu pobio. Ipak smatram da se nipošto ne varam ako kažem da te informacije potječu odanle gdje vlada mržnja prema Katoličkoj crkvi i bijednom hrvatskom narodu. Svi znaju da ta stranka »frankovaca« kao takva ne postoji, i da cijeli hrvatski narod danas pristaje uz stranku koju vodi Maček, nadajući se preko njega svoja prava, ponajprije čovjeka a zatim naroda, u svemu ostvariti. Ja, međutim, nikada nisam vidio toga čovjeka, niti sam ijednu riječ dosada s njime progovorio. Dok je Maček još bio teško bolestan i ležao u zagrebačkoj bolnici, namjeravao sam ga kao bolesnika (premda je političar) posjetiti. Kad sam čuo da s njime i u bolnici postupaju kao da je u zatvoru, ostao sam kod kuće. Nikada, dakle, toga čovjeka nisam vidio (osim u novinama) niti sam s njime ijednu riječ progovorio, što zakletvom mogu potvrditi. Vjerojatno ću s njime ipak jednom morati govoriti, ali o stvarima što se tiču moje i njegove službe, a jednako tako i zbog toga što sam mu jednom preko nekog njegova prijatelja uputio prigovor što je sklopio građanski brak, a prva mu je žena još živa.

Ako se pak pod strankom »frankovaca« podrazumijeva hrvatski narod, što konkretno danas Srbi i protivnici Katoličke crkve u našoj domovini podrazumijevaju, tada dakako moram priznati da pristajem uz tu stranku, to jest uz moj narod, iz kojega sam rođen. Smatram da to nije nikakav grijeh, budući da svaki čovjek pripada nekom narodu. Ako pak protivnici zanijeću da takav narod pod nebom postoji, tada jednostavno odgovaram: protiv činjenice ne vrijedi nikakav dokaz.

Ukratko ću Ti ipak naznačiti odakle takva vika protiv nadbiskupa koadjutora. Činjenica je da me vjernici Zagrebačke nadbiskupije posvuda s najvećom radošću pozdravljaju i dočekuju, a često i sa zastavama. No, prvo, takav je običaj važio uvijek i prije kad je biskup dolazio. Drugo, ja nikada nisam pozivao vjernike da me čekaju ili pozdravljaju kao što to čini naša civilna vlast. Što mi, dakle, preostaje? Zar trebam sasvim odustati od vizitacije, propovijedanja itd. u ovim veoma tužnim vremenima kada tolike sekte nasrću na narod? Ili možda trebam prekoriti vjernike zbog njihova načina ako me katkada dočekuju i prate zastavama? Što se prvoga tiče, zadaća je pastira posjećivati vlastite ovce. Što se drugoga tiče, ne krije li se najveća opasnost u tome da bi se u narodu mogla raspiriti mržnja prema Katoličkoj crkvi, osobito kad je znano da je osnivač te stranke, kojoj je danas na čelu Maček i kojoj jednodušno pripada sav hrvatski narod, da je taj osnivač, to jest Radić, u svoje vrijeme huškao narod protiv svećenstva tako da je bilo potrebno gotovo deset godina da narod opet s pouzdanjem pristupa svećenicima. Smatram da Tvoja preuzvišenost dobro vidi u kolikoj se nevolji, dapače u najvećim nevoljama nalazim, plašeći se da nekoga na desnoj ili lijevoj strani ne povrijedim.

Tvojoj je Preuzvišenosti dobro poznato kolike je nepravde hrvatski narod, koji već gotovo trinaest stoljeća najodanije pripada Svetoj Stolici, pretrpio ovih posljednjih godina? A ipak on ne želi ništa drugo nego da bude jednakopravni građanin u ovoj Kraljevini. Treba li, dakle, Crkva reći ovom narodu: imaš šutjeti ma kolike nepravde trpiš!? Za objašnjenje navest ću Ti jedan primjer što ga opet zakletvom mogu potvrditi. Pripovijedao mi je za vrijeme pastoralne vizitacije jedan upravitelj kotara (sreski načelnik) da je od više vlasti (banske uprave) za vrijeme izbora, ili bolje, poslije izbora, dobio nalog da otpusti neke službenike koji su glasovali protiv Jevtića. Nalog je pak bio bez broja tako da nitko ne bi mogao reći da je viša vlast izdala taj nalog. Jasno Ti je da banska uprava nije svojevoljno izdala taj nalog, nego je to učinila po naređenju centralne vlasti. Po naređenju novog ministra upravitelj je kotara opet morao primiti otpuštene službenike. Viša vlast, to jest banska uprava, prekorila ga je riječima: zašto si ih otpustio (a ona nipošto nije izdala nalog tomu 'krivcu' da otpusti posve nedužne službenike). On odgovara: »Zato što ste mi izdali nalog, dakako bez broja, ali ipak istiniti i pravi nalog. Da ga nisam izvršio, ne bih izbjegao kaznu. A sada me opet prekoravate zato što sam vaš nalog izvršio!« To je doduše nevažno. No, taj primjer dobro osvjetljava zašto se u ovoj Kraljevini svakodnevice događaju veoma teške nepravde, premda ih nijedan zakon ne dopušta. Zato što, s druge strane, službenici primaju od više vlasti naloge koji su sasvim u suprotnosti sa zakonom. Tako se uvijek može tvrditi da je vlada čista, budući da su zakoni katkada dobri, ali ništa ne koriste jer im se suprotstavljaju tajni nalozi koji su im protivni.

Taj primjer, kažem, nije po sebi toliko značajan, ali je dobar odgovor na primjedbu Tvoje Preuzvišenosti da je onaj poglavar zlo postupio, ali nije jasno da je tako morao postupiti. Dakako da nije jasno, niti može biti jasno, jer, kako rekoh, jedno kažu zakoni a drugo tajni nalozi.

Žalost moga naroda ne može ne biti i moja žalost, premda nisam pripadao nijednoj političkoj stranci, niti ću ikada pripadati. Stoga su me oštro prekorili neki od Mačekovih prijatelja što sam na dan izbora ostao kod kuće, kao što su i Jevtićevi prijatelji bili čvrsto uvjereni da sam u vrijeme izbora protiv njih radio.

Pozdravi i ovacije naroda, što ih doživljavam na svakom koraku, nipošto me ne diraju, jer uvijek imam pred očima da poslije »Hosana« slijedi »Raspni ga«. Dapače, uvijek me veoma žalosti krajnji nacionalizam što vlada posvuda u svijetu, a zbog kojega je čovjek čovjeku postao vuk a prestao mu biti prijatelj i brat. Stoga bi na slijedećem saboru Svete crkve među prvim današnjim herezama trebalo osuditi krajnji nacionalizam kao kugu ljudskoga roda.

Ukratko sam Tvojoj Preuzvišenosti izložio stvari koje sam u ovom trenutku smatrao da ih trebam izložiti radi Tvoga obavještenja. U ovoj drugoj godini moga biskupstva svaki dan molim Gospodina: »Ti koji poznaješ srca svih ljudi znaš da nemam nikakav drugi cilj i nikakvu drugu želju, osim da se tvoj sveti zakon posvuda, pa stoga i u mom narodu i u ovoj Kraljevini što bolje poštiva. Radije me, Gospodine, uzmi nego da te ikada povrijedim«.

Tvojoj Preuzvišenosti odani u Kristu
nadbiskup-koadjutor

Zagreb, 9. srpnja (treba biti kolovoza – op. p.) 1935.

(Napomena: Korespondenciju Pellegrinetti-Stepinac s latinskog preveo je dr. Josip Barbarić, viši znanstveni suradnik Zavoda za povijesne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u Zagrebu. Prevodilac upozorava na mjestimične pogreške u prijepisu, što ne isključuje i mogućnost nedoumica u prijevodu). ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: ponovna optužba »masonsko-komunističkih krugova« za anticrkvenu propagandu ● nove nesuglasice s Mačekom

© Copyright

PRINC PAVLE IZBJEGAVA SUSRET

Zbog Stepinčeve prezauzetosti, vođenje dnevnika preuzeo je ceremonijar Nežić

Prekjučer je bio kod mene Ernest Pezet, tajnik komisije za vanjske poslove u francuskom parlamentu. Došao je da čuje kakve su prilike u Jugoslaviji. Bio je kod mene puna dva sata, pa sam ga zadržao i na večeri. U dvosatnom razgovoru izložio sam mu svu težinu položaja u Jugoslaviji. Među ostalim povezao sam mu i nečuvenu stvar, gdje je jedan seljak u Međimurju morao da plati taneta puščana, s kojima su žandari odnosno pogranična straža ubili njegova oca ni kriva ni dužna, osim što je zalutao na granici. G. Pezet snebivao se je nad mnogim stvarima koje sam mu pričao. Među ostalim pokazao sam mu i željezni bič, s kakovima žandari mlate seljake u Međimurju. Austrija, rekoh mu, nije u sto godina prolila toliko hrvatske krvi koliko su srpski žandari u ovih pet godina. »Šta bi po Vašem sudu trebalo učiniti najprije, da se prilike poprave?« Trebalo bi rekoh, smjesta odstraniti ovu žandarmeriju i zamijeniti je sa civilizovanim ljudima. A zatim valja da se u praksi počinje provoditi ravnopravnost u državi o kojoj su vlastodršcima puna usta, a u praksi je nema ni za lijek. Dvanajsti je sat, rekoh mu, da Francuska nešto učini, ako želi računati na pomoć Jugoslavije u slučaju međunarodnog sukoba. Ja Vam, rekoh govorim kao objektivni posmatrač, jer se u politiku ne mogu i neću pačati. Kakva Vam pomoć može da bude od države, nastavih, koja je u sebi zrela za raspad i od vojske koja je razdijeljena. Pola milijuna pušaka u slučaju rata u jugoslavenskoj vojsci, moglo bi se okrenuti protiv Beograda, ako se prilike prije ne urede. Takova je sad psihoza, a kriva joj je najviše naša upravna vlast odnosno žandarmerija i vojska. G. Pezet si je sve marljivo bilježio. Rekao mi je da večeras putuje u Sarajevo, kamo je pozvan brzojavno od ministra predsjednika g. Stojadinovića. Iz cijelog razgovora vidio sam da je Jugoslavija manje-više francuska kolonija. Samo kad bi na čelu francuske države bili čestiti ljudi kao što je g. Pezet, onda bi valjda i ovdje stvari drukčije stajale.

Isti dan popodne najavio mi je francuski konzulat posjet profesora političkih znanosti u Parizu g. Georgesa Blondella. Primio sam ga drugi dan. Izgleda mi veoma čestiti gospodin, a bio je još i Radićev profesor u Parizu, o kojemu imade sud – veliki um, ali nestalan karakter, kod kojega neznaš kad počne kako će svršiti. G. Blondell došao je da se interesira za prilike pod novim režimom. Bio je iznenađen kad sam u skoro jednosatnom razgovoru izložio sav težak položaj u kojem se Jugoslavija nalazi.

1. X. 1935. *Književni Glasnik* (K. Glas – o. p.) donosi ovu famoznu objavu rata:

Naime, u *Književnom glasu* (izdavač, glavni i odgovorni urednik Simeon Rikard), koji je u tim danima pokrenut, u br. 2. od listopada 1935. godine, pod naslovom *Poziv na borbu protiv klerikalizma,* pisao je o akciji za izgradnju osam novih crkava u Zagrebu, smatrajući da je to neprimjereno u vrijeme teške gospodarske krize, u vrijeme kad bi se, umjesto izgradnje novih crkava, »trebalo u prvom redu pružiti najhitniju pomoć građanima«.

U članku se dalje kaže: »Klerikalizam priređuje po Zagrebu parade i procesije, a prigodom svake manifestacije prave si sva križarska bratstva napadnu reklamu. Klerikalizam nastoji klerikalizirati i hrvatski seljački pokret koji je od svog postanka bio antiklerikalan! Klerikalizam sije posvuda fašističku agitaciju. Stoga pozivamo sve napredne ljude u Zagrebu i po čitavoj zemlji da se usprotive takvoj naopakoj i protunarodnoj djelatnosti i da suzbiju klerikalizam uvijek i svagdje. Osim toga držimo da bi u najskorije vrijeme trebalo pokrenuti napredan seljački tjednik (u formi novina) koji bi čuvao tradicije naprednjaštva u seljačkom pokretu, prilagođujući se potrebama sadašnjice. Taj list trebao bi da ide stopama *Doma* i *Hrvatskog sela.* Trebalo bi osnovati i pučku knjižnicu koja bi izdavala jeftine knjige za seljake.

Mislimo da bi bilo potrebno da se u svrhu ostvarenja tih ciljeva organizira:

Zadruge hrvatske napredne štampe i stoga pozivamo sve one koji bi mogli u bilo kojoj formi pomoći ostvarenju ovih naših nastojanja, neka nam se jave dopisom«.

Ovaj članak Stepinac je u *Dnevniku* popratio komentarom:

Kako se vidi ovaj vjetar duva iz masonsko-komunističkih krugova. Ali poplašit se nećemo nego ćemo nastaviti, jer se radi o velikim dobrima hrvatskog naroda.

8. X. 1935. *Hrvatska Straža* donosi članak iz kojega se vidi da među redovima seljačke stranke pitanja nisu raščišćena i da bi moglo biti svega i svačega među njima jer ljudi gledaju na sebe.

10. X. Danas na večer došao je k meni župnik iz Siska Dr. Hulenić da mi saopći da je nastao tamo spor između građana i vlasti glede mog dočeka prigodom firme. Građani neće da vlast sudjeluje kod toga jer je mrze zbog nasilja. Vlast hoće da sudjeluje jer je to njezino pravo. Na najveće čudo primio sam pismo od bana gdje mi se tuži na to.

Odgovorio sam mu da nemam ništa protiv toga da sreski načelnik sudjeluje kod dočeka, a pučanstvo je protiv njega valjda radi batinjanja.

Zamolio sam g. bana neka neda žandarmeriji blizu, pa će sve biti dobro.

U povodu članka u *Hrvatskoj Straži Obljetnica smrti Blagopok. Kralja* Stepinac je zapisao:

Godina dana od strašne tragedije brzo je prošla. Da li je time završena i tragedija kraljevine Jugoslavije i koju nesavjesni elementi bez Boga, vjere i morala guraju već niz godina u propast i to upravo oni koji se toliko isprsavaju kao jedini pravi patrioti. Sam Bog znade što nas još čeka. Položaj u čitavom svijetu strahovito je mutan.

11. X. Danas je prispio iz Rima Nuncij Pellegrinetti. Imao sam s njime razgovor 2 sata. Ne nada se ničemu dobrom u Jugoslaviji niti on. Pričao mi je o zabrinutosti sv. Oca nad položajem u svijetu i uopće u Europi napose. Sv. Otac ga ovlastio da kaže jugoslavenskoj vladi, da može uvijek računati na njegovu saradnju za uzdržavanje mira u Europi.

Stepinac se još jed-

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinec je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više o stotinu knjiga.

U nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr. Ljubo Boban.

nom vraća na spor s Mačekom i njegovim stavom prema svećenstvu. Naime, listu *Alma Mater* (od 1. X 1935. godine) Maček je izjavio.

»Prigodom početka školske godine mora svaki narodni čovjek da razmisli, ima li narod od visokih škola kakovu korist i kolika je to korist.

Metnimo ruku na srce, pa ćemo morati priznati, da je ta korist vrlo malena, da ne reknem nikakova. Sjetimo se samo svih ovih jurista, koji su se narodnim žuljevima i školali zato, da u tom istom narodu kao policajni činovnici lome rebra, da ga mrcvare globama i zatvorima, ili zato, da postanu suci, koji će na mig 'ozgora' odsuditi svog rođenog ćaću«.

Slično je Maček govorio o profesorima, učiteljima, odvjetnicima, liječnicima, agronomima, a o svećenicima:

»Sjetite se svećenika, za koje uopće narod ne postoji, osim u jesen, kada treba pobrati lukno: itd, itd.«

Svoj sud o inteligenciji Maček je upotpunio i ovom konstatacijom:

»Ne velim da je sva inteligencija takova, ali nažalost iznimke su tako rijetke, da potvrđuju pravilo. Pa eto, što je naravnije nego da svi zajedno pregnemo svim silama da bude drukčije. A kako?«

Na ovu Mačekovu izjavu, a očevidno prije svega na dio o svećenicima, Stepinac je reagirao:

Tako dakle Dr. Maček ponovno dobacuje krvavu uvredu hrv. kat. kleru i to u onaj isti čas, dok ga agenti beogradske vlade ubijaju (ove godine ubijen Vedrina i Vlašičak), ugrožavaju mu život, globe, zatvaraju, pljačkaju, zbog toga jer drži sa svojim narodom. Tko da ovo razumije.

Stepinac će od sada jedno vrijeme vođenje *Dnevnika* prepustiti svome ceremonijaru Dragutinu Nežiću, koji je o tome zapisao:

Do sada vodio je ovaj dnevnik sam lično preuzv. g. nadbiskup-koađutor Dr. A. Stepinac, no zbog prevelike zaposlenosti predao je vođenje dnevnika u dužnost ceremonijaru Dragutinu Nežiću. Istina je, da u očima historijskog istraživanja autobiografija uvijek imade veću vrijednost, negoli dnevnik, kojega netko drugi vodi ipak možda buduće stranice ove knjige neće ostati bez historijske vrijednosti, ako se uzme u obzir, da sve što će se pisati, bude napisano po direktivama preuzv. g. Nadbiskupa koađutora, a zatim i naknadnim čitanjem po njemu odobreno. Ličnost pak preuzv. Dra Stepinca, njegova nastojanja, nazori i pogledi na svijet i na vječnost jasno su zacrtani na do sada po njemu ispisanim stranicama ovog dnevnika.

Već smo ranije spominjali informacije o tome da su u Stepinčevu *Dnevniku* ponegdje vršena precrtavanja u tekstu i pretpostavili da je riječ o korekturi teksta od strane Nežića. Sada vidimo da razloge za to možda treba tražiti i u tome što bi sam Stepinac unosio korekture u Nežićev tekst. Spomenuli smo i to da su takva mjesta u prijepisu, kojim se u feljtonu služimo, naznačena.

Stepinac je već ranije spomenuo pismo koje je dobio od bana, a odnosilo se na njegovu posjetu Sisku. Nežić je o tome zapisao:

Za razumijevanje pisma, koja je zagrebački ban g. Kostrenčić poslao Preuzv. Koađutoru 9. i 11. X. a koja su priljepljena među ovim stranicama, kao i za razumijevanje ovog štampanog izvještaja o proslavi u Sisku, u kojem se veli da je banderij doveo Preuzvišenog do crkve, a potom tek spominje procesiju, kojom je Preuzv. praćen u crkvu, potrebno je dodati ovdje par riječi.

Narod je ostao kod svog zahtjeva, da sreski načelnik, kojega strahovito mrze, ne bude prisutan kod dočeka, kao ni Teslić, koji je politički istaknut čovjek. Pa kad je već sreski načelnik bio pozvan na doček, seljaci se poslužiše varkom. Banderij seljaka, koji pratiše Nadbiskupa Koađutora Dr. Stepinca, odvede kočiju u kojoj se Nadb. vozio ravno do crkve, drugim ulicama nego li je bilo određeno. Tako su mimoišli kler, vlasti, društva i škole te ostali puk, koji čekaše kod slavoluka. Isprika je njihova bila, da je Teslić podigao slavoluk, kod kojega je imao biti doček, pa da su oni zato to učinili.

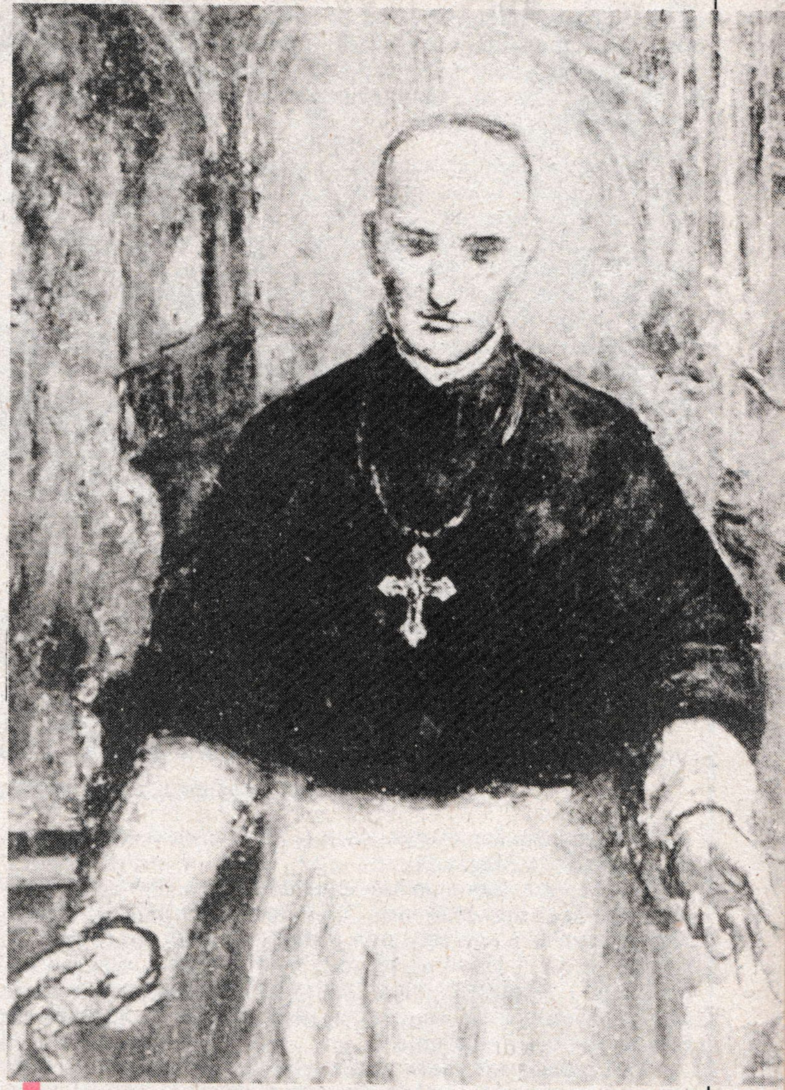

Stepinac na platnu suvremenog slikara

Srećom je ondje kod crkve bio auto, kojim se Preuzvišeni brzo odvezao na mjesto dočeka i odanle bio praćen u procesiji do crkve. Ostalo bijaše sve veličanstveno, kako se vidi iz prednjeg novinskog izvještaja.

Slijedi u *Dnevniku* Kostrenčićevo pismo od 9. X, dok onoga od 11. X, kojeg spominje Nežić, u prilogu nema:

BAN
BANOVINE HRVATSKE

Zagreb, 9. oktobra
1935.

Preuzv. gospodin
Dr. ALOJZIJE STEPINAC
nadbiskup-koađutor
ZAGREB

Preuzvišeni gospodine,

Primio sam od Sreskog načelnika u Sisku slijedeći izvještaj:

»Nadbiskupski duhovni stol pod broj 5677 od 4. IX. o. g. saopćio je ovom nadleštvu, da će preuzvišeni gospodin dr. Franjo Salis, biskup i generalni vikar dijeliti sv. potvrdu i kanonsku vizitaciju i priložio putni plan od 3. do 13. oktobra o. g. a Kr.

banska uprava u Zagrebu pod br 20434-I 1935. od 25. IX. o. g. odredila, poziva se tamošnji sreski načelnik da shodno odredi, da u njegovom području bude dostojan doček, a ujedno da kod dočeka kao i ispraćaja bude prisutan tamošnji sreski načelni odnosno njegov zamjenik.

U tome smislu i postupio sam i prisustvovao dolasku na 3. X. o.g. u Farkašicu kao prvom župnom mjestu u srezu.

Međutim saznao je Sreski načelnik iz sisačkih *Hrv. novina*, da će u Martinskoj vesi i u gradu Sisku dijeliti dana 13. o. mj. Sv. Potvrdu lično Vaša Preuzvišenost, te je u svrhu dočeka Vaše Preuzvišenosti stavljen i u pomenutim novinama publiciran program dočeka.

Predstavnik državne vlasti ne samo da nije obaviješten o tom programu, nego je prema izjavi sisačkog župnika veleč. gosp. Dra. Hulenića danoj Sreskom načelniku zaključeno, da se dočeku uopće ne pozove niti da pri njemu sudjeluje Sreski načelnik.

Čast mi je saopćiti Vašoj Preuzvišenosti gornje radi znanja sa mišljenjem, da ovakav postupak nije u skladu sa potrebnim odnosom crkvenih i državnih vlasti, a u velikoj mjeri otežava položaj predstavnika državne vlasti, koji po svom položaju i po službenoj dužnosti treba da kod ovakove crkvene svečanosti prisustvuje.

Biti ću zahvalan Vašoj Preuzvišenosti, ako mi u tome predmetu hitno dostavite svoje stajalište i saopćite eventualne odredbe, kako reprezentant državne vlasti ne bi ovakvim postupkom došao u priliku nepozvanoga gosta.

Molim Vašu Preuzvišenost, da izvoli primiti uvjerenje o mome odličnom velopoštovanju.

Ban
M. Kostrenčić

Pod nenaznačenim datumom u *Dnevniku* slijedi: *Preuzv. dr. Stepinac u Beogradu*

Putujući ove jeseni po Međimurju i Zagorju, Preuzvišeni je neposredno iz narodnih usta čuo jade i bijede koje ga tište i načine kako se s hrv. seljakom postupa i postupalo osobito u izborno vrijeme. Uz to su pridošli neki neredi u Međimurju, napadaji i izazivanja četnika itd. Sve to i još drugi crkveni poslovi ponukaše Nadb. Koadjutora, da se uputi u Beograd Nj. V. Princu Pavlu i ministrima.

Dva puta je zatražena audijencija kod Princa, ali je svaki puta odgovoreno da će biti moguća audijencija za par dana kasnije. Iz svega izgleda, da je nekomu stalo (žandarima, vojsci) kako ne bi Dr. Stepinac došao Nj. Vis. Pr. Pavlu. Kad je oko 15. X. Nadb. Koadjutor otišao u Beograd (i boravio ondje 3 dana) princ Pavle je baš otputovao u Englesku. Nadbiskup je posjetio preds. vlade Stojadinovića. Govorio mu o terorima počinjenim po žandarima i četnicima, pokazao mu spise o tom, fotografiju mladića, kojeg su u predvečerje firme žandari istukli u Donjoj Dubravi radi hrvatske zastave, pokazao mu i korbač pleten od debele žice sa šarafom gvozdenim na završetku kojim su žandari tukli po Međimurju, platežni nalog općine u Donjoj Dubravi, po kojem je Varga Ivan morao platiti metke, kojima mu ubiše oca na granici itd. Iste stvari predočio je nad. Dr. Stepinac i min. unutar. djela dru Korošecu. I izgleda, da je uspjeh toga bio barem, to da su raspušteni četnici u Zagrebu odmah tih dana, a doskora i u Koprivnici. Inače od Dr. Korošeca ne nada se mnogo, jer izgleda da nema povjerenja u Hrvate i to iz političkih razloga. Vrlo dobar utisak učinio je na Nadbiskupa dr. Miškulin, ministar pravde. On je dapače odmah odredio pripomoć od 10.000 dinara za gradnju crkve u Donjoj Dubravi. Stošević, min. prosvjete je nepristupačan čovjek. Nadb. se s njime prepirao osobito radi katol. preparandije. S tim se čovjekom ne može. Nije još ni prstom maknuo.

Vrativši se iz Beograda pošao je Nadb. koadjutor par dana u Brezovicu na odmor.

U to vrijeme bio je u nadb. dvoru (vraćajući se iz Dalmacije) biskup iz Pinska u Poljskoj Kazimir Bukraba sa dekanom vojnih svećenika Franjom Walasek. Razgledaše Zagreb, oba sjemeništa i katedralu.

Pod naznačenim datumom

Nadbiskup Katoličke Akcije Zagr. dijacese dr. Stepinac, naložio je Centrali Kat. Akcije, da za blagdan Krista Kralja, 27. X. pozove u Zagreb predsjednike sviju društava Kat. Akcije na sastanak.

Novosti od 30. X. 1935. obavještavaju da je održana proslava Topničkog puka *Kraljević Tomislav*. Na proslavi su, među ostalim bili, ban Kostrenčić, nadbiskup-koadjutor. A. Stepinac, D. Nežić, protojerej Dimitrije Vitković, nadrabin dr. Gavro Schwartz i dr., te starokatolički biskup Marko Kalođera s još dvojicom svećenika. Nežić je uz taj članak zapisao:

Zanimljivo je, kako na nijednoj od ovakovih slava ne fali nesretnik – starokatolički biskup Marko Kalođera sa svojim tajnikom exfratrom Horvatom, samo da se svuda pokaže, da reprezentira. Samo kad se pojavi preuzv. Koadjutor Dr. Stepinac, onda Marko ostane zasjenjen, po strani, zaboravljen, ne usuđuje približiti se.

Pod nenaznačenim datumom:

Svake nedjelje pohodi Preuzv. g. Dr. Stepinac po više priredbi Kat. društava razne priredbe u korist novih župa i slično. Svuda su vjernici upravo presretni, kad ga u svojoj sredini imadu.

Pod nenaznačenim datumom:

Pokušaj ukinuća privatnih katoličkih škola

Već su odavno obećavali ratifikaciju sklopljenog konkordata, ali ništa od toga. Dapače, framasonerija je naumila izvesti djelo sasvim protivno konkordatu po kojem (konkordatu) zagarantirane su privatne vjerske škole. U ministarstvu prosv. se spremao zakon, prema kojemu bi na podmukli način se dokinuli privatne srednje i učiteljske škole. Ministar unutr. Djela Dr. Korošec srećom je o tom obavijestio preuzv. nadbiskupa, brzo je preuzv. koadjutor brzojavno protestirao kod ministra predsjednika Stojadinovića. Ministru Prosvjete Stošoviću ovako je brzojavio:

11/X. 1935.

Br. 321/Pr.

Gospodin Dobrivoje Stošović
ministar prosvjete
BEOGRAD

Gospodine Ministre,

Pronose se glasovi, da ministarstvo prosvjete donosi zakon, prema kojemu bi se prikrivenim načinom imale ukinuti privatne učiteljske i privatne srednje škole. Dužnost mi je, da Vas gospodine ministre pravodobno upozorim, da će se katolici svim zakonitim sredstvima boriti i protiv samoga pokušaja donošenja takovog zakona.

Dr. Alojzije Stepinac
Nadbiskup-koadjutor

Još je Preuzv. Dr. Bauer, kao predsjednik bisk. konferencije protestirao i svi su Ordinarijati obavješteni, te pozvani, da i oni energično protestiraju.

U subotu 16. XI. 1935. stigle su vijesti, da se radilo samo o drž. školama, da je to krivo obavještenje i sl. Kad imamo svjedočanstvo katol. svećenika Korošeca, ministra pred kojeg je također zakon iznesen radi odobrenja, vidimo kako lažu. Imao sam i tekst prijedloga zak.

Među slijedećim je stranama pismo što su ga dobile časne sestre sv. Vinka o toj stvari, a dalje još, naći ćemo govor, što ga je u vezi s time izrekao preuz. Dr. Stepinac 17/XI u svetištu Srca Isusova. ■

Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju: Prepiska s Koroščem i banom Kostrenčićem o nesporazumu oko hrvatske zastave

© Copyright

Alojzije Stepinac u krugu svoje rodbine

NESUGLASJE OKO ZASTAVE

Posvećenje hrvatske zastave u Mariji Bistrici izazvalo je novi Stepinčev spor s banom

Slijedi Koroščevo pismo Stepincu.

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
MINISTAR UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Povjerljivo!
Beograd, 8. 11. 1935.

Preuzvišeni gospodin
Dr Alojzije Stepinac
nadbiskup-koadjutor
Zagreb

Preuzvišeni gospodine Nadbiskupe,

Ministar prosvete predložio mi je na pogled projekte zakona o izmenama i dopunama zakona o srednjim školama i učiteljskim školama, koje namerava u najskorijem vremenu predložiti Narodnoj skupštini. Sa ovim zakonima ukidaju se doduše na jedan prikriven način – privatne srednje i privatne učiteljske škole.

Ja sam zauzeo kod Ministra prosvete i Predsednika vlade najenergičniji stav protiv jedne ovakve namere koja će uzbuditi sve katoličko stanovništvo države i koja je protivna i konkordatu.

Ipak smatram za primarno i potrebno, da bi i Vi kod Predsednika vlade i Ministra prosvjete izrazili najhitnije svoje najenergičnije negodovanje nad jednim ovakvim ispadom protiv katoličkog stanovništva, nepozivajući se kod toga na ovo moje obaveštenje.

Izvolite primit, Preuzvišeni gospodine Nadbiskupe, uverenje o mom odličnom poštovanju

Dr. Korošec

Pod nenaznačenim datumom:

Kako je važno da katolici osim na štampu imadu svoj upliv i na kino vidjelo se najbolje prigodom tonfilma *Golgota,* koji je prikazivan pod pokroviteljstvom Preuzv. g. Dra A. Stepinca u Zagrebu i to samo u jednom kinu, jer drugi Židovi nisu htjeli preuzeti. Još su se grozili, da će Nadbiskupa napasti kamenjem, kad bude dolazio na predstavu. Ali nije bilo ništa, a nadb. koadjutor nije se ni toga bojao. Ustale su i novine liberalne da istaknu pojavu nove rubrike za film u *Hrv. Straži* i novog odsjeka kod Centrale KA (Katoličke akcije – o.p.). Sve je to niknulo i pokrenulo se ovih dana prigodom davanja *Golgote.*

BAN SAVSKE BANOVINE
Zagreb, 9. novembra 1935.

Preuzvišeni Gospodin
G-n Dr. Alojzije Stepinac,
Nadbiskup-koadjutor
Zagreb

Preuzvišeni Gospodine,

U vezi Vaše preporuke čast mi je obavestiti Vas, da sam primio gđu Balenović vlasnicu zavoda *Kultfilm.*

Međutim dozvolu za specijalne đačke predstave može prema postojećim propisima dati Ministarstvo Prosvete a ne poverena mi banska uprava.

Stoga je gđa Balenović upućena, kako da postupi da joj se dade odnosna dozvola za film *Golgota* a Kr. banska uprava će njezinu molbu Ministarstvu Prosvete preporučiti.

Molim Vas, Preuzvišeni Gospodine da i ovom prilikom izvolite primiti uverenje o mom odličnom poštovanju

Ban
M. Kostrenčić

Nežić je uz ovo stavio primjedbu:

Dakle ni toliko autonomije nema banska uprava da dozvoli jednu poštenu predstavu i odgojnu stvar đacima. *O tempora o mores!* (O čudnih li vremena, čudnih li običaja! – o.p.)

Uz članak *Dan primirja – dan šutnje,* u povodu obljetnice primirja u prvom svjetskom ratu, Nežićev komentar:

Taj dan šutnje izgleda da je framasonsko maslo, teosofska posla. Kat. Crkva moli za pokojne, što ima smisla 2 minuta šutiti. Šteta što se za to rabe zvona katol. Crkvi.

KRALJEVSKA BANSKA UPRAVA SAVSKE BANOVINE
odeljak za državnu zaštitu
Pov. II-DZ-br: 55084-35
31. oktobra 1935. god.

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinec je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više o stotinu knjiga.

U nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr. Ljubo Boban.

ZAGREB
Predmet: Zbor opozicije u Mariji Bistrici
PREČASNI ORDINARIJAT ZAGREBAČKE NADBISKUPIJE
Zagreb

Poprsje zagrebačkog nadbiskupa, rad Ivana Meštrovića

Čast mi je saopćiti da mi je sreski načelnik u D. Stubici izvestio, da će 3. novembra ove godine biti u Mariji Bistrici zbog pristalica Dr Mačeka, na koji će kako se računa doći oko 10.000 ljudi. Tom prilikom biće u crkvi posvećena hrvatska zastava, kojoj će navodno kumovati dr. Maček po svome delegatu.

Dostavljajući prednje čast mi je zamoliti prečasni ordinarijat za intervenciju kako bi se župniku u Mariji Bistrici Msgr. g. Seigerschmitu, zabranilo, da izvrši posvetu zastave.

Čast mi je primijetiti da se u D. Stubici govori, da je bio zamoljen Preuzvišeni gospodin nadbiskup-koadjutor Dr. Stepinac da izvrši posveti zastave, ali da je on to odbio.

O učinjenom molim da me Prečasni ordinarijat izvoli obavestiti.

M.P.
Ban:
M. Kostrenčić

Nežić je uz ovo zapisao:

Na poleđini gornjeg akta Stepinac je napisao:

Ja sam banu privatno odgovorio na pismo jer je i meni pisao u istoj stvari.

Stepinac.

Odgovoriti – Nadbiskup koadjutor je telefonski dao upute župniku da ne učini ništa što bi se protivilo propisima crkve, a na političkoj skupštini ne smije blagoslivljati zastavu, već gdje drugdje ukoliko ima zastava barem nekakav religiozni znak.

Slijedi Kostrenčićevo pismo Stepincu:

BAN
SAVSKE BANOVINE
Zagreb, 31. X. 1935.
Preuzvišeni Gospodin
G-n DR ALOJZIJE STEPINAC
nadbiskup-koadjutor
ZAGREB

Preuzvišeni Gospodine,

Čast mi je saopštiti Vam na osnovu izveštaja sreskoga načelnika u Donjoj Stubici da je prigodom održavanja zbora najavljenoga i po vlasti dozvoljenoga na dan 3. novembra 1935. od strane pristalica dr. Mačeka u u Mariji Bistrici u programu da se prije zbora izvrši posveta hrvatske zastave, kojoj bi navodno imao kumovati g. Dr. Maček po svom delegatu.

Smatrajući da nije zgodno da se od strane župnika u Mariji Bistrici preduzme crkveni akt posvećenja zastave, čast mi je umoliti Vas, Preuzvišeni Gospodine za intervenciju kako župnik u Mariji Bistrici Msgr. g. Seigerschmit ne bi to učini.

Čast mi je saopštiti Vam da sam u ovoj istoj stvari uputio i službeni akt Prečasnom ordinarijatu zagrebačke nadbiskupije.

Očekujući saopćenje o odredbi Vaše Preuzvišenosti u ovom predmetu molim da i ovom zgodom primite izraze mog odličnog poštovanja.

Ban,
M. Kostrenčić

Nežić je o ovom pitanju zabilježio:

Pred dva tjedna stvorili su projekt zakona po kojemu bi bile dozvoljene hrvatske, srp. i slov. zastave ali se o tom ništa više ne govori, nego ih još uvijek, kako se vidi iz ovih pisama, bodu oči hrv. zastave, na koje hrv. narod ima pravo od davnih davnina i za koje je zadnjih godina proliveno mnogo hrvatske krvi.

Stepinac je odgovorio Kostrenčiću:

Odgovor banu

Gospodine bane!

Na Vaše cijenjeno pismo u predmetu blagoslova zastave na političkom zboru u Mariji Bistrici, čast mi je izvjestiti Vas, da sam danas telefonski nazvao župnika Seigerschmita da čujem šta je na stvari.

Principijelno ne uskraćuje crkva blagoslova niti hrvatskoj trobojnici, jer stvar nije u sebi zla. No, budući, da se na Mariji Bistrici ovaj puta održaje politička skupština, to sam župnika uputio, neka ne dolazi na političku skupštinu (jer se na koncu i dr. Maček protivi uplitanju klera u politiku) već neka zastavu u koliko imade na njoj kakav takav znak vjerski simbol blagoslovi privatno u kakovoj kapeli, pa će župnik prema tome i postupiti.

Izvolite gospodine bane primiti uvjerenje o mom odličnom poštovanju.

Zagreb 2. XI. 1935.

Nadbiskup koadjutor

Kostrenčić je odgovorio:

BAN SAVSKE BANOVINE

Zagreb, 13. XI. 1935.
Preuzvišeni Gospodin
G-n DR ALOJZIJE STEPINAC
Nadbiskup koadjutor
ZAGREB

Preuzvišeni Gospodine,

U vezi moga pisma u predmetu blagoslova zastave na političkom zboru u Mariji Bistrici na dan 3. o.m. kao i Vašega cijenjenoga odgovora na ovo moje pismo čast mi je saopštiti Vam da mi je zvanično izvešteno da je posveta hrvatske plemenske zastave obavljena u crkvi Marije Bistrice prigodom svete mise koju je odslužio i ujedno izvršio posvetu Msgr. g. dr. Matija Seigerschmit.

Na zastavi je s jedne strane bio hrvatski grb, a na istome križ, a oko grba piše *Sve za vjeru i domovinu* te natpis *Hrvatska seljačka organizacija Marija Bistrica.* Na drugoj strani zastave nalazi se klasje žita sa srpom i natpisom *Svaki neka bude svoj na svom, seljaci složno brane naš hrvatski dom.*

Prilikom same posvete održao je u crkvi župnik Msgr. g. dr. Seigerschmit slijedeći govor:

»Narode svi znamo zašto smo se danas ovdje sastali. Sastali smo se da blagoslovimo našu hrvatsku zastavu koja potječe od kako je postao hrvatski narod. Hrvatska zastava je simbol Hrvata, pod kojom se Hrvati bore za svoju slobodu i svoja hrvatska prava. Hrvati se nalaze u velikim borbama koje borbe otešćavaju sami domaći sinovi izdajice.

Sa borbama mogu biti uspjesi samo pomoću Boga, stoga treba da Ga pozovete u pomoć i onda se možete nadati uspjehu. Sada ću Vam blagosloviti naš hrvatski barjak, pod kojim vojujemo i pod kojim se i dalje budemo borili za naša stara hrvatska prava.«

Dostavljajući prednje čast mi je skrenuti pažnju na govor župnika Msgr. g. dr. Seigerschmita kao i na svečani karakter posvete, koja je obavljena u crkvi prilikom službe Božje premda ste Vi Preuzvišeni Gospodine dali uputu Msgr. g. dr. Seigerschmitu da se zastava može blagoslivati privatno u kakovoj kapeli i u koliko imade na njoj kakav takav vjerski simbol. Međutim kako se vidi obavljena je posveta ne samo svečano nego je Msgr. g. dr. Seigerschmit verski čin povezao svojim govorom sa dnevnom političkom borbom.

Kako Vaša preuzvišenost u svom odgovoru na moje pismo u ovoj stvari stoji na stajalištu da crkva principijelno ne uskraćuje blagoslova niti hrvatskoj trobojnici, jer da stvar nije u sebi zla, čast mi je napomenuti da bit stvari nije u posveti »hrvatske« zastave kao takove nego zastave koja pozitivnim zakonom nije dozvoljena. Vršeći jedan vjerski čin nad takovom zastavom dobija široka javnost dojam da se ista smije i treba nositi i isticati pa se tim naročitim aktom crkvenoga obreda ukazuje na bezvrednost jednoga pozitivnoga zakonskoga propisa naročito, kad se u takvim slučajevima kao što je to bilo u Mariji Bistrici daje još svečana nota i široki publicitet govorom u potpuno svjetovnom i političkom duhu.

Čast mi je saopćiti Vam da sam u ovom predmetu uputio službeni akt Prečasnom nadbiskupskom duhovnom stolu sa molbom da Prečasni ordinarijat izvoli izdati jedno principijelno uputstvo podređenom kleru, kako bi se u buduće izbeglo vršenje vjerskih funkcija nad zastavom koja nije zakonom dozvoljena i time sprečilo da narod dobiva krive predodžbe da jedna visoka ustanova – Crkva – djelovanjem svojih organa sankcionira izvesne protuzakonite akte.

Molim, Preuzvišeni gospodine, da i ovom prilikom izvolite primiti uverenje mog dubokog poštovanja

Ban
M. Kostrenčić

Slijedi novo Kostrenčićevo pismo:

BAN
SAVSKE BANOVINE

Zagreb, 14. XI. 1935.
Preuzvišeni Gospodin
G.n DR. ALOJZIJE STEPINAC
Nadbiskup-koadjutor
ZAGREB

Preuzvišeni Gospodine,

U vezi moga pisma od 13. o.m. u predmetu posvećenja hrvatske zastave koju je izvršio 3. o.m. župnik u Mariji Bistrici čast mi je saopštiti Vam da se je slično opetovalo 10. o.m. u crkvi u Markuševcu.

Toga dana je izvršio posvećenje plemenske hrvatske zastave župnik u Markuševcu g. Blaž Kovačić.

Kako je iz izloženog vidljivo posvećivanje zastava učestalo je tako, da smatram potrebnim da skrenem pažnju Vašoj Preuzvišenosti na ovu činjenicu kako biste izvoljeli podređenom Vam kleru izdati shodna uputstva s razlogom navedenim u mome pismu od 13. o.m.

Molim, Preuzvišeni Gospodine, da i ovom prilikom izvolite primiti uverenje mog odličnog poštovanja.

Ban,
M. Kostrenčić

■

Priredio Ljubo Boban

© Copyright

U slijedećem broju: razgovor s Mačekom, nove nesuglasice s vođom HSS-a

NOVI
izbor

AC
AUGUST CESAREC ZAGREB

Josip Horvat:

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Nakon pola stoljeća ponovljeno izdanje knjige koja opisuje presudne događaje hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća:

U PRETPLATI 50% JEFTINIJE

Kako je tekao proces buđenja nacionalne svijesti Hrvata?
Da li je Jelačić 1848. bio nacionalni junak ili kontrarevolucionar?
Kako je Khuen dobio batine u Saboru?
Kada je hrvatsko pitanje ušlo u žarište evropske politike?
S. Radić brani Srbe 1902. u Zagrebu.
Kako se u Hrvatskoj 1903. »dogodio narod«?
Kako je jedan Pavelić stvarao Jugoslaviju 1918.?
Kako je S. Radić u Moskvi pristupio »Seljačkoj internacionali«?
Dramatični dani stvaranja Kraljevine SHS?
Kako i zašto je ubijen Stjepan Radić?

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE zauzima središnje mjesto u opusu Josipa Horvata, neobične i nezaobilazne ličnosti u hrvatskoj historiografiji, autora »Kulture Hrvata«, »Hrvatskog panoptikuma«, »Povijesti hrvatskog novinarstva« te mnogih monografija i biografija. **POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE** opremljena je s oko 200 ilustracija, karata, dokumenata te rijetko vrijednim fotografijama ključnih osoba i događaja. Izdanje je u dva sveska, tvrdo uvezeno, opsega 1100 stranica, formata 16 × 24.

Knjiga izlazi iz tiska krajem XI. mjeseca.

NARUDŽBENICA

ITRO AUGUST CESAREC, Prilaz JA 57, 41000 ZAGREB

Naručujem u pretplati knjigu Josipa Horvata:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE I-II.
Iznos od 900.000 d uplatit ću
a) direktno na žiro-račun br. 30106-603-13250 – korisnik ITRO A. Cesarec, Zagreb, Prilaz JA 57
b) čekom, koji ću ispunjen i s upisanim podacima (ime, prezime i puna adresa) poslati na adresu ITRO »A. Cesarec« Prilaz JA 57, 41000 Zagreb
c) uplatnicom koju ćete mi poslati po primitku moje narudžbe,
Telefonske narudžbe na telefon (041)577-700.
Direktne uplate na blagajni u Ulici braće Oreški 18

IME I PREZIME ____________________

TOČNA ADRESA ____________________

MJESTO I BROJ POŠTE ____________________

RAZGOVOR S MAČEKOM

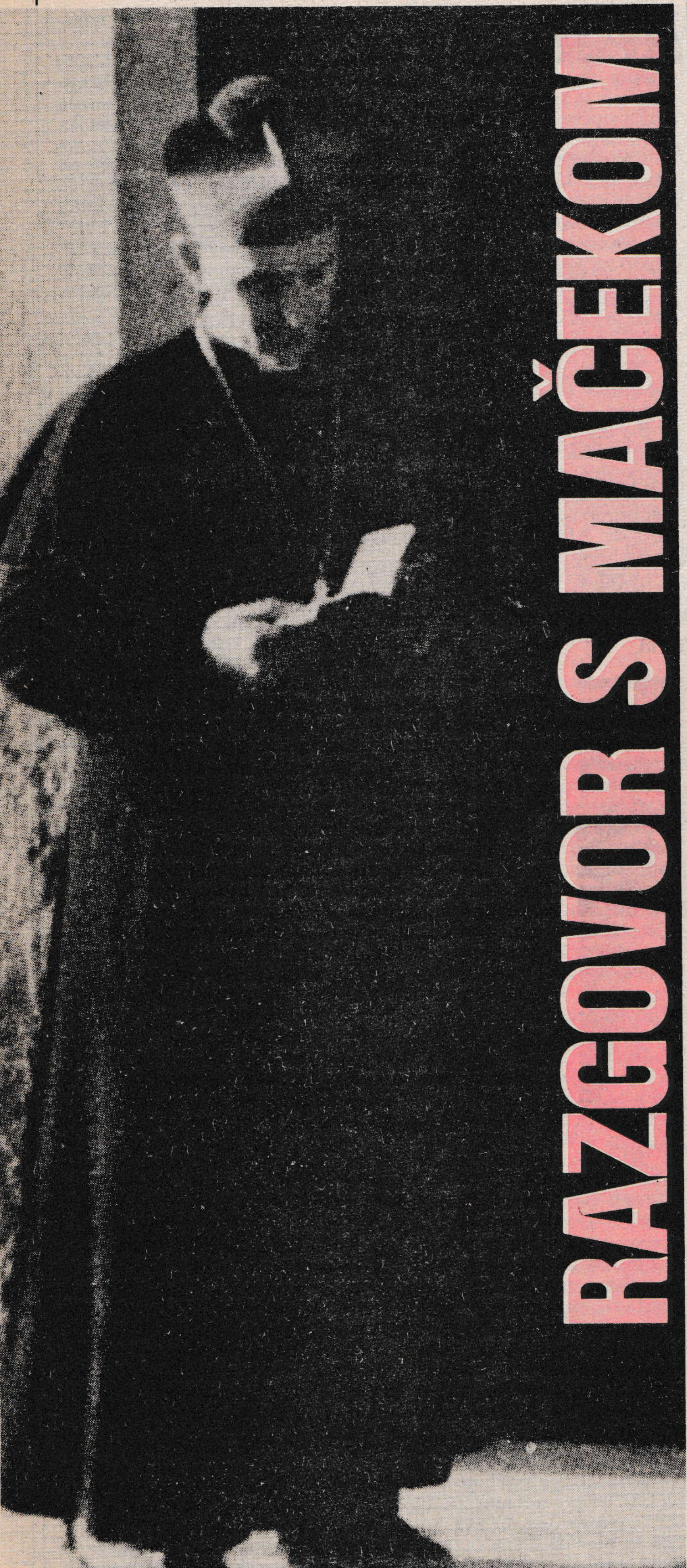

»Maček je samo jedan običan kumek«: Alojzije Stepinac u šetnji

»Slučajnim« osobnim susretom nadbiskupa i vođe HSS-a ublažena su neka međusobna otvorena pitanja

Koncept Stepinčevog odgovora na ranije izloženo Kostrenčićevo pismo:

Gospodine bane!

Molim Vas, prije svega, da me izvinete što nisam do sada dospio da odgovorim na Vaše cijenjeno pismo u predmetu hrvatskih zastava.

Moram konstatirati prije svega činjenicu da moji svećenici nisu nigdje sami pozivali naroda da im donosi kakove zastave na blagoslov, a u ono nekoliko slučajeva, gdje su vjernici (bili) zatražili blagoslov hrvatske zastave sami od sebe, lako mogu da ispričam svoje svećenike, ako se uoče neke činjenice.

Prije svega svi znadu, pa i naš seljački svijet, da srpska pravoslavna crkva vija slobodno srpsku zastavu prema čl. 4 Ustava iste crkve. Morao je dakle zakonodavac biti dosljedan, pa što je dozvolio jednome, morao je *mutatis mutandis* dozvoliti i drugome kad su pred građanskim zakonom svi jednaki. Katolicima se pak ne dozvoljava niti vijanje papinske zastave niti vijanje hrvatske, dok se istodobno pravoslavnoj crkvi dozvoljava vijanje srpske zastave.

No i bez obzira na to ne može se mnogo predbaciti katoličkim svećenicima u toj stvari. Narod hrvatski ogorčen je do u dno duše nad prilikama u zemlji. Imao je uvijek pravo na svoju narodnu zastavu, koju je raspektirala i najgora tuđinska vlast i narod hrvatski nije se toga prava nikada odrekao. Prema tome niti zakon, na koji se građanska vlast poziva, po mom dubokom (napomena u tekstu da je »dubokom« precrtano – o. p.) uvjerenju nema nužnih svojstava, koja mora da imade svaki zakon. *Lex debet esse iuista, possibilis, utilis* (Zakon mora biti pravedan, moguć i koristan – o. p.) To su tri bitne oznake svakog zakona. Zakon pak ovaj, koji brani (tj. zabranjuje – o. p.) hrvatske zastave (ako uopće postoji zakon koji ih direktno brani) niti je *lex iusta,* jer se hrvatski narod svoga prava nije odrekao, nego kao jedan čovjek naglašuje svakom prilikom ovo pravo. Niti je *lex utilis,* jer je stvorio i stvara dnevno najveće neraspoloženje prema državnoj vlasti, i prema tome daleko više škodi državi nego tolike druge stvari (pošto potkapa temelje svake države, a to je zadovoljstvo građana – ove riječi su precrtane, stoji napomena u tekstu – o. p.). Izvan svake je naime sumnje da su zadovoljni građani najmanje buntovni.

Tu je činjenicu valjda uvidio i g. dr. Milan Stojadinović predsjednik kr. vlade, kada mi je rekao prigodom zadnjeg posjeta »mi ćemo zastave dozvoliti«. Prema načelima koja sam malo prije izložio ne može ni crkva katolička sve što se zove zakonom priznati za zakon dok nema zakonskih uvjeta, jer bi inače morala da prizna valjanost i najgorim odredbama, što ih pojedine vlade donose u raznim zemljama pa i kod nas u

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinec je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više o stotinu knjiga.

U nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr. Ljubo Boban.

školskom pitanju itd. kojima se isključuje svaki upliv crkve na javni život (napomena u tekstu: Cijeli pasus od Tu je ... do javni život – križan je – o. p.).

Kad dakle stvari tako stoje šta može da učini jedan svećenik ako masa ogorčenog naroda izvjesi zastavu i traži od njega da izvjesi zastavu? Ili ako dođu moliti da im blagoslovi zastavu koja nema na sebi ništa nedostojnog ništa naravnim ili crkvenim zakonom zabranjenog, a narod je inače miran i dobar? Ja mislim da im *predentia pastorali* (pastoralna razboritost – o. p.) nalaže da učine ono što su i učinili, da ne dođe do još većeg zla.

Ne bude li narod donosio tih zastava budite uvjereni, gospodine bane, da ih ni crkva neće blagoslivljati niti ih vješati ako ih se hrvatski narod odrekne. A dok god stvar nije u sebi zla, i dok god su prilike ovako teške i narod ovako strahovito ogorčen na tolike nekorektnosti i nasilja u zemlji, dotle će i crkva katolička nastojati da (napomena u tekstu: nekoliko riječi precrtano – o. p.) (Pasus od Ne bude ... do da – prekrižen je – o. p.) pravedne osjećaje svojih vjernika ne vrijeđa i ne izaziva.

Na pametnoj je državnoj upravi da se mir i poverenje puka prema državi što prije uspostavi (napomena u tekstu: pa će onda sami od sebe otpasti – precrtano, – o. p.).

To je moja vruća želja.

Izvolite itd...

Slijedi Nežićeva primjedba:

Ovo je pismo koncipirao Preuzvišeni pred Božić kao odgovor još na pisma o predmetu blagoslova Hrv. Zastave u Mariji Bistrici.

Kako su međutim vlastodršci popustili strogo postupanje i prestali uredovati u pogledu hrv. trobojnica (iako nisu još odobrili onaj predlog o dozvoli trobojke), narod je postao mirniji te nisu više toliko ni urgirali isticanje njihovo tolikom vehemencijom kao onda dok se je strogo zabranjivalo, osim toga otkrivene su i velike makinacije komunizma prijeteće javnom poretku – zato je ovo pismo ostalo a da nije poslano g. banu.

Ipak ga je vrijedno sačuvati, jer se iz njega vidi stanovište Nadb. koadutora u tom predmetu.

Hrvatska Straža od 20. XI. 1935. godine donijela je informaciju o tome da je Hrvatsko pjevačko društvo *Zvonimir* iz Zagreba pokrenulo akciju za podizanje spomenika Matiji Gupcu. U informaciji je stajalo da su za pokroviteljstvo zamoljeni nadbiskup Stepinac i V. Maček, koji su se o toj akciji pohvalno izrazili, a Meštrović obećao da će spomenik Matiji Gupcu napraviti kao svoj poklon hrvatskom narodu.

Uz ovo je Nežić zapisao:

Na ovo se preuzvišeni-koadjutor malo ljutio, zašto se ga stavilo u novine a još nije prihvatio pokroviteljstvo i kako ga se dovodi u usku vezu s dr. Mačekom Urednik HSS (treba HS, tj.Hrvatske Straže – o. p.) obećao, da će u buduće paziti.

Nenaznačenog datuma u *Dnevniku* je zapisano:

Optuženo je jedno dvadesetak osoba među njima o. fra Miron Kazinović, župnik Zenice, Rafo Prusina, župnik u Gabeli, o. fra Túgomir Galić, kapelan u Zenici, da su skrivali nekog od atentatora i pomagali im pobjeći. Drž. odvjetnik, vele, da je tražio nekoliko smrtnih osuda. Konačno im se nije ništa dokazalo, te su nakon devet mjesečnih patnja pušteni na slobodu.

26. XI 1935. posjetio je Nadb. Koadjutora novi mađarski konzul u Zagrebu.

Nadb. mu je drugi dan vizitu vratio.

Dne 24. XI u 4 h poslije podne posjetio je preuzv. g. Stepinac sa preuzv. g. dr. Bauerom priredbu (Akademiju) u konviktu časnih sestara Uršulinki u Vlaškoj ulici. Isti je dan u 5 sati poslije podne u crkvi oo (otaca - o.p.) isusovaca obavio primanje Akademičarki u Marijinu kongregaciju.

25. XI 1935.

6-7 h poslije podne

Dr. Miškulin, ministar pravde, kod Nadb.

Diktirao doslovno nabd. koadjutor:

U 6 h došao je Min. Miškulin. U razgovoru sa oba nadbiskupa pokazao je Minist. kako je vlada zaista spremila projekt za ukinuće škola. Dodao je i to, da u Min. Prosvjete vlada zaista pravi sistem za ukinuće kat. škola. Time je najbolje opovrgnuta tvrdnja načelnika min. prosvj. Balugdžića koji je preuzv. Baueru i čas. sestrama pisao da nema govora o ukinuću kat. škola. Gosp. Balugdžić je svoju tvrdnju iznio ili svjesno ili nesvjesno, ako je svjesno, onda je svjesno lagao, ako li je i pisao nesvjesno, nije smio tako pisati i u bludnju zavoditi nadbiskupa.

Nadbiskup-koadjutor zamolio je tom prigodom Ministra pravde da ne zaboravi amnestiju političkih krivaca. G. Ministar mu je rekao da su izrađena dva prijedloga za amnestiju: jedan općeniti drugi specijalni. Općoj amnestiji protivi se Živojin Lazić (ranije ministar unutrašnjih poslova – o.p.), jer da bi time morali pustiti na slobodu komuniste, što nikako ne može biti. Gos. Min. je uvjeravao Nadbiskupa-koadjutora, da će biti načelnik Koprivnice: g. Kraljić biti svakako obuhvaćen bilo jednom bilo drugom amnestijom.

Nadalje je Min. Pravde zamolio da bi senjski biskup predložio za kanonika dr. Biničkog, a on će nastojati, da bude po državi imenovan. Bilo je dotaknuto i pitanje kotorske biskupije i njezinih prilika i neprilika.

26. XI. 1935: Prvi put sa dr. Mačekom

(doslovno diktirao nabd. koadj. Dr. A. Stepinac)

Danas poslije podne u 5 sati imao je preuz. g. Nadbiskup koadjutor sastanak sa dr. Vlatkom Mačekom, koji je trajao vrlo dugo, skoro 5 sati. Sastanak je bio upriličen u župnom dvoru Sv. Blaža, tako da je Vladimir Kerdić koji je otprije poznat sa dr. Mačekom udesio tobožnju čajanku u proslavu 20-godišnjice osnutka svoje župe.

Sastanku je prisustvovao uz dr. Mačeka i dr. Reberski, njegov prijatelj, a Nadb. koadjutor uzeo je kao svjedoka razgovora dr. Aleksandra Gahsa, sveuč. profesora fakulteta u Zagrebu (bogosl.).

Kad je Nadb. koadjutor oko 5 sati došao tamo, našao je već sve sakupljene, a kako je bila gusta magla, nije bilo nikoga u taj čas pred župnim dvorom, inače bi policija sigurno bila odmah zamijetila nadb. automobil, a valjda i dr. Mačeka.

Dr. Maček pozdravio se vrlo srdačno sa nadbiskupom i vidjelo se da mu bijaše vrlo drago, da je došlo do toga sastanka. Pošli su svi zajedno u blagovaonu i nakon male zakuske odstranio se preč. g. Kerdić sa svojom sestrom iz sobe, a ostali sami: dr. Stepinac, dr. Maček, dr. Gahs i dr. Reberski. Nakon kratke stanke započeo je Nadb-koadjutor razgovor, te jer rekao g. Mačeku, predsjedniku Selj. Stranke: »Gosp. predsjedniče, da se prije svega razumijemo, zašto sam ja izbjegavao do sada sastanak s Vama. Prije svega htio sam Vas posjetiti još kad ste bili u bolnici – zatvoru u Zagrebu, što se valjda i sjećate, ali je to spriječila beogradska vlada indirektno preko šefa policije u Zagrebu, koji je došao osobno k meni u dvor i rekao mi, ako želim uistinu do Vas, da mora tražiti dozvolu od Ministarstva pravde, što sam ja odbio. Drugi razlog, bit ću iskren, jest Vaš civilni brak, koji me osupnuo, jer Vi znadete da je Crkva kat. u pitanju braka nepopustljiva. Nisam u prvi mah znao znači li to direktan stav Vaš proti Crkve kat. ili je to neprijatna nužda.« »*Ad mentem* moga civilnog braka, reče dr. Maček, stvar se imade ovako: Moja prva žena otišla je po zlu i morao sam, da je ostavim. Što mi je preostalo nego da se ponovo ženim. Salijetali su me kao skakavci starokatolici, ne bi li me k sebi privukli. No ja sam im odlučno izjavio – to ne, od vjere svoje ne odustajem, te sam se tada prvi puta civilno vjenčao. No, ova mi je žena umrla ostavivši djece. Dok je otac bio živ, išlo je kako tako, ali kad je on umro, nisam znao drugo da započnem nego da se opet ženim. Nastojao sam da držim u tajnosti svoj civilni brak i pošao u Čakovec u najvećoj tajnosti, pače ni sreski načelnik u Čakovcu Milanić nije sve obavio prema propisima, ali čim je ban Kostrenčić za to doznao, naložio je, da se posvuda razglasi moj civilni brak.«

»Razumijem«, reče Nadb. koadjutor, – »no ima i treći razlog zašto nisam do sada htio da se sastanemo. Ja najme moram mnogo puta intervenirati za naše ljude: bilo koji su zatvoreni, bilo koji su otpušteni iz službe nikakove veze s tim ljudima (ovako nejasno u tekstu – o.p.). Ovako mi nisu mogli ništa predbacivati, makar mi se predsj. vlade Stojadinović usudio predbaciti da podržavam veze stalno s Vama. Eto, to su razlozi.

No danas možemo da razbistrimo neke probleme i da se razumijemo među sobom.«

Dr. Maček pažljivo je slušao. »Prije svega što se tiče odnosa kat. Crkve sprema politike hrv. naroda«, reče nadb. koadjutor, »nemate se ničega bojati. Ja najme vidim da se hrvatski narod bori za svoja osnovna prava, a toga mu Crkva kat., prema tome ni ja, kao predsjednik Crkve u ovom dijelu naroda, ne zamjeram.« »Vi znadete«, rekoh, »da sam ja zabranio svećenstvu kandidirati kod prošlih izbora i ta je zabrana bila općenita, da pokažemo da je Crkva iznad politike, ali mi se ne može zamjeriti, rekao sam beogradskim vlastodršcima, ako ja ćutim sa svojim narodom. U pol. pogledu, dakle, nemate se ničega bojati sa strane Crkve, jer je borba hrvatskog naroda za svoja prava opravdana (napomena u tekstu: jedan red i pol precrtani tušem – o.p.).

Svjestan i prosvjećen hrvatski narod izvojštiti će si svoja prava. No što mi tražimo apsolutno jest poštivanje dogmi kat. Crkve sa Vaše strane. Mi tražimo da možemo mirno vršiti svoju vjersko-uzgojnu misiju. Mislim da nema razloga za spor među nama i da se na tome možemo složiti.«

Vidjelo se očito, da je Dr. Maček s tim potpuno zadovoljan. – »No protiv čega ćemo odlučno ustati i u čem bi neminovno moglo doći do sukoba – to su nezdravi nazori, koji se šire preko raznih seljačkih ideologa, kao što su Šarinić (Ivo Š. autor knjige: *Ideologija hrvatskog seljačkog pokreta* – o.p.), Grgošević (– o.p.), Herceg etc.« (predsjednik Seljačke sloge – o.p.).

– »Ja nisam ni pročitao još do sada Šarinićeve knjige. Šarinić« – nastavio je, »to Vam je bogec, bogec i nije ništa njegova u knjizi.

– »Mislim da nema smisla« – upadne nadb. koadjutor – »da se izazivlje polemika ili napadaj, kad se mnoge stvari mogu riješiti u četiri oka. Čemu je na pr. trebao onaj smiješni Hercega« – ispad protiv mene?

– »Ah, Hercega« – reče Maček – »treba razumjeti. To Vam je nesvršeni pravnik. – Dosta je pametan, ali misli da u pitanju Gupca ne smije nitko ništa poduzeti bez njegova znanja i odobrenja« – »Zato ga je i g. Predsjednik i poklopio« – reče dr. Reberski.

U to se umiješao i dr. Gahs, rekavši: »Gosp. Predsjedniče, kad je već riječ o ideologiji i autohtonoj seljačkoj kulturi, ja ću naskoro imati jedan ciklus predavanja o tom na pučkom sveučilištu, jer sam kao etnolog i stručnjak svakako pozvaniji da o tom govorim i pišem, negoli ovi ideolozi. Pokazat ću da nisu ispravni navodi tih seljačkih ideologa.« Tu je nastala mala debata. Dr. Maček počeo je razvijati neke misli i vidilo se da hoće donekle opravdati stanovište tih pisaca ili bolje reći – nazore Seljačke Stranke, pa zato reče dru Gahsu neka prije predavanja svakako još dođe k njemu, da se o tome još porazgovore.

– »Evo« – upade nadb. koadjutor – »ako bi se iznosili krivi nazori preko seljačke ideologije, tu bi nastao sukob, a Vi znadete g. Predsjedniče, što bi značilo za hrv. narod ako bi u njemu nastao vjerski rascjep, na pr. da dođu na površinu starokatolici.«

Dr. Maček, vidjelo se, odmah je shvatio stvar spomenuvši Njemačku, gdje se Hitler ima da bori s protivnim strujama, a među njima sa izvrsno organiziranom kat. Crkvom. »Pa koliko ima starokatolika?« – zapita Dr. Maček, »Par hiljada« - reče nadb., »ali to su konkubinarci – i Vi znadete vrlo dobro kako su se oni odnosili prema raznim režimima i klanjali se od crne zemlje, samo da uživaju subvenciju.«

»Znam«, reče Dr. Maček, »no oni ne znače ništa za hrvatski narod.« »No Vi mi«, reče dr. Maček, »nećete zamjeriti, što sam ovih dana čestitao muhamedancima u Bosni ramazan, jer su napokon i oni Hrvati.

»Tu se baš vidi« – (rekoh ja – precrtano, o.p.) reče nadbiskup, »tragedija vjerskog rascjepa, jer da Hrvati u Bosni nisu postali bogumili, pa onda muhamedanci, danas bi stvar u Bosni drukčije stajala za Hrvate.« »No,« nastavi nadb. »g. predsjedniče, mi imamo i drugih dodirnih tačaka gdje možemo zajednički nastupati: tu je baš sada aktualna borba protiv komunizma, koji bi značio također propast za hrv. narod, jer bi postao plijenom velevlasti.«

»Znam što znači komunizam«, reče dr. Maček, »imamo primjer u Rusiji«

»Komunizam je« (rekoh ja – precrtano, o.p.) reče nadbiskup »ostvariv jedino na principima ljubavi.

»On je ostvaren«, reče dr. Maček, »u našim crkvenim redovima.«

Tu je dr. Maček primijetio kako su naše časne sestre (naj – precrtano, o.p.) po bolnicama i školama najbolja reklama Kat. Crkve.

Dotakli smo se i pitanja sokola.

»Ja sokola neću nikada uspostavljati« – reče dr Maček. »Mladeži dati ćemo priliku za gimnastiku, ali sokola ne trebamo.«

Tu su razgovorali o progonima klera prigodom biskupske poslanice, pa se i on interesirao za neke svećenike koji su zajedno s njime bili u zatvoru.

Napokon (sam – precrtano, o.p.) se nadb. dotakao i pitanja zastave, koje (mi – precrtano, o.p.) više puta dovode nered u crkvene poslove. »Nakon Marije Bistrice« – (rekoh – precrtano, o.p.), »zastave su praktički dozvoljene, pa ih se može vješati izvan crkvenih funkcija« - reče nadb.

»Mislim«, reče Maček, »da još malo tu počekamo. Kad izađe zakon o zastavama, ljudi će prestati vješati kao što i sami kažu«.

Razgovarali smo još o koječemu, tako da je cijeli taj sastanak trajao oko 5 sati. (Moj – precrtano, o.p.) Nadbiskupov zaključak, kad se s njime oprostio i pošao kući bio je po prilici ovaj:

Nije čovjek odviše visoke inteligencije ili bolje reći nije jedna jaka vodeća izgrađena ličnost, ali izgleda makar malo tašt, a ono prilično iskren i otvoren, a nadasve dobroćudan ili štono riječ, jedan pravi kumek.

S tim bi se čovjekom, po sudu Koadjutora, dalo raditi. On je najme pripadnik one klase naših purgara, kojima je Crkva nužni sastavni dio života i misle, da tako mora biti, ali u praktičnom životu počinjaju često velikih pogrešaka, možda više *bona fide* (u dobroj namjeri – o.p.), nego li od kakove zlobe. Valja s njime biti obazriv. Ne napadati ga nikada lično ali mu otvoreno izneti kada bude trebalo razne poroke u njegovoj grupi ili sporove među seljaštvom.

U isto vrijeme dok su oni tako skloni Crkvi, valja svim silama raditi na što dubljoj religioznoj izgradnji puka, po sudu nadb. koadjutora. Religiozno izgrađen i prosvjećen puk, neće se dati zavesti u krivu kolotečinu lažne seljačke ideologije, nego će on cijeli taj pokret navesti onamo kamo i mora doći, na put katoličke istine i pravde.

Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju

POSJET TALIJANSKOG VICEKONZULA PISMO KNEZU PAVLU

COPYRIGHT

DRŽAVU ĆE SRUŠITI ŽANDARI

U pismu knezu Pavlu, Stepinac ponovo ukazuje na »duboke nepravde u našoj državi«

3. XII 1935. NOVINAR HS *(Hrvatske Straže* o. p.) U ABESINIJI?

Danas je posjetio Nadb. koadjutora talij. vicekonzul u Zagrebu Zaccaria. Došao je upitati da li bi mogao primiti jednoga emisara *Banca comerciale d'Italia,* koji bi želio (sa mnom – precrtano o. p.) s njime razgovarati. Odgovorio mu Preuzv. da može, čudeći se, što bi taj imao s njime govoriti. Nato je vicekonzul primijetio da bi želio još nešto iznijeti.

»Ovih dana«, reče vicekonzul, »bio je talij«, poslanik Viola iz Beograda u Rimu kod Mussolinija. U razgovoru rekao mu je Duce da štampa Jugoslavije nepovoljno piše o ratu u Abesiniji – za Talijane. Trebalo bi naći novina koje bi poslale svoje izvjestitelje u Eritreju ili Somaliju te odanle izvještavali bi u Jugoslaviju. Beogradska vlada, reče vicekonzul, odnosno beogr. štampa poslala je svoga dopisnika, ali taj je otišao u Adis-Abebu pa odanle šalje nepovoljne članke po Italiju. »Ja sam stoga došao do vas«, reče vicekonzul Nadbiskupu, »da čujem što mislite o mom prijedlogu. Mi ne možemo iz Zagreba pozvati dopisnika *Novosti* ili *Jugoštampe* uopće jer ih podupire beogradska vlada ili bolje reći masoni, a ne možemo pozvati ni predstavnika *Tipografije,* jer i Dežman je po našem sudu mason, pa dok u jednim novinama: u *Jutarnjem* ili *(Novostima* – precrtano, o. p.) *Obzoru* pišu povoljno u *Večeri* udaraju po Italiji, kako to masoni znadu. Ne biste li vi stoga htjeli da ode u Eritreju ili Somaliju jedan dopisnik *Hrv. Straže.*

»Pa *Hrvatska Straža*«, začuđeno će Nadb. koadj. vicekonzulu, »nema tako veliki broj abonenata«. »A«, upadne on, »znamo mi da se ona vrlo dobro sada širi. Dopisnik neće imati nikakvog troška. Mi mu dajemo besplatan put u Afriku i natrag te snosimo sve troškove i ne tražimo ništa nego da piše što vidi.«

»Držim«, reče Nadbiskup, »da to ne bi nikako bilo pravo Jugosl. vladi. U ostalom, ja ću još razgovarati sa preuzv. Bauerom, pa ću vam za par dana saopćiti.«

»E, preuzvišeni«, reče vicekonzul, »rat ne zna čekati. To bi trebalo brzo znati.«

»Pa dobro, dođite onda prekosutra, zajedno sa gospodinom kojega ste najavili«, reče Nadbiskup.

Nato se vicekonzul Zaccaria oprostio od Nadb. koadjutora i otišao. Iz svega se ovoga razgovora vidjelo da prilike po Italiju u Africi nisu najpovoljnije. Ujedno se jasno vidjelo što Nadb. koadjutor uporno tvrdi, da je zapravo cijela ova akcija protiv Italije čisto masonsko djelo, kao što je i Društvo naroda, koje u glavnom vodi akciju masonska institucija.

Vidi se ujedno kako je talijanska diplomacija lukava i kako nastoji sve izrabiti za talijansku politiku, makar mora znati koliko baš hrvatski elemenat trpi u Istri od nje.

Iz svega se vidi kamo srlja Europa i svijet, kad je ostavila Boga i Božji zakon i kako je težak položaj Sv. Stolice i Sv. Oca pape i kat. biskupa u svijetu, u ovim teškim vremenima.

(Diktirao preuzv. Dr. Stepinac)

U Dnevniku je priloženo slijedeće pismo ministra unutrašnjih poslova A. Korošca A. Stepincu:

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
MINISTAR
UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Beograd, 26. novembra 1935. g.

Preuzvišenom gospodinu
Dr. Alojzu Stepincu,
Nadbiskupu koadjutoru
Zagreb.

Preuzvišeni,

Povodom Vaše intervencije u stvari izdavanja putne isprave G. ANTUNU WURSTERU, članu Društva Isusovaca, za putovanje u inostranstvo, čast mi je izvijestiti

Regent nema vremena za audijenciju: Stepinac u molitvi

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinec je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više o stotinu knjiga.

U nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr. Ljubo Boban.

Vas da sam po ovome slučaju od područnih vlasti primio izvještaj po kome je imenovanom uskraćeno izdavanje pasoša sa razloga što je u 1932. godini podržavao veze sa hrvatskim emigrantima u Austriji, dostavljajući im iz zemlje razne podatke za koje su se ovi interesovali, i to naročitom šifrom koju je u tu svrhu od ovih primio, što je i on sam na saslušanju kod naših vlasti priznao.

Prema izjavi samoga Wurstera, on je početkom januara otputovao iz Zagreba u Galspach u Austriji, radi lečenja kod Zeilosa. Pre polaska iz Zagreba Ivanković Alojz predložio mu je da se u Austriji pobrine da emigranti šalju u Zagreb izvesne knjige dr. Pavelića i Perčeca i data mu je adresa na koju bi ove knjige trebalo slati. Ivanković mu je isto tako dao i adresu emigranta Josipa Milkovića, koji je pisao u hrvatskom državnom arhivu kod Perčeca u Beču.

U Austriji, početkom februara, Wurster se sastao sa Milkovićem, koji mu je tom prilikom dao nekoliko listova *Griča* i *Ustaša*, a dok je bio u Altenmarktu primio je od Milkovića, pored *Griča*, još i neke druge novine i knjige Pavelića i Perčevića.

Idućeg meseca, ponovo se sastao sa Milkovićem koji mu je tom prilikom dao šifru za dopisivanje, kao i adresu na koju će pisma upravljati. Wurster je na ovu adresu poslao iz Zagreba 4 izvještaja. Pored ostalih podataka koje je slao iz zemlje, poslao je i dva negativa snimljena prilikom studentskih demonstracija u Zagrebu. Za vreme svoga boravka u Altenmarktu, napisao je i jedan članak pod naslovom »Načelo i akcija« i poslao ga Milkoviću, to je taj članak izašao u Uskršnjem broju *Griča*.

Obzirom na ovakav rad i držanje Wurstera, koji nikako ne mogu dati dovoljno garancije da svoj boravak u inostranstvu neće zloupotrebiti i iskoristiti u neželjene svrhe, vlasti su bile pobuđene da mu uskrate izdavanje dozvole za nameravano putovanje u inostranstvo.

Izveštavajući Vas o prednjem, ja Vas molim, Preuzvišeni, da izvolite i ovom prilikom primiti uverenje o mom odličnom poštovanju.

Dr. Korošec

5. XII 1935.: Talij. diplomate kod N. koadj.

Jučer je ponovno posjetio Nadb. koadjutora talijanski vicekonzul u Zagrebu Zaccaria. Došao se informirati da li je Nadb. što odlučio o pitanju izaslanika Hrv. St. (*Hrvatske Straže* – o. p.) na ratište u Afriku. Nadb. mu je odgovorio da je razgovarao o tom s nadb. Dr. Bauerom i da po sebi nema razloga da izvjestitelj ne bi išao dolje, kad mogu ići izaslanici svih listova iz raznih zemalja. »No bilo bi najpametnije«, reče Nadb. »da se vi obratite Apostolskom Nunciju u Beogradu, jer sve što mi činimo, čini se našim vlastodršcima, odnosno masoneriji antidržavnim, pa je bolje da Apostolski Nuncij znade za stvar.« Vicekonzul odvrati »da će se on preko poslanika Viole obratiti na Nuncija, ima li što on sa svoje strane proti toga.«

– Ali, naglasi Nadb. koadjutor, ako ide izvjestitelj tamo, razumije se samo po sebi, da će pisati objektivnu istinu, kako stvari stoje, i ništa drugo.

Na to vicekonzul uvede i predstavi Nadb. koadjutoru Dr. Ubalda Zobolija, člana talijanske komercijalne banke, a sada na službi direktora Hrv. Banke u Zagrebu, koja je u stvari podružnica talij. komercijalne banke.

Nadbiskup je ostao sam sa spomenutim. Dr. Zoboli zamolio je Nadbiskupa da mu rekne svoj sud o nekim prilikama u Hrvatskoj što bi bilo vrlo potrebno za njegovu orijentaciju. Napose ga interesiralo pitanje: ima li nade za uniju između istočne i katol. Crkve.

Nadb. koadjutor mu je razjasnio kako sada stvari stoje u tom pogledu i posumnjao u mogućnost unije, jer za to slabo svjedoči držanje pravosl. metropolite u Zagrebu Dositeja, koji se ovdje udružio sa protestantima, starokatolicima i hrišć. zajednicom mladih ljudi. »Prema tome«, reče dr. Zoboli, »malo je nadei za politički mir između Srba i Hrvata« – »To bi moglo biti« (polit. sloga), reče Nadb. »kad bi Srbi uvidili opravdanost hrvatskih zahteva, ali kako će biti, to nitko ne zna.«

Iz ovoga razgovora razabrao je Nadb. koadjutor da dr. Zoboli nije zapravo došao kao član komercion. banke, nego kao izaslanik talijanske diplomacije, po svoj prilici po izričitom nalogu Mussolinija, jer se vicekonzul nije o tome usudio lično govoriti. Talij. diplomacija poznata je kao najbolja na svijetu.

Iz svega ovoga vidi se da je položaj Italije u svijetu danas vrlo težak – misli Nadbiskup-koadjutor, a sam Bog znade, šta će iz ovoga svega napokon izaći.

(Po diktatu Nadb. koadjutora)

Pod datumom od 4. XII 1935. Stepinac je knezu Pavlu uputio ovo pismo:

Zbog događaja u Međimurju pisao je koadjutor knezu Pavlu. (U tekstu napomena: rukopis Stepinca, – o. p.)

Vaše kraljevsko Visočanstvo!

Svojedobno sam bio zatražio iz Zagreba audijenciju kod Vašeg kraljevskog Visočanstva. Maršalat dvora izvijestio me je telefonski preko mog Tajništva, da je Vaše kraljevsko Visočanstvo veoma okupirano konzultiranjem političara, pa bi tek za 10 dana mogao biti primljen. Kad sam nakon 8 dana zapitao dobio sam sličan odgovor. Iza nekoliko dana morao sam službenim poslom u Beograd, pa sam tom prilikom iz Apostolske Nuncijature upitao telefonski da li bi i kada mogao biti primljen. Rečeno mi je da će malo kasnije izvjestiti. Međutim nije bilo nikakove obavijesti, no saznao sam od jedne ličnosti u Beogradu da Vaše kraljevsko Visočanstvo putuje u London.

Htio sam da Vašem kraljevskom Visočanstvu izložim neke stvari na koje sam naišao ove godine na svom vizitacionom putovanju po dijacezi, prošavši veliki dio Savske banovine, koju najvećim dijelom sačinjava zagrebačka nadbiskupija. Vidio sam mnogo toga što tišti ovaj bijedni puk, koji se uzaludno žali, a žalbe su redovito bez svakog uspeha.

Kako mi posao ne dopušta da dolazim u Beograd češće a pismeno nije opet moguće da čovjek iznese što bi htio, to sam slobodan Vašem kraljevskom Visočanstvu priložiti ovdje na uvid jedan dokumenat, koji sam pokazao i ministru predsjedniku, a koji osvjetljuje prilike u kojima živi naš narod na granici domovine. To je vrijedna kopija originala koji čuvam kod sebe, a koji svjedoči u Evropi do sada nečuvenu stvar, da je sin morao platiti kuršume kojima su graničari ubili nedužnog mu oca. Ja imadem originalni platežni nalog i originalnu namiru da je tražbina namirena.

Gospodin ministar mi je rekao da se to (po izjavi ministra vojnog) desilo uslijed pogrešnog tumačenja jednog zakona. Da i približno takav zakon može gdje na zemlji da postoji nije naš narod do sada vjerovao.

No da je psihološki moguće (nemoguće? – o. p.) pobuditi u ovome čovjeku, koji je to morao da plati ljubav prema domovini, to je svakako jasno.

Htio sam da Vašem kraljevskom Visočanstvu pokažem bič spleten od željezne žice, s kojim žandari u Međimurju prigodom svojih uredovanja s ljudima (ovako nejasno u tekstu, – o. p.).

Kad je jedan funkcioner banske uprave vidio ove stvari rekao je: »Ovu će državu najprije srušiti žandari.« Većina ovih stvari dešavala se je i prije dolaska sadašnje vlade, ali i pod sadašnjom desilo se mnogo toga, što se nikako ne može oprostiti sa strane razjarenog puka.

Vaše kraljevsko Veličanstvo! Smatrao sam za svoju dužnost da Vas sa nekoliko riječi upozorim pismeno, kad nisam mogao da Vam opširnije mnogo toga iznesem usmeno. Vidio sam gdje su ljute rane naše države i kojima bi trebalo radikalnog lijeka. Ja sam duboko uvjeren da je ljubav Vašega kraljevskog Visočanstva prema našem narodu i našoj državi tako velika da neće zastati na pola puta niti mirovati dok ne bude svuda vladala pravda i jednakost. Bilo bi to neizmjerno olakšanje za predstavnike Crkve, koji moraju dnevno da slušaju jadikovke puka, jer je isti zbog premnogih nasilja i nekorektnosti izgubio dobrim dijelom povjerenje prema vlastima te misli da samo predstavnicima Crkve može da bude otvoren bez straha, da za svoje jadikovke bude još više možda progonjen.

Molim Vaše kraljevsko Visočanstvo da izvoli primiti uvjerenje o mom odličnom poštovanju i odanosti. U Zagrebu dne 4. decembra 1935.

nadbiskup koadjutor

U Dnevniku zatim slijedi ova bilješka:

Na poleđini priloga stoji:

25. XI., a zatim:

Ovih je dana (pred Božić – precrtano, – o. p.) – u studenom bio u Zagrebu Min. Pravde Miškulin, te je dulje ostao u audijenciji zajedničkoj Preuzv. Bauera i Preuz. Stepinca.

Dr. Stepinac mu je isticao osobito potrebu amnestije političkih krivica, a napose ga zamolio za načelnika Koprivnice – Kraljića.

Član vodstva Hrvatske seljačke stranke dr. Ivan Pernar održao je govor na zboru pristaša te stranke u Velikoj Gorici. *Hrvatska Straža* donijela je o tome izvještaj. Uz članak toga lista Nežić je u Dnevnik zapisao:

U tom je govoru Dr. Pernar govorio proti komunizma proti kojemu se bori i katolička Crkva. Odbio je objedu mnogih (a to su govorile i naše vlasti), ali kao da hrvatski pokret skreće u komunizam.

Ustao je dr. Pernar i protiv nazovi-ideologa (Hercega etc), koji su počeli

1) naučati da je hrv. pokret ekskluzive samo klasni seljački pokret,

2) napadati Katoličku crkvu time i vrijeđati, što su u svoju ideologiju uvrstili autohtonu kulturu sa poganskom vjerom,

3) napadati one političare svog pokreta koji se ne drže stare radićevštine doslovno, nego simpatiziraju i s katol. klerom,

4) koji napadnuše nadb: koadjutora u pitanju Gupčevog spomenika i slično.

Dr. Pernar odgovorio je:

Ad 1) Komunizam je zlo, i nema mu mjesta u hrvatskom narodu ni seljačkom pokretu.

Ad 2) Hrvatski narod vjeran je Crkvi i ostati će odan vjeri otaca.

Ad 3) Katolički kler listom je uz svoj narod i pomaže ga u njegovim težnjama.

Ad 4) Stoga nema mjesta napadajima na kler i vjeru i njihove predstavnike.

Uz vijesti od 27. XII 1935. da je Državno tužilaštvo zabranilo rasturanje i prodavanje »komunističkog kalendara« pod nazivom *Naš kalendar 1936*, Nežić je u Dnevnik zabilježio:

Komunizam se u zadnje vrijeme vrlo proširio ne samo među radništvo, nego i među gimnazijalce i sveučilištarce. Otkriveni su komunistički razredi, umnožavaonice letaka a eto i kalendar pod imenom *Naš kalendar*. K. A. (tj. Katolička akcija – o. p.) izdala je u adventu nacrte za propovijedi proti komunizma i Crkva se snažno bori proti tome zlu, koje ne vodi samo borbu da uništi kapitalizam, nego širi čisti naturalizam, bezboštvo i slobodnu ljubav etc. Zato kat. Crkva, osobito pomoću organizacija mora se boriti proti tom opasnom pokretu. ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: Razmirice u Katoličkoj akciji ● sukob sa Sokolom

© Copyright

AC
AUGUST CESAREC ZAGREB

Josip Horvat:

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Nakon pola stoljeća ponovljeno izdanje knjige koja opisuje presudne događaje hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća:

U PRETPLATI 50% JEFTINIJE

Kako je tekao proces buđenja nacionalne svijesti Hrvata?
Da li je Jelačić 1848. bio nacionalni junak ili kontrarevolucionar?
Kako je Khuen dobio batine u Saboru?
Kada je hrvatsko pitanje ušlo u žarište evropske politike?
S. Radić brani Srbe 1902. u Zagrebu.
Kako se u Hrvatskoj 1903. »dogodio narod«?
Kako je jedan Pavelić stvarao Jugoslaviju 1918.?
Kako je S. Radić u Moskvi pristupio »Seljačkoj internacionali«?
Dramatični dani stvaranja Kraljevine SHS?
Kako i zašto je ubijen Stjepan Radić?

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE zauzima središnje mjesto u opusu Josipa Horvata, neobične i nezaobilazne ličnosti u hrvatskoj historiografiji, autora »Kulture Hrvata«, »Hrvatskog panoptikuma«, »Povijesti hrvatskog novinarstva« te mnogih monografija i biografija. **POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE** opremljena je s oko 200 ilustracija, karata, dokumenata te rijetko vrijednim fotografijama ključnih osoba i događaja. Izdanje je u dva sveska, tvrdo uvezeno, opsega 1100 stranica, formata 16 × 24.

Knjiga izlazi iz tiska krajem XI. mjeseca.

NARUDŽBENICA

ITRO AUGUST CESAREC, Prilaz JA 57, 41000 ZAGREB

Naručujem u pretplati knjigu Josipa Horvata:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE I-II.
Iznos od 900.000 d uplatit ću
a) direktno na žiro-račun br.
30106-603-13250 – korisnik ITRO A. Cesarec, Zagreb, Prilaz JA 57
b) čekom, koji ću ispunjen i s upisanim podacima (ime, prezime i puna adresa) poslati na adresu ITRO »A. Cesarec« Prilaz JA 57, 41000 Zagreb
c) uplatnicom koju ćete mi poslati po primitku moje narudžbe,
Telefonske narudžbe na telefon (041)577-700.
Direktne uplate na blagajni u Ulici braće Oreški 18

IME I PREZIME ______________________
TOČNA ADRESA ______________________
MJESTO I BROJ POŠTE ______________________

MASONSKI DUH U SOKOLU

Rascjep u Katoličkoj Akciji i sporovi sa Sokolom izazvali su oštro Stepinčevo reagiranje

Pod nenaznačenim datumom (zbog ispuštanja stranica):

Kako je poznato, lani su preuzv. gg. nadbiskup posebnom poslanicom postavili temelje novog oblika rada organizovanih katolika u *Katoličkoj Akciji.* Međutim, nije odmah osnovano Dijecezansko Vijeće K. A. nego privremena centrala, kojoj je na čelu bio prebendar preč. Pavao Jesih. 31. I 1936. preuzv. Koađutor, koji je do tada vodio K. A. preko preč. Jesiha, pristupio je osnivanju Dijecezanskog Vijeća. Na sastanku tom zgodom preuzvišeni je rekao:

»Jedna istina i jedna vjera«: nadbiskup Alojzije Stepinac

Neprijatelji Crkve i vjere udružuju svoje sile i smišljeno napadaju vjerske svetinje našeg naroda. Stoga je potrebno da se sve katoličke snage slože i složnim se silama bore za Kraljevstvo Božje. U tu ćemo *svrhu koncentrirati sve organizacijske sile K. A. u Dijecezanskom Vijeću.* Jednako tako treba da posvetimo svoju pažnju katoličkoj štampi, ona je, naročito kao katolički *Dnevnik* i katolički tjednici i mjesečnici, mnogo zaslužnija za Crkvu i katolicizam, jer je nesebično branila i širila katolička načela. Zato svu tu štampu svima živo preporuča. Po tom proglašuju preuzv. g. nadbiskup-koađutor da je za generalnog *duhovnika* Dijecezanskog Vijeća K. A. imenovao preč. g. Pavla Jesiha, a za predsjednika dra I. Protulipca.

(Ovo je članak iz novina – o. p.)

Nakon gornje informacije slijedi (vjerojatno dva dana kasnije – o. p.):

Prvi su izvještaji o konstituiranju vijeća izišli u *Obzoru* i *Jutarnjem Listu.* Uredništvu *Hrvatske Straže* i njezinim prijateljima činiše se preoštre i kao previše isticane riječi dra Protulipca o kat. štampi. Pobojaše se da će svijet koji ne pozna ustroj Kat. Akcije izgubiti povjerenje u *Hrv. Stražu* kao katol. *Dnevnik,* jer da ga je tobože K. *Akcija* prezrela i ubrojila u red ostale dnevne štampe hrvatske. Izgleda da zato nisu htjeli ništa ni pisati o konstituiranju vijeća od 5. II. kad je Preuzvišeni g. Nadb. koađutor dao neka razjašnjenja u tom pogledu.

(Slijedi o tome članak u *Hrvatskoj Straži* od 5. II. 1936. – o. p.)

O problemu *Katoličke Akcije* u *Dnevniku* dalje slijedi:

Domagojski dio K. A. nije izgleda bio zadovoljan, što je za predsjednika Dijec. Vijeća izabran Dr. Ivo Protulipac, vrhovni vođa Križara, jer su se plašili da će prema tome križarski ogranak K. A. uživati neku supremaciju, prvenstvo. Preuzv. koađ. komu je pred očima samo Kristova stvar i slava Sv. Crkve, da i tu bojazan odstrani dao je Uredništvu K. *Lista* (slijedeću – precrtano, – o. p.) (na slijedećem novinskom listu sa * označenu) izjavu o tome kako ga je pri izboru vodila potpuna nepartijnost.

Kad je sve to završeno, i Preuzv. koađ. dosta jadikovanja čuo, pozvao je sve članove K. A. neka se ujedine u ljubavi i složno rade. Tko to neće neka napusti katoličke redove – u tu svrhu je izdao okružnicu, koja prileži iza slijedećeg novinskog lista, a upravio je svim samostanima, sjemeništima, duhovnicima i organizacijama K. A. i sve pozvao na molitvu za slogu u kat. redovima.

Tzv. Unifikacija u K. A.

Videći, kako se nikako još nije postigla među tzv. tipovima K. A. sloga i međusobno povjerenje i mnogi su molili Preuzv. g. Nadb. koađutora neka bi sve te tipove sliou jedno, da bude samo jedan tip, bolje rekuć, nijedan tip, nego društva K. A. *simpliciter* (prosta, tj. jedinstvena – o. p.). To je želja davna i samoga Preuzv. koađ., samo je proučavao dugo razmišljao, kako da se to provede, a da ne bude toliko nikoga bolilo, da ne bude kod nagle promjene štete po kat. stvar.

Odlučio je stoga, da tzv. *unifikaciju* provede *postepeno. Najprije kod muževa i žena.*

Dne 26. II. izdao je opet okružnicu, prema kojoj više *nema muževa sa Sv. Duha, križarskih ili domagojskih muževa ili žena nego jedino muževi i žene K. A.* Dozvolio je ipak, da oni koji su iz domag. ili križarske omladinske organizacije prešli u organizaciju muževa, da ostati mogu do daljnjega pod imenom tipa.

»Zašto je, Gospode, izbor pao na mene? Ja u sebi ne nalazim ništa što bi me preporučivalo za ovo velevažno mjesto« – zapisao je Alojzije Stepinac u svom osobnom dnevniku 30. svibnja 1934. godine, kada je saznao da je izabran za službenog nasljednika zagrebačkog nadbiskupa. Tako je ovo presudno imenovanje opisao do tada gotovo nepoznati 36-godišnji crkveni velikodostojnik koji se u mladosti dugo opirao da izabere svećeničko zvanje. Stepinec je počeo studirati agronomiju, a već je bio i zaručen, da bi konačno popustio nagovorima sa strane koja ga je gurnula tim životnim putem kojega su u zadnjih pola stoljeća, na izrazito suprotstavljen i nepomirljiv način i kod nas i u inozemstvu opisivali i tumačili u više o stotinu knjiga.

U nekim od njih samo se djelomično, nesigurno i izrazito skromno navodi i njegov osobni Dnevnik koji je Alojzije Stepinac počeo voditi upravo te 1934. godine. Tako tjednik Danas prvi cjelovito i kritički podastire javnosti taj dokument prvorazredne povijesne važnosti koji je za redakciju pripremio i protumačio prof. dr. Ljubo Boban.

Ta okružnica prileži iza dvaju slijedećih umetnutih listova. Uspije li taj pokušaj, poći će se i dalje, dok ne stigne dotle da bude jedno ime društva, a ne samo jedno ime, nego isti duh i ljubav. Što neka uskori G. Bog i sveta milost njegova.

U *Dnevniku* dalje slijedi ova Stepinčeva okružnica: *Svim samostanima, muškim i ženskim sjemeništima, te duhovnicima i organizacijama KA te ostalim katoličkim organizacijama.*

Na posljednjoj večeri u divnoj svojoj molitvi rekao je Božanski Spasitelj kad se molio za svoje učenike među ostalim i ovo: »Ali ne molim se samo za njih nego i za one koji na njihovu riječ uzvjeruju mene, *da svi budu jedno, kao što Ti Oče u meni i ja u Tebi,* da i oni u nama budu jedno, *da vjeruje svijet, da si me Ti poslao.* I slavu koju si mi dao dadoh njima, da budu jedno kao što i mi što smo jedno. Ja u njima i Ti u meni da *ih veže savršeno jedinstvo,* da svijet upozna da si me Ti poslao i da si ih ljubio,« (Iv. 17, 20-23).

Krist Gospodin želi dakle savršeno jedinstvo među svojim sljedbenicima i to jedinstvo bit će najljepši dokaz, da je Krist Sin Božji Spasitelj svijeta, a Crkva katolička da je Božanska uredba.

Deset već godina nema složnog nastupa među organiziranim katolicima. A kome na korist? Samo protivnicima Crkve i nikom drugom! Da li nas dijele načelne razlike? Tkogod bi se usudio ustvrditi što takova danas, otvoreno bi mu rekao da je lažac. Kakve načelne razlike može biti danas među katolicima, kad se niječe sama egzistencija Božja, kad je bogohuljenje postala svakodnevna stvar i slobodno se pišu i govore hule na Svemogućeg Boga bez bojazni od kazne? Kakve načelne razlike može biti među organiziranim katolicima, kad imademo pred sobom razrušeni obiteljski život, podivljalu mladež, otrovano javno mnijenje, gaženje primitivnih moralnih zakona svete vjere (ovako u tekstu – o. p.) i sa strane onih koji se toliko isprsavaju dragim nam hrvatskim imenom? Braćo! Dvanajsta ura bije! Hoćete li da započnete složnim radom onda kad vas budu zajednički vješali zbog Imena Isusova!

Tko neće da shvati ozbiljnost časa neka se ukloni! Tko nema ljubavi duboke i široke prema bratu svome, tko ne zna opraštati, za ljubav Kristovu molim ga neka se ukloni, da ne smeta radu, jer sv. Crkva krvavo, krvavo treba radnika, koji će sile svoje uložiti ne za lični prestiž nego za stvar Božju. Dvanajsta ura bije! Da budemo jedno! Jedno u navali, jedno u obrani! Jedno u dnevnoj štampi, jedno u ostaloj štampi! Jedno srce i jedna duša, jer smo inače gotovi, »Kraljevstvo u sebi razdijeljeno opustjet će« veli Isus.

Srca su naša u ruci Božjoj. On ih jedini može, i znade i hoće složiti, jer je jedinstvo duha bilo najvruća želja Spasiteljeva na posljednjoj večeri.

Stoga zaklinjem sve, sve bez razlike, kojima je stalo do slave i časti Božje u ovim sudbonosnim vremenima, da združe svakodnevno sa mnom svoje vruće molitve Presvetom Srcu Sina Božjega, koje je mir i pomirenje naše, da nas što hitnije – dok ne bude prekasno – združi u jednu slobodnu, čvrstu i neprobojnu falangu, u kojoj će vrijediti: svi za jednoga, a jedan za sve!

Zagreb, 14. veljače 1936.
Dr Alojzije Stepinac,
M. P. nadbiskup-koađutor.

U istu je svrhu naložio Nadb. koađ. svećenicima, da u Sv. Misi uzimaju *Collectu pro quacunque necessitate* (molitva u svakoj potrebi, op. p.).Pod naznačenim datumom (vjerojatno zbog izostavljanja dijela teksta – o. p.) Nežić je zapisao: O. Gavrančić, sokolska perjanica, kod Dra. Stepinca.

Još 10. II. 1936. došao je k Nadb. koađutoru Dr. Premužić. Zamolio ga Dr. Gavrančić Oto da bi (o. p.) mjesto njega otišao do Nadbiskupa u stvari sporazuma između Crkve i Sokola. On da je (kaže Gavrančić) vrlo omražen među katolicima, pa ne zna da li bi ga Koađutor uopće primio, kad mu nije odgovorio na njegovo pismo 1934. god. prigodom sokolskog sleta u Zagrebu. Rekao je dr. Premužiću, neka kaže da je on bio mason, ali da već 7 godina nije u loži.

Kao starešina hoće da pomiri *Sokol* sa Crkvom. Ovih dana su, kaže, imali *Sokoli* sastanak u Hercegovini, pa su zaključili 1) Svaki koji je u *Sokolu* mora vjerovati u Boga, 2) Vidovdan se neće više slaviti, nego će se slaviti nacionalni velikani, 3) Kod blagoslova će se paziti na to da u mjestima gdje su katolici u većini najprije blagosivlje kat. svećenik.

Nadb. koađ. je rekao da ta stvar mora doći pred sav Episkopat, neka sastave pismenu predstavku.

Osim toga, rekao je nadb. Dr. Stepinac Dr. Premužiću, neka g. Gavrančiću poruči da može i lično doći ako želi. Ali i sam znade da se teške nepravde koje je Crkva zbog *Sokola* pretrpjela moraju popraviti. Koliki su svećenici kažnjeni zatvorom i globom!

Nuzgredice, govoreći o masonima, rekao je dr. Premužić: »Ja sam ureda radi 1914. branio atentatore u Sarajevu, pa su mi sami priznali da su radili po napucima lože. Loža mi još ni danas (kao što mi je tada poručila) ne može oprostiti toga i uvijek me napada gdje joj se pruži prilika«.

Dne 26. II. Dr. O. Gavrančić je došao k Nadbiskupu koađutoru, Dr. Alojziju Stepincu, da razgovara u stvari *Sokola.* Razgovaraše zajedno skoro čitav sat. Nadbiskup je mislio da će Gavrančić izaći sa jednim opširnijim nacrtom oko pomirenja *Sokola* i Crkve, međutim se prevario. Gavrančić kao da zaboravlja što se sve zbilo između *Sokola* i Crkve u zadnjih nekoliko godina, pa iznosi jedan prijedlog glede proslave Vidovdana. *Sokoli* su naime zaključili da se Vidovdan ne slavi više kao prije, da imade samo karakter spomena srpskog Kosova, nego bi se taj dan slavili svi narodni velikani (koji su – o. p.) na bilo kojem području za života radili za narod. Taj dan bi se *Sokoli* skupili gdjegod vani na otvorenom prostoru, tu bi se načinio oltar, a služio bi bogoslužje onaj svećenik one konfesije koja je najbrojnija, samo u Bosni, gdje su muslimani u većini, ne bi se uopće držalo, da se ne povrijedi Muslimane. *Sokoli* bi se okupili oko oltara u špaliru i kadili se tamjanom. »Sveštenici« drugih konfesija bi došli tamo, ali ne bi sudjelovali u samoj liturgiji, nego bi došli samo da uzveličaju slavu.

Ako se Nadbiskup sporazumi s (riječ njime – precrtana, – o. p.) time, odnosno Episkopat, onda bi vodstvo *Sokola* izdalo naredbu o tom, ako se ne sporazume tada bi samo savjetovali jedinicama.

Nadb. koađutor primijetio je da to nije tako jednostavna stvar, jer imade stanovitih granica za katolike preko kojih ne mogu ići, jer nije svejedno koje je vjere čovjek. Mnogi govore o vjeri, a ni pojma o njoj nemaju pa učine zbrku gdje je ne treba. Misle, naime, da su sve vjere jednake. A to ne može biti. Jer ako priznajete opstojanje jednog osobnog Boga, onda ćete morati priznati i to da može biti samo jedna istina i prema tome samo jedna vjera, jer Bog ako opstoji, ne može sam sebi protusloviti. To je sigurno, dakle, da je samo jedna vjera istinita. Nipošto ne može, dakle, biti istina, da su sve vjere jednake, već se samo pita koja je istinita. Mi smo katolici uvjereni i sigurni da je naša istinita i zato nam ne može biti svejedno tko uzgaja članove naše Crkve (riječ tko precrtana – o. p.) i u kakvom se krugu kreću.

– Pa mi ne diramo u ničije uvjerenje, reče Gavrančić i pokaže Nadbiskupu *Sokolski Glasnik:* Evo što smo zaključili na sastanku u Mostaru: »Konfesionalna verska ispovedanja smatramo privatnim i najsvetijim osećajem svakog pojedinca, ali uvijek prema onoj narodnoj: brat je mio, koje je vjere bio«.

Nadb. koađ.: Na to Vam mogu reći: Prije svega, vjera nije ni ne može biti samo privatna stvar. Ako priznajete egzistenciju Božju, da je Bog i *causa efficieno* i *causa finalis* (djelatni uzrok i svrha, op. p.) svega stvorenog. Bog je uzrok ne samo pojedinca, čovjeka, nego i obitelji, pače i države. Kao što sluga mora, htio ili nehtio, odati počast gospodaru svomu, tako i čovjek Bogu. A ni država u očima kršćana nije nego li svoje vrsti sluga Božji, a nipošto božanstvo. Ne stoji dakle da je vjera čisto privatna stvar.

»E, pa mi ne možemo praviti propagandu za jednu konfesiju na našim zborovima«, reče Gavrančić.

Nadbiskup: »To mi niti ne tražimo. Ali tražimo i moramo tražiti da članovi naše Crkve budu u svakom slučaju zaštićeni od opasnosti vjerskog indiferentizma. Što se tiče Vaše rečenice: Brat je mio, koje vjere bio, mi nikada ne mrzimo osobe, ali ne možemo nikako odobriti zablude, makar tko ju ispovijedao, te je pobijamo i pobijati ćemo je. A onda dozvolite mi, da Vam iskreno kažem, ja Tyrša (Miroslav Tyrš, 1832–1884, češki pedagog, osnivač tjelovježbene organizacije *Sokol* – o. p.) ne mogu prihvatiti u nekojim stvarima. Onaj magloviti »večiti razvitak« o kojem toliko govori Sokolstvo Tyrševo da (daje – o. p.) povoda temeljitoj sumnji, da tu nema možda ni traga osobnom Bogu, a Bog koji nije umno biće, nije za nas Bog« – »Tyrš je«, reče Gavrančić, »bio potpuno religiozan čovjek, išao godišnje dva puta k ispovijesti, a žena mu je još danas članica češkog *Orla.*« »Ne znam«, reče Nadb., »ali ono što smo čitali o Tyršu iz Sokolske literature, svakako je čudno.« Još je Gavrančić priznao da ih je poslanica Episkopata silno porazila da je Pero Živković insistirao na tome da *Sokol* bude državna organizacija. »Mi smo u Vašem glasniku mogli čitati, da 'Sv. Sava nije širio pokvarenog krišćanstva, ni vizantinskog ni rimskog, i da ne treba čuvara dogmi.' Zar je to vaspitanje mladeži«? – To je napisao diletant, odgovara Gavrančič.

Nadbiskup mu je predložio da pošalju pismenu predstavku na Episkopat u gornjem zahtjevu, no on je odgovorio da bi to moglo dovelo do trzavica.

Sve u svemu, vidio je Nadb. koađ. da g. Gavrančić ne živi s Crkvom, da imade vrlo maglovite nazore i poglede o Crkvi, otprilike onakove kakove imade masonerija, makar i inače imao najbolju volju. Nema osjećaja za natprirodno. *Carnalis homo non sapit ca ques sun Dei. (Tjelesni čovjek ne teži za božjim stvarima , op. p.)* (Sastavio sam Nadb. koađ.)

■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: razgovor s francuskim poslanikom ● novi sukobi u Katoličkoj akciji

AC
AUGUST CESAREC ZAGREB

Josip Horvat:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE

Nakon pola stoljeća ponovljeno izdanje knjige koja opisuje presudne događaje hrvatske povijesti 19. i 20. stoljeća:

U PRETPLATI 50% JEFTINIJE

Kako je tekao proces buđenja nacionalne svijesti Hrvata?
Da li je Jelačić 1848. bio nacionalni junak ili kontrarevolucionar?
Kako je Khuen dobio batine u Saboru?
Kada je hrvatsko pitanje ušlo u žarište evropske politike?
S. Radić brani Srbe 1902. u Zagrebu.
Kako se u Hrvatskoj 1903. »dogodio narod«?
Kako je jedan Pavelić stvarao Jugoslaviju 1918.?
Kako je S. Radić u Moskvi pristupio »Seljačkoj internacionali«?
Dramatični dani stvaranja Kraljevine SHS?
Kako i zašto je ubijen Stjepan Radić?

POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE zauzima središnje mjesto u opusu Josipa Horvata, neobične i nezaobilazne ličnosti u hrvatskoj historiografiji, autora »Kulture Hrvata«, »Hrvatskog panoptikuma«, »Povijesti hrvatskog novinarstva« te mnogih monografija i biografija. **POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE** opremljena je s oko 200 ilustracija, karata, dokumenata te rijetko vrijednim fotografijama ključnih osoba i događaja. Izdanje je u dva sveska, tvrdo uvezeno, opsega 1100 stranica, formata 16 × 24.
Knjiga izlazi iz tiska krajem XI. mjeseca.

NARUDŽBENICA

ITRO AUGUST CESAREC, Prilaz JA 57, 41000 ZAGREB

Naručujem u pretplati knjigu Josipa Horvata:
POLITIČKA POVIJEST HRVATSKE I-II.
Iznos od 900.000 d uplatit ću
a) direktno na žiro-račun br.
30106-603-13250 – korisnik ITRO A. Cesarec, Zagreb, Prilaz JA 57
b) čekom, koji ću ispunjen i s upisanim podacima (ime, prezime i puna adresa) poslati na adresu ITRO »A. Cesarec« Prilaz JA 57, 41000 Zagreb
c) uplatnicom koju ćete mi poslati po primitku moje narudžbe,
Telefonske narudžbe na telefon (041)577-700.
Direktne uplate na blagajni u Ulici braće Oreški 18

IME I PREZIME ______________________

TOČNA ADRESA ______________________

MJESTO I BROJ POŠTE ______________________

____

GRAMZIVOST ZA VLAŠĆU

Do nadbiskupa su došle prve vijesti o mogućoj nagodbi Beograda s Hrvatskom

Pod nenaznačenim datumom Nežić je zapisao: *Francuski konzul.*

Georges Gueyraud – došao je početkom ožujka Preuzv. koadjutoru reći da će ga 19. III. posjetiti franc. poslanik u Beogradu grof Dampierre. Konzul je pitao Nadbiskupa što sudi o prilikama u zemlji. Nadb. je izjavio da su prilike žalosne i da ne vidi izlaza, ako radikalno ne okrenu. A što je učiniti pita konzul. »Ne pačam (se – o.p.) u politiku«, reče nadb., »ali kao objektivan posmatrač – mogu reći da bi trebalo decentralizaciju provesti. Npr. kako je nepravedna podjela mjesta u vojsci etc. No ni kod Vas u Francuskoj nije bolje«. »Na žalost«, odgovori konzul, »i to je što me kao uvjerenog katolika vrlo boli.« Isti konzul svake nedjelje polazi sv. misu u katedrali. *Korizmene propovijedi u katedrali* držao je i ove god. sam Nadb. koadj. svakoga utorka u 7 sati uveče i to o predmetu Uzgoj djece po roditeljima.

Francuski poslanik u Zagrebu i kod Nadbiskupa, i Dr. Vl. Maček.

Već prije 2 tjedna najavio je franc. konzul u Zagrebu dolazak poslanika Dempierre, koji da želi posjetiti Nadbiskupa.

19. III u jutro došao je Nadb. koadjutoru Dr. Andres, izvijestitelj za cjelokupnu vanjsku politiku dra Mačeka i koji inače vrši službu advokata franc. konzulata. Došao je upitati da li zbilja Nadbiskup zove dra Mačeka na sastanak s franc. poslanikom, kako je to danas dr. Mačeku usmeno izručio kipar Iv. Meštrović. Oni su imali u vidu sastanak sa poslanikom, ali nikako preko Meštrovića niti kod njega, nego ako da, onda kod Nadbiskupa, ali da mu se to odavle i saopći, jer oni sa masonima neće imati posla.

Nadbiskup koadj. je odgovorio da on Meštrovića uopće vidio nije, već da mu je rečeno bilo, s druge jedne strane, da bi na razgovor došao dr. Trumbić.

Zato eto on sada usmeno, preko Dr. Andersa u ime nadb. Bauera, poziva dr. Mačeka da dođe na razgovor u 5 sati. U pola 5 popodne došao je doista poslanik Dampierre u pratnji francus. konzula Gueyrauda.

Dočekaše ga oba nadbiskupa zajedno. S njima je bio i dr. Ivšić Milan, rektor komercialne škole, koji je imao, u slučaju, da dođe i gospođa Dampierre, pratiti ju u pregledanju katedralne riznice, dok bi poslanik razgovarao. No ona, umorna od puta, nije došla.

Nadbiskupi se pozdravili sa poslanikom i konzulom i započeše razgovor, dok nije naskoro stigao dr Maček.

Budući da poslanik govori i njemački, to se razgovor s dr. Mačekom tim jezikom vodio.

Gosp. Poslanik rekao je da je već mnogo čuo o dr. Mačeku, te je odmah prešao da ga pita o parlamentu i odnosima grupa. To nije nikakav parlament, reče dr. Maček i mi u takav parlament nejdemo.

– Kako se dakle stvar može riješiti kad je parlament *de facto* tu?, reče Poslanik. »Neka se« – reče Dr. Maček – »stvori jedna nepristrana vlada, koja neka raspiše izbore za Konstituantu.« »Ali to nejde«, reče poslanik, »bez kršenja Ustava«. Dr Maček: »Ako se moglo oktroirati toliko loših stvari, zašto se ne bi moglo oktroirati i nešto dobro.«

Poslanik: Pa zar nije vlada Stojadinovićeva bolja od prošle?

Dr. M.: Razlike nema i ne može je biti dok je ovakav Ustav i prilike.

Posl.: Pa što biste onda želeli postići sa izborima itd.

Dr. M: Prije svega, da vidim s kim imadem posla, jer ne znam tko danas zastupa srpski narod.

Posl.: A onda, koji Vam je bližnji cilj? Što želite sa ustavom?

Dr. M: Tražimo konfederaciju. To je jedini način za sada da bi još mogao ovaj narod voliti ovu državu i braniti je.

Posl.: A ako to ne uspije?

Dr. M: Onda, potpuno se dijelimo, jer ovako ostati ne može. Mi smo danas u gorem položaju nego koja kolonija.

Tu se razvio kraći razgovor o prilikama u zemlji. Koadj. je primijetio Poslaniku kakovu protucrkvenu prosvjetnu politiku vodi vlada kraljevine Jugoslavije od postanka ove države do danas uz rijetke iznimke. Tako eto vlada, nakon potpisa konkordata a prije ratifikacije – pokušala da ukine sve kat. škole, što je gotovo nepojmljivo u kulturnoj Evropi.

Vidjelo se iz cijelog razgovora da poslanik nije bio informiran o prilikama u Jugoslaviji prije i činilo se kao da mu nije ugodno bilo čuti ove činjenice. Sad je barem čuo iz autentičnog izvora, kako stvari stoje. Nakon nekog vremena, poslanik je ustao, oprostivši se od obojice nadbiskupa i dra Mačeka, te se udaljio sa konzulom.

Dr. Maček ostao je još neko vrijeme s nadbiskupima i nakon odlaska pomenutih reče: »Mi smo dva svijeta, zato se ne mogu oduševiti više niti za Bugarsku, da bi došli s njima u kakav državni sklop, jer imamo dovoljno iskustva«.

Nakon kraćeg razgovora oprostio se i dr. Maček te otišao.

Iste večeri bio je Preuzvišeni koadjutor u banskim dvorima na večeri, što je priredio ban Kostrenčić u čast franc. poslanika. Dne 20. III bio je opet na svečanom ručku, što ga je priredio gradski načelnik Erber.

Dne 20. III u pola 12 prije podne bio je Preuzvišeni kod otvorenja novih društvenih prostorija *Cercle Francais* u Preradovićevoj ul. 40. Prisustvovao je otvorenju francuski poslanik grof. Dampierre. Predsjednik društva dr. Zoričić održao je govor i pozdravio Poslanika. Isti je u svom govoru vrlo neugodno izletio napadnuvši Nijemce radi okupacije Porajna. Svima je bilo vrlo neugodno i dr. Zoričić je zamolio novinare neka taj pasus ne dadu u štampu.

Iz svega se vidi, drži nadb. koadjutor, da je svrha posjeta franc. poslanika da upozna prilike kako stoje, i da čini se zvijezda Francuske blijedi na obzorju Evrope.

Na primanju, koje bijaše predveče 19. III. u francuskom konzulatu, Meštrović, Dr. Ritig i drugi interesirali se kod Koadj. o razgovoru Poslanika sa Dr. Mačekom i Nadbiskupima, što dakako nije koadjutor mogao priopćiti.

(Diktat Nadb. koadjutora).

Kraljevski namjesnik

Dr. Ivo Perović došao je prvih dana ožujka u Zagreb. Nadb. koadjutor posjetio ga 6. III. poslije podne u banskim dvorima i ostao u razgovoru sat i četvrt. Iz svega vidio je da isti očajava nad prilikama. Oni u Beogradu samo gramze za vlašću. Njegovo je uvjerenje: učiniti s Hrvatima nagodbu. On je bio za pok. Kralja Aleksandra izradio nacrt, ali je Vladareva smrt spriječila provedbu. Najprije da bi se Hrvatima dala fina-

»Samo radikalni zaokret može spasiti državu«: Stepinac na prozoru župne kuće u Krašiću

cijalna autonomija, a onda iza par godina i upravna. Nakon atentata kojeg je u Narodnoj skupštini pokušao jevtićevac Arnautović na predsjednika vlade Uzunovića potišten je i prenerażen.

Dao je oduška svome ogorčenju nad nerazumijevanjem beogradskih političara današnjih teških prilika. U Beogradu, kaže strahovito se razmahao komunizam. Po 20. g. robije dobivaju radi toga sinovi najodličnijih porodica.

Nadbiskup se potužio na Min. Prosvjete kako mogu držati takova čovjeka, kao što je Stanković (treba biti Dobrivoje Stošović, a ne Stanković – o.p.). I on se Peroviću gorko na nj tužio, ali veli, kad neće da slušaju. Kraljevski je namjesnik izrazio želju da bi razgovarao još i sa starim Preuzv. g. Nadb. dr. Bauerom, koji je tih dana boravio na svom imanju u Brezovici. Međutim je drugi dan tajnik banov telefonirao, da je kraljev. Namjesnik morao naglo otputovati u Beograd u vezi s novim prilikama nakon atentata u Skupštini i prodora Njemačke u Poranjsku.

U *Dnevniku,* u nastavku, stoji:

Na skupštini hrv. knjiž. društva sv. Jeronima bio je preuzv. g. Nadb. koadjutor 27. II. (vjerojatno bi moralo biti III. – o.p.) prije podne u jeronimskoj dvorani.

U dječačkom sjemeništu
na vrlo uspjeloj pokladnoj priredbi bio je Nadb. koadj. na pokladni utorak zajedno sa Preuzv. g. Dr. A. Bauerom i senjskim biskupom dr. Viktorom Burićem.

Pod nenaznačenim datumom Nežić je zapisao:

Razvezan čvor tipova Kat. Akcije.

Kod nas su postojala uglavnom dva tipa K. Akcije, Križarski i Domagojski. Među njima, odnosno među ličnostima jednih i drugih, stalno je bilo nepovjerenje, da ne rečemo mržnja i klevetanje. Kako su neprijatelji katoličke Crkve sve žešći i jači, taj je razdor slabio snage katol. organizacije – na štetu stvari Kristove. Općenita je nastala težnja, osobito kod ljudi koji nisu zalazili u te raspre i kod dušobrižnika klera, da se ti tipovi nekako približe, da nestane antagonizma.

31. I. 1936. kušao je Nadb. koadj. od jednih i drugih sastaviti Dijecezansko Vijeće, sa dr. Protulipcem na čelu. To je međutim bilo krivo Domagojcima što je imenovan Dr. Protulipac, istaknuti protuborac. I njegov nastupni borbeni govor ih je povrijedio.

Preuzv. gospodin Nadb. koadjutor videći da kod nas prilike nisu još zrele da K. A. bude pod laičkom upravom, pozvao je dra. Protulipca, da se zahvali na predsjedništvu, a On će (N. koadj.) voditi K. A.

Proveo je nadb. koadjutor jedinstvo kat. muževa i žena, a poslao je upitnice župnicima, neka se izjave što misle o unifikaciji cijele K. A.

Velika većina dušobrižničkog klera izjavila se za unifikaciju i zamoliše Nadbiskupa, neka to provede. On se međutim *nije još kanio na to odlučiti,* ne htijući zadavati bol članovima pojedinih organizacija.

Odlučnu je ali i odsudnu ulogu u tom pravcu imalo to što je Križarska Organizacija dala u liberalnu štampu – *Obzor* – u dva maha izjave koje nisu ni katoličke, a kamoli elite katoličke.

Uz članak u *Hrvatskoj Straži* Nežić je zapisao:

Nije jasno jesu li u ovom članku pocrtane riječi sastavni dio izjave dobivene od »vodstva« Kat. Akcije ili su izvod novinara, koji je priopćio stvar. I u ovom drugom slučaju nisu »vodeći krugovi K. A.« bez krivnje, jer su to trebali demantirati, budući je ovdje jasno *Qui tacet, consentire videtur.*

Kad je Nadb. koadj, uzeo opet vodstvo K. A. u svoje ruke pozvao je glavne predstavnike Domagojaca i Križara i rekao im, neka povedu pregovore o zajedničkom radu i sjedinjenju. Ako li za 9 dana ne učine ništa, tada će on odlučiti.

I doista do nikakvog sporazuma nije došlo nego dapače prije devetog dana izišao je u *Obzoru* ovaj članak:

Uz članak »Pitanje fuzije Domagoja i Križara« Nežić je zapisao:

Taj je članak vrlo ogorčio Nadb. koadj., te je nazvao te izjave poganskim. Dr. Protulipac i g. Cicak dođoše ga moliti za oproštenje. Nadb. koadjutor rekao im da sa svoje strane oprašta, ukoliko su njega povredili, ali ukoliko su štetu nanijeli katoličkoj stvari, on će povući konsekvencije.

Poslije toga izdao je ovu okružnicu koja prileži (nema je u prilogu – o.p.), da sva društva koja se budu osnivala ne mogu više biti ovog ili onog tipa nego društva kat. Akc. *simpliciter,* a ni jedan ni drugi pokret (Domagoj i Križari) novih društava ne mogu osnivati. (Napomena: tri reda su precrtana tušem, – o.p.).

Pod nenaznačenim datumom Nežić je zapisao:

Kad je bio Javorov sprovod (S. Javor uhapšen je u listopadu 1929., u vezi s ranijim atentatom na T. Schlegela. U svibnju 1931. osuđen je na 20 godina robije. Umro je u mitrovačkoj kaznionici 27. III 1936. godine – o.p. u Zagrebu molili su Nadb. koadj. da bi on vodio sprovod. No, on je to iz taktičkih razloga otklonio, bojeći se da na sprovodu dođe do nereda i meteža, vlastodršci bi graknuli na nj da je on povodom bio. Sprovod je obavio preuzev. Salis, posv. biskup.

Oko 50.000 ljudi bilo na tom sprovodu. Kad se podvečer vraćahu kući u gradu se neki pobiše s policijom te je bilo i pucnjave i nekoliko radnja razbijeno. Neki drže da su se komunisti umiješali.

(U *Dnevniku* su priloženi i neki letci u kojima je bilo riječi o slučaju S. Javora – o.p.)

Pod nenaznačenim datumom u *Dnevniku* slijede ove informacije:

Ubijen Karlo Brkljačić
narodni poslanik (HSS-a, – o.p.) iz župe Bužin u Lici. Ubio ga neki četnik, 10-godišnji robijaš Nedeljković. Po svoj Hrvatskoj održane su mise i izvješene zadušnice u znak žalosti.

Božić selj. pokreta (11. VI)
ljetos se radi Tijelova neće slaviti javno, nego čisto privatno – izjavila je Seljačka sloga, nakon što su katolici graknuli na tu blasfemiju.

General arm. Jurišić
došavši 15. IV. 1936. po nekom poslu Nadb. koadjutoru izjavio je: *»Kažu oni meni da će nadbiskup Stepinac srušiti ovu državu,* a ja u to nikako ne vjerujem.«

Takav je baubau dr. Stepinac onim vlastodršcima, koji sebe identifikuju s državom.

Komunističko gibanje
dobro prati Nadb. koadj. i prema tome ravna akciju Crkve 16. IV 1936. bio je kod njega dugo Dr. Drago Zudenigo, nekad šef policije u Šibeniku. Isti je mnogo sudjelovao kod istrage komunista, te je mnogo o tom pripovijedao: osobito o njihovom priopćivanju, o njihovom upravo egzaltiranom zanosu i požrtvovanosti za svoju ideju.

Pomilovan Kraljić
načelnik koprivnički, za kojega se toliko zauzimao Nadbiskup koadjutor, kako se vidi iz listova u dnevniku. Isti se došao osobno (sa suprugom) zahvaliti. ■

Pripremio Ljubo Boban

U slijedećem broju: Korošecovo pismo Stepincu o nove razmirice u Katoličkoj akciji

DVA GENERALA

Nezadovoljan razmiricama, Stepinac je zaprijetio čak i povlačenjem u samostan

17. III. Nadbiskup koadjutor primio je od ministra (unutrašnjih poslova A. Korošeca – o. p.) ovo pismo:

Preuzvišeni gospod nadškof!

Sloboden sam, da Vam pošaljem informacijo (pismo) katero sem dobil od resne strani iz Zagreba.

Prosil bi Vas, da mi ob priliki na ta ali oni način sporočite, koliko je resnice na tej informaciji.

Sprejmite, prevzvišeni gospod nadškof, izraze mojega odličnoga spoštovanja.

Dr. Korošec.

U Koroščevu pismu riječ je o ovom tekstu u *Dnevniku:*

Poznato je, da se katolička akcija u zagrebačkoj nadbiskupiji dijeli u Križarski tip i Domagojski tip. Ova dva tipa, koliko god imadu od prilike identične ciljeve, međusobno se ne trpe, iz ličnih, a i programatskih razloga. I pored toga sačinjavaju jednu grupu.

Greška »gospodina informatora«: Stepinac u dvorištu roditeljske kuće

Nedavno je nadbiskup koadjutor dr. Stepinac postavio, bez pitanja, za predsednika diecezanskog okružja katoličke akcije advokata dr. Protulipca, vođu Križara. Namjerava da makne i sadašnjega duhovnika katoličke akcije prebendara Jesiha na čije mesto će postaviti dr. Beluhana, sada župnika Sv. Marije, a koga je već predložio za kanonika prvostolnog Kaptola.

Domagojci su se time našli povređeni, jer su smatrali da im ovo pripada kao starijima i kao onima, koji su do sada bili na čelu katoličke akcije, prije katoličkog pokreta.

Mnogi iz redova domagojaca protestovali su kod nadbiskupa ali uzalud. Konačno su u sredu 11. o. m. tražili kod njega audijenciju: dr. Lončarić, župnik Sv. Petra, dr. Ščetinec, profesor ekonomske škole, dr. Kolarak, kateheta. Prvi kao njegov bivši profesor, a druga dvojica kao njegovi školski drugovi.

U drugoj audijenciji prikazao je dr. Lončarić koadjutoru kako je postavljanjem dr. Protulipca odbio od sebe u prvom redu Domagojce i katoličku inteligenciju zatim i svećenstvo u provinciji, koje pristaje uz Domagoj. Prikazao mu je kako se i onako nalazi u sukobu sa državnim vlastima, kako ga na kaptolu niko ne voli, i kako će svojim stalnim pogreškama odbiti od sebe i sve ostale katoličke radnike te kako time postaje nemoguć na nadbiskupskoj stolici.

Nadbiskup je odgovorio kako je dr. Protulipca postavio za pretsednika katoličke akcije *iz političkih razloga jer da uživa puno poverenje dr. Mačeka.* Nato su sva trojica izaslanika konstatovali da je prema tome katolička akcija samo jedan dio Hrvatskog pokreta, što se protivi principima katoličke akcije, kako ih je sam postavio, a prema kojima katolička akcija ne smije da bude stranački obeležena. Nadbiskup koadjutor je otvoreno to priznao i rekao da mu je već svega dosta, da će se povući i ako bude trebalo poći u samostan.

Izaslanici su dobili dojam, da nadbiskup koadjutor radi sve po instrukcijama provincijala jezuita Jurića s kojim se dnevno posavjetuje.

Kad su izaslanici referirali o rezultatu svoje misije direktoru Hrvatske straže dr. Janku Šimraku, *odlučio je on, da će i sam doći u vezu s dr. Mačekom i stupiti u njegovu stranku.* Zaista je drugi dan, tj. u četvrtak 12. o. m. pošao dr. Mačeku i sobom povezao profesora Grgeca da mu se kao *predstavnici Domagoja* poklone i zamole za prijem u stranku. Dr. Maček ih je primio vanredno ljubazno i zadovoljan te ih je u razgovoru pitao šta od njega traže za se lično. Odgovorili su da za se ne trebaju ništa, ali mole da stranka u svojem radu ne dira u katoličku crkvu i u njene verske organizacije. Za crkvu im je obećao ali *za organizacije se nije izjasnio.*

Iz pitanja dr. Mačeka što oni traže za se, razumjeli su da je dr. Protulipac, dakle druga stranka *katoličke akcije, ranije tražio jedno mjesto u samom vodstvu stranke.*

Tom prilikom je dr. Maček izričito odobrio da smijemo bez ikakova obzira u *Hrvatskoj straži* napadati vodstvo Seljačke stranke, a naročito Rudolfa Hercega, po čemu su zaključili da u stranci postoje dvije struje, kako se to u javnosti i pronosi.

Upućeni u ove događaje vide da je time katolička akcija u *nadbiskupiji zagrebačkoj prestala da postoji kao nezavisna akcija, te da se podredila vodstvu dr. Mačeka.*

U *Dnevniku* je priložen i Stepinčev odgovor Korošcu:

Gospodin
Dr. Antun Korošec, ministar u. poslova Beograd

Gospodine ministre!

Vrlo sam Vam zahvalan na priposlanom prepisu informacija. Ne s toga što bi me to iznenadilo (jer znam vrlo dobro da se svaki naš korak marljivo prati i bilježi) niti stoga što ne bih mogao odgovoriti, nego s toga da Vam mogu ovom prilikom neke stvari priopćiti, za koje u Beogradu možda ne znadu ili neće da znadu. To neka bude i moj odgovor na dotično pismo koje ste mi izvoljeli poslati.

Prije svega opće je poznata činjenica da je danas cijeli hrvatski narod bez razlike na nekadanje stranke složen kao jedan čovjek pod vodstvom dr. Mačeka. To nije više jednostavna politička stranka nego opći narodni pokret, koji traži da se hrvatskom narodu priznadu prava čovjeka i građana i naroda, čega svega, budimo iskreni, nije taj narod do sada osjetio u ovoj državi, usprkos svih uvjeravanja sa strane tolikih vlada, koje su se do sada izmjenile na vlasti. Kako će biti sutra to ja ne znam dakako. Ali danas stvari stoje ovako. To je jedina ozbiljna činjenica i s tom činjenicom mora katolička crkva računati kod Hrvata. Tome ona nije kriva, jer se u politiku nije pačala niti će se pačati, nego je kriva ili nespretnost ili zla volja nekojih vlastodržaca, koji su se izmjenjivali na vlasti.

Katolička crkva, velim, mora s ovom činjenicom računati. Kao štogod kod Kineza poštuje osjećaje Kineza, kod Japanaca osjećaje Japanaca itd. tako i kod Hrvata mora da poštuje osjećaje Hrvata, ako neće da (nedostaje završetak rečenice – o. p.) Poznato je također i to da su se neki današnji organizirani katolici istakli nekada u politici odnosno u političkoj stranci koja je bila protivna ogromnoj većini hrvatskog naroda. Da li su imali pravo ili krivo u to ne ulazim nego samo konstatiram činjenicu. Takova bi politička stranka bila danas kod Hrvata upravo tako nemoguća kao što je bila, i biti će, nemoguća JNS

(Jugoslavenska nacionalna stranka, osnovana u vrijeme šestojanuarskog režima – o. p.) i JRZ (Jugoslavenska radikalna zajednica, stranka osnovana u vrijeme Stojadinovićeve vlade, udruživanjem dijelova Radikalne stranke, te Jugoslavenske muslimanske organizacije i Slovenske ljudske stranke – o. p.) ili kako se zovu, tako dugo dok hrvatski narod ne dobije svoja prava. Sa svim tim činjenicama moram ja kao predstavnik Crkve da računam, ako neću da zabrazdim u najteže neprilike i onemogućim rad Crkve u narodu.

Samo zloban čovjek ili potpuno neupućen može iz toga zaključiti da je *Katolička akcija* ili Katolička crkva u zagrebačkoj nadbiskupiji danas isto što i Mačekova politika. U *Katoličkoj akciji* imade danas i ljudi koji su glasali sa Jevtića i nitko ih radi toga nije tjerao iz organiziranih katoličkih redova. Ali da na čelo Katoličke Akcije mora da dođe baš čovjek koji je Jevtićev pristaša to bi značilo u očima puka da se je *Katolička akcija* odlučno postavila na stranu g. Jevtića ili na stranu vlade, koje su do sada pokazale prema Katoličkoj crkvi i suviše neprijateljski stav svojom bezobzirnom prosvjetnom politikom a hrvatski narod kao takav zapostavile i stavile u red građana drugoga i trećega reda. *Prudentia pastoralis* (pastirska razboritost – o. p.) dakle zahtijeva od mene da Crkvu čuvam od svakog sumnjičenja koliko mogu. Da je g. informator počekao samo jedan dan, bio bi vidio da Katoličku Akciju i dalje vodi osobno nadbiskup koadjutor kao što ju je vodio i prije, a koji nije glasao ni za Jevtića ni za Mačeka ni za nikoga, kao što neće, po svoj prilici, glasati ni u buduće nikada i za nikoga.

Što se specijalno tiče Msgr. Beluhana, on je uzoran svećenik koji zaslužuje svako odlikovanje.

G. informator može biti miran glede odnošaja između moga svećenstva i mene. Bogu hvala sa ogromnim dijelom moga klera ja stojim na najboljoj nozi i mislim da neće nikome uspjeti da nas razdvoji. Oni koji se tuže imadu najmanje razloga za to.

Neka nitko ne misli ni to da je možda momentalni spor među katolicima takav da bi mogao imati kakovih većih reperkusija. Organizirani katolici znadu što znači danas sloga. Mi upiremo sve svoje sile da narod svoj spasimo od svih opasnih pokreta koji se danas šire Evropom i svijetom i danas su katolici ovdje kraj prividne nesloge složeniji nego ikada u načelima, a za druge stvari imade biskup dovoljno i autoriteta i volje, da sve svede u red kad nađe za shodno.

Bilo bi krajnje vrijeme da i državnici u našoj državi uvide pravo stanje stvari dok ne bude prekasno. Nitko se neće više radovati jednom poštenom sporazumu negoli Crkva katolička kojoj danas toliki hoće da naprte i upišu u teret neko politiziranje samo zato jer neće da služi nijednoj političkoj partiji.

Toliko sam evo smatrao nužnim da Vam istaknem gospodine ministre u vezi s Vašim cijenjenim pismom.

Uz izraz odličnog poštovanja

U Zagrebu dne 23. III. 1936.
Dr. Alojzije Stepinac
Nadbiskup koadjutor

Sutradan, kako stoji u *Dnevniku,* Stepinac je Korošcu uputio novo pismo:

Gospodine Ministre,

Jučer sam bio slobodan da Vam odgovorim nekoliko riječi na Vaše cijenjeno pismo, a danas evo opet smatram za potrebno da vas upozorim na jedan interesantan slučaj.

Splitski biskup preuzv. Bonefačić upozorio me na g. artiljerijskog pukovnika Kozela, komandanta artiljerijskog puka, ako se ne varam, u Sinju. Za mjesec dana imao je isti da polaže ispit za generala. Kako je čovjek veoma sposoban (još i iz austrougarske vojske) revan i savjestan, sigurno je da bi ispit položio i prema tome morao biti unaprijeđen za generala. Ali gle, mjesec dana prije toga penzionisan! Je li to slučaj? Ili je sistem? Opće je uvjerenje da tu vlada sistem da Hrvat ne može ni ne smije doći na jedan odlučniji položaj. Sličan je slučaj bio predlani sa najsposobnijim pomorskim oficirom Erneyem, komandantom podmorničke flote. Tko da izbroji uopće sve slučajeve?

Reći će mi možda tkogod da to na mene ne spada. To je istina. Ali svakako spada na mene to da svrnem kao objektivni posmatrač pogled odlučujućih faktora na to da nezadovoljstvu i stanju u zemlji, specijalno što se tiče Hrvata, nije nipošto kriva katolička Crkva, nego nešto sasvim drugo.

Možda ne bi bilo zgorega, Gospodine Ministre, da svratite na ovaj slučaj pogled Njegovog Kraljevskog Visočanstva kneza Pavla i g. Predsjednika vlade.

Jedno je sigurno. Ovakav sistem i ovakve metode ne vode k dobru nego vode k rasulu države za koju su se zalagali najbolji naši ljudi kroz tolike decenije.

Sa odličnim poštovanjem

U Zagrebu, dne 24. III. 1936.
Dr. Alojzije Stepinac v. r.
nadbiskup koadjutor

Korošec je, kako se dalje vidi iz *Dnevnika,* odgovorio da je pukovnik Kozele penzioniran po zakonu, da ne postoji sistem koji bi bio uperen protiv Hrvata, da su trojica Hrvata i dvojica Slovenaca generali. Uz ovo je Nežić zapisao:

Koliko znače ta dva generala Hrvata u našoj vojsci, vidi se i iz toga što je jedan liječnik, a drugi administrativne struke.

U to vrijeme za novog bana Savske banovine imenovan je dr. Viktor Ružić. Nežić je zapisao:

Inače je na Nadb. koadjutora ban Ružić učinio dobar dojam i ide mu ban u svemu na ruku gdje može.

U srpnju je nadb. koađ. podijelio prvu sv. Pričest u nadb. kapeli banovoj kćerci Nadi. Sva se djeca pričestiše i roditelji su bili prisutni.

Pod nenaznačenim datumom u *Dnevniku* stoji:

Francuska komunizmu otvorila je vrata. Već joj komunisti sjede u vladi. Sklopila je savez sa boljševičkom Rusijom. Evropske sile počeše je napuštati, pa i naša vlada šuruje s Njemačkom. Mora da im je teško u svakom pogledu kad su eto prigodom slave udruženja *L'Assoc. cath. de la jeunesse* fr. htjeli svratiti našu pozornost, pozvati ličnosti i biskupe raznih zemalja itd. Gornjom pozivnicom pozvan je i koađ. Dr. Alojzije Stepinac na svečano primanje u Pariz. Ispričao se radi posla u dijecezi.

Oko pitanja Katoličke Akcije u *Dnevniku* je i ovo Stepinčevo cirkularno pismo:

Svima biskupskim Ordinarijatima:

Broj 115/Pr.

Preuzvišeni gospodine!

U vezi sa posljednjim pismom preuzv. sarajevskog Ordinarija objelodanjenog u sarajevskom *Kat. Tjedniku,* da ne bi izgledalo kao da se moja Centrala K. A. miješala u posao tuđe dijeceze, čast mi je umoliti Vašu Preuzvišenost da mi priopći svaki slučaj kadgod bi se tko, bio svećenik ili lajik moje dijaceze, usudio miješati u posao Vaše dijaceze nepozvan.

Ja ću smjesta uredovati protiv dotičnika, jer stojim na stanovištu da bez znanja i dozvole biskupa nitko nije vlastan pačati se u poslove njegove dijaceze.

U Zagrebu 15. kolovoza 1936.
Dr. A. Stepinac
nadb. koađ.

Uz ovo stoji Nežićeva primjedba:

Ujedno je rečeno gornjim: »Ja ne želim da se moji pačaju u poslove druge dijeceze, ali ne želim ni da se nečiji pačaju u poslove moje dijeceze. (o.p.)

Bez naznake datuma priložen je ovaj odgovor kardinala Pačellija, kasnijeg pape Pija XII:

Sveti Otac razdragan izrazima odanosti podstrtih mu od članstva Katoličke Akcije iz Zagreba, istoj toj božjoj vojsci želi da iz dana u dan sve više napreduje, te podjeljuje svima od svega srca apostolski blagoslov
Kardinal Pacelli

■ Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju: prijem kod kneza Pavla ● protiv priznanja Sovjetskog Saveza

U POSJETI VATIKANU

Jedna od glavnih tema bila je i »obuzdavanje komunističke opasnosti«

Uz popratni dopis od 12. listopada 1936. godine Stepinac je dobio *Beogradske jevrejske novine.* U popratnom dopisu stajalo je:

»Vaša preuzvišenost

Pokrenuli smo *Beogradske Jevrejske Novine* sa namerom da našoj javnosti pružimo informativan i objektivan nedeljni list u kome želimo s jedne strane da informišemo Jevreje o svim pitanjima i događajima u svetu, a da s druge strane Jugoslovenima Nejevrejima iznesemo pravu sliku jevrejske stvarnosti bez uvijanja i bez predrasuda.

Prema tome mi ćemo u našem listu – kao što se iz priloženog prvog broja vidi – posvetiti pažnju i diskusiji samog problema na najširoj osnovi smatrajući da je naša dužnost da registrujemo i komentarišemo sva merodavna mišljenja.

Mi bi se veoma radovali i bili bi ponosni kada bi Vaša Preuzvišenost htela da nam izrazi svoje mišljenje o Jevrejima i pitanjima koja su s tim u vezi i mi Vas najučtivnije molimo da nam dozvolite da u našem listu objavimo Vašu izjavu. Naš list, kao što smo maločas rekli, ide za tim da bude ne samo informativan u svakom pogledu već da doprinese potpunoj harmoniji i zajedničkoj saradnji svih sinova naše divne Jugoslavije.

Očekujući Vaš mnogopoštovani odgovor, Mi Vašu Preuzvišenost molimo da primite izraze našeg dubokog poštovanja

Uredništvo *Beogradskih Jevrejskih Novina* Nežić je uz ovaj dopis zabilježio:

Nadbiskup im ništa nije odgovorio, a svaki se broj *Jevrejskih Novina* šalje *retour.*

Pod nenaznačenim datumom Nežić je zapisao:

U Beograd nakon biskupske konferencije pošao jeNadb. koadj. 13. X., a vratio se 16. X.

Posjetio je *Min. predsjednika Stojadinovića* napose u predmetu imenovanja poslanika kod Vatikana: da bi najme novi poslanik bio katolik. Predsj. Vlado zamolio je Nadbiskupa da mu priopći imena nekih kandidata za taj položaj.

Napose je Nadb. upozoravao g. Stojadinovića neka nipošto ne uspostavlja veze sa Sovjetskom Rusijom, jer bi ruska poslanstva bila agencije za propagandu komunizma.

Priopćio mu i to da će Sv. Stolica otkazati Konkordat ne bude li doskora ratificiran. Predsj. vlade ozbiljno je izjavio da će konkordat biti prvi zakon koji bude iznesen pred parlament.

Kod Min. pravde (napomena u tekstu: jedna riječ precrtana tušem, – o. p.) Subotića protestirao je u ime bisk. konfer. što je načelnikom ministarstva (riječ ekskomunicirani precrtana – napomena u tekstu, – o. p.) suspendirani franjevac Čićić. Njega je najme suspendirala Sv. Stolica, jer je podigao tužbu protiv nad. sarajevskog dr Iv. Šarića radi odvojenja samostanskog zemljišta u Zenici za novu župu sekularnog klera.

Episkopat je tražio da Čićić bude maknut sa načelstva. Malo iza povratka Dra Stepinca iz Beograda stiglo je Čićićevo pismo kojim javlja da je opozvao tužbu, a i lično je bio u Zagr. kod Nadb. koadj.

Min. Prosvjete Stošoviću uopće nije išao jer ga je isti vrlo neprijatno prošli puta (protest protiv ukinuća privatnih škola) primio te je Nadb. tada obrekao da k njemu nejde nikada više.

Nagovještaj teških vremena: Stepinac u molitvi u bazilici Navještenja u Nazaretu

Uz poziv za prijem Stepinca kod kneza Pavla 14. X. 1936. godine Nežić je zapisao:

Princu Pavlu

potužio se nadbiskup na Stoševića, te da neće u Min. prosvjete dok bude on ministar. Princ Pavle nastoji da bi ga maknuo, a jednako za time ide i Dr. Korošec.

Nadbiskup je Princu Pavlu priznao da je napetost u Hrvatskoj za 50% popustila no naglasio je neka se ne misli da je time riješeno hrvatsko pitanje, jer svi očekuju da će se poći sada dalje i likvidirati (napomena u tekstu: dvije riječi nečitljive – o. p.). Što opozicija srbijanska obećaje Hrvatima – to im može dati i vlada ako hoće. Princ Pavle je nato odgovorio, da mu je položaj težak; da nije na čistu sa vojskom; da onaj atentat u parlamentu na Stojadinovića (6. ožujka 1936. godine poslanik D. Arnautović u Skupštini je pucao prema Stojadinoviću. U vezi s tim incidentom uhapšena je grupa poslanika od kojih su četvorica suđena, od kojih Arnautović na 15 godina robije. Riječ je o grupi poslanika koja je podržavala P. Živkovića u težnji za vraćanje na politiku šestojanuarskog režima. Incident je iskorišten da se već sutradan iz Stojadinovićeve vlade udalji ministar vojske i mornarice general P. Živković – o. p.) ima dalekosežniju pozadinu nego to javnost znade itd. Za konkordat kazao mu isto što i Stojadinović.

Princ Pavle (napomena u tekstu da je to precrtano, – o. p.) saopćio je Nadb. koadjutoru, da je spreman Krnjevića i Košutića (tajnik i potpredsjednik HSS-a, u emigraciji od 1929. godine o. p.) pustiti iz emigracije u zemlju. Neka pita Dra Mačeka bili on za to bio. (Košutić se te godine vratio iz emigracije, a Krnjević 1939, nakon Sporazuma Cvetković-Maček – o. p.)

Još je Nadb. koadj. upozorio princa Pavla – kako srbijanska opozicija traži savez sa Rusijom. Princ je izjavio, dok je on tu, da do saveza s Rusijom neće doći.

Sa Apostolskim Nuncijem konferirao je Nadb. o tekućim pitanjima.

Sa dr. Mačekom

sastao se Nadb. koadj. odmah koji dan iza povratka iz Beograda. Isporučio mu nakanu Dra Stojadinovića (princa Pavla – precrtano, – o. p.) glede Krnjevića i Košutića. Dr. Mačeku ne bi konvenirao povratak tih emigranata.

Još ga je (molio – precrtano), upozorio neka se ne uzda u srpsku opoziciju, jer je istoj stalo samo to da preko dr. Mačeka dođe na vlast. Kad bi oni zavladali sklopili bi savez sa Rusijom i time otvorili put komunizmu.

Isto što Hrvatima nuđa opozicija (nek – precrtano) može se ishoditi od sadašnje vlade.

Ovaj sastanak sa Dr. Mačekom bio je (kod Dr. Andresa – precrtano) u njegovom stanu u Zagrebu.

K. Banu Dr. Ružiću

išao je Nadbiskup iza razgovora sa Dr. Mačekom te ga (zamolio neka – precrtano) izvjestio o tome kako bi mogao Dr. Ružić poraditi da Hrvatima udovolji, (neka – precrtano) tako da vlada dade ono što nuđa srbijanska opozicija.

General trećoredaca – svećenika

došao je iz Rima te je u samostanu Sv. Zavera predsjedao kapitulu hrvatske provincije.

19. X. 1936 učinio je posjet nadbiskupu Dr. Alojziju Stepincu.

Pod nenaznačenim datumom u *Dnevniku* je zapisano:

Dr. Maček bio je u audijenciji kod Nj. V. Princa Pavla (8. XI 1936. na Brdu kod Kranja – o. p.) po svoj prilici u stvari one koncepcije da bi najme sadašnja (Uzunovićeva – precrtano; tada je Stojadinovićeva vlada – o. p.) vlada dala Hrvatima sve ono što nuda srpska opozicija, te bi se time izbjegao savez s boljševičkom Rusijom, kojega bi svakako učinila srpska opozicija, da dođe na vlast.

Hrvatski pravaši nisu bili zadovoljni time što je dr. Maček išao princu Pavlu, pa su izdali slijedeći letak: (letak priložen, ali se ovdje izostavlja – o. p.)

19. XI. 1936.
otišao je nadbiskup koadj. u Beograd radi bolnice milosrdnih sestara i radi bogoslovskog fakulteta.

Posjetio je prije svega *predsjednika vlade i ministra socijalne politike* te im izjavio da je to javni skandal *ne plaćati bolnice milosrdnih sestara u Zagrebu* dug koji iznosi oko 6 milijuna din. a banovina, općine i ostale javne institucije s time ukupno oko 22 milijuna. S druge strane pak bolnica je dužna primiti pacijente sa najgadnijim bolestima. Ako li ne plate dug, objavit će se javnosti zašto se bolnica mora zatvoriti, a dug će se od države sudbenim postupkom utjerivati tražeći i kamate.

Tražio je da poslanik kod Vatikana bude pošto poto katolik. Min. predsjednik odgovorio je da je vlada na to pristala i misli da će to biti Sorgo Mirošević (Niko Mirošević-Sorgo, – o. p.) dubrovčanin. (Imenovan je!)

(Dva reda precrtana koja glase: Nadbiskup je dobio dojam da Stojadinovićeva vlada kani urediti dobre odnose sa katol. Crkvom i da Dr. Stojadinović ima ambiciju riješiti hrv. pitanje??!!)

Dalje je posjetio *Min. prosvjete Stošovića,* te od njega zatražio da se u budžetu osiguraju spomenuta mjesta za bogosl. fakultet. Iz svega razgovora i držanja dobio je Nadb. dojam da je Stošović jedan apsolutno nemoguć čovjek i da je suradnja Crkve i države nemoguća dok takav čovjek bude Min. Prosvjete – koji nije ništa drugo nego zadrti Srbin i eksponent framazunske lože.

Nadb. je bio kod *Min. trgovine i min. poljopriv.* radi uvođenja vjeronauka u trgovačke škole i akademije i poljopriv. škole. Obojica obećaše.

Kod *Min. Korošca* bio je radi cenzure štampe i filma. Upozorio kako je štetno kad Ban nema tu ingerenciju.
Od *Min. Vojske* tražio je da se makne vojni referent Nikolić kao nepodesna osoba.

Bio je u poslu nekih stvari i kod *Min. pravde.*
Od *min. Spahe* zatražio je povlastice za časne sestre na željeznici.
Sa *namjesnikom Perovićem* razgovarao je odulje o prilikama u zemlji, tražio da dr. Farkaš bude imenovan senatorom.

Pod nenaznačenim datumom:
Mađarski konzul o Horty-u i Hrvatima
Na dan 1. prosinca kod primanja u ban. dvorima priopćio je mađarski konzul nadbiskupu koadj. da bi želio doći do njega. Došao je 4. XII. konzul nadbiskupu te mu je u razgovoru iznesao ovo: Interesirali ste se kako je regent Horty (Horthy Miklos, admiral, regent Mađarske 1920–1944. – o. p.) prešao granicu a da novine nisu donijele nego samo 2–3 riječi da je proputovao. Razlog će Vam biti jasan: najavljen je bio prolaz kroz Beč, a nenadano promijenjen pravac puta, da se izbjegne eventualnom atentatu; no Horty je želio da ide ovuda. O tom je mađ. vlada obavijestila poslanstvo u Beogradu i jugosl. vladu.

Horty je izrazio želju da ga se pozdravi na jugosl. granici hrvatskim jezikom, a on da će isto tako odgovoriti, te da ga dočeka – ne mađ. poslanik u Beogradu, nego mađ. konzul iz Zagreba. Tako sam ja sa banom Dr. Ružićem otputovao na granicu na Kotoribu da ga dočekamo. Ban je gospođi predao buket cvijeća, zaželio regentu dobrodošlicu hrv. jezikom.

Nakon pozdrava uzeo je Horty jedan pismeni sastavak i pročitao ga pred banom. Sastavak je otprilike ovako glasio:

»Sretan sam da mi se pružila prilika da se nakon toliko godina nalazim u zemlji gdje sam proživio mnoge ugodne časove i da mogu govoriti jezikom onog naroda kojega tako iskreno poštujem.« Već iz ovih riječi, reče konzul, vidite odmah situaciju: Ne želim da ga dočeka poslanik iz Beograda, nego konzul iz Zagreba, da ga se pozdravi hrv. jezikom i on hrvatski odgovara...

Kolika je to promjena od 1926. g. kad je Horty na zboru u Mohaću govorio samo o (riječi hrv. precrtana) jugosl. narodu, a za Hrvate nije htio ni čuti.

Sad, reče konzul, najviše s Hrvatima računa, jer da ih zajedno veže prošlost, historija te se taj narod mora respektirati.

Bole ga (Horty-a) nesloge u hrvatskim redovima.
Uz novinski članak pod naslovom: »Srpska pravoslavna crkva prema drugim vjerama« u *Dnevniku* je zapisano:

Tu »časni jerarsi« pucaju na konkordat koji je predložen Nar. Skupštini za ratifikaciju. Uprli su sve sile kod vlade da ratifikaciju osujete.

Ad. fontem: *u Rim*
Uputio se nadb. koadjutor 11. XII. 1936. gdje je boravio do 16. XII. Pošao je u Rim u vezi sa pitanjem ratifikacije konkordata u predmetu *Katoličke akcije* i nekih drugih stvari i da se informira o općem položaju u svijetu.

Sa kardinalom Pacelliem imao je dulji razgovor u njemačkom jeziku (kard. Pacelli – drž. tajnik). To je jedan od – po ljudski sudeći – najsposobnijih predstavnika Crkve Kristove, koji ima široke poglede na opći svjetski položaj, a osim toga veliku ljubav prema svakoj naciji, te je stoga s njime najlakše raspravljati o svim problemima koji tangiraju Crkvu u raznim zemljama. Nadbiskup je kardinalu – drž. tajniku izložio zadnje događaje u Jugoslaviji u vezi s konkordatom, napose intransigentni (stav. – o. p.) pravoslavne crkve i svoje mišljenje, kakova sudbina čeka konkordat sklopljen između Sv. Stolice i kraljevine Jugoslavije.

Razgovor je potrajao malo dulje, tim više što je Nadbiskup povjerljivo saznao da je stanje Sv. Oca pape dosta teško, te da nema nade da bi se mogao pridići, barem ne tako skoro.

Drugi razgovor imao je Nadb. koadj. *sa Mons. Pizzardom* u stvari *Katoličke akcije.* Mons. Pizzardo potpuno je odobrio stanovište Nadb. koadjutora u tom pitanju u čemu se već dulje vremena vodi spor među nekojim biskupima u Jugoslaviji.

Nad. je posjetio i neke *rimske Kongregacije.*
Podulji razgovor bio je sa O. *Ledohovskym* (Ledòchowski – o. p.), generalom D. J. (D. I. – Družba Isusova, isusovci, jezuiti – o. p.). Tu je saznao iz najsigurnijih vrela da je opasnost komunizma u Evropi sve veća i da evropske vlade ne znaju što imaju u kući. Tako je primjerice sam engleski poslanik došao jednom u kuriju da se informira o jednom skroz komunističkom članku, koji je izišao u Engleskoj, a engleska vlada nije imala ni pojma da se to desilo u Londonu. Osim toga doznao je Nadb. po sigurnim podacima, da se uvijek još i sada komunistički materijal liferuje iz Berlina na sve strane, a njemačka vlada nema ni pojma – koja se smatra tako informiranom da isti jugoslav. ministar unutarnjih djela traži iz Berlina informacije o komunizmu.

Nadb. je saznao da je pogibelj komunizma i u Italiji vrlo velika te je bilo nedavno mrtvih glava i u blizini Rima zbog komunističke propagande.

Prema tome, izgleda da su se komunisti uvukli i sva i najviša državna nadleštva u svim zemljama, kad se ovako nesmetano vodi propaganda i u državama koje se smatraju antikomunistički bedem.

Nadbiskup je saznao da talijanski vojnici odlaze pod firmom dobrovoljaca u Španiju.

Sve u svemu, vidio je da je opći položaj vrlo mutan i da Crkva Božja ima da podnese vrlo teške događaje u bližoj budućnosti, ako Bog dragi ne skrene tok stvari drugim smjerom. (Diktirao sam Nadb. koadj.) ■

Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju: francuska novinarka optužuje Stepinca za naklonost Habzburgovcima ● Stepinčevo pismo Korošcu

PRAVDA ILI VELEIZDAJA

Zahtjev za promjenom odnosa, piše Stepinac Korošecu, nije odmah i antidržavnost

Pod naslovom *Blagoslov sv. oca. hrv. kat. akciji* i *katoličkoj štampi* priložen je ovaj članak:

Zagreb, 23. prosinca. Preuzvišeni g. Nadbiskup Koadjutor primio je danas iz Rima ovo pismo:

»Državno tajništvo Njegove Svetosti. Vatikanski Grad 19. prosinca 1936. godine. No. 159417

Preuzvišeni i Prečasni Gospodine!

Drage volje daje Preblaženi Otac blagoslov, kao što si u molbi istakao, onima koji u Zagrebačkoj Nadbiskupiji kao članovi Katoličke akcije požrtvovno brane stvar evanđelja, a isto tako i onima, koji se staraju za izdavanje katoličkih listova ili taj posao pomažu.

Oni, kao dobri Kristovi vojnici, odlučno i ustrajno se bore za triumfe vjere, oni polaze stopama Boga i pod vodstvom Božjim prenose istinu onamo gdje je zabluda puna tamne navale oblaka, oni prenose ljubav onamo, gdje je ledena ljubav prema sebi nadjačala; oni prenose radost onamo, gdje je žalost postala pogibeljna radi nesreća.

Radostan sam, da mogu izraziti ove želje uz dužno štovanje Tvoje Preuzvišenosti najprijateljskiji

E. Kardinal Pacelli

(Priloženo i originalno pismo, na latinskom – o.p.)

Pod naznačenim datumom (zbog izostavljanja stranica):

Francuska novinarka, Edith Bricon urednica lista *La Republique*, koja više dana boravi u Zagrebu, najavljena je bila od franc. konzulata i bila u audijenciji Nadb., koadj. 3. I. 1937 oko 1 sat ostala u razgovoru interesirajući se za polit. prilike u zemlji i položaj kat. Crkve. Izjavila je da njezin list vodi borbu protiv pučke fronte u Francuskoj.

5. I. 1937.

Danas je bio kod Nadb. koadj. Dr. Ilija Jakovljević, glavni urednik *Hrv. Dnevnika*. Izjavio je, da dolazi u ime dr. Mačeka te bi znati želio kako stoji stvar sa konkordatom. Nadb. mu ukratko izjavio, ali mu se odma činilo čudno, da bi isti došao baš radi toga, odnosno da bi ga Dr. Maček slao. Naskoro je prešao na drugo – najme da Hrv. Straža vodi borbu protiv Hrv. Seljačke stranke. Gosp. urednik nastojao je da što više autoritativno nastupi, ali se po svemu vidjelo da se ili *Hrv. Dnevnik* kao takav ili (ako je došao u ime dra Mačeka ili Selj. Stranke) boje vrlo druge hrv. grupe Starčevićanaca, koji iz dana u dan dobivaju sve više na terenu. Nadb. izjavio da ne želi ličnih polemika između *H. Straže* i *H. Dnevnika*, ali je primjetio da je *Hrv. Dnevnik* prvi počeo napadajima prigodom žumberačke proslave. Nadb. ima dojam da se iza svega nešto iza brda valja. Saopćeno mu je najme ovih dana iz pouzdanog vrela, da će dr. Maček u najskorije vrijeme imati sastanak sa Dr. Korošcem, a jučer je pak doznao da je Dr. Kulovec već bio zamoljen od Dr. Mačeka da dođe k njemu. Dr. Kulovec je doista i bio u Zagrebu, jer je s njim razgovarao i dr. Šimrak. Jasno je da je situacija za Mačeka vrlo teška: Ako se odluči za ulaz u vladu, pogibelj je da će ga minirati frankovci i starčevićanci, ako pak nejde, nema izgleda da bi pasivnom politikom mogao što postići budući se Stojadinović nagodio manje više sa svim susjednim državama.

Odavde također jedan dio negodovanja protiv *Hrv. Straže*, jer na nju ne će pasti odium ni u kojem slučaju. Izgleda da se sve više provodi diferencijacija duhova i da kulturni i vjerski problemi potiskuju sve druge i bogzna kako će sve to svršiti.

U *Dnevniku* zatim slijedi ovo Koroščevo pismo Stepincu:

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
MINISTAR
ZA NOTRANJE ZADEVE

Beograd, 28. februarja 1937.

Preuzvišeni gospod nadškof!

Presbiro mi je dal priloženi razgovor z gospo Edith Bricon.

Prosim Vas, preuzvišeni gospod nadškof, da mi blagovolite sporočiti, ali je ta razgovor autentičan, ako ne, ali je in v koliko je resničen ali pa izmišljen.

Sprejmite, prevzvišeni gospod nadškof, izraze mojega odličnega spoštovanja.

Dr. Korošec

Novinarka denuncirala Nadb. koadjutora

3. I. 1937. posjetila je Nadb. Koadujtora Dra. A. Stepinca francuska novinarka Edith Bricon, te ga zatim denuncirala, da je Austrijanac:

RAZGOVOR SA NADBISKUPOM KOADJUTOROM G. DR: ALOJZIJEM STEPINCEM

vođen 3. januara 1937.

Dr. Stepinac počinje svoj razgovor hladnim, gotovo jezivo odmerenim uvodom u kome napada pravoslavnu crkvu. On kaže:

»Pravoslavna crkva nije sposobna da se niukoliko odupre komunizmu, jer ona nije sposobna za moralno vaspitanje naroda. Pravoslavna crkva je odgovorna za veliku korupciju koja vlada u Rumuniji i Jugoslaviji. Ona nije nikada poučavala da je zabranjeno krasti. Kako bi mogli Hrvati da pristanu da se potčine ovoj degenerisanoj crkvi? Ona propoveda samo prazan formalizam.

Katolička religiozna aktivnost podvrgnuta je najsamovoljnijim postupcima. Mistarstvo prosvete suspenduje naše veroučitelje i pojedine naše škole ostaju po čitave dve godine bez veroučitelja. Roditelji su očajni zbog toga, a svi naši protesti ostaju bez pozitivnih rezultata. Ranije smo imali konfesionalnih škola, a sada ih nemamo. Eto, otuda komunizam. Beograd je prošle godine zatvorio najbolju žensku preparandiju u Zagrebu. Školska prosveta bila je ranije potpuno autonomna, a cela administracija školska bila je Hrvatska. Posmatrajte ostracizam u vojnoj akademiji. Imamo li hrvatskih generala? Danas bi 3/4 Hrvata išlo radije sa Mađarima nego sa Jugoslavijom ali nikada sa Italijom. (Novinar tumači ovu razliku u mišljenju između g. dr. Mačeka i g. dr. Stepinca u odnosima na Italiju time što je g. dr. Stepinac privrženik »Apostolskog veličanstva«).

»Konkordat ni izdaleka ne zadovoljava sve zahteve Hrvata. On se pravio da bi Hrvati ćutali ali Hrvati neće ćutati nego će i dalje tražiti radikalne promene. U ostalom, konkordat neće ni biti primenjivan. Nije tačno da su Franjevci jugoslavenski nacionalisti. (Na primedbu novinara da Franjevci, za razliku od Jezuita, stoje na jugoslovenskoj liniji)«.

U toku daljeg razgovora g. dr. Stepinac tvrdi da je ogromna većina srednjoškolskih nastavnika u državi pravoslavne vere.

Iz celoga razgovora novinar je stekao apsolutan utisak da je Dr. Stepinac Habsburgovac. On zaista i kaže:

»Postoji ogromna provalija između naše nekadašnje situacije pod Habsburgovcima i sadašnje naše situacije.«

Slijedi u *Dnevniku* Stepinčev odgovor na Koroščev upit:

Gospodin
Dr Anton Korošec
Ministar unutrašnjih poslova
Beograd

Gospodine Ministre,

Vrlo sam Vam zahvalan za dopis koji ste mi izvolili poslati.

Apsolutno odbijam autentičnost razgovora u ovoj stilizaciji kakovu Vam je predložio Presbiro. Posebno pak s indignacijom odbijam aluzije o nekakovim stranim dinastijama. To me pitanje ne zanima ni najmanje niti sam jednom jedinom riječi spomenuo bilo koju dinastiju. Strancima uvijek istaknem, kad dođu k meni, da im o političkim stvarima ne mogu davati nikakove izjave, jer to na mene ne spada. Ako pak od mene što žele kao od objektivnog posmatrača prilika, mogu im iznijeti samo ono što sav svijet znade i vidi. Cijelome je svijetu poznato da su hrvatski katolici u ovoj državi zapostavljeni u svakom pogledu i da doživljavaju bezbrojne šikanacije u pitanju školstva. Slično u vojci i u drugim granama državne uprave jer ih nema nigdje gdje se odlučuju. Tu dakle nema nadbiskup koadjutor ništa otkrivati nikome, nego upozoriti na činjenice koje su svemu svijetu poznate. To valjda znade i Presbiro kome je dobro poznato što govori i piše pravoslavna crkva o katolicima, napose zadnjih dana prigodom rasprave o Konkordatu, dok katolici ne smiju ni pisnuti.

Bio bih čovjek prezira vrijedan, kad bih zatajio ljubav prema narodu od kojega sam niknuo. Nisam pak kriv, što se je u našoj državi, kod braće Srba, uvriježila praksa da se svaki vapaj za pravdom kvalificira sa antidržavnošću ili, što više, sa veleizdajom. Moja je savjest čista i nemam si što predbaciti u tom pogledu, jer sam sve što mi se imputira rekao ne jednom u lice mnogim Ministrima, pače i samom Vladaru, blagopokojnom Kralju Aleksandru I.

Toliko sam smatrao, Gospodine Ministre, nužnim da Vam odgovorim na Vaše cijenjeno pismo.

Izvolite, Gospodine Ministre, i ovom zgodom primiti izraze mog odličnog poštovanja.

Zagreb, 1. marta 1937.

Nadbiskup koadjutor

5. III. 1937. Danas je nadbiskup koadjutor imao dugi razgovor sa ing. Augustom Košutićem. Sastanak je upriličen u žup. dvoru u Remetama u 5 sati posle podne, i trajao je sat i pol.

Cijeli se je razgovor vodio u srdačnom tonu. Ing. Košutić izložio je koadjutoru svoje misli. On neće borbe nego slogu među hrv. staležima. On neće da se dira u Crkvu. Seljačka Sloga, kojoj je on predsjednik ne misli nikako da pod takozvanom autohtonom kulturom provodi i uvodi kakovo novo poganstvo nego samo da sačuva što je naše.

Nadbiskup koadjutor sa svoje strane izložio mu je kako bi isticanje ekskluzivno seljačkog staleža bilo pogubno pa zato da svi očekuju od Košutića da će biti pravedan prema svima staležima, kako ne bi došlo do razdora između inteligencije i seljaštva. Crkva ne smeta niti će smetati politici hrv. naroda dok se taj narod bori za svoja prava i pušta u miru Crkvu i njezinu nauku. Ni Seljačkoj Slozi neće smetati, jer ukoliko ova oživljuje lijepe narodne običaje, pjesme, nošnju etc. može se crkva tome samo veseliti, jer je n.pr. narodna nošnja jaki ustuk protiv nemorala. Moli da se međusobni sporovi rješavaju usmenim putem a ne napadajima u štampi.

Nadbiskup koadjutor je posebno razložio da Katolička Akcija i ne može smetati HSS jer je kat. dio Crkve koja ne ulazi u aktivnu stranačku politiku. Zato ne valja vjerovati huškačima.

Što se tiče tobožnjeg fašizma Hrvatske Straže rekao je koadjutor da ako možda koja riječ i zazvuči čudno u katoličkom dnevniku da je to samo reakcija na razorno djelovanje masonerije, koja je zakleti neprijatelj Crkve u čitavom svijetu i koja je uzrok teškom stanju u svim dijelovima Evrope i svijeta, te koja ili ne zna ili neće da suzbije strašnu komunističku zarazu. ■

Priredio Ljubo Boban

Nastavlja se

U slijedećem broju: Okružnica protiv komunizma

OKRUŽNICA PROTIV KOMUNIZMA

Noćnom procesijom od Kamenitih vrata, hrvatski su katolici trebali okajati »bezbožničke grijehe«

Engleski poslanik kod Nadbiskupa koađutora
Dne 10. IV. došao je u posjete nadb. Koađutoru engleski poslanik iz Beograda Mr. Campell. Ostao je s Preuzv. u razgovoru oko pola sata. Razgovarali su (francuski) najprije o indiferentnim stvarima, a onda je poslanik stavio upit Koađutoru, kakove su sada prilike ovdje. Koađutor mu je odgovorio, da ne vidi puno poboljšanje i ne zna što će biti u slučaju jednoga međunarodnog sukoba.

Gosp. Poslanik, upitan od Nadb. da li pozna hrvatske političare odgovorio je: »Ne poznam ih, jer doći s njima u kontakt bilo bi malo nezgodno obzirom na moj položaj, ali sad ću se malo informirati, kako stvari stoje.«

Nad. Koađ. dobio je dojam, da za Eugleze nije baš odveć ugodan sporazum Italije i Jugoslavije (tzv. Beogradski sporazum, 25. III. 1937. – o.pr.) i nema sumnje da je za Engleze u ova neizvjesna vremena potrebno znati kaio stvari stoje. O tom svjedoči i pitanje poslanika: kakovo bi stanovište zauzeli Hrvati prema Italiji u slučaju rata sa Italijom.

U počast poslanika Campbella dao je grad Zagreb svečani ručak a ban svečanu večeru.

Okružnica nadbiskupa Koađutora o komunizmu
Ovu je Okružnicu donijela *Hrvatska straža* od 10 IV. 1937. (U *Dnevniku* se navodi datum od 12. IV. – o.pr.) Okružnica glasi:

Sveti Otac Pio XI. enciklikom *Divini Redemptoris* ponovno je upozorio na strahovitu opasnost, koju bezbožni komunizam predstavlja za cio ljudski rod. Komunizam je u očima sv. Oca »đavolski bič« i »rušilačka kuga« čovječanstva zbog »odvratnih i neljudskih načela« koja ispovijeda. Sv. Otac u toj enciklici iznosi nauku, način širenja i grozne posljedice komunizma i odmah upoznaje ljude, zašto je do komunizma došlo: »Ne bi bilo ni komunizma ni socijalizma da nisu oni koji vladaju narodima prezreli nauk i materinske opomene Crkve: mjesto toga oni su htjeli na temelju liberalizma i laicizma stvoriti druge socijalne zgrade koje su prema prijašnjima izgledale moćne i veličanstvene, ali se brzo uvidjelo da nemaju temelja i da se bijedno ruše jedna za drugom, kao što se mora rušiti sve što ne počiva na jedinom ugaonom kamenu, koji je Isus Krist.«

Komunizam je dakle kazna Božja, što su ljudi prezreli i pogazili zakon Božji. Tu se i te kako ispunila ona sv. Pisma: »Grijeh čini narode nesretnima« (Prov. 14,34). Ako se pak komunizam promatra u tom duhu, kao što i mora da ga promatra čovjek kršćanin, onda lako razumijemo sv. Oca, kad u istoj encikliki kao jako sredstvo za obranu protiv komunizma navodi i poruku: »Radi toga, časna braćo, preporučujemo da promičete i na najuspješniji način učvrstite u našim biskupijama duh molitve povezane sa kršćanskom pokorom. Kad su apostoli pitali Spasitelja, zašto iz nekog opsjednutog nisu mogli istjerati zloga duha, Gospodin im je odgovorio: »Ovaj rod demona se izgoni samo molitvom i postom (Mat. 17, 21). Također i zlo koje muči čovječanstvo neće moći biti pobijeđeno nego općom svetom vojnom molitve i pokajanja. Na poseban način preporučujemo redovima, muškima i ženskima, da udvostruče svoje žrtve i molitve, te bi iz Neba izmolili moćnu potporu Crkvi u današnjim borbama, a po moćnom zagovoru Bezgriješne djevice, one koja je jednom zgazila glavu staroj zmiji i koja ostaje sigurna brana i nepobjediva Pomoćnica kršćana.«.

Znademo da će se ljudi koji su bez vjere nasmijati na ove riječi: »jer reče luda u svom srcu – nema Boga« (Ps. 13,1), pa prema tome ne može ni pomoći. I Golijat se rugao Davidu, koji je na njega izašao više vjerom u živog Boga nego li u svoju snagu. Ali je svršetak njihovog dvoboja pokazao da se »nitko nije uzdao u Gospoda i bio posramljen« (Eccli. 2, 11).

Mi kao kršćani katolici moramo da i ovu stvar kao što je pojava komunizma promatramo u svjetlu sv. vjere. On je, rekosmo kazna Božja, napose kršćanskim narodima Evrope zbog gaženja i preziranja zakona Božjega, jer se s pravom može na njih potužiti Gospod kao nekoć na Izraela. »Mene odbaciše, izvor vode žive, i iskopaše sebi cisterne, koje ne mogu držati vode« (Jerem 2, 3). A kad čovjek prezre Boga i Zakon Božji, koje čudo da se onda pokaže rod o kojem govori Ozeja: »Proklinju, lažu, ubijaju, kradu i preljub se raširio i jedno prolijevanje krvi slijedi drugo.« (Os. 4, 2) A što ćemo reći za naše doba? Ne moramo li mi da sa bolom u duši ponovimo sa sv. Pavlom i konstatiramo da su toliki ljudi našega vremena, puni svake nepravde, zlobe, lakomosti, pakosti, ubijstva, svađa, lukavština, zloćudnosti, šaptači, klevetnici, bogumrski silnici, naduti oholice, izmišljači zala, nepokorni roditeljima, nerazumni, nevjerni, bez srca, okrutni« (Rim. 1, 28, 31). Jednom riječju ponavlja se ono što govori sv. pismo za doba Noino: »I zemlja se pokvari pred Bogom i napuni se bezakonja« (1, Mos. 6, 11). sjetimo se samo grozota u Rusiji, Španjolskoj, Meksiku, gdje organizirani ateizam ruši propela, slike, kipove Krista, Majke Božje i ugodnika Božjih, razvaljuju i pale građevine Božjih hramova, pale kuće i na najstrašniji način ubijaju one koji nisu htjeli da »sagnu koljena pred Baalom« Rim 11, 4).

Ovo gaženje zakona Božjega ne može ostati nekažnjeno. Ta već je u *Starom Zavjetu* opomenuo Gospodin Izraelce: »Ako zabacite zakone moje i prezrete naredbe moje, te ne tvorite što sam naredio, moj zavjet poništite, onda ću i ja vama učiniti ono: naglo ću vas pohoditi siromaštvom i vrućicom, koja će vam oči ugasiti i život utrnuti. Uzalud ćete sijati sjeme, jer će ga neprijatelji pojesti. Okrenuti ću lice svoje protiv vas, da vas neprijatelji vaši pobijede i podvrgnuti ćete biti onima koji vas mrze«. (Mos. 26, 15, 17). a na usta proroka Izaije daje im da biraju: »Ako me hoćete slušati, uživat ćete dobra zemaljska. Ako li nećete, nego me budete izazivali na srdžbu, onda će vas mač istrijebiti, jer usta Gospodinova progovoriše« (Is. 1, 20–21).

Svi danas stenjemo pod udarcima pravde Božje. Svi želimo da se skrate dani kušnje čitavom svijetu. Napose želimo da naša uža domovina bude pošteđena od ovog »đavolskog biča« i »rušilačke kuge« kako sv. Otac naziva komunizam. Znamo doduše, da komunisti nastoje uvjeriti neuke, kako tobože svećenici samo zato viču na komunizam, jer se boje za svoje živote i svoj tobožnji svršetak. No ti komunisti tako viču samo zato da – kako se kaže – opsjene prostotu. Jer to je za savjesne katoličke svećenike preslabi razlog. Niti su se bojali niti će se bojati ako ustreba položiti živote za pravdu i istinu. Savjesni katolički svećenici će ići uz pomoć Božju, ako ustreba, i najgoroj nevolji i sramoti ususret »radujući se što su bili smatrani dostojnima da trpe sramotu za ime Isusovo« (Act. 5, 14) po primjeru sv. apostola. Ali svako svećeničko srce steže se, kad pomisli, koliko duša, otkupljenih dragocjenom krvlju Kristovom, juri u propast, zavedeni bezbožnim načelima još bezbožnije komunističke nauke.

I zato ćemo, koliko je u našim slabim silama, da poslušamo glas sv. Oca. Sam nas Gospodin Bog upućuje na to kako ćemo izbjeći kaznama desnice Njegove, kad govori na usta Jeremije proroka: »Ako se narod obrati od svoje zloće, onda ću i ja požaliti zlo koje sam mu kanio počiniti« (Jer. 18, 7.). A na usta Ezekijela proroka govori: »A ako bezbožnik počne činiti pokoru za grijehe svoje koje je počinio, te obdrži sve moje zapovijedi i tvori pravo i pravicu, onda će živjeti i neće poginuti« (Ezek. 18, 21).

Gospodin Bog odlučio je bio da uništi Ninivljane zbog opačina njihovih. Ali prije toga pokušao je još jednom ne bi li se obratili. I gle! Na riječi Jone proroka stanovnici grada zajedno sa vladarom u pepelu i kostrijeti prihvatiše se pokore i vratiše se s puta zloće na put pravde. I Gospod se smilova, tako da je Jona Bogu mogao zavapiti: »Znam ja da si ti dobar i milosrdan Gospodin, ustrpljiv i obilan smilovanjem, koji zlo oprašta« (Jon. 4, 2).

Pokora! Ta je riječ nevjernom svijetu gotovo nepoznata. Ali upravo zato ima ona da postane sastavni dio našega života, ako hoćemo da spasemo sebe i čovječanstvo.

U vezi s enciklikom sv. Oca protiv komunizma, a u želji da naše vjernike što više potaknemo na ovo sveto djelo, određujem da se u Zagrebu u svim župskim i redovničkim crkvama u danima od 21-23. svibnja ove godine održi Trodnevnica s propovjedima o pokori. Tom prilikom neka se pozovu vjernici da u što većem broju pristupe svetim sakramentima. Na dan 22. svibnja u subotu u 10 sati na večer bit će procesija u kojoj ćemo sliku Majke Božje od Kamenitih Vratiju prenijeti u katedralu, gdje će se održati propovijed i o ponoći služiti sv. misa uz dijeljenje sv. Pričesti. Dne 23. svibnja bit će u prvostolnoj crkvi pontifikalna sv. misa i propovijed u 9 sati, a poslije podne u 5 sati propovijed i povratak slike Majke Božje na Kamenita Vrata.

U župama izvan Zagreba neka se u subotu dne 22. svibnja u večer održi kod večernjice propovijed, a u nedjelju 23. svibnja na večer održi procesija sa slikom Majke Božje.

Svemu drušebrižničkom kleru stavljam na srce da tokom cijele godine nastoje zgodnim načinom u svetim propovijedima poticati vjernike na pokoru, naglašujući potrebu zadovoljštine sa strane vjernika za tolike opačine i uvrede, što se svakodnevno nanose Veličanstvu Božjemu.

U Zagrebu dne 31. ožujka 1937.
Dr. Alojzije Stepinac
nadbiskup-koadjutor

Nežić je uz ovo zapisao:
I doista je 22. V. u 10 sati bila procesija sa slikom čudotvorne Majke B. od Kamenitih vrati. Nadbiskup se dovezao (koadutor) u župni ured sv. Marka, odakle je obučen u pontifik odijelo sa asistencijom do Kamenitih Vrata. Bili su s njime i biskupi: Dr. Srebrnić, krčki i Mons. Pušić, hvarski. Muškarci nabožnih družtava i Kat. Akcije poredali se u procesiju. Četvorica su nosili čudotvornu sliku Majke Božje koja je skinuta sa oltara u Kamenitim vratima i procesija krenula preko Mesničke u Donji Grad, Frankopanskom, kraj Sveučilišta prema Zrinjevcu, Praškom i Jelačićevim trgom u katedralu. U procesiji su pjevane marijanske pjesme i moljena sv. Krunica. Neki su nosili i upaljene svijeće. Kod budućih noćnih procesija moralo bi se organizirati da svaki nosi svijeću. Žene su ipak došle u velikom broju i priključile se procesiji, premda su bili samo muškarci pozvani. Komunisti su se grozili da će procesiju napasti, ali nije bilo nikakovih smetnja. To je dakle bila ta *noćna procesija sa slikom M. Božje.*

22–23. V. u noći nakon te procesije održao je dominikanac o. Jordan Viculin propovijed u pravostolnoj crkvi a potom je presvj. opat Dr. Ferdo Rožić služio sa asistencijom abicijalnu sv. Misu.

Dne. 23. V. u 9 sati propovijedao je Dr. Bakšić, a preuzv. Dr. Stepinac je služio pontifikalnu sv. Misu. Poslije podne u 5 sati propovijedao je kanonik Pećnjak o komunizmu, a potom je slika Majke Božje sa glavnog oltara katedrale u svečanoj procesiji vraćena u Kamenita Vrata. Procesiju je vodio Mons. Dr. Lovro Radičević, opat sub infula.

Komunizam kao »kazna božja«: Alojzije Stepinac, na fotografiji s križem na ramenu

Pomoć pasivnim krajevima
Prvi potpredsjednik u tom odboru bio je Nadb. Koadjutor. Sabralo se svega u novcu 3.687.757. din, i sto vagona hrane u naravi.

Hrvatski krugovi reagiraju proti rada Totha i Bićanića u Gospodarskoj Slozi (organizacija pod vodstvom Hrvatske seljačke stranke – o.pr.)

Dne 17. IV. bio je kod nadb, koadutora Dr. Ante Trumbić. Došao je zbog spora koji je nastao u odboru za podupiranje Dalmacije. Preostalo je naime od sakupljenoga imetka 163.347 din. Dr. Maček molio je da se ta svota doznači »Gospodarskoj Slozi«, ali je protiv toga žestoko ustao Mr. Kett i gđa Dr. Smrekar. Dr. Trumbić molio je preuzv. Koadjutora neka bi došao na zaključnu sjednicu da se to pitanje riješi. Preuzv. je rekao da će doći. 18. IV. 1937. Danas se je u stanu Dr. Trumbića održala sjednica Odbora za prehranu gladne Dalmacije. Prisutni su bili: Dr. Trumbić, Dr. Stepinac, Dr. Hondl, Dr. Zdenka Smrekar, Mr. Kett i Marko Leventić. Dr. Trumbić je razložio čitavu stvar i zamolio da bi se izašlo ususret želji Dr. Mačeka i gore spomenuta preostala svota uručila *Gospodarskoj Slozi.* Ali kad je došlo do rasprave napao je Mr. Kett žestoko *Gospodarsku Slogu* a specijalno Dr. Bićanića, koji je po njegovom mišljenju potpuni marksist i cijelu će stvar upropastiti. Nema dakle smisla takovom čovjeku davati novac na ruke. Žalio se gorko na dra Mačeka što trpi ovakova čovjeka.

Gđa Smrekar također je žestoko napala *Gospodarsku Slogu,* odnosno Bićanića i slične ljude, a nije štedila ni Mačekove supruge »Pepice«.

Nadbiskup Koadjutor izrazio je svoje nepovjerenje u rad *Gospodarske Sloge* dok ju vode ljudi kao Toth i Bićanić, jer su doveli apostatu (otpadnik od neke ideje – o.pr.) svećenika Šercera koji u ime Gos. Sloge širi starokatolicizam. Koadjutor i Dr Hondl bili su za to da se spomenuta svota doznači »Akademskoj Menzi«.

Nakon duge debate ipak su svi pristali za volju dra Trumbića da se uruči *Gospodarskoj Slozi,* ali se mora voditi kontrola u koju će se svrhu novac utrošiti. Nadzor će voditi g. Marko Leventić.

Iz svega se vidjelo da je kod Hrvata sve jača reakcija proti razvratnih ideja marksizma i sličnih struja.

Otvaranju Zagreb. Zbora i francuskog paviljona prisustvovao je Nadb. Koadjutor 17. IV. 1937. u 11 sati. radi franc. poslanika Dampiera bio je objed kod grada, a večera kod bana.

U sjemeništu bogosl. blagoslovio je Nadb. Koadj. 18. IV. zidani križ u vrtu i kuglanu.

Engleski novinar.
Praktični katolik bio je u audijenciji kod Nadb. Koadj. 28. IV. Isti ima ući u engleski parlamenat. Proputovao je veći dio Jugoslavije. Informira se o prilikama. Specijalno ga interesira kako su Hrvati reagirali na sporazum Jugoslavije i Italije. On računa kao sigurno da će u najskorije vrijeme buknuti rat između Engleske i Italije. Bio je u Italiji, te je u Vatikanu posjetio Kard. Pacellia, Koadjutor ga je zamolio da izruči njegov pozdrav nadbiskupu Westminstera Mons. Hinsleyu kojeg pozna iz Rima.

Šef saniteta u Palestini, Englez, bio je kod dr. Stepinca 29. IV. 1937. Čuo je naime od engleskog konzula da Nadb. Koadj. putuje s hodočašćem u Jeruzalem, pa ga je zamolio da se javi kod engleskog guvernera, kad onamo dođe. On će obavijestiti sve vlasti da mu idu na ruku u Palestini.

Teta Nikolaja Mali bolesna poštanska činovnica – apostol zagrebačke periferije. Hodala je po periferiji, skupljala zapuštenu djecu, brinula se za konkubinarce da se vjenčaju, pomagala sirotinju. Bolest je konačno svezala uz krevet, odakle dirigira rad djevojčica koje je odgojila za to – na periferiji. Slike prikazuju kućnu izložbu, koju je otvorio Nadb. Koadjutor. ■

Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju: Ubojstvo Krste Ljubičića

UBOJSTVO KRSTE LJUBIČIĆA

U pismu Stepincu, Korošec je i policiju optužio za »šurovanje s komunistima«

U travnju 1937. godine došlo je do poznatog ubojstva studenta Krste Ljubičića, od strane frankovaca. O tome u *Dnevniku* ima dosta priloga, bilo da je riječ o napisima iz *Hrvatske straže,* bilo da je riječ o priloženim lecima. Ovdje te priloge nećemo uvrštavati. Ograničit ćemo se samo na komentare voditelja *Dnevnika* u to vrijeme, dakle D. Nežića. Tako je on, pod nenaznačenim datumom, zabilježio:

Krvave borbe hrvatskih omladinaca sa komunistima na zagreb. sveučil. u kojoj borbi ubijen je komunista Krsto Ljubičić, katolik. Prikaz događaja vidi na letcima između 24. i 25. strane ove knjige, sve što je Hrv. Straža tih dana donosila, slijedi. Dr. Janko Šimrak, sveuč. profesor i Hrv. Straže direktor mnogo se tih dana zauzimao za hrv. omladince.

Još nešto *o borbi hrv. sveučilištaraca s komunistima.* Dr. Korošec poslao je nadb. Koadjutoru slijedeću informaciju, koja je prilično vjerna te se dade zaključiti da je Beograd dosta upućen u događaje kod nas.

Kraljevina Jugoslavija
Ministar
za notranje zadevi

Beograd, 29. aprila 1937.

Prevzvišeni gospod nadškof!

Prilagavam informacije iz Zagreba, katere bodo tudi Vas zanimale.

Sprejmite, prevzvišeni gospod nadškof, izraze mojega odličnoga spoštovanja.

Potpis nečitljiv
28. IV 1937.

Obaveštenje

U poznatim posljednjim đačkim nemirima u Zagrebu javljaju s nekoliko strana, da se zagrebačka policija tom prilikom stavila na stranu komunista. Ne znam da li je to tačno, ali ću ovdje izneti ono, što javljaju.

Pred katedralom cele (vele?-o.pr.), da je Kolman (židovskog porijekla) vikao: Živio Staljin i da je istom toga bila navala na njega. Đaci radićevci bili su skupa s komunistima i vikali su: Živio Beneš, živila demokracija, dolje pop Korošec i njegov sporazum sa fašistima itd. Hrvatski studenti (frankovci i klerikalci – domagojci) vikali su: živila slobodna Hrvatska, dolje komunizam i fašizam, živio dr. Pavelić. Tačno je da su ovi posljednji vikali dolje fašizam pa ih je radi toga u *Dnevniku* i napao dr. Maček da su u službi tuđina.

Drugi dan pred univerzom su došli komunisti i to ne samo đaci nego i radništvo sa radićevcima i svi su bili oboružani. Tražili su da se obustave predavanja u znak protesta što je njihov drug Kolman ranjen dan prije. Hrvati đaci su došli obično na predavanje i bili su u univerzi. Kada su vidjeli da će komunisti napasti na njih, tada su se zatvorili u univerzi, pa je došla policija, koja je skupa s komunistima otvorila univerzu, provalila unutra i svi se oborili na one koji su bili unutra.

Mnogi nepristrani očevidci vele da se vidjelo kako je policija bila na strani komunista i kako je apsila samo one koji su bili u zgradi, a druge pustila na miru. Svi su se najviše čudili radi sprovoda, da je policija mogla dozvoliti onaku komunističku manifestaciju. Mnogo je doprinijelo i to što su komunisti falsificirali jedan letak, koga su potpisali u Mačekovo ime i pozvali i građane, da sudjeluju u sprovodu. Maček je doduše izdao demanti ali je onaj prvi komunistički letak ipak izazvao zabunu i mnogo svijeta je bilo na ulici da to vide. U samom sprovodu je najviše bilo omladine, među kojom mnogo studenata srednje škole i šegrta, zatim je bilo radnika, radnica, studenata univerze a građana je bilo vrlo malo. Na čelu sprovoda su išli Većeslav Vilder i Sava Kosanović. Oni su se potpuno stavili na stranu komunista i sve su letke i druge stvari komunističke štampali u svojoj štampariji *Grafika.* Izazovno je bilo da komunisti prolaze kroz centar grada sa crvenom trakom. Na groblju je nakon govora uslijedio pozdrav studenata svome mrtvome drugu sa stisnutom pesnicom. Policija je sve to mirno gledala, pa kada su poslije neki prigovarali kako se je policija prigodom tuče i prigodom sprovoda ponjela pristrano, tada vele da je jedan viši činovnik izjavio: pa mi smo radili sve ono kako nam je nalagao ministar Korošec. Tako eto i policija je htjela svaliti sa sebe svu krivicu i odijum na ministra Korošca prebaciti. Ljudi već sumnjaju, da su možda i na zagrebačkoj policiji se uvukli komunisti, kada su ovako javno dozvoljavali kroz grad komunističke manifestacije, te se boje da vlast nije dovoljno jaka, da to sve obuzda i uvede pravoga reda.

Ovaj slučaj morao bi biti jedna opomena da se u buduće ovako što ne dogodi, a osim toga da se vidi ko je to sve propustio, da se ovako događalo, pa da se dotične pozove na odgovornost. U petak je bio jedan gospodin kod g. Namjesnika Perovića, pa mu je pričao radi Vilderova komunizma, na što mu je Perović odgovorio: već mi je poznato i mnogo više, pa se je zgražao kamo to sve vodi Vilder i njegova okolina, a javno se pravi, kao veliki prijatelj današnjeg poretka i dinastije. To je dobro da se toga tipa razotkrije!

Prigodom studentskih nemira u Zagrebu vodeću su ulogu imali đaci »klerikalci« (domogojci), koje idejno vode: Ivo Bogdan, urednik *Hrvatske straže,* Tijas Mortigjija, dipl. filozof, inače saradnik *Sijača, Orača, Njive* i svih onih ilegalnih frankovačkih listova, koji se periodično pojavljuju, nadalje Ivo Lendić, urednik *Hrvatske straže,* koji se posebno »proslavio« sa člankom u *Luči,* u kome je napao na ministra Korošca. Čla-

I Kaptol »pristran«: Alojzije Stepinac u svojoj radnoj sobi nak je nosio naslov: O položaju katolika, a potpisan je pseudonimom: Vigilands (Lendić). Komunisti su to saznali, da svu ovu akciju vode klerikalni đaci, pa su se zaprijetili da će poslati jednoga dana svoje radnike u prostorije *Hrvatske straže* u Trenkovu ulicu i da će tamo sve demolirati i sve poubijati. To je jedan radnik dojavio vlasnicima *Hrvatske straže,* jer je bio prisutan tome komunističkom dogovoru pa je među klerikalcima zavladala prava panika. Dr. Matulić, urednik *Hrvatske straže* nakon što je saznao da tu prijetnju, odmah se razbolio i ostao je nekoliko dana kod kuće jer se bojao komunističkog napadaja. Dr. J. Šimrak, direktor *Hrvatske straže* kada je čuo za prijetnje komunista, nije hteo radi svoga nekog posebnog »dostojanstva« tražiti zaštite policije, ali kada je vidio da nije šala, tada je poslao jednog činovnika na policiju, podnio prijavu na temelju iskaza onog radnika, zatražio zaštitu, pa od tada pred prostorijama *Hrvatske straže* stoji jedan stražar, koji ima nalog, da ih čuva od event. navale komunista. Bilo je više zatvorenih domogojaca, među njima također Tijas Mortigjija, jer je povređeni Kolman izjavio, da sumnja, da je u navali na njega sudjelovao i Mortigjija, premda očevici vele da se Mortigjija u to vrijeme nalazio u prostorijama *Hrvatske straže,* ali to nije smio priznati na policiji, da ne bi policija pozvala ostale članove uredništva na odgovornost te je rekao da je on doduše bio na univerzi i suđen je policijski 14 dana.

U svim tim događajima je vrlo aktivan dr. J. Šimrak, direktor *Hrvatske straže;* on je u ime senate pisao banu g. dr. Ružiću, da protestuje kako se gone i zatvaraju samo hrvatski studenti, a komunisti se puštaju na miru. Ban mu je doduše rekao da su studenti Hrvati bili posebno zatvarani radi toga jer se iz njihove sredine čuli povici: dolje šmrkavi kralj, dolje Pavle itd. tj. takovi povici radi kojih se ide pred sud za zaštitu države. Kad nije uspeo kod bana, tada je dr. Šimrak tražio da ga primi dr. Vragović, šef policije, jer su oni školski drugovi. Tamo je otišao na nagovor g. Bogdana, da bi se založio za zatvorene hrvatske studente. Međutim drugi katolički seniori i sveštenici drže se u svim tim događajima postrani, a na kaptolu posebno gg. dr. Pavao Lončar, prebendar P. Jesih, prebendar i direktor kancelarije Katoličke akcije, K. Pečnjak, kanenik i dr. N. Kolarek, profesor-kateheta, javno u sveštenickom krugu osuđuju đake domogojce, da u ovim svima događajima vode glavnu reč i da su počeli obračunavati sa svojim protivnicima s noževima. Među onima za kojima je policija izdala tjeralicu, nalazi se također Stanko Puratić, koji je zadnjih godina bio ako ne predsednikom *Domagoja,* a ono svakako društvenim funkcionerom. To isto osuđuju viši sveštenički krugovi na kaptolu, pa idu protestirati i kod Koadjutora, ali opet s druge strane – Bogdan i društvo šalje koadjutoru dr. fratra Perovića i dr. Šimraka, koji umiruju koadjutora i dokazuju mu da su hrvatski đaci imali pravo. Nakon jednog posjeta kod Koadjutora izjavio je dr. Šimrak da je vidio da uživa potpuno poverenje Koadjutora s ostalim članovima redakcije i da se ništa ne boji opozicije i protesta seniora i višeg sveštenstva.

Hrv. Radn. Savez poslao je preuzv. Koadjutoru u međustranici prilijepljeno pismo, zahvaljujući mu što je počastio Savez svojim učešćem na sprovodu pok. Peštaja (predsjednik Hrvatskog radničkog saveza – o.pr.)

Dr. Juretić ministar?

1. V 1937. bio je kod Dra. A. Stepinca, nadb. koadjutora Dr. Juretić Augustin (pripadao je Hrvatskoj pučkoj stranci Stjepana Radića. Kad je ovaj nakon atentata u Skupštini 1928. ušao u Korošečevu vladu, kao ministar za socijalnu politiku, Juretić mu je bio šef kabineta. Juretić je spominjan i kao jedan od mogućih nasljednika nadbiskupa Bauera – o.pr), konzultor beogradske nadbiskupije. Koadjutor ga je pitao o glasovima, koji se pronose, da bi on (Dr. Juretić) imao postati ministar. Dr. Juretić je rekao da se je o tome doista i radilo. Mnogi najme Hrvati hoće, da netko ipak zastupa njihove interese u Beogradu, jer sada nema gotovo nikoga. On (dr. Juretić) imao je dva sata razgovor sa regentom Perovićem o toj stvari, a stvar najviše gura ban zagrebački Dr. Ružić. Međutim je htio da bude siguran sa svih strana, pa je zatražio Dr. Mačeka pristanak. No Dr. Maček odgovorio je preko svojih pouzdanika Šuteja i Šubašića, neka ga ne pita tj. on bi htio da Dr. Juretić bude ministar, ali ne uz njegov izričiti pristanak, jer bi to značilo da Dr. Maček prestaje s borbom. On je htio da i Stipetić (Đ. Stipetić, sveuč. profesor – o. pr.) postane gradonačelnik u Za-

CRYSTAL RECORDS

67 ALFRIEDA STR.
ST ALBANS 3021
AUSTRALIA
Tel. i Fax:
03 367 5839

VLASNICI: JOSIP I LUDVIK

Uz najnovije hrvatske ploče i kasete, kod nas sada možete svake srijede pred večer nabaviti najnoviji tisak iz Hrvatske.

danas
Večernji list ZAGREB
nedjeljna DALMACIJA
SPLIT, 17. XII 1989. BROJ 972 CIJENA 40.000 DINARA
VJESNIK
SLOBODNA DALMACIJA
a arena
erotski roman
WESTERN ROMAN
Svijet
trag
START
BEREKIN
SN SPORTSKE NOVOSTI
TOP
Mila
KVIZ KVIZ
SPRINT revija sportskih novosti
vikend

Uskoro dobivamo i knjige.

grebu ali ne uz njegov izričiti pristanak s istog razloga. Tako sada Juretićeva kandidatura za ministra momentalno stoji.

Nakon toga bijaše Koadjutoru jasno, zaista se u Zagrebu šire glasine, da »klerikalci« ulaze u vladu i da Koadjutor »osniva stranku«. Liberalci oko Dr. Mačeka uvijek trebaju dr. Juretića i katoličke institucije, jer sami nisu u stanju nešto solidnoga učiniti, a s druge strane, u isti čas nastoje, da omrze pred hrvats. narodom (lerikalce« i sve svoje političke neuspjehe pripisuju njima. Ovih su dana n. pr. izgurali Dr. Šćetarića i Dr. Vuka iz kolonizacione zadruge *Zemlja*, gdje su im i opet klerikalci mnogo pomogli da se osnuje, a u isti čas traže da se oslone na našu *Samopomoć* jer sami ne znaju voditi ovakvih institucija.

* * *

Žandari u Senju ubili 8 ljudi

9. V 1937.

Toga dana posjetilo je Senj hrv. pjev. društvo *Trebević* i održana proslava Matija Gupca i braće Radića. Osim primoraca bijaše tu mnogo i Ličana. Na odlasku omladine gospičke kući, žandari su u autobusu bez istrage ustrijelili osmoricu tobože »radi protudržavnih povika«. Objektivnom istragom dokazao je da su žandari kanili nešto »izvesti« tom prilikom sa Hrvatima.

Uz ovo je Nežić zapisao komentar:

U dugačkom nizu teških i krvavih zločina, koji se već godinama nekažnjeno vrše nad hrvatskim narodom, dogodilo se opet jedan za kojega se može reći, da svojom okrutnošću i divljaštvom nadkriljuje sve dosadašnje, a kojom je prilikom izgubio život do danas sedam nedužnih hrvatskih mladića.

Hrvatska javnost nije mogla biti obaviještena o svoj strahoti ovoga zločina, jer je beogradski režim po svojoj uobičajenoj praksi plijenio sve vijesti o ovom zločinu, a istodobno dao objaviti dva službena saopćenja, koja lažno i cinički prikazuju divljačko krvoproliće i žrtve ovog teškog zločina.

U *Dnevniku* su priloženi leci koji se odnose na ovaj slučaj (o. pr.)

Srpski Patrijarh u Karlovcu. Dne. 21. V. imao je nadbiskup Koadjutor odulji razgovor sa banom Dr. Ružićem. Ban mu je pokazao pismo predsjednika vlade Dr. Stojadinovića, u kojem ga pita: što misle katolici o patrijarki Varnavi. Nadbiskup mu je odgovorio da bolje da ne zna što sude o njemu. Ban mu je kazao da će patrijarka 23. V. doći na neku proslavu u Karlovac. Koadjutor je odmah nadodao, da njega sigurno neće biti na dočeku, nakon svega, što je patrijarh učinio protiv konkordata. Ban je još kazao da ima naređenje predsjednika vlade neka strogo pazi da ne bi tko od pravoslavnih svećenika govorio što ili pisao proti konkordata, koji da će doći na red sada u skupštini.

Izgleda da se patrijarka, putujući u Karlovac kanio navratiti u Zagreb, ali se ipak nije ufao, nego je noć prospavao na zagr. kolodvoru u salonskim kolima. (Priloženo je pisanje *Hrvatske straže* o boravku patrijarha u Karlovcu – o.pr.)

Tijelovska procesija

Kao svake godine tako je i ljetos na Tijelovo 27. V. 1937. u Zagrebu održana tijelovska teoforička procesija. Dan je bio krasan. Društva sa zastavama pružaše krasnu sliku. Vidjelo se da društava imade svake godine sve više. Procesiju je vodio nadb. koađ. Dr. Alojzije Stepinac. Prije same procesije održi se u nadb. dvoru dogovor (sa jaužinom), na kojem se nađu: glavni aranžer Miško Pavlić; zatim predstavnik policajaca, gradski tajnik, predstavnik redatelja, kateheta etc. Poslije Tijelova jednog dana po dogovoru drži se večera, na koju dođu gore spomenuti, zatim predstavnik komande mesta, vojne muzike etc. Te večere zadnjih godina, pa ni ljetos, nije bilo zbog bolesti nadb. Dr. Bauera. Sporedni redatelji kao i nositelji crkvenih (katedralnih) barjaka budu na zakusci u nadb. dvoru iza same procesije. (O spomenutoj procesiji priloženo je i pisanje *Hrvatske straže* – o. pr.)

Briga nadb. koadj. za kat. Dnevnik

Znajući važnost kat. štampe, naročito dnevnika, dr. Stepinac svemoguće čini kako bi podigao naš katolički dnevnik »Hrv. Stražu« na što veću visinu. Daje što za sada može u novcu, obskrbljuje redakciju brojnim misnim stipendijama, koje mnogi svećenici služe gratis u korist Hrv. Straže i svima preporuča brigu i rad za kat. dnevnik.

Nedavno je ovog proljeća poslao divno pismo prvostolnom kaptolu zagrebačkom kao i prebenderskom zboru, gdje ih moli da nešto učine za Hrv. Stražu. Prvostolni kaptol odlučio je ustupiti za redakciju Hrv. Straže i za tiskaru kuriju br. 4 a prebenderski zbor dao je uložnicu glaseću na 10.000 din.

Redakciji, koja će poslati svoje ljude, radi propagande među kler dao je 26. V. ovo preporučeno pismo za svećenike:

Velečasni gospodine!

Švicarski list *Schwizerische Kirchenzeitung* od 29. XII. 1927. donio je slijedeću bilješku, koja mi se kao studentu u Rimu duboko zasjekla u dušu: »Katoličkoj Crkvi u Francuskoj oteto je 500 milijuna Dolara u svoje vrijeme. Bi li bilo previše, da se je od ovih 500 milijuna žrtvovalo 100 milijuna za jednu veliku katoličku novinu? Francuska bi bila još katolička i ostalo bi bilo još 400 milijuna. Ali što kažem 400 milijuna? Da se je žrtvovalo samo jedan milijun, bila bi Francuska danas što je bila i nekad. Ali Francuze se nije moglo za to pridobiti. Neiscrpivi i neumorni u osnivanju raznih zadužbina, za štampu, ovu pravu obrambenu vojsku svega što je dobro i sveto, nije bilo novaca na raspolaganje. I tako je došlo što je moralo doći: sve te pobožne zadužbine, zaklade i institucije progutala je pljačka i grabež svega crkvenog imetka«.

Nije li to vjerna fotografija i naših prilika? Ima već 10 godina da sam si taj članak prepisao, ali ga nikad ne mogu zaboraviti, kad gledam naše žalosne prilike. Papa Pijo X kao biskup u Veneciji osnovao je list *Difesa* (Obrana) i nije se sramio kao kardinal da lično obilazi od kuće do kuće i traži abonente za list. Na kući pak gdje se je list štampao stavili su kasnije natpis *(Ecce summum opus Papae Venetiis.* Evo najveće djelo što ga je Papa učinio za Veneciju.

I ja imajući gornje primjere na umu ulažem sve sile za procvat katoličke štampe, a nadasve *Dnevnika.* Molim Vas, sve suradnike svoje i druge ljude dobre volje da ne žalite nikakovih žrtava za podizanje katoličkog dnevnika. Reći ćete mi: List nema povjerenja širokih krugova? Odgovaram da list posve katoličkih načela neće imati nikada povjerenja onih koji su po imenu katolici, a po životu pogani. A inače povjerenje stvaramo mi sami, poštenim, požrtvovanim i ustrajanim radom. Reći ćete da list nema dovoljno vijesti? Odgovaram da vijesti stoje novaca i dobre volje. Uz dobru volju svećenstva mogli bismo biti list najboljih i najtočnijih vijesti, jer tako idealnog dopisništva kao što mi ne može nitko imati. Ako pak hoćemo i druge vijesti, koje vrlo mnogo stoje, tada mora biti i abonenata koji list plaćaju i podupiru.

Protivnici Crkve ulažu teške milijune za štampu, kojom će tući Crkvu. Koje žrtve mogu biti prevelike za nas da obranimo sve što je lijepa i dobra u našem narodnom biću? Da silim svoje svećenike? Odurna mi se čini stvar siliti ih. Ako ih ne goni ljubav prema sv. Crkvi, ne marim za njihov dar, pa bio i najveći. Komu je na srcu sv. Crkva, taj će razumjeti glas pastira i učiniti što god može za procvat Katoličkog Dnevnika.

U Zagrebu na Vigiliju Tijelova, 26. svibnja 1937.

Dr. Alojzije Stepinac, v. r.
nadbiskup – koadjutor

Poginuo Molla.

U frankovoj vojsci za osvajanje Španjolske od boljševičko-marksističke najezde najvrsniji bijaše general Molla. Isti je rukovodio najveće vojne operacije. Poginuo je 2. ili 3. VI. prigodom jedne avionske nesreće. Sva nacionalistička Španjolska žali vrlo za njim.

Poljski poslanik

U Beogradu min. Roman Debinski bio je kod Nadbiskupa Koadjutora u posjetu 30. VI. 1937. Došao je u pratnji zagrebačkog poljskog konzula. Koadj. je bio iza toga na ručku kod konzula, što ga je isti priredio u čast poslanika. Bio je na tom ručku još i Ban Ružić, gradski načelnik Pejčić, komandant armije Jurišić, poslanik i konzul sa gospođama.

Poslanik se prigodom posjete zadržao duže vremena u razgovoru sa Nadbiskupom. Interesiraju ga prilike u Jugoslaviji, ali nadbiskup stekao dojam da je poslanik suviše veliki optimista u pitanju unutrašnjeg uređenja Jugoslavije, pa misli da će se spor između Hrvata i Srba lako likvidirati. ■

Priredio Ljubo Boban

U slijedećem broju: Omladinska organizacija »Junak«

PREMJEŠTAJ ZBOG VJERE

Prakticiranje katoličanstva moglo je izazvati probleme u državnoj službi

I HSS sumnja da je Herceg mason

30. VI. 1937. bio je kod Nadb. Koađj. ugledna ličnost HSS g. Prpić. Došao je umoliti Koadjutora neka bi on djelovao na *Hrvatsku Stražu* da ne napada Hercega Rudolfa barem na neko vrijeme, da ne bi izgledalo kad Dr. Maček izbaci Hercega, kao da to čini po nalog dra Šimraka. G. Prpić je rekao da su oni od HSS uvjereni da je Herceg najviši neprijatelj hrvatskog naroda i u službi Beograda i da iz *Esplanade* (tu je Herceg stanovao – o. pr.) radi po njihovim napucima, g. Prpić kaže da ima dokaza da mu je otac ili djed bio poljski židov, koji se u Zagorju pokrstio.

Još je pričao g. Prpić da oni svi imaju puno povjerenje u Nadb. Koadjutora.

Doznali su da je vlada u Beogradu i samog engleskog poslanika uvjeravala, kao i konzula zagrebačkog, da je koadjutor služio ovih dana *Requiem* za komuniste, a ne za narodne mučenike, koje su žandari ubili u Senju. Tako joj je neugodna bila ta misa.

Brzi i lijepi napredak K. A.

Katolička Akcija u zagrebačkoj nadbiskupiji lijepo napreduje i brzo se širi. Svaki čas čitamo u novinama osnivanja, proslave, duhovne vježbe etc.

* * *

Junak

Nakon što je pred dvije godine Nadbiskup Koadjutor zabranio u zagrebačkoj nadbiskupiji, vođa križara Dr. Protulipac i Dr. Majer Milutin počeše u zadnje vrijeme osnivati hrvatska kulturna društva za omladinu: *Junak.* To su nacionalna i antikmunistička društva, a vode računa i o duhovnom elementu, ali ne tako religiozno kao Križari, koji su organizacija Kat. Akcije. Vlasti su počele ometati rad *Junaka,* dapače, ministarstvo je izdalo par puta odluku o ukinuću.

Zamoljen od Dr. Protulipca, nadb. Koadjutor nekoliko se puta kod vlasti zauzimao i protestirao proti zabrani *Junaka* kao i proti zabrani nošenja uniforme po Križarima.

Dokumenti neki o tome slijede:

Brzojavi:

Doktor Korošec, ministar unutrašnjih poslova Beograd.

Molim dozvolite svakako slobodan rad društvu *Junaka* koje nije političko, nego protukomunističko. Dopis slijedi.

Stepinac, nadbiskup-koadjutor.

Doktor Roglić, ministar fizičkog vaspitanja Beograd.

Molim dozvolite slobodan rad *Junaka,* radi borbe protiv komunizma

Dopis slijedi:

Stepinac, nadbiskup-koadjutor

Prilažemo odgovor Dr. Korošeca i predsj. vlade Dr. Stojadinovića:

Kraljevina Jugoslavija

Beograd, 7. maja 1937.

Ministar
za notarnje zadevi

Preuzvišeni gospod nadškof!

Z ozirom na Vaše pismo v zadevi društva *Junak* mi je čast sporočiti Vam da stvar ne spada pod kompetenco mojega resora, temveč je ministarstvo za telesno vzgojo naroda pristojno za rešitev vprašanja obstoja *Junaka.*

Blagovolite sprejti, prevzvišeni gospod nadškof, izraze mojega odličnega spoštovanja.

Kraljevina Jugoslavija
Pretsednik
ministarskog saveta

Beograd, 9. juna 1937.

Gospodin
Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup koadjutor
Zagreb

Preuzvišeni Gospodine,

U vezi Vašega pisma od 2. o.m. koje ste mi uputili po pitanju omladinske organizacije *Junak* čast mi je obavestiti Vas da sam Vaše želje dostavio g. Ministru za fizičko vaspitanje naroda, koji je nadležan za donošenje potrebne odluke po ovom pitanju. Sa svoje strane pak napominjem da samo to što organizacija ima za cilj da vodi borbu protiv komunizma nije dovoljan razlog za odobrenje.

Izvolite primiti, Preuzvišeni Gospodine, uverenje o mom odličnom poštovanju.

Advokat
Dr. Ivan Protulipac

Zagreb 4. VII

Preuzvišeni!

Ona stvar sa J (*Junakom* – o.pr.) na žalost stoji. Nama vrijeme ide na štetu, jer čim kasnije bude oživotvorena akcija masovnog okupljanja mladeži u pozitivno nac. društvo, tim će manje biti moguće stvar izvesti. Sve stoji u Beogradu jer nijesu odluke povukli, samo u Zagrebu nije provedena. Ako možete kod dra Korošec energično tražiti reparaciju, bilo bi dobro. A isto za Križare, jer ovo što dr Korošec radi teško će se osvetiti njemu samom, a da to bitno škodi vjerskom radu, to je sigurno.

Lijepo molim Vašu preuzvišenost da bi me par časaka primili čim budete slobodni. Ako je moguće u utorak, jer putujem iz Zagreba.

* * *

Predsjedniku vlade M. Stojadinoviću, kako dalje stoji u *Dnevniku,* Stepinac je odgovorio 5. VII. 1937.

Gospodine Ministre Predsjedniče!

Primio sam Vaše cijenjeno pismo u predmetu organizacije *Junak,* ali moram iskreno reći da me nije zadovoljilo tim više što se stvar do danas nije makla s mrtve točke.

Sada je pak nadošao jedan momenat koji mislim da sam dužan istaknuti i staviti Vam pred oči. Prigodom sprovoda nadbiskupa dr. Jeglića u Ljubljani imao sam prilike svojim očima vidjeti u novim uniformama vojničkog karaktera slovensku omladinsku organizaciju *Planina.* Svatko upućen znade da to nije nastavak *Jugosokola* nego bivših slovenskih *orlova,* u drugoj formi, ali stvarno isto. Ako sam dobro informiran, pravila im nisu potvrđena, osim ako se za potvrdu smatra što je gospodin ministar Dr. Krek i sam nastupio u njihovoj uniformi na zborovanju. Ne zavidim Slovencima, pače uvjeren sam da je to vrlo pametna stvar. Samo se pitam zašto dva ili tri mjerila u jednoj državi koja ima pretenziju da bude simbol slobode i ravnopravnosti. Zašto se, dakle, Hrvatima bilo u *Junaku,* bilo u *Križarima,* brani nastup u uniformama i policijski ih goni, dok drugi slobodno nastupaju. A mislim da nije ljudski tražiti da se odreknu svojih najsvetijih uvjerenja, da dobiju mrvicu, koja pada sa stola bogatih.

Gospodine ministre predsjedniče!

Ja ni malo ne sumnjam u Vašu državničku sposobnost. Baš stoga se pouzdano i nadam da ćete ovim anomalijama hitno učiniti kraj i dati zgodne upute g. ministru fizičkog vaspitanja i ministru unutrašnjih poslova i tako iskazati veliku uslugu državi, za koju radite s tolikim elanom Vi i cijela kr. vlada.

Izvolite, gosp. min. i ovom zgodom...

Dr. Alojzije Stepinac,
Nadbiskup koadjutor

* * *

Prelaz kat. djevojaka na pravoslavlje prigodom udaje za oficire i druge drž. činovnike.

Iako je nakon što su Srbi, Hrvati i Slovenci složeni u jednu državu mnogo korisno što je katolicizam zadro u Beograd i Srbiju, ipak je više štete nego koristi. To su naši katolici Hrvati i Slovenci koji dolje idu za poslom i mnogi, osobito djevojke radi udaje, otpadnu na pravoslavlje, a rijetko koji pravoslavac pređe na katolicizam. Srbi, koji su pokušali svakako, a napose favorizirajući razne sekte (starokatolike) Hrvate ocijepiti od Rima, ali im ne uspijeva, oni želeći da se pravoslavlje, koje bi imalo biti državna vjera, što više raširi, grade svoje crkve u mjestima Hrvatske i Slovenije, a na razne načine sile i nukaju državne činovnike i službenike, da žene katolkinje, ali te moraju prijeći na pravoslavlje. Time katolicizam mnogo gubi.

Evo dokumenata o takvom postupku:

Prijepis

Rkt. župski ured Sušak-Trsat
Br. 291

Kao dušobrižnik ove župe dužan sam da preč. naslovu javim slijedeće:

G. Bajić Stanko, prav. vjere, podinspektor financijske kontrole u Sušaku, starješina Glavnog Odjeljka, nastoji najprije silom, a kasnije i grožnjama, nagovoriti područno osoblje da prekrste iz katoličke vjere na pravoslavnu. Radi se, naime, o mješovitim brakovima, tamo gdje je otac pravoslavne vjere, mati katoličke, a djeca prema ugovoru roditelja, što ga sklopiše prije vjenčanja, vjere majčine, to jest katoličke.

U potvrdu gornjeg navađam konkretne slučajeve:

Đoka Laloš, podpriglednik financijske kontrole u Sušaku, pripovijedao je Mili Peša, prigledniku financijske kontrole u Sušaku, kako je njega, to jest Đoku Laloša i Knežević Milana, također financu u Sušaku, g. Stanko Bajić kao njihov starješina zvao k sebi u kancelariju i nastojao ih nagovoriti da svoju djecu prevedu iz katoličke vjere na pravoslavnu. (Obojica Laloš i Knežević su pravoslavne vjere, ali su se vjenčali za katolkinje i dali prema ugovoru krstiti djecu u katoličkoj vjeri). Kad g. Bajić nije to uspio milom, rekao im je da on to radi prema naređenju viših pretpostavljenih vlasti.

Đoko Laloš je odmah protestirao što se g. Bajić dira u njegovu obitelj, što svojih zahtjevom hoće da naruši mir i zadovoljstvo, što ga on u obitelji ima, te je dodao kako ne vjeruje da bi takvo naređenje postojalo.

Milan Knežević pokušao je svoju ženu na taj način nagovoriti, ali ona nije htjela o tome ni čuti.

Sve je to Đoko Laloš pripovijedao Mili Pleša u prisutnosti Milana Vukdragovića, podpreglednika financijske kontrole u Sušaku.

Prije par mjeseci došla je u ovaj župni ured jedna gospođa, umolila me za diskreciju njezinog imena, tužila mi se kako g. Stanko Bajić sili njezinog muža, koji je pravoslavne vjere, da djecu, koja su krštena u katoličkoj crkvi, prevedu na pravoslavnu vjeru. Tražila je od mene savjet i zaštitu. Savjet sam joj dao, a zaštite nijesam mogao, kada nije htjela da istupi javno i da se njezinim punim imenom javi slučaj nadležnim vlastima. Bojala se je to učiniti, da joj muž ne bi bio stoga premješten.

Od mnogih katoličkih vjernika čuo sam da g. Bajić čini gore navedeno.

U Kastvu postoji slučaj, imena ne mogu navesti jer sam zaboravio, da je jedan financijski organ pravoslavne vjere, protiv svoje žene, naime njezine volje (žena je katoličke vjere), preveo djecu na pravoslavnu vjeru. Tako sam čuo, međutim taj slučaj sa svjedocima utvrditi ne mogu, učinio je taj financijski organ po nagovoru g. Bajića.

Molim predordinarijat, da upozori državne vlasti na rad g. Bajića Stanka, da se svojim ovakovim radom ne ogriješuje o Ustav ove države, koji svima državljanima garantira slobodu vjeroispovjedanja i jednakost pred Zakonom bez obzira na vjersku pripadnost.

Prepiska s Korošecom: Stepinac je ministru unutrašnjih poslova u više navrata skretao pažnju na »pritiske na katolike u državnoj službi«

Na Trsatu, dne 15. IV 1937.
M.P.

Upravitelj župe:
M. Bubanj, v.r.

Prečasnom
Biskupskom Ordinarijatu
Gospodine doktore, (Dr. Šeperu, nadb. tajniku)

Primio sam Vaše pismo, hvala Vam. Žao mi je i Milana Kneževića. On ima dvoje male djece, jedno mu je cijelu zimu bolesno. Šaljem ga u Beograd do dr. Juretića, možda će tim putem što postići.

U prilogu Vam prilažem predstavku, što sam je ja poslao Ordinarijatu u Senj, a naš ordinarijat ju je odaslao na ministarstvo Pravde 24. IV 37 br. 945.

Naša je želja da se povede istraga, što radi taj Bajić, jer ipak to nije osamljen slučaj na Sušaku.

Imam primjera, gdje mogu svaki čas dokazati, da naše djevojke, koje se udaju za pravoslavne oficire, meni izjavljuju, mi ne bi prešle na pravoslavnu vjeru, i naši zaručnici ne bi nas na to silili, kada se ne bi bojali svojih pretpostavljenih. Naši zaručnici, kao oficiri, ne bi mogli napredovati, bili bi premješteni u južnu Srbiju, kada bi se vjenčali u katoličkoj crkvi.

To ja mogu dokazati, kadgod ustreba.

Srdačno Vas pozdravlja i najljepše se zahvaljuje. Izručite poklon preuzvišenog gg. nadbiskupima. Odani vam

Potpis
Bubanj, župnik Sušaka

17. VI 1937.

Nežić je o ovom pitanju dalje zabilježio:

Povodom koadj. protesta kod Min. Letice (ministar financija – o.pr.), da su financi: Laloš, Vukdragović i Knežević premješteni sa Sušaka u Srbiju jer nisu htjeli ženu i djecu prevesti po naredbi svog šefa na pravoslavlje. Obustavljen je premještaj Laloša i Vukdragovića, a Kneževićev nije, jer da to službeni obziri nisu dozvolili.

Kneževiću, kad je ponovno išao intervenirati u Beograd, predao je Nadb. Koadj. slijedeće pismo, da ga preko Dr. Juretića preda Ministru Kreku, dok je isto poštom poslao Min. Korošcu:

Dr. Min. Kreku:
16. VI 37

Gospodine Ministre!

Iznoseći slijedeći predmet pred g. Ministra Dra Korošeca čast mi je na nj svratiti i Vašu pažnju.

Imademo konkretnih slučajeva gdje nadležni predpostavljeni sile svoje podređene službenike pravoslavne vjere, a koji su oženili katolkinje, da svoju u katoličkoj Crkvi krštenu djecu prevedu na pravoslavlje. Ili se pak od njih traži da prigodom ženidbe katolička stranka prijeđe na pravoslavlje. Mnogo puta su ti nagovori skopčani s pretnjom premještaja, nemogućnost avanziranja itd. Mnoge katoličke djevojke što se udaju npr. za oficire, izjavljuju da se ne bi vjenčale u pravoslavnoj crkvi, niti bi ih zaručnici na to silili, da se ne boje svojih predpostavljenih, teškoća kod avanziranja i premještaja u Južnu Srbiju.

Nedavno se desio takav konkretan slučaj na Sušaku. G. Stanko Bajić, pravosl. vjere, podinspektor financ. kontrole na Sušaku i starješina Glav. Odeljka nastojao je djelovati na Laloš Đoku, Knežević Milana i Vukdragovića, finance pravosl. vjere, da svoju u katol. crkvi krštenu djecu prevedu na pravoslavlje. Oni to nisu htjeli učiniti. Jednoga dana premješteni su u Južnu Srbiju. Nakon moga protesta kod g. Min. Letice premještaj Laloš Đoke i Vukdragovića je obustavljen, dočim za Kneževića odgovorio mi je g. ministar: »Službeni obziri nisu mi dozvolili da i dalje zadržim na Sušaku g. Knežević Milana.«

Gospodine Ministre!

Budući se općenito drži da je Knežević, jer nije htio pogaziti svečanim ugovorom zadanu riječ da će mu djeca biti katolički odgojena, denunciran i premješten u Južnu Srbiju, svi koji to znadu zgražaju se i ogorčuju.

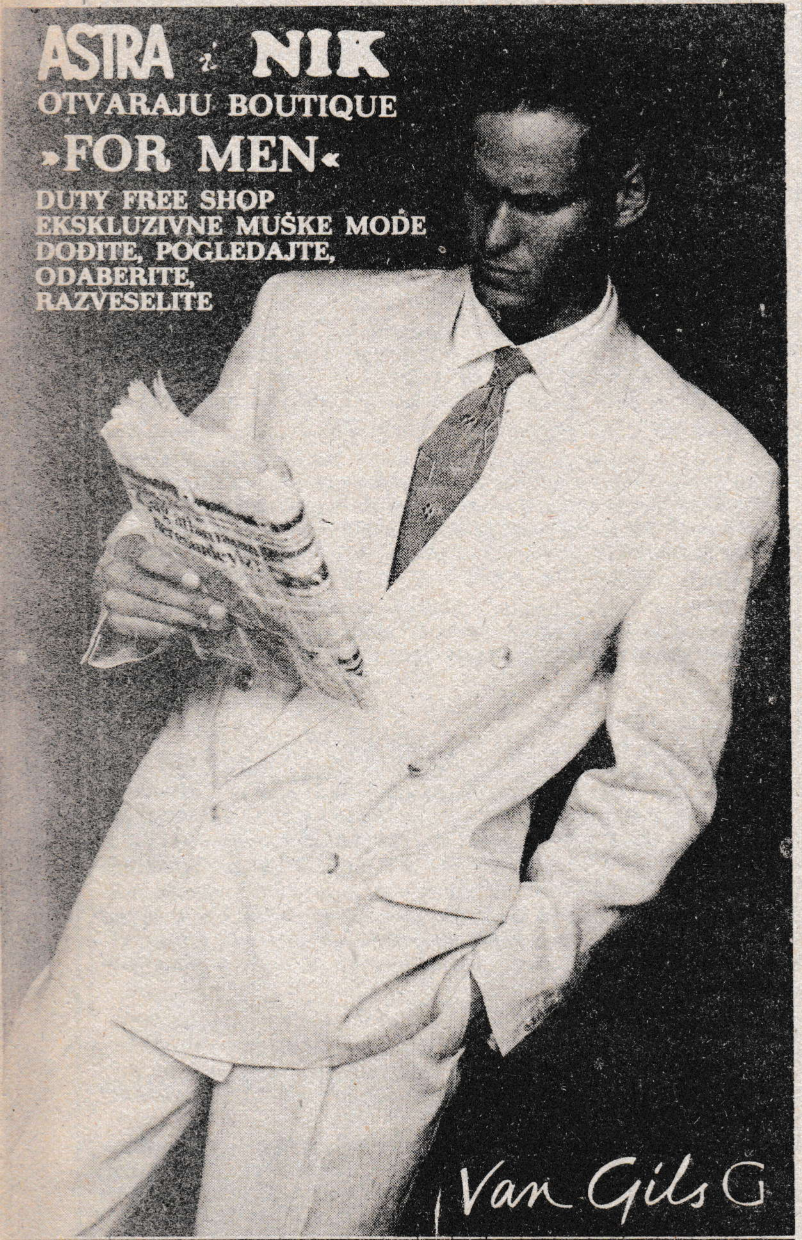

ASTRA i NIK
OTVARAJU BOUTIQUE
»FOR MEN«
DUTY FREE SHOP
EKSKLUZIVNE MUŠKE MODE
DOĐITE, POGLEDAJTE,
ODABERITE,
RAZVESELITE

Van Gils G

B & Y
VAN OVERDIJK
design

POSJETITE NAS OD 28. 12. 89.
OD 8 DO 20 SATI
SUBOTOM
od 8 DO 15 SATI
ZAGREB,
BOGOVIĆEVA 1b
tel. 421-146

ASTRA
ZAGREB

NIK
ZAGREB

Molim Vas. Gosp. ministre, da posredujete kako bi i Knežević ostao i dalje u Službi na Sušaku ili bližoj okolici, da se g. Bajić Stanka pozove na red za njegov postupak, da se predusretnu i spriječe u buduće ovakvi postupci, naročito u oficirskoj financijskoj i žandarskoj struci. Inače će Katolički Episkopat biti primoran konkretno i dokazane činjenice i slučajeve iznjeti u javnosti.

Uvjeren sam, g. ministre, da ćete se za stvar zauzeti.
Izvolite – etc.

U *Dnevniku* dalje slijedi:
Nakon toga primio je Dr. Stepinac ovdje priloženo pismo Min. Korošeca, a Knežević je zadržan negdje blizu Sušaka.

Poslan od Dr. Stojadinovića, predsjednika vlade, bio je 7. VII 1937. kod Nadb. koadjutora Dr. Vomačka. Došao je u ime Predsjedništva Vlade da se informira o nekim stvarima. Pitao je Koadjutora da li misli da će se ratifikacijom konkordata srediti prilike, odnosno, hoće li se hrvatsko pitanje znatno približiti svome rješenju. Koadjutor je odgovorio da sumnja prije svega hoće li se konkordat stvarno i pošteno provoditi u praksi. Ako ne, katolici neće i ne mogu biti zadovoljni. Osim toga Hrvati će svejedno tražiti svoja narodna prava i to im nitko ne može braniti. Izaslanik je Vomačka tvrdio da je Dr. Stojadinović slomio otpor partijarha Varnave, na taj način što mu se zagrozio da će publicirati njegove prljavštine sa ženskima, ako ne ušuti.

Nadalje je pitao Koadjutora da li je zadovoljan sa ministrom vojnim Marićem. Koadj. je odgovorio da ne može pohvaliti nastupe i odnose vojnih vlasti prema svećenicima i bogoslovima koji služe vojsku, jer je taj prost i surov.

Dr. Vomačka pričao je da komandant armije Jurišić mora da ide, jer min. Marić hoće da likvidira sve što je blizu Živkovića.

Nadalje je pitao hoće li Crkva zadovoljiti se unitarističkom državom, ako joj se dade sloboda? Koadj. je odgovorio, da Crkva ne vodi politiku i zato da je to pitanje suvišno.

Iz svega razgovora dobio je Nadb. Koadj. dojam da se opet nešto kuha i da Stojadinović ima ambicije što dulje ostati na vladi, pa traži načina, kako bi mrvicama zadovoljio Hrvate. Hoće li uspjeti?

Wilder (protiv koga mnogo udara Hrv. Straža) i demokrati nude se vladi, tvrdi Dr. Vomačka. Ali ni to ne bi umirilo Hrvate, pače – obratno.

Kraljevina Jugoslavija
Ministar
za notrenje zadeve

Beograd, 6. julija 1937.

Gospod
Dr. Alojzije Stepinac
nadškof-koadjutor
Zagreb

Preuzvišeni gospod nadškof!
Z ozirom na vaše pismo z dne 17. junija t. l. čast mi je sporočiti Vàm da sem se obrnul na gospoda finančnega ministra, ki mi je poslal sledeči odgovor:

»U vezi Vašeg pisma od 24. ovog meseca, po predmetu premeštaja zvaničnika financijske kontrole gg. Vukdragovića, Kneževića i Lalošića, iz Sušaka u južne krajeve, čast mi je izvestiti Vas da je njihovo premeštenje, po obaveštenju, usledilo iz službenih razloga.

Vodeći računa o želji Njegove preuzvišenosti g. dr. Alojzija Stepinca, nadbiskupa i koadjutora u Zagrebu, kao i porodičnim prilikama ovih službenika, obustavio sam premještaj gg. Vukdragovića i Laloša. Međutim, službeni interesi nisu mi dozvolili da i dalje zadržim na Sušaku g. Kneževića. Njegove porodične prilike su povoljnije u ovom pogledu, *jer mu deca ne pohađaju ni osnovnu školu.*

Izlazeći u susret Vašoj želji, a i da bih pokazao da u ovim premještajima nisu igrali nikakvu ulogu (ovdje se tekst prekida – o.pr.) ■

Priredio Ljubo Boban

Nastavlja se

BORBA OKO KONKORDATA

Sporazum sa Sv. Stolicom unio je novu pomutnju na političku scenu

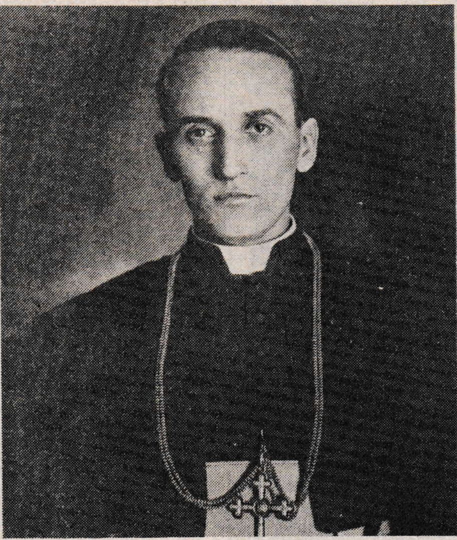

Ugovor kojim se trebaju »umiriti Hrvati«: Alojzije Stepinac na fotografiji iz tridesetih godina

Borba pravoslavne srpske »crkve« proti konkordata i smrt patrijarha Varnave.

To su dvije stvari koje su se zbivale u isto vrijeme: borba oko konkordata te bolest i smrt Varnave, pravoslavnog patrijarke, zato ćemo novinske vijesti za jedan i drugi predmet redom donijeti, kako su štampane po datumima, a onda kod svake donijeti potrebnu opasku.

Nakon dugo godina pregovaranja Jeftićeva je vlada potpisala konkordat sa sv. Stolicom. Stojadinović, da udobrovolji Hrvate, htio je da izvede konkordat do ratifikacije.

Pravoslavna crkva domogla se teksta konkordata, objelodanila ga i udarila borbu proti njemu jer da je konkordat ovaj tajav da se protivi državnom ustavu i da je prema njemu pravoslavna vjera potčinjena katoličkoj. O tim prigovorima pojedinim člancima konkordata možeš vidjeti u aktima biskupskih konferencija gdje se čuvaju srpske brošure, Štampani su brojni leci proti konkordatu i kat. Crkvi. Štampani su u patijaršijskoj tiskari. Grozili su se izopćenjem svakome tko bi bio za konkordat.

Pred. vlade Stojadinović ipak je donio Konkordat pred skupštinu i parlament. U to je nastupila teška bolest partijarke. Pravoslavci, koji ga smatraju mučenikom vele, da je ta borba na nj i žalost toliko djelovala.

Svašta se pripovijedalo. Jedni: da ga je Stojadinović dao otrovati, ali zašto ne bi to dali van, kad im je – vidjelo se – do toga, kako bi Stojadinovićevu vladu srušili? Zašto rodbina nije ga dala balzamirati ni vaditi mu utrobu. Da je od drugoga otrovan to bi tim prije učinili, da im dokažu. Drugi vele, da se je sam otrovao (Dr Stojadinović mu se zaprijetio da će iznijeti u javnost njegove prljavštine sa ženama). Neki liječnici kad su pratili buletine sa bolesti patrijarke izjavili su, da bi to imao biti lues (spolna bolest).

Priređivali su u Beogradu molenje za ozdravljenje patrijarkovo. Kad je već bio konkordat pred skupštinom, htjeli su prirediti procesiju kod koje bi demonstrirali protiv konkordata. Predvodio je Voja Janjić, predsj. konkord. odbora, pravoslavni pop, drugi put oženjen (sad civilno), koji se nekoć gradio prijatelj katolika. Policija je zabranila i spriječila procesiju. Bilo je sukoba i tučnjava.

Kad nisu mogli više ništa spriječiti izvjesili su na crkve crne zastave i zvonili cijelu noć.

Konkordat je u narodnoj skupštini izglasan, patrijarka je iste noći preminuo i za nekoliko dana pokopan. Katolici držali se sasvim rezervirano zbog nečasne kampanje pravoslavaca proti konkordata i katolicizma.

Valja ovdje istaći da je pravoslavcima i Jeftićevcima bila glavna nakana srušiti Stojadinovića, jer je on sa Princom Pavlom za ravnopravnost (i Pavlovu dinastiju?!), a oni sa četnicima za Veliku Srbiju u kojoj bi pravoslavna vjera bila državna.

Prema planu Engleske vlade imala bi se provesti dioba Palestine među Arape i Židove. Po tom planu dobili bi Židovi Galileju. Tu bi uredili cionističku židovsku državu. S time bi dakako nastupila velika pogibelj za teršć. sveta mjesta, a napose za Nazaret, koji je u Galileji. Pogibelj bi nastupila i za kršćanske katolike kojih baš u Galileji mnogo imade. Zato je patrijarka latinski u Jeruzalemu Mons. Barbasina poslao svim Ordinarijama svijeta članak da ga uvrste u svoje novine. Taj članak je za Hrv. Stražu priredio urednik Mario Matulić i štampan je 27. VII 1937.

Hrvatske prilike

Dok su diktatorski režimi stiskali kruto Hrvate, bila je hrv. fronta jedinstvena u otporu. Napose su svi cijenili kat. Crkvu, koja bijaše jaki oslon Hrvatima u toj borbi proti nepravde i nasilja. Međutim je pritisak vlada popustio. Dozvoljava se reći mjesto »pleme«, »narod« hrvatski, vješaju se hrvatske zastave i sl.

Sad je b (bivša – o. pr.) Hrv. Seljač. Stranka počela organizacije svoje obnavljati po selima i razvijati svoj kulturni program. Počeše učiti nauku o seljačkoj državi, da je seljak narod, a gospodu se trpi dok služe seljaku. Seljak je subjekt kulture, a nije objekt, kojega bi trebalo obmanjivati. Time se je zamjerio Dr Maček inteligenciji, tako da ga je već veliki dio napose Zagrepčana napustio te se prihvatiše ideologije dra. A. Starčevića.

Osim toga mnoge stare Hrvate Dr. Maček nije privukao u svoju okolinu, nego njega većinom okružuju ljudi koji su sumnjivi sa framazunstva i marksizma ili su pak konkubinarci (Kemfelja, Dr. Jakovljević) etc.

Nadalje su si uobrazili mnogi od njih da svi Hrvati imadu smatrati svetinjom sve ono što oni kažu ili napišu, i ne podnose da tko njihova djela kritizira ili riječ; takvoga proglašuju protivnikom hrv. pokreta.

Herceg širi Organizaciju Seljačke (Gospodarske) Sloge, te se po selima skupe obično mladi vikači, koji teroriziraju, cijelo selo, a u premnogo slučajeva rade proti župnika.

Mačekova šutnja

To i slične činjenice bijahu povod da se je dobar dio Hrvata, napose omladine gradske i građana, okupio oko radikalne hrvatske ideologije, da kritici podvrgava pisanje i djela vodstva HSS. Ti se više prikloniše ideologiji Starčevićevoj (to će se zapaziti u buduće i u pisanju Hrv. Straže-Dnevnika), a mladež se zanosi Dr Antom Pavelićem, hrv. emigrantom. Napose je sveučilišna omladina u Zagrebu zagrijana za taj hrv. pokret »borbenih«. Odraz toga duha vidi se najljepše iz listova što su izlazili (ili plijenjeni) pod imenom: *Orač, Sijač, Njiva* etc. Jedan primjerak prilaže se ovdje: Neki kod Matice Hrvatske (Dr Lukas) okupljahu đačku omladinu i odgajaju je u tom pogledu. Akademska omladina toga duha od 15. X. 1937. izdaje mjesečnik: *»Hrvatski akademičar«.* Sve ovo je valjalo navesti i spomenuti, da se uzmogne razumjeti pisanje i polemike hrv. štampe (Hrv. Dnevnik, Hrv. Straža etc.) u slijedećim mjesecima.

Stojadinovićev pouzdanik o Hrv. Selj. Stranci i konkordatu.

21 VIII. 1937. bio je kod Nadb. Koađ. Dr Vomačka. On se iskazuje kao delegat predsj. vlade Dr Stojadinovića. Upitao je nadbiskupa što sudi *o ispadima pravoslavne crkve* u vezi sa konkordatom. Nadb: veće si blamaže nisu mogli prirediti.

Zatim je Dr Vomačka počeo govoriti kako Hrvati počinju perhorescirati pasivnu politiku Dra Mačeka. Tvrdio je kao sigurno i pouzdano da Dr. Trumbić, Dr. Torbar i još neki drugi *ne mogu više trpiti Mačekovo pasivno držanje* i da kane stupiti u akciju neovisno od njega u svrhu zaštite vitalnih hrvatskih interesa. Upitao je Nadbiskupa kako će se držati i podupirati direktne ili indirektne akcije tih hrvatskih grupa i time vladu Dr. Stojadinovića. Nadb. je odgovorio da će on u svim akcijama ostati neutralan, jer je to čisto politička stvar u koju se on miješati ne može i neće.

Tvrdio je dr Vomačka nadalje, *da se Mačekovi redovi demoraliziraju* sve više i da pozitivno znade za unosne intervencije Dra Pernara, Dra Pešelja, Šola i drugih – u Beogradu. Oni dalje uslišavaju intervencije, ali si marljivo bilježe, jer sve to ide u ime Dra Mačeka. Najkarakterističnije je to što se Dr Pešelj prije 3 god. tužio da se ne može ženiti jer nema nego hiljadu dinara mjesečno (u kancelariji Dr. Mačeka), a sad je oženjen, ima svoju vilu i auto.

Nadalje je Dr Vomačka u ime predsjednika vlade molio da bi Nadb. dao izjavu o konkordatu povoljnu obzirom na držanje Stojadinovićevo i objavio je u Stojadinovićevu listu *Vreme*. Nadb. je odgovorio, da je mislio dati jednu izjavu obzirom na borbe oko realizacije konkordata, ali da mora i prije dobro promisliti.

Dr Vomačka spomenuo da veliki dio Hrvata gleda s nepovjerenjem na *Mačekovu izjavu o konkordatu.* Dr Košutić mu je ipak rekao, gotovo prezirno, da se konkordat njih ne tiče.

Pitao je: može li Stojadinović računati na našu potporu u Zagrebu i što *sudi Nadb. o njegovoj vladi.*

Nadb. je odgovorio da je u sadašnjim prilikama najbolje da ostane Stojadinović, kad se već sistem mijenjati ne može, jer da ponovno dođe JNS (jeftićevci), praskale bi bombe.

S druge strane doznao je Nadb. *da nesreća generala Naumovića,* o kojoj su ovih dana novine pisale (Beograđani), da je nastala u Srbiji uslijed sukoba auta i željeznice, nego ga je 300 pravoslavnih seljaka kod Užice napalo i skoro ubilo radi konkordata.

Još o konkordatu i Stojadinoviću

25. VIII. 1937. u 10 sati došao je (kod – o.pr.) Nadb. Koadjutora predsjednik Senata kraljevine Jugoslavije *Dr Mažuranić.* Razgovarali su čitavi sat. Došao je da čuje mišljenje nadb. što bi valjalo učiniti da se situacija u zemlji još više ne pogorša. Stojadinović (pripovijeda Mažuranić) junački se borio, ali je eto došlo do apsurda da se pravoslavac bori za kokordat sa pravosl. crkvom, sa masonerijom i sa komunistima, a vođa hrv. naroda Dr. Maček daje čudnu izjavu. Kad su to Englezi vidjeli, počeli su zazirati od Dr. Stojadinovića, kojemu i onako nisu više skloni, jer tobože previše naginje Njemačkoj.

Mažuranić je upitao Nadb. Koadjutora što misli o svemu i želi li konkordat pod svaku cijenu ili ne?

Nadb. mu je odgovorio da Mačekovu izjavu ne može nikako odobriti. Ako prijeti pogibelj da padne Stojadinović i opet dođe Jeftić sa svojim režimom tada je bolje da se pričeka sa ratifikacijom konkordata i da Stojadinović ostane, jer Jeftić ne bi donio konkordata a udario bi bijesno po Crkvi, dok je Stojadinović ipak donekle ublažio bijes Hrvata iz strahota koje su preživjeli pod Jeftićevim režimom. No – dodao je Nadbiskup – ako li se donese konkordat, a ne učini se ništa obzirom na hrvatsko pitanje, mira biti neće i u slučaju međunarodnog sukoba, ako se hrv. pitanje prije ne riješi, Jugoslavija će se raspasti kao kuća od karata. Učiniti mora Stojadinović barem ono što može. Neka dade Crkvi slobodu u školama i uopće decentralizira upravu koliko može u okviru sadašnjeg ustava, ali ako hoće spasiti državu, mora misliti na federaciju.

27. VIII. 37. Danas je ban dr Ružić telefonski nazvao Nadb. Koadjutora i zamolio ga, u ime predsjedništva vlade, da (pismeno? – o.pr.) iznese svoje želje, koje je usmeno izložio predsjedniku Senata.

Prvog rujna 1937. godine Stepinac je uputio slijedeće pismo predsjedniku vlade Stojadinoviću:

Gospodine Ministre Pretsjedniče,

U vezi sa razgovorom što sam ga imao sa g. Pretsjednikom Senata Dr. Mažuranićem i Pretsjednikom općine grada

CRYSTAL RECORDS

67 ALFRIEDA STR.
ST ALBANS 3021
AUSTRALIA
Tel. i Fax:
03 367 5839

VLASNICI: JOSIP I LUDVIK

Uz najnovije hrvatske ploče i kasete, kod nas sada možete svake srijede pred večer nabaviti najnoviji tisak iz Hrvatske.

Uskoro dobivamo i knjige.
danas
Večernji list
ZAGREB
nedjeljna
DALMACIJA
SPLIT, 17. XII 1989. BROJ 972 CIJENA 40.000 DINARA
VJESNIK
a
arena
erotski roman
WESTERN ROMAN
SLOBODNA DALMACIJA
Svijet
trag
START
BEREKIN
SN
SPORTSKE NOVOSTI
TOP
TJEDNIK ODABRANIH PRILOGA
Mila
KVIZ
SPRINT
revija sportskih novosti
vikend

Zagreba Dr. Pejčićem, a na poziv g. Bana Savske banovine Dr. Viktora Ružića, čast mi je da Vam iznesem neke stvari koje mute dobar odnos između katoličke Crkve i naše Države, a čije bi pravednije uređenje, bez obzira na Konkordat, donijelo mnogo stišanja u naš javni život.

1) Ja sam imao već nekoliko puta čast da i Vama lično kao i drugim nekim članovima Kralj. vlade iznesem kako teško osjećaju katolici šikanaciju u prosvjetnoj politici. Nemoguće je izbrojiti sve slučajeve najgrubljih povreda slobode savjesti, ali neke moram da istaknem

a) Već 80 godina postoji u Zagrebu ženska učiteljska škola sestara milosrdnica koja je dala našoj domovini 4000 prvoklasnih učiteljica, među kojima mnoge pripadnice istočnopravoslavne vjeroispovijesti koje se s najvećom zahvalnosti sjećaju ove institucije. Sličan je slučaj i s učiteljskom školom u Sarajevu. Zašto se dakle prave poteškoće ovim školama, koje Državu ne stoje ništa, kad traže dozvolu za upisivanje učenica, pogotovo kad je poznata žalosna činjenica da mnoge državne učiteljske škole često puta liferuju nastavnike koji su potpuno ljevičarski nastrojeni? Istina, za učiteljsku školu milosrdnica u Zagrebu ta je dozvola podijeljena, ali za ograničeni broj i uz reverz da apsolventice neće tražiti državnu službu. Za Sarajevo, za iduću školsku godinu, ta dozvola do danas nije dana.

b) Katehete bivaju teškom mukom namješteni nakon čekanja od mjeseci i godina sa stereotipnom frazom »sad nema budžetske mogućnosti«. Dok se u isti čas namješta stotine pravoslavaca nastavnika za koje imade bužetske mogućnosti.

c) Zašto se mjesta, odnosno škole sa stopostotnom ili u ogromnoj većini katoličkom omladinom namještaju nastavnici svih mogućih vjeroispovijesti, samo ne katolici?

d) Imademo dokaza da se nerijetko mlad učitelj pravoslavne vjere namjesti na školu s mladom učiteljicom katolkinjom kako bi je naveo na mješoviti brak i otuđio nju i djecu od Katoličke Crkve. Da li je to pošteno, gdje se borba za svagdanji kruh izrabljuje u proselitske svrhe dok se svuda naglašuje potpuna ravnopravnost?

Kraj takovih prilika nije čudo da katolici smatraju Ministarstvo prosvjete običnom ekspoziturom masonske lože i zbog toga nikad ne mogu steći povjerenja u državnu upravu dok se radikalno ne učini reda u Ministarstvu prosvjete.

e) Kako god katehete bivaju teško namješteni, tako ih se na najmanju denuncijaciju bilo čiju otpušta iz državne službe, a da se nama ne saopći ni jednog razloga zašto su otpušeni. Da to stvara ogorčenje među katolicima, to je samo po sebi razumljivo. To tim više, da mnogi laički profesori destruktivno djeluju na dušu omladine unoseći u njih boljševizam, pa im se redovito ipak ništa ne događa, jer su inovjerci. Zato i vidimo da mnogi svjetovnjaci profesori otpadaju od katoličke vjere u pravoslavlje i druge vjere, jer su onda sigurniji za kruh nego li kao uvjereni i otvoreni katolici.

f) Mnogi profani školski udžbenici su ispod svake kritike, puni znanstvenih i historijskih netočnosti o čemu možemo pružiti sigurne dokaze. Na pr. da navedem samo jedan od mnogo udžbenika: Erdeljanović, osnovi etnologije, koja knjiga ima mnogo naučno neispravnih i s religijske strane pogubnih tvrdnja, pa ipak imade odobrenje školskih vlasti i upotrebljava se u mnogim školama.

I dok revni cenzori ovakove udžbenike puštaju u miru, katoličke vjeronaučne udžbenike pisane s odličnom naučnom spremom u svakom pogledu zabacuju i ne odobravaju, a jedini razlog – premda se to neće kazati – jest to što su katolički i prema tome moraju biti *a priori* odbijeni. Učenici VII i VIII razreda srednjih škola već godinama nemaju odobrena udžbenika za nauk vjere, jer Ministarstvo neće da odobri udžbenike: Selec, *Katolička moralka* i Katić, *Povijest Crkve Kristove.*

2) Materijalno stanje katoličkog klera vrlo je teško. Nije li žalosno da svećenik koji radi za državu vrlo mnogo, jer mora voditi matice i davati sve potrebne podatke vojnim vlastima, školskim vlastima, statističkim uredima, sudbenim vlastima, radničkim komorama, upravnim vlastima itd., ne dobiva od Države jedan dio ništa, a drugi dio vrlo malo. Kapelani na pr. u Zagrebačkoj nadbiskupiji dobivaju od Države Din 300 mjesečno, penzioneri Din 480, a aktivni župnici dobrim dijelom ništa, jedan pak dio, kao na pr. graničarski župnici, od Din 90 – do najviše Din 460 – mjesečno. Oni koji ne dobivaju ništa to su župnici koji posjeduju više zemljišta. Ali na ta zemljišta je udaren osim poreza tako strahoviti dopunski jednačak (ekvivalent), državni, banovinski i gradski, da im od prihoda ne ostane ništa.

Mislim stoga da bi Kralj. vlada morala apsolutno uvažiti ovaj moj prijedlog:

a) neka se uredba za prijem dodatka na skupoću od 29 aprila 1925 godine D. R. broj 88900 izmijeni onamo, da se sadašnji dodatak povisi onima koji ga dobivaju, i to kapelanima – za 50 posto, umirovljenicima za 75 posto, a župnicima za 30 posto.

b) Svima pak bez razlike da li dobivaju dodatak ili ne, valja bezuvjetno ili sasvim dokinuti ili sniziti na minimum dopunsku taksu, jer je ona u sadašnjoj formi pravo ruglo svakoj pravdi. Slično bi im valjalo oteretiti općinski namet i osigurati podvoz za škole koji je prepušen samovolji općina.

Sve bi ovo zahtijevalo pravednost, jer bi to bila tek malena nagrada za golemi trud što ga svećenstvo dane i noći ulaže za dobrobit Države i naroda.

3) Bolno dira katolike i položaj katoličkog klera u vojsci. Dok je svećenik u austro-ugarskoj vojsci imao rang kapetana, što je odgovaralo njegovoj akademskoj naobrazbi i dostojanstvu svećeničkog staleža, dotle vidimo da se u našoj vojsci postupa sa svećenikom kao s običnim redovom koji nema ni osnovno školsko obrazovanje.

Bogoslovima se otešćava služenje vojnog roka i Ministarstvo vojno nije uvažilo razloga Episkopata da bogoslovi mogu otslužiti svoj vojni rok prije završetka studija radi (dio teksta nečitljiv – o.pr.) i radi priprave na ređenje bilo mnogo pogodnije.

4) Cenzura je nesmiljena prema katoličkoj štampi koja često ne smije ni da brani Crkvu od napadaja, dok u isto vrijeme ta cenzura propušta najgadnije pornografske stvari u štampi. Ja sam već osobno molio da na pr. u Odbor za cenzuru filma dođe jedan reprezentat katoličke Crkve ili barem dobar katolik laik, ali se to nije uvažilo, i dok su svi zastupani, od nas nema nikoga, te moramo sa žalošću i bolom gledati kako film donosi, makar da je i prošao cenzuru, stopostotno pornografske i marksističke stvari i kvari našu omladinu. Da se pak vidi kako se slobodno širi najgora pornografska literatura, dosta je pogledati izloge trafika i knjižara, te prodavaonice knjiga i listova na svim kolodvorima u našoj Državi. Mnoge pretstavke Predsjedništva biskupske konferencije u tome predmetu nisu imale gotovo nikakav uspjeh.

5) Poznata je stvar da su starokatolički brakovi dobrim dijelom obična bigamija, jer su sklopljeni protiv svih Božjih i građanskih prava, a ipak ih država neće *ex offo* da progoni i tako indirekte širi nemoral.

6. Ne možemo biti zadovoljni ni sa stavom Države prema katoličkim organizacijama.

To je što mi ovaj čas najviše pada u oči, a na Vama je, Gospodine Ministre Predsjedniče, da sve ovo uzmete ozbiljno u pretres i uvažite, bez obzira na Konkordat čije će se izglasanje, po svoj prilici, otegnuti u nedogled.

Izvolite, Gospodine Ministre Predsjedniče, i ovom prilikom primiti izraze mog odličnog poštovanja
U Zagrebu, 1 septembra 1937

Nadbiskup koadjutor

■

Pripremio Ljubo Boban

Nastavlja se

STRAH OD PUČKE FRONTE

Stepinac je regentu izrazio i bojazan od Mačekovog »pučkog otklona«

Političke prilike

15. IX. 1937. bio je kod Nadbiskupa Koadjutora Dr. Janko Šimrak, direktor Hrv. Straže te mu saopćio pozdrave Dr. Krnjevića iz Ženeve preko Dr. Pernara. Krnjević da je pitao dra Pernara kako se HSS slaže s Nadb. koadjutorom. A Pernar je odgovorio: Vrlo dobro. Krnjević mu je rekao neka se čuvaju svakog napadaja na svećenstvo, a ako što imadu, neka prijave Koadjutoru. Kako ne bi dali povoda za bilo kakovu borbu sa Crkvom.

Dr. Krnjević je rekao Dr. Pernaru da je govorio sa Delbosom, francuskim ministrom predsjednikom (ministar vanjskih poslova – o.pr.), koji kao i Englezi nije zadovoljan politikom Stojadinovića, koji se prikloni Italiji i Njemačkoj. Zato Engleska i Francuska žele da se Hrvatima dade sve što traže, kako bi oslabila Italija i Njemačka.

U vezi s time, kaže dr. Šimrak, bio je kod njega Laza Marković i rekao mu da srpska opozicija prihvaća sve Mačekove predloge. Knez Pavle da je ponudio Dr. Mačeku punu slobodu u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. No, kaže Lazica Marković, dr. Maček ne smije tome vabilu popustiti, jer će ga on inače javno napasti u engleskoj štampi, da šteti interese Hrvata; nego mora ići zajedno s njima.

Nadb. koadjutor izrazio je bojazan da se ne bi k nama uvukla pučka fronta. *Timeo Danaos et dona ferentes* (Boj se Danajaca i kad darove nose – riječ je o Grcima i trojanskom konju – o.pr.). Francuzi su pali na niske grane a ni Englezi ne misle nego na svoje ciljeve.

16. IX. bio je Dr. Šimrak ponovo kod Nadbiskupa, te je tvrdio da je sporazum Dr. Mačeka s Knezom Pavlom postignut. *Dr. Maček bio je dva puta kod kneza Pavla,* koji da je pristao da se sazove konstituanta i to već prije Božića, gdje ne smije biti nadglašavanja. Ostaje samo jedan kr. Namjesnik – knez Pavle. On želi da se pitanje Hrvata riješi, jer se boji da bi mladi kralj, koga uzgajaju u protuhrvatskom duhu (Hrvati da mu ubiše oca) mogao imati strašnih neprilika kad preuzme vlast.

Alojzije Stepinac: ponovo kod kneza Pavla zbog »hrvatskog pitanja«

Nadb. koadj. Dr. A. Stepinac i Dr. K. Bonefačić, biskup splitski vratiše se iz Beograda 19. XI. 1937.

Od 15. – 19 XI posjetio je nadbiskupa koadj. velik dio ministarstva u raznim crkvenim poslovima. Svuda dobio dojam opće potištenosti. Novinari su svuda vrebali ne bi li bar nešto doznali o svrsi dolaska.

Najdulji je razgovor bio *s predsjednikom vlade Dr. Stojadinovićem.* Stojadinović je bez sumnje najspretniji srpski političar sadašnjice. Vidjelo se da je u teškoj neprilici. Nadbiskup mu je rekao da će ovaj puta govoriti otvoreno i odlučno o pitanju konkordata i o ponašanju pravoslavne crkve u tom pogledu. Izložio mu je 7 točaka, koje ovdje u međustranici prileže.

Kad je Nadbiskup svršio (razgovoru je prisustvovao i Dr. Bonefačić, biskup splitski te Dr. Njaradi, biskup križevački) odgovorio je predsjednik vlade:

»Gospodo, imate pravo! *Šteta da smo mi Srbi ikada birali patrijarhu.* Izabrali smo ga; dali mu naslov: svetosti, ljubili mu ruke, a onda si je uobrazio, da je vođa srpskoga naroda i da može vladi praviti i ovakove neprilike. Vladike su se nekulturno ponjeli. Konkordat mora da ostane.«

»To je sve lijepo odgovorio je nadb. koadj., ali dokle će ovako trajati? Konkordat *de facto* postoji i ne postoji.«

Vidjeli su da je predsj. vlade u najtežoj neprilici. Nadb. je stoga prešao na druge stvari radi kojih je došao. Predsjednik je obećao, da će ih blagohotno uvažiti.

Apostolski nuncij željno je čekao da čuje kako je ispao razgovor sa Stojadinovićem o konkordatu. Bio je zadovoljan s onim što je Nadb. Koadjutor iznesao predsjedniku vlade i rekao da će odmah dojaviti Svetoj Stolici (Sv. Ocu).

Predsjednik Vlade morao bi u Rim da vrati posjet grofu Cianou (ministar vanjskih poslova Italije – o.pr.), ali je bojazan hoće li ga Sv. Otac htjeti primiti u audijenciju. (P.S. Kad je Stojadinović iza mjesec dana bio u Rimu ipak je primljen od Sv. Oca).

Slijedi zabilješka o razgovoru Stepinca s knezom Pavlom, prigodom spomenutog boravka u Beogradu, 16. XI. 1937. koju je, kako iz teksta proizlazi, sačinio sam Stepinac:

Danas sam u 6 sati popodne bio u audijenciji kod kneza Pavla. Primio me u Belom Dvoru na Dedinju. Iza pozdrava počeli smo razgovor, pa sam mu zahvalio da je izmjenio ministra prosvjete Stošovića, s kojim je bio nemoguć saobraćaj. Pitao me kako je u Zagrebu? Rekao sam mu, da muku mučimo na sve strane. »I mi« odgovori knez. Zašto je predsjednik Maček pošo da sklopi sporazum sa našom srpskom opozicijom kad ja znam da se to skuplja svega svačega. Kad je Maček bio u septembru kod mene, čim je za to doznao Laza Marković, avionom je odletio u Zagreb da pošto poto sklopi s Mačekom sporazum, da ga ne bi sklopili mi i tako im opet istegli vlast iz ruke. Jer našim starim srpskim političarima, reče mi knez, glavno je vlast. Oni se za to nisu žacali da se združe zajedno sa pravoslavnom crkvom, udruženi s najgorim elementima da sruše konkordat i pod vidom borbe za crkvu dočepaju se vlasti. O pravoslavnoj crkvi govorio je knez pozorno, napose o Dositeju i Irineju Đorđeviću. Podjaruju ih pak političari, reče i sada, pa se jedan koji stalno dolazi u patrijarhiju nije ustručavao doći k Pavlu, da od njega zatraži rastavu crkve od države tobože za sve crkve, ali glavno da pritisne katoličku crkvu.

Knez je vidio sam, odlučno protiv srpske opozicije, jer se boji »pučke fronte« koju ta opozicija želi. Tu se, dakle, ispunjuju moje slutnje, da bi teško bilo nama kad bi Wilder, Joca Jovanović eto dobili kormilo u ruke. Žalosno je da su naši biv. političari pošli putem Baska (mislio sam si i ovaj puta) pa sklapaju sporazuma s pučkofrontovcima. Zar se neće i tu ispuniti ona narodna »Tko s vragom tikve sadi, tikve mu se o glavu razbijaju.«

Ja sam i ovaj put zamolio kneza da ne sklapa fronta sa Rusijom. On mi je odgovorio da nema govora o tome. Silno mi se knez tužio na Jovana Banjanina, zamjenika kr. namjesnika. Poslao je na kraljev rođendan kralju Petru ludi brzojav ovog sadržaja: »Jedva čekamo da Tvoje Veličanstvo primi u ruke vlast od Namjesnika kojeg nitko ne vodi.« Tako je mene odnio (ovako u tekstu – o.pr.) kod mog nećaka taj čovjek, reče knez Pavle. Jedino me tješi misao da nije normalan g. Banjanin.«

Stavio sam na kneza delikatno pitanje o konkordatu. »Poznato Vam je, reče knez, koliko smo imali poteškoća! Mi ga nismo skinuli s dnevnog reda. Ali moramo biti oprezni. Načiniti moramo red u pravoslavnoj crkvi (iz svega sam vidio, da je Dositelj isključen od patrijaršijske staleže) i uraditi senat. U izbore ne možemo sada, već bismo željeli u izbore s Mačekom«. Tako je po prilici završio svoj govor.

Tom sam zgodom zamolio da bi za senatora imenovao Farkaša, kako bismo i mi imali čovjeka svoga povjerenja kad se radi o katoličkoj crkvi. Knez je obećao da će ga imenovati.

Zamolio sam da ostane i dalje Dr. Ružić za bana, jer u sadašnjim prilikama ne možemo dobiti boljega. Knez je rekao da Ružić ostaje i dalje na položaju. Oprostio sam se i otišao, dok me je knez pratio kroz dvoranu.

Situaciju je odbio sam vrlo teško (ovako u tekstu – o. pr.) i za njega i za vladu, ali i za katoličku crkvu!

. . .

Rudolf Bićanić pučkofrontaš

23. XI. 1937. Danas je ban Dr. Ružić poslao nadb. koadjutoru na uvid prepis pisma što ga je Dr. Bićanić, predsjednik *Gospodarske Sloge* slao Dr. Krnjeviću u Paris da ga objelodani u franc. štampi. Iz članka se vidi da je HSS zaplovila već duboko u vode pučke fronte, bilo svijesno, bilo nesvijesno.

Dr. Bićanić u svome pismu traži od Dr. Krnjevića da prosvjeduje kod francuskih prijatelja (pučkofrontaša), da se francuski konzul u Zagrebu g. Gueraud makne iz Zagreba, jer »podržaje kontakt sa gornjim gradom, aristokrata je, desničar i smatra važnim naše klerofašiste.«

Iz ovih se riječi vidi kamo smo i na što spali. G. Gueraud uzoran je katolik, ide svake nedjelje u 1/2 12 k misi u zagrebačku katedralu sa ženom i djecom i zato je »klerofašista« i mora se maknuti iz Zagreba da ustupi mjesto kojem pučkofrontašu.

Nuncij H. Pellegrinetti potkraj studenoga 1937. godine napustio je Jugoslaivju. Tom prigodom obratio se svim biskupima oproštajnim pismom 24. XI. 1937. godine. U latinskom orginalu pismo je priloženo u *Dnevniku*. Sarajevski *Katolički Tjednik* (5. XII. 1937.) donio je u prijevodu tekst koji je bio dostavljen nadbiskupu vrhobosanskom, I. Šariću. U prijevodu Pellegrinettijevo pismo (takoder priloženo u *Dnevniku)* glasi:

Preuzvišeni Gospodine,

čim sam kao Nuncij Apostolski dne 5. srpnja 1922. godine unišao u grad Beograd, poslao sam pismo Braći svojoj Ordinarijima, u kojem sam, među ostalim, pisao: oii »Iza toliko i toliko ratnih nevolja, uništenja starih stvari, mučnih početaka novih, a pri tom se još nametnule ne baš lake pogibli za krepost i ćudorednost vjernoga puka, od potrebe je zacijelo najveća revnost i budnost da kršćanski puk, upravljen i utvrđen za jedinstvo vjere u vezi mira, ostane zauvijek dostojan stare slave, kojom se je proslavio i istaknuo kao bedem katoličke vjere kod svih naroda.

A to, sa Božjom pomoći, nadamo se postići, jer i Svetoga Oca naprema vama blagonaklonost i brižna skrb jasna je i očita, a isto tako poznata je vaša i vašeg puka vjernost i danas prema Petrovoj Stolici, na kojoj je podignuta Crkva, nepredobivi stup i tvrda istine.«

To sam tada pisao: i čega sam se bojao od ljudskih pogibli, i u čemu sam se nadao od Božje pomoći, od blagonaklonosti Apostolske Stolice i od vaše i vaših vjernika vjernosti i čvrstoće, to su dokazali događaji. Takoder su mnogi iz tadašnjega vremena Biskupi pobožno svoj život završili, i danas počivaju u Bogu; a drugi su primili njihovu baštinu, da je čuvaju odvažno.

I sada ja odlazim. Petnaest je proteklo godina, za kojih sam bio kod vas, svjedok i dionik vaših djela, vaših radosti, vaših žalosti. Skupa smo živjeli, svjesni da imamo istu vjeru, da nas veže ista ljubav, da se borimo za istu stvar istine i pravde u ime Kristovo, u jedinstvu Crkve, pod vodstvom i zaštitom Apostolske Stolice. I dobro je uznapredovao kod vas katolički život: umnožila se sjemeništa, umnožio se broj svećenika, umnožile se redovničke kuće, pobožna društva vjernika, župe, crkve, ustanove vjere i ljubavi, na mnogim mjestima češće primanje sakramenata i čvršća svijest katolička. Ali od potrebe je da dođu sablazni: i bilo ih je, što nas udaraju žalošću i golemom tjeskobom, jer svijet i tijelo i pakao sve kušaju, da pokolebaju vjeru katolika i pokvare ćudorednost. Ipak je Krist jučer i danas i u vijeke: neprijatelji Crkve neće prevladati.

A ja sam nastojao da budem uvijek tumač blagonaklonosti i skrbi Svetoga Oca prema vama i vašima: ako je što dobra proizašlo odatle, hvalite Boga; ako je što mojom ljudskom slaboćom, ne namjerom, ispalo manje dobro, ako sam koga možda nehotice ožalostio, oprostite, bratski se molite za me Bogu Ocu milosrda!

Uspomenu i ljubav prema vama i vašoj domovini sačuvati ću uvijek: uzdam se da ćete i vi, predragi u Kristu suradnici, to uvijek činiti. Puno i mnogo zahvaljujem vama i svemu svećenstvu i puku na svemu, što ste za me učinili i htjeli.

Završujem riječima svetoga Pavla: »Pazite na sebe i na sve stado, nad kojim vas Duh Sveti postavio Biskupima, da upravljate Crkvom Božjom, koju steče krvlju svojom!« »Ljubav moja sa svima vama u Kristu Isusu! Amen.« ■

Priredio Ljubo Boban

Završetak u slijedećem broju

MODNI SAJMOVI KÖLN

Herren-Mode-Woche

Inter-Jeans

23 – 25. 2. 1990.

Köln je vodeći sajam na svijetu za mušku modu, sportsku odjeću, jeans i young fashion.

Bilježi 42.000 posjetilaca iz 70 zemalja, a izlaže 1.300 tvrtki iz više od 40 država.

Köln korak naprijed

Köln Messe

Sve informacije: »VJESNIK«, Agencija za marketing
INOZEMNA SLUŽBA, 41000 ZAGREB,
Trg bratstva i jedinstva 6.
Tel. 041/433-111/144, Telex: 21 590 vsk am yu,
Telefax: 041/428-998.

PREDAJA NADBISKUPSKE ČASTI

Po smrti nadbiskupa Bauera, Stepinac i formalno postaje njegov nasljednik

Sedmog prosinca 1937. godine od slabosti srca preminuo je zagrebački nadbiskup dr. A. Bauer. Dva dana prije toga u oproštajnu posjetu primio je nuncija Pellegrinettija, o čijem je odlasku ranije bilo riječi.

Dotadašnji nadbiskup-koadjutor dr Alojzije Stepinac, nakon smrti nadbiskupa Bauera preuzeo je dužnost zagrebačkog nadbiskupa i hrvatskog metropolite. Postupak preuzimanja dužnosti zagrebačkog nadbiskupa *Hrvatska straža* je opisala tako što je Stepinac »kao imenovani nadbiskup po Svetoj Stolici koja je o tom izdala bulu imenovavši ga nadbiskupom-koadjutorom *cum futura successione* (s pravom nasljeđa). Dakle za novoga ordinarija nije prema propisima kanonskoga prava trebalo nikakva druga imenovanja ili bule ili bilo kakve odredbe Svete Stolice, nego se samo imala izvršiti pravna formalnost propisana kanonima, da nadbiskup-koadjutor dobije redovitu vlast kao ordinarij u nadbiskupiji, a ta se formalnost sastojala u tome, da na kaptolskoj sjednici zapisnički predoči svoju bulu o imenovanju *cum futura successione*. Izvršenje toga čina ima za posljedicu kanonski posjed diecezē.

Pod datumom smrti nadbiskupa Bauera Stepinac je svećenstvu i vjernicima zagrebačke nadbiskupije uputio okružnicu u kojoj je, pored ostalog, o nadbiskupu Baueru rekao: »Kroz skoro punih 26 godina upravljao je blagopokojni Nadpastir starodavnom zagrebačkom nadbiskupijom. Njegova je nadpastirska služba pala u vrijeme prepuno velikih događaja, koji su potresli temeljima narodnoga, državnoga i svega javnog života. Kao rijetko koji Nadpastir zagrebačke nadbiskupije stavljen je časni pokojnik pred teške i odgovorne zadatke u svojoj uzvišenoj služi. Njegova je neprolazna zasluga, da je ne samo naša nadbiskupija nego i cijela Crkva prošla bez većih potresa kroz sve velike promjene i teškoće kroz posljednjih 25 godina. Zagrebačka nadbiskupija duguje mu održanje dijecezanske Sinode, prve nakon 100 godina, gradnju Dječačkog sjemeništa, obnovu svagdanjega klanjanja Presvetom Oltarskom Sakramentu, dva velika narodna euharistijska kongresa, preporod vjerskog života putem religijskih društava i Katoličke Akcije.«

Na kraju okružnice Stepinac je javljao:

»U vezi s time javljam vam časna braćo, da sam, u smislu bule Njegove Svetosti Pape Pija XI od 28. svibnja 1934, današnjim danom preuzeo službu i naslov nadbiskupa zagrebačkoga. Sve vas molim, da mi svojim molitvama i radom pomognete, da uzvišenu službu, na koju me je Providnost pozvala, što bolje vršim na slavu Boga i spas duša.«

Uz papin blagoslov: osmog prosinca 1939. Stepinac preuzima položaj zagrebačkog nadbiskupa i hrvatskog metropolite

Sutradan po smrti nadbiskupa Bauera, kako izvještava *Hrvatska straža*, »Veliki Prepozit Preuzv. biskup Mons. dr Salis Seewis sazvao svečanu kaptolsku sjednicu u kaptolsku vijećnicu. Kad je javljeno u nadbiskupski dvor, da je sjednica sposobna za zaključivanje, pošao je bivši nadbiskup koadjutor sa svojim tajnikom drom Franjom Šeperom u kaptolsku vijećnicu.«

Pošto je odao poštovanje nadbiskupu Baueru, Stepinac je na spomenutoj sjednici izjavio:

»A sada, gospodo i braćo! Imate pred sobom novoga pastira, pastira koji je potpuno svjestan svojih slaboća i težine bremena, koje pada na njegova leđa, danas još više, nego li kroz ove četiri godine, otkako je primio biskupsku konsekraciju. Ali taj si je pastir zato upravo i uzeo za životno geslo riječ psalmiste: 'In te, Domine, speravi – U tebe sam se, Gospodine, pouzdao.' Ove četiri godine biskupske službe dovoljno su mi pokazale, kako je trnovit put, kojim mora da danas stupa katolički biskup. Ja sam se uzdao u Gospoda i nisam klonuo, nego se još više učvrstio u vjeri i u pouzdanju u Boga Svemogućega. Kao što i željezo postaje čvršće, što se više lupa po njemu, tako što više budu rasle nevolje, to će više rasti u budućnosti i moje pouzdanje, da ću uz Božju pomoć proći sretno sa svojim stadom kroz sve bure i oluje, koje nas čekaju.

A ovo, Prečasna Gospodo i braćo, lijepo molim, da me u mojoj odgovornoj službi pomažete i dušom i srcem. Za sebe ne tražim ništa. Kao promicijant napisao sam na sličici, koja se običaje dijeliti: 'Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini Nostri Jesu Christi.' (Ja se nemam čim drugim dičiti, nego križem Gos. Našega Isusa Krista). A nakon jučerašnje smrtne borbe našega Nadpastira ostat će neizbrisiva u duši mojoj uspomena, da nema slave do li križa Kristova. Uprimo zajednički sile u bratskoj ljubavi i skladu, da stado od Boga mi povjereno, dovedemo sretno vrhovnom Pastiru duša, Kristu Spasitelju.«

Stepinac je primio Mačeka i narodne zastupnike izabrane na listi njegove stranke. Tom prigodom Maček je izjavio:

»U ime hrvatskoga narodnoga zastupstva izvolite primiti saučešće na smrti dobroga nadpastira cijeloga hrvatskoga naroda. Volja je božja bila da ga pozove k sebi, kojoj se moramo svi pokoravati. Želimo i nadamo se, da ćete i vi poći stopama velikoga nadpastira.«

Stepinac je odgovorio:

»Zahvaljujem na izrazima saučešća, koje ste mi izrazili u ime vodstva hrvatskoga naroda. Nikada nijeste imali niti ćete imati neprilike s moje strane, jer se nijesam pačao niti ću se pačati u politička pitanja. Iz ostavštine pokojnoga nadbiskupa mogu vam kazati, da je kazao, nakon što ste sklopili sporazum (sporazum s predstavnicima opozicije iz Srbije, tzv. Sporazum u Farkašiću, 8. X 1937 – o. pr.): 'Dao Bog, da dočekam čas, kada će ovoj državi doći pravda i ljubav!' Vas se je lično napose sjećao svaki dan u svojim molitvama i dao Bog, da se njegove želje, koje su i moje, ispune. Moja je pak želja, da moje slabe sile doprinesu dobru hrvatskog naroda.«

* * *

Da podsjetimo čitaoce: ovaj feljton počeo je od dana kada je Stepinac, u svibnju 1934. godine, postao nadbiskup-koadjutor. U toj funkciji pratili smo ga, evo, do dana kada je u prosincu 1937. godine, postao nadbiskup, dakle, kroz razdoblje od oko tri i pol godine. Bilo je to razdoblje dinamičnih događaja u političkom životu građanske Jugoslavije. Iz Stepinčevog *Dnevnika* mogli smo zapaziti da je on te događaje pažljivo promatrao, o njima bilježio i prema njima se opredjeljivao. Gotovo je nemoguće registrirati cjelokupni spektar problema i događaja na koje je sve on reagirao. Ipak, pokušajmo naznačiti glavne grupe tih pitanja: 1) odnosi unutar Katoličke crkve, 2) odnos Katoličke crkve prema hrvatskom nacionalnom pitanju, napose stav prema Hrvatskoj seljačkoj stranci i njezinom vođi Mačeku, 3) Stepinčeva opsjednutost masonstvom, 4) naglašena antikomunistička usmjerenost i 5) odnos prema režimu, što je, u širem smislu, obuhvaćalo i pitanje odnosa prema jugoslavenskoj državnoj zajednici.

Govorili smo o Stepinčevom *Dnevniku.* To je uobičajen naziv. No, to je samo uvjetno točno. U stvari, riječ je o kronici, crkvenoj kronici (u ovom slučaju kaptolskoj kronici), uobičajenoj praksi u crkvenom životu. Na neki način to je »dnevnik radnog mjesta«. Razumije se, uvijek u tome ima dosta posebnosti, osobnoga. Slučaj je to i sa Stepincem i njegovom »kaptolskom kronikom«. S razlogom se može tvrditi da je i njegov prethodnik, nadbiskup Bauer, vodio takvu kroniku. Ili, da ipak budem određeniji, točno je da je to činio. S obzirom na dugo razdoblje u kojemu je Bauer bio zagrebački nadbiskup, te njegovu i političku aktivnost, nedvojbeno je da bi i njegov dnevnik zacijelo privukao pažnju ljubitelja povijesti, i ne samo njih.

Zapazili smo da je, nakon što je Stepinac bio zaokupljen drugim poslovima, vođenje dnevnika (kronike) preuzeo njegov ceremonijar dr Dragutin Nežić, koji će to činiti i do rujna 1939. godine, kada vođenje *Dnevnika* ponovno preuzima osobno Stepinac.

Spomenimo nekoliko biografskih podataka o dru Dragutinu Nežiću: rođen je 28. siječnja 1908. godine u Plešivičkoj Donjoj Rijeci, kod Jastrebarskog. Za svećenika je zaređen 1930. godine. Od 1930–1932. godine bio je kapelan u Slavonskoj Požegi. Od 1932. do 1935. godine studirao je teologiju na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu, gdje je promoviran za doktora teologije 1935. godine. Od 1935. do 1939. godine bio je ceremonijar i bilježnik župskog suda u zagrebačkoj nadbiskupiji, profesor na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. Od 1939. do 1941. godine bio je duhovnik Hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu. Od 1941. do 1947. godine bio je duhovnik Bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu. Godine 1947. imenovan je namjesnikom apostolskog administratora dijelova tršćansko-koparske biskupije, a 1949. godine apostolskim administratorom Porečko-pulske biskupije. Za biskupa je posvećen u srpnju 1950. godine. Godine 1960. imenovan je rezidencijalnim biskupom porečko-pulskim. Umirovljen je u travnju 1984. godine. Sada živi u Poreču.

Kao što smo već napomenuli, Stepinac ponovo preuzima osobno vođenje Dnevnika u rujnu 1939. godine. Nastojat ćemo da ovo, po svemu sudeći iznimno zanimljivo štivo, intrigantno već i po događajima koji su se u to vrijeme odigravali ili naslućivali, pribavimo i pripremimo za objavljivanje u obliku novog feljtona, odnosno nastavka Dnevnika kojeg u ovom broju zaključujemo s imenovanjem Stepinca za zagrebačkog nadbiskupa. ■

Pripremio Ljubo Boban

GLOBUS GLOBUS GLOBUS

MIKO TRIPALO

HRVATSKO PROLJEĆE

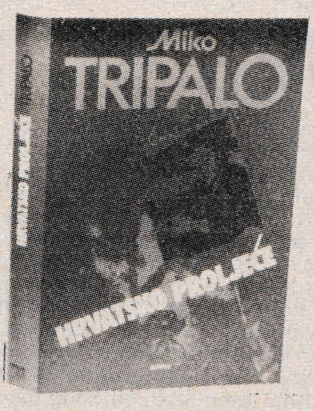

Jugoslavenska politička scena iza zavjese kroz dva desetljeća i njeni akteri Tito, Kardelj, Ranković, Bakarić, viđeni očima neposrednog sudionika!

– Zbog čega je Bakarić počeo stvarati opozicijsku frakciju unutar hrvatskog rukovodstva, iako je i sam bio inicijator mnogih promjena i reformi?

– Da li je slučaj Ranković imao antisrpsku tendenciju?

– Tko je zahtijevao usvajanje netočne bilance Federacije 1968?

– Kako je SSSR utjecao na događaje u Jugoslaviji nakon posjeta Brežnjeva 1971?

– Nije li demokracija bila tek igra za malobrojne?

– Tko je i kako utjecao na Tita da mijenja svoje stavove?

– Kako su protagonisti platforme usvojene nakon 1971. doveli zemlju u najtežu ekonomsku, političku i moralnu krizu u poslijeratnom vremenu?

Čitajte o tome kako su čitave generacije izbrisane iz društvenog života i kakvim je političkim linčom prekinuta demokratska nit socijalističkog razvoja, o staljinističkim odmazdama i nečuvenim grubostima vlasti iz pera čovjeka koji je pokušao otvoriti zabravljena vrata tvrđave Saveza komunista.

Pretplatna cijena iznosi 120 dinara i vrijedi do 31. 1. 1990. godine.

Pretplatnicima knjigu isporučujemo početkom veljače.

Prodajna cijena bit će znatno viša.

Poštarinu za SFRJ plaća izdavač, a za inozemstvo naručilac.

✂

GLOBUS
41000 Zagreb, p.p. 232
tel. 216-211, 223-055

NARUDŽBENICA – »STUDIO«

Neopozivo naručujem _ kom. knjige Mike Tripala HRVATSKO PROLJEĆE po pretplatnoj cijeni od 120 d. Knjigu ću platiti po primitku uplatnice od Globusa.

Ime i prezime ____________________

Točna adresa i telefon ____________________

Datum ____________ Vlastoručni potpis ____________